

Katja Oksanen-Särelä

Taiteen ja tekniikan välimaastossa

Rakennustaiteen rahoitus
2000-luvulla ja arkkitehdin
työn muutokset

TAITEEN KESKUSTOIMIKUNTA, TUTKIMUSYKSIKÖN JULKAISUJA N:o 37
ARTS COUNCIL OF FINLAND, RESEARCH REPORTS No 37

Taiteen keskustoimikunta
Arts Council of Finland
2011

© Katja Oksanen-Särelä ja Taiteen keskustoimikunta 2011

Kansi: Kari Piippo
Taitto: Jussi Hirvi

ISBN 978-952-5253-81-8
ISSN 1796-6612

 Lönnerberg Print

Arkkitehti on taiteilija, jonka täytyy hallita koko arkkitehtuurin laaja kenttä ja joka ei saa seurata vain yhtä muotisuuntaa; hänen täytyy olla konstruktööri voidakseen ratkaista saamansa ongelmat ja voidakseen saada uskottavan aseman myös yleisön, työntekijöiden ja viranomaisten keskuudessa. Arkkitehdin täytyy olla myös ajattelija, jotta hän voisi vaikuttaa kulttuurin alueella. Tämän lisäksi arkkitehti on rakennuttajan edustaja teknisissä ja juridisissa asioissa ja hänen rahojensa valtias (...) ja lisäksi vielä, arkkitehti on liikemies, koska hänen täytyy pystyä rakentamaan mahdollisimman halvalla, mutta hän ei koskaan saa pitää arkkitehtuuria liiketoimintana sillä silloin hän ei ole enää arkkitehti.

— Birger Brunila, *Arkkitehti*-lehden tuleva päätoimittaja 1910. (Nivari 1992, 264.)

Alkusanat

Heti ensimmäiseksi haluan Valtion rakennustaidetoimikunnan puolesta kiittää taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikköä, tutkija Katja Oksanen-Särelää, rakennustaidetoimikunnan tutkimustyöryhmän puheenjohtajaa Pirjo Sanaksenahoa, työryhmän jäseniä ja kaikkia tutkimukseen osallistuneita tämän tutkimuksen eteen tehdystä arvokkaasta työstä.

Lähtökohtana tutkimukselle oli Valtion rakennustaidetoimikunnan käytännön työssä esiin tullut havainto, että arkkitehtuurin ja arkkitehtien asemaa käsittelevää ajankohtaista tutkimustietoa ei ollut saatavilla. Tämän puutteen korjaamiseksi rakennustaidetoimikunta teki taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikölle aloitteen aiheita käsittelevän tutkimuksen tekemisestä vuonna 2008. Erinäisistä syistä johtuen hankkeen aloittaminen viivästyi ja pääsi käyntiin vasta keväällä 2010. Nyt, vuotta myöhemmin, tutkimus on valmistunut. Alaa seuranneelle se ei tarjoa suuria yllätyksiä, vaan pikemminkin vahvistaa jo tiedossa olleita havaintoja ja käsityksiä. Tutkimustiedon käyttö- ja painoarvo ovat kuitenkin olettamuksia olennaisesti suurempia, joten tutkimuksen voi todeta tulleen tarpeeseen.

Tutkimus jakautuu periaatteessa kahteen osaan, jotka käsittelevät arkkitehtuurin asemaa taide- ja kulttuurirahoituksessa sekä arkkitehtikunnan ammattikuvaa ja asemaa rakentamiseen liittyvissä prosesseissa. Seuraavassa käyn lyhyesti läpi keskeisiä tutkimustuloksia ja pyrin tulkitsemaan niiden viestejä.

Arkkitehtuurin taidetoimikuntalaitokselta saama tuki on tutkimuksen kattamalla ajanjaksolla vuosina 2001–2010 ollut noin 2–2,5 % kaikille aloille jaetusta tuesta. Tämä vastaa varsin hyvin arkkitehtuurin osuutta kaikkien hakemusten määrästä, mutta on voimakkaassa epäsuhteessa arkkitehtuurin vaikutusten syvyyteen, laajuuteen ja kestoon. Hakemusten määrän vähäisyys johtunee pääasiassa muutamasta seikasta. Ensinnäkin, arkkitehtien keskuudessa apurahajärjestelmä on varsin heikosti tunnettu. Toiseksi, käytettävissä olevan rahan määrän pienuuden vuoksi toimikunta ei voi myöntää muutamaa tuhatta euroa suurempia apurahoja, mikä rajaa olennaisesti tuettavien projektien laajuutta ja kestoa. Kolmanneksi, toisin kuin monien muiden alojen taiteenharjoittajien kohdalla, arkkitehtien toimeentulo ei ole olennaisesti riippuvainen apurahajärjestelmästä; arkkitehdit työllistyvät yksityisen ja julkisen sektorin tarjoamissa suunnittelutehtävissä. Arkkitehtuurin osalta apurahajärjestelmää ei näin ollen tarvita niinkään toimeentulon turvaamiseksi kuin byrokratiasta ja markkina-voimista riippumattoman arkkitehtuurin kehittymisen mahdollistamiseksi. Arkkitehtuuri tarvitsee apurahajärjestelmää voidakseen tule-

vaisuudessakin palvelu yhteiskuntaa sekä pysyäkseen elinvoimaisena ja kehittyvänä taiteenalana.

Arkkitehtuurin niukkoja apurahoja syö osaltaan myös se, että niiden avulla joudutaan rahoittamaan pysyväisluontoisia ja tärkeitä toimintoja, joiden tulisi saada rahoituksensa suoraan asianomaisilta momenteilta. Rakennustaiteen museon rahoitus otettiin osittain rakennustaidetoimikunnan jaettavissa olleesta määrärahasta, kun muiden taiteenalojen museot on rahoitettu kokonaan museoiden valtionavustusten kautta. Valtioneuvoston arkkitehtuuripoliittiseen ohjelmaan liittyvä seurantatyön (ns. Apoli-työn) rahoitus on myös kokonaan rakennustaidetoimikunnan varassa. Niin ikään Suomen Arkkitehtiliitto SAFA on jäänyt vaille OKM:n toimintatukea, toisin kuin muiden taiteenalojen vastaavat järjestöt. Kun vielä useimmat alueelliset taidetoimikunnat eivät rahoita lainkaan arkkitehtuurin alan hankkeita, voi arkkitehtuurin asemaa taidetoimikuntalaitoksen rahoituksen kentässä pitää huomiota herättävän heikkona. Tilanteen tekee vielä vakavammaksi se, että yksityisten säätiöiden puolella arkkitehtuurin suhteellinen osuus rahoituksesta on viime vuosina pudonnut reilusta kahdesta yhteen prosenttiin.

Arkkitehtuuri on muutenkin jäänyt sivuraiteelle valtion taide- ja kulttuurirahoituksessa. Se muun muassa jätettiin taiteenalana valtion vuoden 2007 kulttuurivientistrategian ulkopuolelle. Arkkitehtuurilla ei myöskään ole omaa, OKM:n tukemaa tiedotuskeskusta, toisin kuin useimmilla muilla taiteenaloilla. Tilanteeseen on varmastikin löydettävissä useita syitä, mutta ainakin yksi rakenteellinen tekijä selittää osaltaan asiaa: arkkitehtuurin ala jakautuu kolmen ministeriön, OKM:n, YM:n ja TEM:n kesken. Se ei selkeästi kuulu minkään näistä vastuulle, mikä osaltaan vaikeuttaa alan kehittämistä kokonaisvaltaisesti ja pitkäjännitteisesti.

Yhteenvedossaan tutkija Katja Oksanen-Särelä kuvaa arkkitehtuurin tekemisen perusasetelmaa seuraavasti: "Tutkittujen arkkitehtien mukaan onnistunut arkkitehtuuri on tuoretta, yllätyksellistä ja tuottaa käyttäjälleen elämyksiä. Arkkitehti puolestaan on ongelmanratkaisija, joka nivoo yhteen rakennusprojektin esteettiset, toiminnalliset, tekniset ja taloudelliset aspektit tavalla, johon muilla toimijoilla ei ole valmiuksia tai intressiä. Arkkitehdin nähtiin olevan rakentamisen prosessissa ainoa, joka pitkäjännitteisesti kantaa huolta lopputuloksen laadukkuudesta, muiden osapuolten tavoitteiden ollessa välittömämpään voitontavoitteluun tähtääviä."

Tutkittaessa arkkitehtuurin tekemistä vaikeuttavia epäkohtia nousivat esille erityisesti hankintakäytännöt julkisella sektorilla, suunnittelua liiaksi säätelevä normiohjaus sekä talouteen ja prosessinhallintaan liittyvien tekijöiden korostuminen arkkitehtuurin kustannuksella. Ongelmaksi koettiin myös suunnitteluun varattujen taloudellisten ja ajallisten resurssien niukkuus, joka on johdettavissa pitkälti edellä

mainituista epäkohdista. Erityisen huonona vastaajat pitivät asunto-
tuotannon arkkitehtonista tasoa, mikä on huolestuttavaa huomioon
ottaen juuri asunnon ja sen lähiympäristön keskeisen merkityksen
kansalaisten jokapäiväisen elämän ja arkkitehtuurin kokemisen ken-
tässä.

Arkkitehtuurin aseman parantamiseksi ehdotetuista toimenpiteis-
tä nostettiin esiin erityisesti arkkitehtuurin esiintuominen mediassa ja
julkisessa keskustelussa, hankintojen kilpailuttamisjärjestelmän ke-
hittäminen aidosti arkkitehtuurin laatua painottavaksi, arkkitehtuu-
rikasvatus ja -valistus, kuntasektorin päättäjille sekä luottamus- ja
virkamiehille annettava koulutus arkkitehtuurista ja rakennetun ym-
päristön arvoista sekä arkkitehtuurikilpailujen käyttäminen hankin-
tamenetelmänä. Arkkitehdin asemaa rakentamisen kentässä tulisi
vastaajien mukaan kohentaa paremmalla palkkauksella, nostamalla
arkkitehdin arvostusta ja näkyvyyttä suunnitteluprosessissa sekä am-
matin auktorisoinnilla. Vastaajat kokivat arkkitehdin ajautuneen ra-
kentamisen prosesseissa keskiöstä marginaaliin urakoitsijoiden, ra-
kennuttajakonsulttien ja talouselämän edustajien tieltä. Ratkaisuksi
toivottiin toisaalta arkkitehtuurin roolin vahvistamista, toisaalta
enemmän projektinhallintaan sekä neuvottelu- ja johtamistaitoihin
liittyvää sisältöä arkkitehtikoulutukseen.

Suomalainen arkkitehtuuri on edelleen arvostettua maailmalla.
Kuitenkaan edes lukuisat menestykset kansainvälisillä areenoilla ei-
vät ole nostaneet arkkitehtuurin arvostusta ja asemaa kotimaassa.
Valtamediat ja päättäjät eivät tunnu edelleenkään tunnistavan arkki-
tehtuurin merkitystä ja potentiaalia paitsi taiteenalana, myös yleisen
hyvinvoinnin tuottamisen välineenä. Tämä tutkimus osoittaa, että
arkkitehtuurin ja arkkitehtien asemaan liittyy monia epäkohtia, joihin
yleisen edun ja tasapuolisuuden nimissä tulisi kiinnittää huomiota ja
etsiä vakavasti ratkaisuja. Niiden aikaansaamiseksi tarvitaan sekä
alan toimijoiden että julkisen vallan aktivoitumista ja rakentavaa yh-
teistyötä. Toivottavasti tämän tutkimuksen tarjoama tieto ja näke-
mykset osaltaan selventävät problematiikkaa ja edesauttavat arkki-
tehtuurin rahoitusta ja asemaa parantavien konkreettisten toimenpi-
teiden aikaansaamisessa.

Markus Seppänen

Valtion rakennustaidetoimikunnan puheenjohtaja

Sisällys

Taulukko- ja kuvioluettelo	11
1. Johdanto: tutkimuksen tavoite ja aineistot	15
2. Rakennustaide osana kulttuuri- ja taidepolitiikka	17
2.1 Suomen arkkitehtuuripolitiikka -ohjelma.	17
2.2 Rakennustaidetoimikunnan toiminnan painopisteitä 2000-luvulla.	24
3. Ministeriöiden ja säätiöiden tuki rakennustaiteelle	28
3.1 Opetus- ja kulttuuriministeriön tuki rakennustaiteelle	28
3.2 Ympäristöministeriön tuki rakennustaiteelle	32
3.3 Säätiöiden tuki rakennustaiteelle	34
4. Taidetoimikuntalaitoksen tuki rakennustaiteelle.	36
4.1 Rakennustaiteen tuki yksityishenkilöille	41
Rakennustaiteen apurahat taiteelliseen työskentelyyn	41
Rakennustaiteen projektituki yksityishakijoille	49
4.2 Rakennustaiteen tuki yhteisöhakijoille.	54
4.3 Alueellisten taidetoimikuntien tuki rakennustaiteelle.	60
5. Arkkitehdin asema rakentamisprosessissa: kyselyn ja haastattelujen tulokset	64
5.1 Eri toimijoiden vaikutusmahdollisuudet suunnittelu- ja rakentamisprosessissa	77
Käyttäjät.	78
Kansalaiset	80
Elinkeinoelämä	82
Rakennuttajat	84
Suunnittelijat	86
Pääsuunnittelijat	91
Urakoitsijat	93
Rakennuttajakonsultit	95
Kunnalliset luottamuselimet	97
Viranomaiset	99
5.2 Suunnittelun ja rakentamisen normit	101
5.3 Arkkitehdin työssä ja omassa työssä tarvittavat ominaisuudet	109
5.4 Arkkitehtien koulutustarpeet	115
5.5 Arkkitehdin työtä hankaloittavat tekijät	121
5.6 Arkkitehtien ammatilliset tavoitteet	129
5.7 Tärkeimmät toimenpiteet arkkitehtien aseman parantamiseksi	133
5.8 Arkkitehti luovana ongelmanratkaisijana ja rakentamisen laadun vartijana	141
5.9 Arkkitehtuuri taiteena ja arkkitehti taiteilijana	145
5.10 Tärkeimmät toimenpiteet arkkitehtuurin edistämiseksi	149

6. Yhteenveto	154
6.1 Rakennustaiteen julkinen tuki	154
6.2 Arkkitehdin asema rakentamisessa	159
Lähteet	164
Liite 1. Opetusministeriön /opetus- ja kulttuuriministeriön ja taidetoimikuntalaitoksen tuki (€) arkkitehtuurikasvatukselle 2001–2010	168
Liite 2. Opetusministeriön /opetus- ja kulttuuriministeriön tuki (€) rakennustaiteelle 2001–2010	170
Liite 3. Säätiöiden tuki (€) rakennustaiteelle 2006–2010	172
Liite 4. Taiteen keskustoimikunnan ja rakennustaidetoimikunnan myöntämä tuki (€) rakennustaiteelle 2001–2010	173
Liite 5. Alueellisten taidetoimikuntien tuki (€) rakennustaiteelle tukimuodoittain 2003–2010	174
Liite 6. Kyselylomake ja haastattelurunko	175
English summary	185

Taulukko- ja kuvioluettelo

Taulukot

Taulukko 1. Taidetoimikuntalaitoksen tuki rakennustaiteelle 2001–2010, osuus kaikista taiteenaloista	39
Taulukko 2. Myönteiset taiteilija-apurahapäätökset (lkm), rakennustaide 2001–2010	43
Taulukko 3. Rakennustaiteen taiteilija-apurahat, hakemukset ja myönnöt miehet/naiset 2001–2010	47
Taulukko 4. Rakennustaidetoimikunnan projektituki, hakemukset ja myönnöt miehet/naiset 2001–2010	53
Taulukko 5. Rakennustaiteen saaman alueellisen tuen osuus (%) kaikkien taiteenalojen tuesta 2003–2010	61
Taulukko 6. Rakennustaiteen alueellisen tuen jakautuminen (%) toimikunnittain 2003–2010	63
Taulukko 7. Arkkitehdille tärkeät ominaisuudet	110
Taulukko 8. Omassa työssä tarvittavat ominaisuudet	112
Taulukko 9. Oletteko työssänne kohdannut kuluneen vuoden aikana seuraavia asioita	122
Taulukko 10. Arkkitehtipalvelujen keskittymisaste 1998–2008	127
Taulukko 11. Arkkitehtien ammatilliset tavoitteet	130

Kuviot

Kuvio 1. Opetusministeriön / opetus- ja kulttuuriministeriön tuki (€) rakennustaiteelle 2001–2010	31, 155
Kuvio 2. Taiteen keskuustoimikunnan tuki (€) rakennustaiteelle 2001–2010	38
Kuvio 3. Rakennustaidetoimikunnan tuki (€) rakennustaiteelle 2001–2010	39, 156
Kuvio 4. Taidetoimikuntien tuki (€) rakennustaiteelle, yhteisö- ja yksityishakijat 2001–2010	40
Kuvio 5. Yksityishenkilöiden tuen ja yhteisötuen osuus (%) taidetoimikuntien tuessa rakennustaiteelle 2001–2010	40
Kuvio 6. Rakennustaiteen työskentelyapurahojen ja projektituen osuus (%) yksityishenkilöiden tuessa 2001–2010	41
Kuvio 7. Rakennustaiteen taiteilija-apurahat (lkm) 2001–2010	43
Kuvio 8. Rakennustaiteen taiteilija-apurahat (€) 2001–2010	44
Kuvio 9. Rakennustaiteen tuki taiteelliseen työskentelyyn (€) 2001–2010	44
Kuvio 10. Rakennustaiteen taiteilija-apurahojen osuus (%) kaikista taiteilija-apurahoista 2001–2010	45
Kuvio 11. Rakennustaiteen taiteilija-apurahojen hakijat ja saajat (lkm) ikäryhmittäin 2001–2010	46

Kuvio 12. Rakennustaiteen taiteilija-apurahojen hakijoiden ja saajien osuus (%) ikäryhmittäin 2001–2010	47
Kuvio 13. Rakennustaiteen työskentelyapurahojen ja projektituen / erityisavustusten osuus (%) 2001–2010	48
Kuvio 14. Työskentelyapurahojen ja projektituen / erityisavustusten osuus (%) kaikki taiteenalat 2001–2010	49
Kuvio 15. Rakennustaidetoimikunnalta haettu ja myönnetty projektituki (€) yksityishakijat 2001–2010	50
Kuvio 16. Rakennustaidetoimikunnalle osoitetut hakemukset ja myönnot (lkm) yksityishenkilöille ja työryhmille 2001–2010	50
Kuvio 17. Rakennustaidetoimikunnalta haettu ja myönnetty projektituki (€) mediaanit, yksityishakijat 2001–2010	51
Kuvio 18. Kaikilta valtion taidetoimikunnilta haettu ja myönnetty projektituki (€) mediaanit, yksityishakijat 2001–2010	52
Kuvio 19. Rakennustaiteen kohdeapurahojen hakijoiden ja saajien osuus (%) ikäryhmittäin 2001–2010	52
Kuvio 20. Rakennustaidetoimikunnan myöntämä tuki yksityishakijoille (€) käyttötarkoituksen mukaan 2001–2010	54
Kuvio 21. Apoli-tuen osuus (%) rakennustaiteen yhteisöavustuksista jakosummien mukaan 2001–2010	55
Kuvio 22. Rakennustaidetoimikunnan myöntämä yhteisötuki (€) 2001–2010	57
Kuvio 23. Rakennustaidetoimikunnalta haettu ja myönnetty tuki yhteisöille (€) 2001–2010	57
Kuvio 24. Rakennustaidetoimikunnan tuki yhteisöille (lkm) 2001–2010	58
Kuvio 25. Rakennustaidetoimikunnalta haettu ja myönnetty summa yhteisöille (€) mediaanisummat, 2001–2010	58
Kuvio 26. Valtion taidetoimikunnilta haettu ja myönnetty tuki yhteisöille (€) mediaanisummat, 2001–2010	59
Kuvio 27. Rakennustaiteen edistämiseen myönnetty tuki (€) yhteisöhakijoille, käyttötarkoituksen mukaan 2001–2010	60
Kuvio 28. Alueellisten taidetoimikuntien tuki (€) rakennustaiteelle 2003–2010	61
Kuvio 29. Tukimuotojen osuus (%) alueellisten taidetoimikuntien tuesta, kaikki taiteenalat 2001–2010	61
Kuvio 30. Tukimuotojen osuus (%) alueellisten taidetoimikuntien tuesta, rakennustaide 2001–2010	62
Kuvio 31. Mies- ja naisvastaajien osuus (%) ikäryhmittäin	66
Kuvio 32. Kyselyyn vastanneiden ikäjakauma ja suomalaisarkkitehtien ikäjakauma	66
Kuvio 33. Vastaajat työskentelysektorin mukaan	67
Kuvio 34. Vastaajat työskentelysektorin ja sukupuolen mukaan	67
Kuvio 35. Työskentelyaika nykyisessä työpaikassa	68
Kuvio 36. Työskentelyaika arkkitehtina	69
Kuvio 37. Vastaajien työskentelysektori ja työkokemus arkkitehdin tehtävissä	69

	13
Kuvio 38. Tehnyt työuran aikana arkkitehtina	70
Kuvio 39. Tekee pääasiallisesti tällä hetkellä, kaikki vastaajat	71
Kuvio 40. Tekee pääasiallisesti tällä hetkellä, yrittäjät	73
Kuvio 41. Tekee pääasiallisesti tällä hetkellä, palkansaajat	74
Kuvio 42. Tekee pääasiallisesti tällä hetkellä, valtiosektori	75
Kuvio 43. Tekee pääasiallisesti tällä hetkellä, kuntasektori	76
Kuvio 44. Tekee pääasiallisesti tällä hetkellä, luokka "muu"	77
Kuvio 45. Suunnittelu- ja rakentamisprosessin toimijoiden vaikutusvalta vastaajien mukaan	78
Kuvio 46. Käyttäjien vaikutusvalta eri työskentelysektorien mukaan	79
Kuvio 47. Käyttäjien vaikutusvallan muutos eri työskentelysektorien mukaan	80
Kuvio 48. Kansalaisten vaikutusvalta eri työskentelysektorien mukaan	81
Kuvio 49. Kansalaisten vaikutusvallan muutos eri työskentelysektorien mukaan	82
Kuvio 50. Elinkeinoelämän vaikutusvalta eri työskentelysektorien mukaan	83
Kuvio 51. Elinkeinoelämän vaikutusvallan muutos eri työskentelysektorien mukaan	84
Kuvio 52. Rakennuttajien vaikutusvalta eri työskentelysektorien mukaan	85
Kuvio 53. Rakennuttajien vaikutusvallan muutos eri työskentelysektorien mukaan	85
Kuvio 54. Suunnittelijoiden vaikutusvalta eri työskentelysektorien mukaan	86
Kuvio 55. Suunnittelijoiden vaikutusvallan muutos eri työskentelysektorien mukaan	87
Kuvio 56. Pääsuunnittelijoiden vaikutusvalta eri työskentelysektorien mukaan	91
Kuvio 57. Pääsuunnittelijoiden vaikutusvallan muutos eri työskentelysektorien mukaan	93
Kuvio 58. Urakoitsijoiden vaikutusvalta eri työskentelysektorien mukaan	94
Kuvio 59. Urakoitsijoiden vaikutusvallan muutos eri työskentelysektorien mukaan	94
Kuvio 60. Rakennuttajakonsulttien vaikutusvalta eri työskentelysektorien mukaan	95
Kuvio 61. Rakennuttajakonsulttien vaikutusvallan muutos eri työskentelysektorien mukaan	96
Kuvio 62. Kunnallisten luottamuselinten vaikutusvalta eri työskentelysektorien mukaan	98
Kuvio 63. Kunnallisten luottamuselinten vaikutusvallan muutos eri työskentelysektorien mukaan	98
Kuvio 64. Viranomaisten vaikutusvalta eri työskentelysektorien mukaan	99
Kuvio 65. Viranomaisten vaikutusvallan muutos eri työskentelysektorien mukaan	100
Kuvio 66. Suunnittelun ja rakentamisen normit vastaajien mukaan	101
Kuvio 67. Ovatko suunnittelun ja rakentamisen normit muuttuneet viime vuosina	102

Kuvio 68. Ovatko suunnittelun ja rakentamisen normit muuttuneet viime vuosina, työskentelysektoreittain	102
Kuvio 69. Jos normit ovat muuttuneet, onko tämä vaikuttanut työhön	103
Kuvio 70. Jos normit ovat muuttuneet, onko tämä vaikuttanut työhön, työskentelysektoreittain	103
Kuvio 71. Suunnitteluun liittyvät normit eri työskentelysektorien mukaan	104
Kuvio 72. Kaavamääräyksiin liittyvät normit eri työskentelysektorien mukaan	105
Kuvio 73. Muuhun viranomaistoimintaan (esim. rakennusluvan myöntäminen, kaavavalitusmenettely) liittyvät tekijät eri työskentelysektorien mukaan	106
Kuvio 74. Energiataloudellisuuden liittyvät normit eri työskentelysektorien mukaan	108
Kuvio 75. Työssä tarvittavat projektin hallintaan liittyvät ominaisuudet	113
Kuvio 76. Työssä tarvittavat taiteelliset ominaisuudet	114
Kuvio 77. Tarvitaanko kykyä tuottaa taiteellisesti korkeatasoisia ratkaisuja omassa työssä, työkokemuksen mukaan	115
Kuvio 78. Onko koulutus antanut työvalmiuksia	117
Kuvio 79. Onko koulutus antanut työvalmiuksia, työkokemuksen mukaan	117
Kuvio 80. Projektin hallinnan opetus, työskentelysektoreittain	119
Kuvio 81. Johtamistaitojen opetus, työskentelysektoreittain	119
Kuvio 82. Neuvottelutaitojen opetus, työskentelysektoreittain	120
Kuvio 83. Taideilmaisun opetus, työskentelysektoreittain	121
Kuvio 84. Kuinka usein olette työssänne kohdannut aikataulupaineita	124
Kuvio 85. Kuinka usein olette työssänne kohdannut: Suunnitteluun varattu niukasti aikaa projektin kokonaisuudessa	124
Kuvio 86. Kuinka usein olette työssänne kohdannut: Kilpailuttamismenettelyssä hinta korostuu laadun kustannuksella	125
Kuvio 87. Kuinka usein olette työssänne kohdannut: Ei pysty vaikuttamaan projektin aikatauluihin	128
Kuvio 88. Kuinka usein olette työssänne kohdannut: Ei pysty vaikuttamaan työn laatuun	128
Kuvio 89. Kuinka usein olette työssänne kohdannut: Vaikea saada omia tavoitteita hyväksytyksi	128
Kuvio 90. Esteettisesti tyydyttävä lopputulos ammatillisena tavoitteena	132
Kuvio 91. Taideteoksen luominen ammatillisena tavoitteena	132
Kuvio 92. Tärkeimmät toimenpiteet arkkitehtien aseman parantamiseksi	134
Kuvio 93. Tärkeimmät toimenpiteet arkkitehtien aseman parantamiseksi, työkokemuksen mukaan	140
Kuvio 94. Tärkeimmät toimenpiteet arkkitehtuurin edistämiseksi	150

1. Johdanto: tutkimuksen tavoite ja aineistot

Käsillä oleva tutkimus käynnistettiin Valtion rakennustaidetoimikunnan aloitteesta. Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella rakennustaitteen osuutta taiteen julkisessa tukijärjestelmässä 2000-luvulla sekä arkkitehtien asemaa rakennustoiminnassa ja siinä mahdollisesti tapahtuneita muutoksia. Rakennustaitteen rahoituksen osalta raportissa tarkastellaan valtion taidetoimikuntien, opetus- ja kulttuuriministeriön ja ympäristöministeriön tukea sekä sivutaan myös säätiöiden tukea rakennustaiteelle.¹ Rakennustaitteen rahoituksen tarkastelussa pääpaino on taidetoimikuntalaitoksen tuessa. Taidetoimikuntalaitoksen tuen osalta kartoitetaan myös hakijoiden ja tuen saajien ikä-, asuinpaikka- ja sukupuolijakaumaa sekä sitä, millaisiin hankkeisiin yksityishenkilöt ja yhteisöt ovat saaneet tukea. Opetus- ja kulttuuriministeriön sekä taidetoimikuntien rahoitusta tarkasteltaessa keskeisenä lähdeaineistona on opetus- ja kulttuuriministeriön ja taiteen keskustoimikunnan yhteinen Harava-tietokanta, joka sisältää tietoja eri apuraha- ja avustusmuotojen hakijoista ja myönnoistä. Tämän lisäksi lähdeaineistona käytetään arkistoituja hakemusaineistoja ja rakennustaidetoimikunnan pöytäkirjoja aikaväliltä 2001–2010. Muuna tiedonlähteenä ovat taiteen keskustoimikunnan aikaisemmat taiteen tukea koskevat tilastotiedotteet (esim. Karhunen & Rensujeff 2010). Tausta-aineistona käytetään myös alan kirjallisuutta ja 2000-luvun lehtiaineistoa (Arkkitehti uutiset).

Arkkitehtien asemaa koskevassa osuudessa lähtökohtana on kysymys, onko arkkitehtien – ja sitä myötä rakennustaitteen – asema rakennushankkeissa heikentymässä muiden ammattiryhmien, kuten insinöörien, ja toimijatahojen, kuten rakennuttajien, vallatessa laajempia toiminta-alueita. Arkkitehtien asemaa käsittelevä osuus pohjautuu

1 Kuntien itsenäinen tuki taiteelle ja erityisesti rakennustaiteelle on hyvin vähäistä. Kuntien tuki kanavoituu taiteen rahoituksessa lähinnä opetus- ja kulttuuriministeriön jakamien kuntien valtionosuuksien kautta. Myös yritysten jakama tuki on määrältään pientä, ja se on entisestään vähentynyt 2000-luvulla (Oesch 2010, 82–85). Taiteenaloittain yritysten tuki on keskitynyt kuva-, näyttämö- ja säveltaiteeseen. Yritykset eivät ole tukeneet rakennustaidetta, paitsi välillisesti osana kulttuuriperinnön tukea.

tutkimusta varten kerättyyn kysely- ja haastatteluaineistoon, jossa kartoitetaan arkkitehtien näkemyksiä työstään, koetuista vaikutusmahdollisuuksista, arkkitehtien käsityksiä itsestään taiteen kentällä sekä arkkitehtuurista taiteena.

Suomen kielessä erotetaan termit ”rakennustaide” ja ”arkkitehtuuri”, vaikka niitä usein käytetään toistensa synonyymeinä. Rakennustaiteesta puhuttaessa korostetaan rakentamisen esteettis-toiminnallisia aspekteja (teknis-taloudellisten aspektien sijaan) sekä rakennustaitteen asemaa taiteenlajina muiden taiteenlajien joukossa. Siten myös taidetoimikuntalaitoksen jakama määräraha on suunnattu rakennustaiteen, ei arkkitehtuurin edistämiseen. Tässä tutkimuksessa käytetään tukirahoituksen yhteydessä vakiintunutta rakennustaide-termiä. Arkkitehtejä käsittelevässä osuudessa käytetään usein käsitettä arkkitehtuuri, joka kattaa arkkitehtuurin esteettiset, toiminnalliset, tekniset ja taloudelliset aspektit, tai vain jonkin aspektin, kulloisestakin käyttökontekstista riippuen. Vaikka arkkitehtuuria tarkastellaan sen moninaisista lähtökohdista käsin, erityinen mielenkiinto kohdistuu siihen, kuinka arkkitehtuuri arkkitehtien parissa koetaan taiteena: rakennustaiteena.

2. Rakennustaide osana kulttuuri- ja taidepolitiikkaa

Rakennustaiteen edistäminen ja kehittäminen on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala. Ministeriö ohjaa ja toteuttaa hallitusohjelmassa sovittuja toimia lainsäädännön kautta, strategislin linjauksin ja jakamalla valtion budjettivaroja arkkitehtuurin edistämiseen. Taide- ja kulttuuripoliittisessa lainsäädännössä rakennustaiteen kannalta keskeisiä ovat mm. laki taiteen edistämisen järjestelystä, jossa määritellään valtion taidetoimikuntien asema taiteen edistäjänä sekä taiteen tukea ja avustuksia ja museoita koskeva lainsäädäntö. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan liittyvistä poliittisista ohjelmista rakennustaidetta koskevia linjauksia on esimerkiksi valtioneuvoston periaatepäätöksessä taide- ja taiteilijapolitiikasta (2003). Päätöksessä peräänkuulutetaan mm. julkisen vallan vastuuta laadukkaasta elinympäristöstä lainsäädännön ja viranomaisohjauksen avulla ja valtion esikuvallista roolia rakentamisessa. Myös opetus- ja kulttuuriministeriön omassa toimintastrategiassa Kulttuuripoliitiikan strategia 2020 (2009) viitataan rakennusperinnön suojeluun ja uudisrakentamisen laadukkuuden turvaamiseen. Arkkitehtuuriin liittyvistä poliittisista ohjelmista laajin ja tarkastelukaudella vaikuttavin on valtioneuvoston arkkitehtuuripoliittinen ohjelma, Suomen arkkitehtuuripoliitiikka vuodelta 1998.

2.1 Suomen arkkitehtuuripoliitiikka -ohjelma

Valtioneuvoston joulukuussa 1998 hyväksymä Suomen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma eli ns. Apoli -ohjelma oli ensimmäinen kansallinen alakohtainen kulttuuripoliittinen ohjelma. Kirjoittamisajankohdalla vastaava tiettyä taiteenala koskeva valtioneuvoston hyväksymä ohjelma on arkkitehtuurin lisäksi vain muotoilulla. Arkkitehtuuripoliittista ohjelmaa valmisteltiin vuosina 1996–1998 kahdessa opetusministeriön asettamassa työryhmässä, joiden puheenjohtajina oli rakennustaidetoimikunnan puheenjohtaja ja jäsenenä rakennetun ympäristön vaikuttajatahoja ministeriöistä Suomen arkkitehtiliitto SAFA:aan.²

Arkkitehtuuripoliittisella ohjelmallaan valtioneuvosto asetti tavoitteet arkkitehtuuria edistäville julkisen vallan toimenpiteille. Ohjelmassa oli 24 tavoitetta, jotka vaihtelevat yleislinjauksista konkreettisempiin tavoitteisiin. Ohjelman mukaan arkkitehtuuripoliittikka linjaa rakennusperinnön vaalimista, rakennusvarannon arvon ylläpitämistä ja lisäämistä, edellytyksiä vahvistaa arkkitehtonisesti korkeatasoista uudisrakentamista sekä rakennusalan kansainvälisen kilpailukyvyyn parantamista. Sen keinoin pyritään parantamaan rakentamisen laatua, antamaan sisältöä kestävän kehityksen periaatteisiin kaavoituksessa ja rakentamisessa sekä lisäämään avoimuutta ja vuorovaikutteisuutta. Arkkitehtuuripoliittista ohjelmaa laadittiin samanlaisesti maankäyttö- ja rakennuslain uudistustyön kanssa. Vuonna 2000 voimaan astuneen maankäyttö- ja rakennuslain keskeisiä tavoitteita olivat avoimuuden ja kansalaisten osallistumismahdollisuuksien lisääminen, mikä oli yhteneväistä arkkitehtuuripoliittisen ohjelman tavoitteiden kanssa.

Maankäyttö- ja rakennuslain sekä uuden kuntalain myötä kunnat saivat valtioon nähden entistä enemmän päätösvaltaa kaavoittamisen ja rakentamisen tehtävissä. Kuitenkaan useiden alle 6000 asukkaan tai suurempienkaan kuntien palveluksessa ei ollut yhtään arkkitehtia. Arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa tavoitteena ollut laajempi aluearkkitehtitoiminta tarjosi osaratkaisun tilanteeseen. Aluearkkitehtitoiminta käynnistyi alun perin kokeiluna Suomen arkkitehtiliiton aloitteesta vuonna 1982. Kokeilun tavoitteena oli ”rakennetun ympäristön perinteisten arvojen säilyttäminen ja laadun parantaminen kehittämällä kunnissa olevaa rakentamisen suunnittelun, kaavoituksen ja ympäristöhoidon asiantuntemusta” (Alakare 2010, 7). Vuonna 1986 aluearkkitehtitoiminta vakiintui valtion (sisäministeriön ja sittemmin ympäristöministeriön) rahoittamaksi toiminnaksi. Vuoden 2000 maankäyttö- ja rakennuslain myötä aluearkkitehtien toimenkuvaa suunnattiin rakentamisen ohjaamisesta entistä enemmän kaavoitukseen, koska haluttiin turvata asiantunteva kaavoitustoiminta erityisesti pienissä kunnissa. Samalla aluearkkitehtitoimintaa laajennettiin voimakkaasti. Laajimmillaan se oli 2000-luvun puolivälissä, jolloin yli sata kuntaa oli aluearkkitehtitoiminnan piirissä. Kuntarakenteen muutoksen vuoksi aluearkkitehtitoiminnan piirissä olevien kuntien lukumäärä on sittemmin vähentynyt: vuonna 2010 ympäristöministeriön tukemaa aluearkkitehtitoimintaa oli 58 kunnassa. (Alakare 2010, 7.) Arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa kannatettiin aluearkkitehtitoiminnan laajentamisen ja resurssien kasvattamisen lisäksi toiminnan kytkemistä kunnan sijaan alueellisten ympäristökeskusten

2 Opetusministeriö, ympäristöministeriö, valtionvarainministeriö, Museovirasto, Senaatti-kiinteistöt, Suomen rakennustaiteen museo, Suomen kunta-
liitto, TKK:n arkkitehtiosasto, SAFA.

toimintaan. Alakaren selvityksen (2010, 16) mukaan aluearkkitehdit tai vastaavat virkamiehet suhtautuvat kuitenkin ympäristökeskuksiin kiinnittymiseen kriittisesti, koska sen pelätään ulkoistavan toiminnan vaatiman asiantuntemuksen ja vaikutusvallan pois kunnasta. Sittemmin tilanne on muuttunut, kun alueellisten ympäristökeskusten tehtävät ovat siirtyneet elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksiin.

Kun lakisääteinen valtiollinen ohjaus kaavoituksessa ja rakentamisessa väheni, syntyi samalla tarvetta tietynlaiselle paikalliselle ohjaukselle. Osoittautui, että valtakunnallinen ohjelma oli hyvä ”työkalu” arkkitehtonisten arvojen puolustamiseksi paikallistasolla, koska virallisten kirjattujen tavoitteiden kautta arkkitehtonisia tavoitteita saattoi helpommin perustella. Kuten suojele- ja kehittämishankkeiden parissa toiminut arkkitehti toteaa:

Menin johonkin rakennusvalvontaan pikku kunnassa ja sitten siellä ei oo yhtään arkkitehtia, ei yhtään kulttuurialan ihmistä (...) Jos sinne menee sitten joku naisarkkitehti ja yrittää puhua kulttuurista tai tämmösten asioiden merkityksestä, niin voi olla että ne kunnanisäjäärät ei välttämättä lotkautta korvaansakaan, mutta mä aina käytiin esimerkkinä tätä [Apolin] esipuhetta (...) Mun ei tarvinnutkaan sanoa omalla suullani vaan mä voin puhua Paavo Lipposen suulla.

Arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa ei vielä täysimääräisesti huomioitu kuntien painoarvon nousua, koska uusi maankäyttö- ja rakennuslaki ja kuntalaki olivat kirjoittamisajankohtana vasta tuloillaan. Kuntien vaikutusvallan lisääntymisen sekä valtiollisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman antaman esimerkin myötä syntyi kolme vapaaehtoista paikallista arkkitehtuuripoliittista ohjelmaa: ensimmäisenä Itä-Suomen alueellinen ohjelma 2000 ja sen jälkeen Jyväskylän ja Oulun ohjelmat 2002. Vuodesta 2004, arkkitehtuuripoliittisen toiminnan vakiintumisesta lähtien, jolloin edistämistyöhön saatiin täysipäiväinen työntekijä (erityisasiantuntija, vrt. Valtion rakennustaidetoimikunta pöytäkirja 5/2004, muistio), paikallisohjelmia alkoi jälleen syntyä enemmän. Kuntakohtaisia ohjelmia syntyi vuosina 2004–2010 kaikkiaan kahdeksan, mm. Vantaalle, Helsinkiin, Turkuun, Kuopioon ja Lahteen, ja tekeillä tai vireillä on useita ohjelmia. Paikallisohjelmia on synnytetty myös laajemmalla alueellisella tasolla. Maakunnista Varsinais-Suomi, Häme, Uusimaa ja Itä-Uusimaa ovat julkistaneet omat ohjelmansa ja Satakunnassa ohjelmaa tehdään vuonna 2011. Itä-Suomen (2000), Varsinais-Suomen (2006) ja Satakunnan kohdalla tärkeinä aloitteentekijöinä ja toteuttajina ovat olleet alueelliset taidetoimikunnat. Paikallisten arkkitehtuuripoliittisten ohjelmien kautta valtion arkkitehtuuripoliittisen ohjelman ideoita ollaan voitu tehokkaammin jalkauttaa kuntatasolle, kuntien omat erityispiirteet huomioonottaen.

Paikallistason toiminnan tueksi rakennustaidetoimikunta ja Apoli-erityisasiantuntija ovat yhteistyössä ympäristö- ja opetus- ja kulttuu-

riministeriön kanssa järjestäneet arkkitehtuuripoliittisia tapahtumia ja seminaareja kansalaisille ja päättäjille. Vuosina 2004–2011 on järjestetty kaikkiaan kahdeksan tapahtumaa.³ Aluearkkitehtitoiminnan laajenemisen lisäksi arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toteutuneita tavoitteita ovat rakennusperinnön tiimoilta olleet kansallisen rakennusperintöstrategian laatiminen ja rakennusperinnön kartoittaminen maan kaikissa kunnissa, sekä mm. ympäristöministeriön ja museoviraston ylläpitämän Rakennusperintö-portaalin luominen. Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman tavoitteiden mukaisesti arkkitehtien suunnittelijarekisteri on perustettu ympäristöministeriön ja SAFA:n toimesta.

Arkkitehtuurikasvatuksen alalla Suomen Arkkitehtiliiton yhdessä taiteen keskustoimikunnan kanssa julkaisema Askeleita arkkitehtuurissa -raportti kartoitti 2001 arkkitehtuurikasvatuksen kentän Suomessa. Valtion rakennustaidetoimikunta järjesti Arkkitehtuurikasvatuksen rakennuspuita -seminaarin vuonna 2003 ja samana vuonna Alvar Aalto Akatemia ja Alvar Aalto -museo järjestivät osana täydennyskoulutussarjaansa ensimmäisen arkkitehtuurikasvatukseen paneutuvan työpajan, jonka pohjalta työpajaan osallistuneet perustivat kansainvälisen yhdistyksen PLAYCE:n vuonna 2004. Seuraavana vuonna arkkitehtuurikasvattajat perustivat taiteen keskustoimikunnan tuella internet-sivuston⁴, joka on sittemmin siirtynyt SAFA:n sivujen yhteyteen. Suomen Arkkitehtiliitto julkaisi ensimmäisen Arkkitehtuurin ABC-kirjan vuonna 2004 ja sen jatko-osan vuonna 2010. Rakennustaidetoimikunta julkaisi vuonna 2007 lasten opetukseen suunnatun oppaan Matkalla arkkitehtuurin maahan. Ns. Ampiaisen -työryhmä⁵ on vuodesta 2005 toiminut valtakunnallisesti koulujen arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatuksen edistämiseksi. Opetushallitus on vahvistanut arkkitehtuurin asemaa opetussuunnitelmissa, ja vuonna 2005 se vahvisti arkkitehtuurin perusopetuksen yleisen oppimäärän. Arkkitehtuurikasvatuksen saralla Uudellamaalla on ollut läänintaitei-

3 Moniääninen suunnittelu – Arkkitehtuuripoliittiset ohjelmat kuntien ja julkishallinnon työvälineenä (2004 Helsinki), Tulevaisuuskuvia, arjen työvälineitä vai sitovia toimintaohjeita – kohtauspaikka arkkitehtuuripoliittisia ohjelmia laativille kunnille alueille (2006 Helsinki), Celebrating the Everyday – Aspects of Architectural Policies (2006 Helsinki, osana Suomen EU-puheenjohtajuusohjelmaa), Kokonaisvaltaista ja kestävä! Paikojen ja seutujen uudet haasteet (2008 Helsinki), Arkipäivän arkkitehtuuripolitiikka: Nostetta paikkojen ja seutujen kehittämiseen (2009 Oulu), Rakennetun ympäristön kulttuuri kehitysvoimana (2010 Savonlinna), Does the built environment need new kind of quality catalysts? (2010 Helsinki), Cities for People (2011 Turku).

4 www.arkkitehtuurikasvatus.fi.

5 Designmuseon, Suomen rakennustaiteen museon, SAFA:n, Teollisuustaitteen liitto Ornamon, Graafiset suunnittelijat Grafian ja Uudenmaan taide-toimikunnan muodostama yhteenliittymä.

lija edistämässä lasten ja nuorten arkkitehtuurikasvatusta 2004–2010. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja taiteen keskustoimikunta ovat tukeet mm. Lasten- ja nuorten arkkitehtuurikoulu Arkin ja Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu Lastun toimintaa.⁶ Opetus- ja kulttuuriministeriön sekä taiteen keskustoimikunnan rahoituksessa voidaan nähdä panostus arkkitehtuurikasvatukseen erityisesti kohti 2000-luvun puoliväliä, jonka jälkeen molempien jakama tuki on hieman laskenut.⁷

Suomella on ollut aktiivinen rooli arkkitehtuuripoliitiikan edistämisessä myös alan kansainvälisen yhteistyöverkoston European Forum for Architectural Policies (EFAP) perustajana ja kehittäjänä. EFAP -verkosto yhdistää arkkitehtuuripoliitiikan toimijoita ja viranomaisia sekä edistää tiedonvaihtoa maiden välillä ja toimii vaikutuskanavana yhteiseurooppalaisella tasolla. Verkoston toimintaperiaatteena on vaikuttaa EU-puheenjohtajuuksien kautta siten, että kulloinenkin puheenjohtajuusmaa järjestää yhteistyössä EFAP:n kanssa kansainvälisen konferenssin, jossa arkkitehtuuripoliittisia aloitteita ja tavoitteita tuodaan julki mahdollisimman korkealla poliittisella tasolla. Foorumien julkilausumia on lähetetty Euroopan maiden ministeriöihin ja EU:n keskeisiin elimiin. EFAP-verkoston työ on osaltaan ollut edesauttamassa esimerkiksi ns. Leipzigin peruskirjan (2007) syntymistä. Leipzigin peruskirjassa korostetaan laadukkaan rakennusympäristön ja rakennusperinnön merkitystä kaupunkien hyvinvointitekijöinä, ja siinä määriteltynä tavoitteena on kaupunkien suojelu ja kehittäminen sektorirajat ylittävän yhdyskunta- ja aluesuunnittelun avulla. EU-maiden kaupunkikehityksestä vastaavat ministerit ovat sitoutuneet edistämään peruskirjassa määriteltyjä tavoitteita. Toinen tärkeä asiakirja, johon taas Euroopan kulttuuriministerit ovat sitoutuneet, on Euroopan unionin neuvoston päätelmät arkkitehtuurista ja kulttuurin vaikutuksesta kestäväan kehitykseen (2008). Suomessa pidettiin vuonna 2002 opetusministeriön ja SAFA:n organisoima EFAP:n kansainvälinen arkkitehtuuripoliittinen konferenssi, sekä vuonna 2006 opetusministeriön ja rakennustaidetoimikunnan erityisasiantuntijan organisoima konferenssi osana Suomen EU-puheenjohtajuuskauden ohjelmaa. Opetusministeriön edustaja on myös ollut alusta alkaen EFAP:n johtoelimissä.

-
- 6 OKM:n ja taiteen keskustoimikunnan arkkitehtuurikasvatuksen tuesta tarkemmin liitteessä 1.
- 7 Suurimmillaan opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Taiteen keskustoimikunnan yhteenlaskettu tuki arkkitehtuurikasvatukselle ja arkkitehtuurin alan lastenkulttuurille oli yli 145 000 euroa vuonna 2005, kun se vuonna 2010 on hieman yli 80 000 euroa (summat vuoden 2010 rahanarvossa). Poislukien alueellinen tuki, joka sisältää arkkitehtuurikasvatuksen läänintaiteilijan (2004–2010) tuen.

Pian arkkitehtuuripoliittisen ohjelman julkistamisen jälkeen vuonna 1999 muodostettiin kolmeksi vuodeksi seurantatyöryhmä, jonka tehtävänä oli seurata arkkitehtuuripolitiikan toteutumista ja tehdä ehdotuksia uusiksi jatkotoimiksi. Seurantatyöryhmässä oli opetusministeriön, ympäristöministeriön, valtiovarainministeriön, Museoviraston, Valtion rakennustaidetoimikunnan, Senaatti-kiinteistöjen, YTK:n, Suomen Kuntaliiton, Rakennustaiteen museon ja Suomen Arkkitehtiiliiton edustajia. Vuoden 2002 seurantaraportissa arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toteutuneiksi tavoitteiksi on määritelty edellä käsitellyt arkkitehtuurikasvatuksen lisääminen, rakennusperinnön tunnustaminen ja kartoitus, aluearkkitehtitoiminnan laajeneminen ja arkkitehtirekisterin perustaminen. Alueita, joilla arkkitehtuuripoliittisen ohjelman ei 2002 seurantaraportin mukaan oltu katsottu toteutuneen halutussa mitassa, olivat mm. arkkitehtuuritutkimus, elinympäristön arkkitehtoniseen laatuun liittyvien vaikutusten arviointi sekä arkkitehtuurin kehitystyö. Vastoin alkuperäistä suunnitelmaa Suomen Akatemiassa ei selvitetty mahdollisuuksia arkkitehtuurin tutkimuksen kehittämiseksi. Elinympäristön arkkitehtoniseen laatuun liittyvien vaikutusten arviointi on myös osoittautunut haastavaksi. Lainsäädösten vaikutusten arvioinnissa ei kiinnitetä huomiota ympäristön arkkitehtoniseen laatuun, minkä lisäksi on vaikeaa arvioida, milloin säädöksen muutoksella on vaikutusta nimenomaan arkkitehtoniseen laatuun. Ympäristövaikutusten arviointiin on kehitetty mittareita, mutta niitä ei ole laajennettu koskemaan rakentamisen laatua yleisemmin. Myöskään vaatimus siitä, että arkkitehtoninen laatu huomioidaisiin yksityisten toimijoiden keskuudessa tai kunnallisessa päätöksenteossa ei ollut toteutunut toivotussa laajuudessa, vaan esimerkiksi hankintoja kilpailuttaessa hinta saattaa olla ensisijainen päätäntäkriteeri.

Arkkitehtuurin kehittämiseksi vuoden 2002 seurantatyöryhmä esitti, että ympäristöministeriö ja opetusministeriö perustaisivat laajapohjaisen arkkitehtuurin tutkimusta ja kehittämistä edistävän foorumin. Foorumi ideoisuutta, tekisi aloitteita ja ottaisi kantaa arkkitehtuurin alan tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä valmistelisi arkkitehtuurin laadun arvioinnin keinoja. Työryhmä esitti myös arkkitehtuurin tiedotus- ja edistämiskeskukseen perustamista. Keskus koordinoisi arkkitehtuurin alan toimijoita ja tekisi suomalaista arkkitehtuuria tunnetuksi kotimaassa ja ulkomailla. Tässä vaiheessa nähtiin, että Alvar Aalto -akatemiaa voisi kehittää tällaiseksi keskuksiksi. Lisäksi arkkitehtuurikasvatusta kouluissa, aikuisille suunnattua arkkitehtuurin kansaliskasvatusta sekä virka- ja luottamushenkilöiden koulutusta arkkitehtuurin alalla tulisi edelleen vahvistaa. Seurantaraportissa esitettiin myös, että Suomi jatkaa aktiivista osallistumista EFAP-foorumin toimintaan ja että opetusministeriö turvaa tähän tarvittavat resurssit.

Seurantaraportin valmistuttua vuonna 2002 ohjelman seurantatyö annettiin opetusministeriöltä Valtion rakennustaidetoimikunnan hoidettavaksi, korostaen yhteistyön jatkamista ympäristöministeriön kanssa. Rakennustaidetoimikunta palkkasi vuonna 2004 asiantuntijan valvomaan kansallisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toteutumista ja edistämään siinä määriteltyä arkkitehtuuripoliittikkaa sekä vastamaan Suomen vuoden 2006 EU-puheenjohtajuusohjelmaan kuuluvan kansainvälisen konferenssin valmistelusta. Tehtävä annettiin hoidettavaksi yhteistyössä Suomen arkkitehtiliiton SAFA:n kanssa siten, että SAFA hakee Apolin budjetin mukaisen määrärahan avustuksena Valtion rakennustaidetoimikunnalta ja maksaa koordinaattorin palkkaamiseen liittyvät kulut. Rakennustaidetoimikunta on velvollinen ohjaamaan koordinaattorin työtä ja koordinaattori on velvollinen noudattamaan rakennustaidetoimikunnan ohjeita, vaikka työskenteleekin itsenäisesti (Valtion rakennustaidetoimikunta pöytäkirja 5/2004, muistio). Seurantatyötä on tehty vuodesta 2004 sovitun mallin mukaisesti erityisasiantuntijavetoisena rakennustaidetoimikunnan ohjauksessa. Koska seurantaan kohdistetut resurssit ovat olleet niukkoja, vuoden 2002 seurantaraportin jälkeen keskityttiin aluksi edistämään tiettyjä arkkitehtuuripoliittisen ohjelman painopisteitä kuten toimintaa EFAP:ssa, arkkitehtuurikasvatusta ja yleisesti vahvistamaan arkkitehtuurin asemaa ja näkyvyyttä sen sijaan että olisi systemaattisesti seurattu ohjelman toteutumista. Näkyviä toimintamuotoja ovat olleet arkkitehtuuripoliittiset seminaarit ja konferenssit. Rahoitus kasvoi vuoden 2006 kansainvälisen konferenssin järjestelyn yhteydessä (erityistukea saatiin EU:n komissiolta ja opetusministeriöltä) ja uuden arkkitehtuuripoliittisen ohjelman laatimiseksi aloitetun (vuonna 2008) ministeriöiden välisen yhteistyön vaikutuksesta. Samana vuonna avautui arkkitehtuuripoliittikan oma internet-sivusto www.apoli.fi.

Vuonna 2011 ympäristöministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö sekä Valtion rakennustaidetoimikunta ovat luomassa uutta arkkitehtuuripoliittista ohjelmaa. Prosessi on käynnistetty ympäristöministeriön johdolla kolmella asiantuntijatyöpajalla, joiden tuloksien pohjalta työtä jatketaan. Ohjelmassa tullaan kiinnittämään huomiota erityisesti alueisiin, joita edellisessä arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa ei käsitelty, kuten korjausrakentamiseen ja kestävään uudistamiseen, kaupunkisuunnitteluun sekä asumisen ja hyvinvoinnin kysymyksiin. Laajempaan tavoitteena on hyvän elinympäristön merkityksen laajempi tiedostaminen ja arkkitehtuuriaspektin huomioivan ajattelutavan juurruttaminen kaikkeen päätöksentekoon. Erään virkamiehen sanoin: ”Ei arkkitehtuuripoliittikka ole mikään projekti. Että kirjoittaa jonkun kirjan ja sitten kahden vuoden päästä katsotaan mitä tapahtui ja sitten se on valmis. Arkkitehtuuripoliittikka on niin kuin politiikkakin, jokapäiväisten asioiden hoitoa.”

2.2 Rakennustaidetoimikunnan toiminnan painopisteitä 2000-luvulla

Rakennustaiteella on ollut itsenäinen asema valtion taidehallinnossa toimikuntalaitoksen perustamisesta 1968 lähtien, jolloin perustettiin rakennustaidetoimikunnan lisäksi kamerataiteen, kirjallisuuden, kuvataiteen, näyttämötaiteen, säveltaiteen ja taideteollisuuden toimikunnat. Sittenkin toimikuntajako on muuttunut mm. kamerataiteen jakautuessa valokuvataiteeksi ja elokuvataiteeksi 1970-luvun lopulla (Karhunen 2008, 19). Toimikuntajako oli muutospaineen alla vuonna 2010, jolloin opetus- ja kulttuuriministeriö esitti taiteenalakohtaisten taidetoimikuntien määrän vähentämistä, jonka yhteydessä rakennustaide olisi tullut osaksi uutta visuaalisten taiteiden toimikuntaa. Esitys ei kuitenkaan toteutunut.

Rakennustaidetoimikunnan perustamisvaiheessa toimikunta esitti Taiteen keskustoimikunnalle lähiaikoina vireille tulevia kysymyksiä, joita olivat mm. rakennustaidetta koskevan kansainvälisen kulttuurivaihdon kehittäminen, arkkitehtuurinäyttelytilojen lisäämismahdollisuudet, valtion taiteilijaeläkkeiden tarpeen selvittäminen sekä apurahajärjestelmän aikaansaaminen rakennustaiteen alalla, kulttuurimiljööluotteloinnin ja -suojelun tehostaminen, rakennustaidetta ja yhdyskuntasuunnittelua käsittelevän selvittely-, informaatio- ja julkaisutoiminnan koordinoiminen sekä rakennustaiteen tutkimuslaitoksen perustamismahdollisuudet (Taiteen keskustoimikunta pöytäkirja 5/68). Toimikunnan tuolloin esittämistä tavoitteista rakennustaiteen rahoitusjärjestelmän luominen on toteutunut, mutta osa tavoitteista on edelleen ajankohtaisia ja toteutumatta.

Vuonna 2000 Valtion rakennustaidetoimikunnan kokouksen pöytäkirjassa (5/2004)⁸ todetaan, että arkkitehtuuripoliittisen ohjelman käynnistäminen on sillä hetkellä rakennustaidetoimikunnan tärkein työ, mikä näkyy myös koko tarkastelukauden toimikunnan päätettävissä olevassa rakennustaiteen edistämisen määrärahasa.⁹ Rakennustaidetoimikunnan saadessa arkkitehtuuripoliittikan seurantatyön tehtäväkseen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman edistäminen painottui kansainväliseen yhteistyöhön, arkkitehtuurikasvatuksen ja kehityshankkeiden edistämiseen, alueellisten arkkitehtuuriohjelmien tukemiseen ja arkkitehtuuripoliittisen ohjelmatyön seurantaan. (Valtion rakennustaidetoimikunta pöytäkirja 5/2004, muistio). Kuten edellä todettiin, rakennustaidetoimikunnan kannaksi muotoutui varsin pian, että ohjelman toteutumisen seurannan sijaan haluttiin siirtyä aktiiviseen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman tavoitteiden edistämiseen. Strategiana on ollut aktiivinen verkostoituminen ja tiedon levittämi-

8 Alkuperäinen pöytäkirja ei saatavana.

9 Rahoituksesta tarkemmin luvussa 4.

nen sekä kansainvälinen toiminta EFAP-foorumin johtoryhmässä. Aktivoituneen toiminnan mahdollisti erityisasiantuntijan palkkaaminen. Paikallista arkkitehtuuripoliittista ohjelmatyötä rakennustaide-toimikunta on tukenut mm. järjestämällä seminaareja paikallistason toimijoille ja keskushallinnon ja ministeriöiden edustajille. Tältä pohjalta on syntynyt toimijaverkostoja, joiden piirissä on synnytetty paikallistason arkkitehtuuripoliittisia ohjelmia. Rakennustaidetoimikunta kutsui kokoon myös yksityisen rakennuttajapuolen toimijoita, jotta yksityiselle puolelle voitaisiin muotoilla arkkitehtuuripoliittista ohjelmaa. Ainakin kaksi yksityistä toimijaa (Senaattikiinteistöt ja NCC) on tähän mennessä luonut arkkitehtuuripoliittisen ohjelmansa tältä pohjalta.

Rakennustaidetoimikunnan toimintaan kuuluu kannanottojen ja ehdotusten antaminen arkkitehtuuriin liittyvien hallinnollisten asiakirjojen sisältöä kehitettäessä. Esimerkiksi vuonna 2004 rakennustaidetoimikunta antoi ehdotuksia lastenkulttuuripoliittisen ohjelman toteuttamissuunnitelmasta, arkkitehtuurin osuudesta taiteen perusopetuksen yleisten oppimäärien opetussuunnitelmien perusteissa, taide- ja taiteilijapoliittisen ohjelman toteuttamissuunnitelmasta sekä terveellisestä ja turvallisesta koulurakennuksesta (Valtion rakennustaidetoimikunta pöytäkirja 2/2005, liite 2 a). Muita arkkitehtuurin edistämiseen liittyviä kysymyksiä, joita rakennustaidetoimikunta on 2000-luvulla esittänyt on ollut mm. pääsuunnittelijakysymys. Rakennustaidetoimikunta on ajanut pääsuunnittelijan aseman selkeyttämistä ja vahvistamista:

”Pääsuunnittelijan aseman rakennushankkeessa tulee olla keskeinen. Luonnollisena henkilönä hän vastaa rakennushankkeen kokonaisuuden hallinnasta ja hänen vastuunsa tulee olla selkeästi määritelty ja jakamaton. Pääsuunnittelijan tulee olla aina hankkeen suunnitteluryhmän aktiivinen suunnittelijajäsen, jolla on käsitys hankkeen suunnittelun arkkitehtonisista tavoitteista ja taitoa sekä kokemusta ohjata eri alojen teknistä suunnittelua (...) Arkkitehdin koulutus takaa parhaat edellytykset pääsuunnittelijan tehtävien hoitamiseen.(...) Pääsuunnittelijan pätevyydelle asetettavat vaatimukset tulisi määritellä yksityiskohtaisesti, samoin pääsuunnittelijan vastuu ja hänen oikeutensa edellä esitettyjen periaatteiden mukaisesti.” (Valtion rakennustaidetoimikunnan esitys ympäristöministeriön yliarkkitehdille 2004.)

Lisäksi rakennustaidetoimikunnassa on ajettu vahvempaa alueellista panostusta arkkitehtuuriin siten, että jokaisessa alueellisessa taidetoimikunnassa olisi arkkitehtijäsen, joka olisi verkottunut Valtion rakennustaidetoimikunnan kanssa. Samoin on nähty tärkeäksi, että läänintaiteilijoina työskentelee arkkitehteja. (Valtion rakennustaidetoimikunta pöytäkirja 1/2005.)

Rakennustaidetoimikunnan toimintakertomuksessa vuodelta 2007 arvioidaan arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toteutumista siten, että muutamat toimenpiteet, kuten aluetason arkkitehtuuripoliittiset ohjelmat ja kahden yrityksen arkkitehtuuripoliitiikan luominen ovat edistyneet hyvin. Silti raportissa katsotaan, että kokonaisvaikutuksiltaan monet tavoitteet ovat jääneet vaatimattomiksi. Ongelmaksi nähdään, että jatkotoimenpiteille ei ole esitetty vastuutahoja tai jos ne on esitetty, toimintaan ei ole osoitettu resursseja. Rakennustaidetoimikunnan mukaan arkkitehtuuripoliittisen ohjelman tavoitteista on kirjoittamisajankohtana ollut toteutumatta ainakin kolme tärkeää toimenpidettä, jotka olivat jo vuoden 2002 seurantaraportissa; arkkitehtuurin tiedotus- ja edistämiskeskuksen perustaminen, arkkitehtuurin tutkimusta ja kehittämistä edistävän foorumin perustaminen sekä arkkitehtuurin tutkimus- ja kehittämisstrategian luominen. Rakennustaidetoimikunnan raportissa on konkretisoitu vuoden 2002 seurantaraportissa esiintynyttä foorumin ideaa siten, että foorumin erityisasiantuntijan tehtäviin kuuluisi kansainvälinen työ kuten Suomen rakennuskulttuurista ja arkkitehtuuripoliitiikasta tiedottaminen, EFAP:n toimintaan osallistuminen, paikallis- ja rakennuttaja-arkkitehtuuripoliittisten ohjelmien tekemiseen opastaminen, lasten ja nuorten arkkitehtuurikasvatus, tiedottaminen ja yleisöfoorumien ja -tapaamisten järjestäminen. Pitkäjännitteisempiä kehittämistavoitteita olisivat hyviin käytäntöihin perustuvien palkitsemisjärjestelmien kehittäminen, ja laajojen ja monipuolisten tietopalvelujen tuottaminen kansalaiskasvatukseen ja jatkokoulutuksen tarpeisiin. (Valtion rakennustaidetoimikunta pöytäkirja 3/2007)

Koska toimintaan ei ole saatu kaivatunlaista resursointia, eli erityisasiantuntijan lisäksi ei ole resursoitu muita työntekijöitä, kuvantunkaltaista foorumia ei ole toistaiseksi pystytty luomaan, eikä foorumi ole myöskään ollut nykyisen rakennustaidetoimikunnan tavoitteena. Sen sijaan viime vuosina on keskitytty edesauttamaan arkkitehtuurin tiedotus- ja edistämiskeskuksen syntymistä. Haave arkkitehtuurin tiedotuskeskuksesta on kytenyt vuosikymmenien ajan arkkitehtuurin alan toimijoiden keskuudessa. Kansallisessa arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa arkkitehtuurista tiedottamisen ja sen esiintuomisen nähtiin tapahtuvan Suomen rakennustaiteen museon kautta. Sittenmin rakennusalan ja arkkitehtuurin alan toimijat ovat mm. perustaneet Arkkitehtuurin, Rakentamisen ja Muotoilun Informaatioyhdistys ARMI ry:n, jonka yhtenä tavoitteena on ollut rakennuskulttuuria edistävän informaation levittäminen. Alkuvuodesta 2011 rakennustaidetoimikunta teki opetus- ja kulttuuriministeriölle aloitteen rakennustaiteen valtakunnallisen kehittämis-, koordinaatio- ja informaatio-organisaation, Arkkitehtuurikeskuksen perustamisesta. Keskuksen perustajajäsenenä toimisivat arkkitehtuurin keskeiset yhdistykset ja säätiöt. Arkkitehtuurikeskuksen toiminnan tavoitteena olisi

vahvistaa arkkitehtuurin yhteiskunnallista asemaa ja näkyvyyttä, parantaa edellytyksiä korkeatasoisen ja kestäväen rakennetun ympäristön syntymiselle ja tukea ja koordinoita alan kotimaisten ja ulkomaisien toimijoiden välistä yhteistyötä. Arkkitehtuurikeskus jatkaisi siten omalta osaltaan ensimmäisessä arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa alkuunpantua arkkitehtuuripoliittista edistämistyötä. Kirjoittamisajankohtana alkuvuodesta 2011 asia on vielä keskeneräinen.

3. Ministeriöiden ja säätiöiden tuki rakennustaiteelle

Tässä luvussa tarkastellaan lähemmin rakennustaiteen saamaa julkista tukea ministeriöiltä sekä säätiöiden jakamaa yksityistä tukea. Rakennustaiteen edistäminen ja tukeminen on pääosin opetus- ja kulttuuriministeriön vastuulla, vaikkakin myös ympäristöministeriön ja pienemmässä määrin työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalat siivuvat arkkitehtuuria. Opetus- ja kulttuuriministeriön tuki muodostuu ministeriön jakamista taiteen ja kulttuurin budjettivaroista arkkitehtuurin edistämiseen. Tämän lisäksi ministeriö on vuodesta 1999 osoittanut Valtion rakennustaidetoimikunnan käyttöön rakennustaiteen edistämiseen tarkoitettua määrärahaa. Tätä tukea, kuten muuta-kin taidetoimikuntalaitoksen tukea rakennustaiteelle käsitellään omalla kokonaisuutenaan luvussa 4.

3.1 Opetus- ja kulttuuriministeriön tuki rakennustaiteelle

Valtionhallinnon tärkein taiteen ja kulttuurin tukija on opetus- ja kulttuuriministeriö (2010 asti opetusministeriö). Opetus- ja kulttuuriministeriön tehtävänä on valmistella mm. kulttuuria koskeva lainsäädäntö sekä sitä koskevat valtion talousarvioesitykset ja valtioneuvoston päätökset. Ohjaamalla ja rahoittamalla hallinnonalan toimintaa opetus- ja kulttuuriministeriö toteuttaa valtiollisia kulttuuripoliittisia linjauksia. Rakennustaiteen kohdalla tämä tarkoittaa esimerkiksi toimintaa, joka tukee valtion arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa asetettuja tavoitteita.

Valtaosa opetus- ja kulttuuriministeriön taiteelle osoittamasta tuesta kanavoidaan valtionosuuslainsäädäntöön¹⁰ kuuluvien taidelaitos-

10 Museoiden, teattereiden ja orkestereiden valtionosuusjärjestelmässä rahoitus määräytyy kullekin laitokselle ennalta rahoituksen perusteeksi vahvistettujen toiminnan laajuutta kuvaavien laskennallisten henkilötyövuosien määränä ja henkilötyövuotta kohden määrättyjen yksikköhintojen perusteella.

ten kautta. (Rautiainen 2008, 19). Myös rakennustaiteen osalta suurimman osan tuesta on tarkastelujaksolla muodostanut valtionosuuksia saavien rakennustaiteen museoiden (Suomen rakennustaiteen museo ja Alvar Aalto -museo) saama tuki. Valtion tuen osuus valtionosuustuen piirissä oleville museoille kasvoi valtionosuusuudistuksen¹¹ myötä 2008. Aikavälillä 2008–2010 museoiden, teattereiden ja orkestereiden valtionosuudet kasvoivat voimakkaasti, noin 50 miljoonaa euroa eli 77 prosenttia aikavälillä 2008–2010.¹² Kyseisellä aikavälillä museoiden valtionosuus kasvoi miltei 12,4 miljoonaa, josta rakennustaiteen museoiden tuki nousi 42 prosenttia eli noin 335 000 euroa (800 000 eurosta 1,1 miljoonaan euroon). Kasvusta huolimatta valtionosuusuudistus ei muuttanut rakennustaiteen museoiden osuutta suhteessa koko museokentän valtionosuuksiin. Itse asiassa aikavälillä 2001–2010 rakennustaiteen museoiden osuus on tasaisesti hieman laskenut 3,3 prosentista 3 prosenttiin. Suomen rakennustaiteen museon saama valtionosuus on tarkastelukaudella ollut hieman yli 2 prosenttia, ja Alvar Aalto -museon osuus noin prosentin kaikkien museoiden valtionosuuksista.

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää erilaisia harkinnanvaraisia tukia taide- ja kulttuurialan toimintaan pääosin yhteisöille. Harkinnanvaraisten valtionavustusten myöntämiseen sovelletaan valtionavustuslakia. Avustukset myönnetään yleisavustuksena (saajan toimintaan yleisesti), erityisavustuksena (investointi-, kokeilu-, käynnistämisen-, tutkimus- ja kehittämishankkeisiin) tai investointiavustuksena aineellisen tai aineettoman hyödykkeen hankintaan. Museoiden valtionosuuksien lisäksi tarkastelujaksolla suurimmat avustukset rakennustaiteelle ovat kohdistuneet em. museoiden erityisavustuksiin, käytännössä toiminta-avustuksiin. Kahden rakennustaiteen alan museon toiminta-avustukset ovat nousseet tarkastelukaudella melko voimakkaasti, paitsi neljänä viimeisenä tarkasteluvuonna, jolloin niiden tuki on yhteenlaskettuna ollut vuosittain noin 900 000 euroa. Suomen rakennustaiteen museon asema museorahoituksessa oli ennen vuotta 2006 erityinen, koska sen toimintaa rahoitettiin osin taidetoimikuntalaitoksen rakennustaiteen edistämiseen varatuista varoista. Valtion rakennustaidetoimikunnan kanta oli, että Suomen rakennustaiteen museon avustukset tulisi siirtää kokonaisuudessaan museoiden valtionavustusten momenteilta jaettavaksi (opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain mukaisesti valtionosuuksiin ja avustuksiin muse-

11 Vuonna 2005 eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain uudistuksesta, jonka myötä museoiden, teattereiden ja orkestereiden yksikköhinta tarkistetaan vuoden 2008 alusta lukien kustannustasoa vastaavaksi joka neljäs vuosi. Tämän päätöksen yhteydessä käytettiin ensimmäisen kerran uusia, todellisiin käyttökustannuksiin perustuvia yksikköhintoja.

12 OPM tiedote 17.6.2009.

oille, erikoismuseoiden erityisavustuksiin, museoiden valtionavustuksiin), jotta avustus ei olisi pois rakennustaiteen edistämisen määrärahoista (Rakennustaidetoimikunta pöytäkirja 9/2002). Vuodesta 2006 lähtien avustukset onkin jaettu museoiden valtionavustusten momenteilta. Museoiden tilakustannusten valtionavustukset ovat pysytelleet tarkastelujakson melko samalla tasolla (noin 330 000 euroa vuonna 2010). Vuodesta 2005 eteenpäin myös Museovirastolle annettava avustus maailmanperintökohteiden tutkimukseen, valistukseen ja kehittämiseen on muodostanut mainitsemisen arvoisen osan opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämästä rakennustaiteen tuesta (vuonna 2010 tuki oli 320 000 euroa.) Arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa ollut painotus arkkitehtuurikasvatukseen näkyy opetus- ja kulttuuriministeriön tuessa kyseiselle alueelle, joka nousi voimakkaasti tarkastelukauden puoliväliä kohti (tuki 111 000 euroa vuonna 2005). Tämän jälkeen opetus- ja kulttuuriministeriön arkkitehtuurikasvatuksen tuki on asettunut 70 000–80 000 euron tuntumaan.

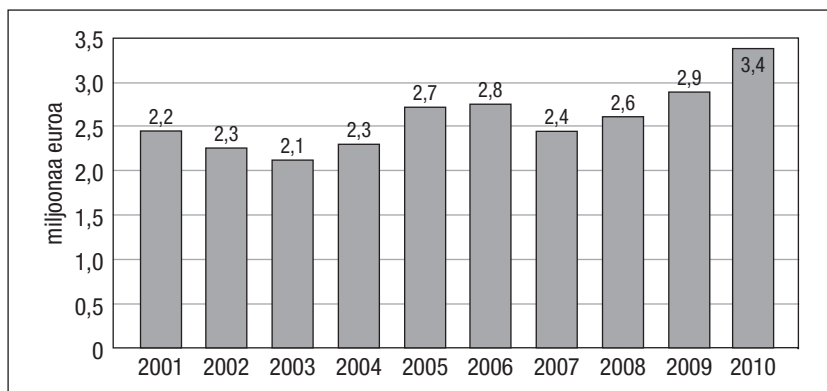
Rakennustaiteen osalta opetus- ja kulttuuriministeriöltä saadun tuen hienoista nousua kahtena viimeisenä tarkasteluvuonna selittää pitkälti museoiden valtionosuuksien kasvu sekä vuoden 2010 Svenska Teaternin peruskorjaukseen myönnetty yli puolen miljoonan euron avustus. Myös vuonna 2006 tuessa oli tilapäinen nousu, johon oli syytä osin Suomen arkkitehtiliiton saama ylimääräinen avustus kansainvälisen arkkitehtuuritapahtuman (European Forum for Architectural Policies) järjestämiseen, osin Suomen rakennustaiteen museon saama lisäavustus. Lisäksi vuonna 2006 avustus maailmanperintökohteille oli hieman suurempi kuin muina vuosina.

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää myös ns. ylimääräiset taiteilijaeläkkeet hankittuaan lausunnon Taiteen keskustoimikunnalta. Ylimääräinen taiteilijaeläke voidaan myöntää tunnustuksena ansiotuneesta taiteellisesta toiminnasta, ja useimmista muista tukimuodosta poiketen siinä huomioidaan hakijan taloudellinen asema. Vuonna 2010 kokoeläkkeen suuruus oli noin 15 000 euroa vuodessa, osaeläkkeen ollessa tästä puolet. Pienistä vuosittaisista vaihteluista huolimatta ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden hakijamäärät ovat olleet kasvussa tarkastelukaudella. Vuonna 2001 hakemuksia kaikilta taiteenaloilta oli 374 kappaletta, viimeisenä tarkasteluvuonna 2010 hakemuksia oli 526. Eläkkeiden kokonaismyöntömäärissä ei sen sijaan ole nähtävissä ajallista tendenssiä, vaan myöntöjä on ollut vuosittain 40–50 kappaletta koko – tai osaeläkkeinä. Tarkastelukaudella (vuotta 2001 lukuunottamatta) suurin osa myönnetyistä eläkkeistä on ollut kokoeläkkeitä.¹³ Osaeläkkeitä on myönnetty tarkastelukauden alkupuolella suhteessa hieman enemmän kuin myöhemminä tarkasteluvuosina. Rakennustaiteen alalla ylimääräisiä taiteilijaeläkkeitä on haettu ja myönnetty

13 Esimerkiksi vuonna 2010 myönnettiin 14 osaeläkettä ja 29 kokoeläkettä.

hyvin niukasti: koko tarkastelukaudella hakemuksia on ollut kuusi kappaletta, joiden perusteella on myönnetty yksi kokoeläke ja kaksi osaeläkettä. Kaikilla aloilla myöntävän päätöksen on tarkastelukaudella saanut 8–14 prosenttia hakijoista, saajien suhteellisen osuuden tasaisesti laskiessa kauden loppua kohden. Rakennustaiteessa on siten suhteessa hakijamääriin annettu myöntävä eläkepäätös useammin kuin taiteenaloilla keskimäärin.

Kuvio 1. Opetusministeriön/opetus- ja kulttuuriministeriön tuki (€) rakennustaiteelle 2001–2010

Mukana museoiden valtionosuus. Muunnettuna v. 2010 rahanarvoon.

Tarkasteltujen avustuskohteiden perusteella opetus- ja kulttuuriministeriön tuki rakennustaiteelle¹⁴ on noussut tarkastelujaksolla 2,2 miljoonasta 3,4 miljoonaan (ilman museoiden valtionosuuksia 1,7 miljoonasta 2,2 miljoonaan)¹⁵. Tuen suhteellinen osuus ministeriön taide- ja kulttuuribudjetista on kuitenkin pysytellyt samalla, melko

14 Rakennustaiteen tueksi on luettu taiteen perusopetusta antavien oppilaitosten harkinnanvaraiset valtionavustukset sikäli kuin ne koskevat rakennustaidetta, Suomen rakennustaiteen museon ja tiedostuskeskussäätiön, Ympäristötaiteen säätiön ja muiden rakennustaiteen alan järjestöjen ja säätiöiden kuten Alvar Aalto -säätiön ja museon avustukset, taidekeskusten saamat avustukset rakennustaiteelle, muu taiteen edistäminen rakennustaiteen alalla, valtionavustus tilakustannuksiin esim. Suomen rakennustaiteen museolle, valtionavustus museoiden tietoyhteiskuntaohjelmaan alan museoiden osalta, avustukset alan museoiden digitointiprojekteihin, avustukset lastenkulttuurikeskusten rakennustaidetta koskevaan toimintaan, rakennustaidetta koskevan kansainvälisen kulttuuriyhteistyön hankkeet, avustukset valtakunnallisille rakennustaiteen alan kulttuuritapahtumille Museovirastolle annettava avustus maailmanperintökohteiden (mm. Suomenlinna, vanha Rauma) tutkimus- valistus- ja kehittämiskohteisiin sekä OKM:n jakama Suomi-palkinto. Laskelmissa ovat mukana myös valtionosuusjärjestelmän piirissä olevat rakennustaiteen museot (Suomen rakennustaiteen museo ja Alvar Aalto -museo).

15 Vuoden 2010 rahanarvossa.

vaatimattomalla tasolla, vaikkakin kahtena viimeisenä tarkasteluvuonna tuen osuus on ollut hieman korkeampi kuin aiemmin. Vuosittain tuen osuus on ollut 0,6–0,9 prosenttia taide- ja kulttuuribudjetista. (Liite 2: Opetusministeriön/opetus- ja kulttuuriministeriön tuki rakennustaiteelle 2001–2010).

3.2 Ympäristöministeriön tuki rakennustaiteelle

Vaikka opetus- ja kulttuuriministeriöllä on ministeriöiden joukossa päävastuu arkkitehtuurin edistämisestä taiteellisessa mielessä, ympäristöministeriön linjaukset vaikuttavat rakentamiseen, alueiden suunnitteluun ja käyttöön. Ympäristöministeriön vastuulla on rakentamista, maankäyttöä ja asumista koskevan lainsäädännön valmistelu. Maankäyttö- ja rakennuslaissa (1999) edellytetään rakennetun ympäristön ja maiseman huomioon ottamista kaikilla maankäytön suunnittelun tasoilla. Lain yhtenä tavoitteena on ollut parantaa rakentamisen laatua korostamalla hyvän suunnittelun merkitystä. Tämä konkretisoituu mm. lakiin perustuvassa rakentamismääräyskokoelmassa (2002), jossa yksilöidään suunnittelijan pätevyyden ja kelpoisuuden arviointia. Lailla rakennusperinnön suojelemisesta (2010) pyritään turvaamaan rakennetun kulttuuriympäristön monimuotoisuutta ja edistämään sen kulttuurisesti kestävää hoitoa ja käyttöä. Kirjoittamisaikana, alkuvuodesta 2011, ympäristöministeriössä ollaan uudistamassa rakennuksen suunnittelijoita ja suunnitelmia koskevan rakentamismääräyskokoelman osia, ja vuonna 2012 astuvat voimaan rakentamista koskevat uudet energiamääräykset.

Ympäristöministeriö on osallistunut arkkitehtuuripoliittisen ohjelman sisällön muotoiluun ja vuoden 2002 seurantaraportin laatimiseen, jonka lisäksi ministeriö on vuonna 2011 laatimassa uutta arkkitehtuuripoliittista ohjelmaa yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Ympäristöministeriöllä on useita poliittisia ohjelmia ja strategioita, joihin sisältyy arkkitehtuuriin tai arkkitehtuuripoliittikkaan liittyviä linjauksia. Ympäristöministeriössä on mm. luotu kansallinen rakennuspoliittinen ohjelma vuonna 2003. Työryhmässä oli edustettuna rakennusalan järjestöjä ja organisaatioita¹⁶ sekä valtio- ja kuntasektori. Kansallisessa rakennuspoliittisessa ohjelmassa kiteytettiin 23 toimintalinjausta, joiden mukaan rakentamisessa pyritään parempaan laatuun, parempaan elinkaari- ja ympäristöosaamiseen, parempaan kilpailuun ja tuottavuuteen, asuntojen rakentamiseen asukkaan ehdoin, joustavampaan kaavoitukseen ja toimivaan infrastruktuuriin sekä te-

16 Esim. Rakennusinsinöörit RIA, Rakennusmestarit ja -insinöörit AMK RKL, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA ja Suomen Rakennusinsinöörien Liitto RIL.

hokkaampaan hallintoon ja kattavampaan yhteistyöhön julkisen sektorin ja elinkeinoelämän sekä kiinteistö- ja rakennusalan muiden keskeisten vaikuttajien kanssa. Konkreettisiksi tavoitteiksi asetettiin muun muassa rakennusalan koulutuksen kehittäminen, rakennusten energiatehokkuuden parantaminen, korjausrakentamisen tehostaminen, rakentaminen asukkaiden ehdoilla sekä joustavampi kaavoitus. Rakennuspoliittisen ohjelman seuraamiseksi perustettiin työryhmä, jonka loppuraportissa vuodelta 2007 käydään läpi ohjelman toteutumista. Toimenpide-esitysten seurauksena on uusittu rakennuslakia ja määräyksiä, perustettu yhteisiä elimiä alan kehittämiseksi ja käynnistetty useita hankkeita esim. julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyömalleista. Samoin on luotu kehitysohjelmiä kuten Suomen Kiinteistöliiton johdolla toteutettu Hyvä Asuminen 2010- ohjelma. Rakennuspoliittisen ohjelman luomisen jälkeen korjausrakentamisen osuus rakentamistoiminnasta on edelleen noussut. Tästä syystä ympäristöministeriössä on toteutettu korjausrakentamisen strategia. Lisäksi on kehitetty erilaisia välineitä rakentamisen ympäristövaikutusten arvioimiseen ja ohjaamiseen. Osa tavoitteista on ollut haasteellisempia toteuttaa. Esimerkiksi rakentamisen vastuuta koskevissa säännöksissä on nähty muutostarpeita, mutta vastuunjaon määrittely on haasteellista eri osapuolten kesken tilanteessa, jossa rakennushankkeet ovat pilkkoutuneet pieniin osiin. Hankintojen kilpailuttamisenettelyjen suhteen loppuraportissa esitetään hankintamenettelyjen kehittämistä siten, että pelkän hintakilpailun sijasta ratkaisuperusteet voitaisiin entistä enemmän kohdistaa lopputuotteen kokonaistaloudellisuuteen ja laatuun. (Ympäristöministeriö 2007.) Rakennuspoliittisessa ohjelmassa määritellyt haasteet ovat siten osittain samoja kuin tässä tutkimuksessa esiin nousseet arkkitehtien kokemat epäkohdat.

Ympäristöministeriön jakamista määrärahoista arkkitehtuurin alaksi voidaan katsoa kuntien kaavoitukseen ja maankäytön ohjaukseen suunnatut avustukset, joilla tuetaan aluearkkitehtitoimintaa, sekä avustukset rakennusperinnön hoitoon. Aluearkkitehtitoiminnan avustuksilla tuetaan pääsääntöisesti alle 6000 asukkaan kuntia maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämän riittävän asiantuntemuksen turvaamiseksi kaavoituksen ja rakentamisen ohjauksen tehtäviin. Kaava-asioiden ohella aluearkkitehdit ovat alueellaan mukana mm. rakentamisen laadun edistämisessä ja rakennusperinnön vaalimisessa. Vuonna 2010 aluearkkitehtitoiminnan piirissä oli 58 avustusta saavaa kuntaa. Aluearkkitehtitoimintaan ympäristöministeriö on myöntänyt 2000-luvulla keskimäärin 500 000 euroa vuosittain (ympäristöministeriö, muistio 35.20.37). Ympäristöministeriö on myöntänyt avustuksia rakennusperinnön hoitoon vuodesta 2000 lähtien. Tavoitteena on rakennusperinnön arvon säilyttäminen. Määräraha suunnataan erityisesti alueellisiin ja teemallisiin kokonaisuuksiin, joita voivat olla esimerkiksi kylien ja kaupunginosien arvokkaat rakennusryhmät tai

vanhat teollisuusyhdykunnat ja sitä voi käyttää yksityisten henkilöiden, yhteisöjen tai yritysten omistamien rakennusten ja niiden välittömän ympäristön korjaus- ja kunnostustöihin. Avustusta on myönnetty vuosittain keskimäärin 500 hakijalle, keskimääräisen avustuksen ollessa n. 15 000–20 000 euroa. Ympäristöministeriön myöntämä kokonaissumma on pysynyt vakaana 2000-luvulla, ollen 2 350 000 euroa vuonna 2010 (ympäristöministeriö, muistio 35.20.64). Ympäristöministeriön rakennustaiteelle myöntämä rahoitus on siten pysynyt koko tarkastelujakson samalla tasolla.

Myös työ- ja elinkeinoministeriössä tehtävä työ alueiden kehittämistä koskevan lainsäädännön ja alueiden kehittämisstrategioiden valmistelussa vaikuttaa rakennetun ympäristön laatuun. Tämän lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö on ollut vuodesta 2010 mukana ministeriöiden välisessä yhteistyössä uuden arkkitehtuuripoliittisen ohjelman laatimiseksi. Työ- ja elinkeinoministeriö ei myönnä varsinaista suoraa tukea rakennustaiteelle.

3.3 Säätöiden tuki rakennustaiteelle

Pääosa muusta kuin valtion jakamasta taiteen tuesta tulee erilaisilta säätiöiltä. Suomessa on noin sata säätiötä, jotka jakavat avustuksia, apurahoja ja palkintoja taiteenharjoittajille tai yhteisöille. Valtaosa (miltei 80 %) tukea jakavista säätiöistä on yksityisiä sijoitussäätiöitä, jotka eivät saa tukea valtiolta tai kunnilta (Oesch 2008, 30–37). Säätiöiden antama tuki eri taidemuodoille on kasvanut 1980-luvun lopulta asti ja kasvu on entisestään voimistunut 2000-luvulla. Taiteenaloittaisesti tarkasteltuna säätiöiden ja valtion tuki kohdistuu pitkälti samoille aloille, kuten kuvataiteelle ja kirjallisuudelle. (Rautiainen 2008, 90–91.) Säätiöiden tuki rakennustaiteelle ja kulttuuriperinteelle kasvoi 2000-luvun alkupuoliskolla samalla kun aloja tukeneiden säätiöiden osuus hienoisesti nousi taidetta tukeneiden säätiöiden joukossa. Silti säätiöiden rakennustaiteelle jakama tuki oli kokonaissummaltaan tarkastelluista taiteenaloista pienin. Rakennustaiteen kokonaistuen osuus kaikille eri taiteenaloille jaetuista avustuksista jäi noin kahteen prosenttiin. Tärkeimmät rakennustaiteen rahoittajat olivat Svenska Kulturfonden ja Alfred Kordelinin yleinen edistys- ja sivistysrahasto sekä Jenny ja Antti Wihurin rahasto (Oesch 2008, 54).

Tätä tutkimusta varten tarkasteltiin rakennustaiteen saamaa rahoitusta Oeschin selvityksen jälkeisiltä vuosilta 2006–2010. Mukaan otettiin suurimmat rakennustaiteen rahoittajat Suomen kulttuurirahasto, Svenska Kulturfonden, Alfred Kordelinin rahasto, Jenny ja Antti Wihurin rahasto, Pohjoismainen kulttuurirahasto sekä Greta ja William Lehtisen säätiö. Tarkasteltujen säätiöiden tuki kaikille taiteenaloille on edelleen voimakkaasti kasvanut 2000-luvun loppua kohden. Ajan-

jaksolla kokonaiskasvu on ollut noin 20 miljoonasta 44,4 miljoonaan. Samalla rakennustaiteen tuen osuus on vuodesta 2007 tasaisesti laskenut sekä absoluuttisesti että suhteessa muihin taiteenaloihin kahdesta prosentista vajaan yhteen prosenttiin. Sekä tuen kokonaismäärällä mitattuna että suhteessa kaikkiin taiteenaloihin Suomen kulttuurirahasto on tarkastelukaudella ollut suurin rakennustaiteen tukijasäätiö (noin 5 % kaikista taiteenalojen tuesta), tosin viimeisenä tarkasteluvuonna 2010 tuki putosi sekä euromääräisesti (370 000 eurosta 250 000 euroon) että suhteellisesti (noin 3 prosenttiin).¹⁷ Toiseksi suurin tukija on ollut Kordelinin säätiö, jonka euromääräinen tuki rakennustaiteelle on noussut voimakkaasti tarkastelujakson loppua kohden, vaikka suhteessa kaikkiin taiteenaloihin tuki on pysynyt samana (hieman yli 3 % taiteen kokonaistuesta). Vuonna 2010 Kordelinin säätiön tuki rakennustaiteelle oli miltei 100 000 euroa, kun apurahojen lisäksi huomioidaan taiteenalojen tohtorintutkintojen, kansanvalistuksen momentti ja suurten kulttuurihankkeiden tuki.¹⁸

Vaikka säätiöiden myöntämät summat rakennustaiteelle ovat pieniä muille taiteenaloille myönnettyjen summien rinnalla, yhteenlaskettuna säätiöiden myöntämä tuki rakennustaiteelle on varsin merkittävä, kun tarkastellaan rakennustaiteen kokonaistukea. Tarkastellulla ajanjaksolla 2006–2010 suurimpien säätiöiden tuki rakennustaiteelle on ollut miltei samaa kokoluokkaa kuin taidetoimikuntien rakennustaiteelle myöntämä tuki. Tarkastellulla viisivuotisjaksolla taidetoimikuntien tuki rakennustaiteelle on ollut vuosittain noin 460 000–600 000 euroa (viisivuotisjaksolla yhteensä 2,7 miljoonaa) ja säätiöiden tuki 350 000–510 000 euroa (viisivuotisjaksolla yhteensä 2,6 miljoonaa)¹⁹. Kuitenkin on huomioitava, että samalla kun taidetoimikuntien tuki rakennustaiteelle on vuosikymmenen jälkipuoliskolla määrällisesti ja suhteellisesti hienoisesti noussut, säätiöiden tuki rakennustaiteelle on vuoden 2006 jälkeen ollut laskussa sekä määrällisesti että erityisesti suhteessa muihin taiteenaloihin.

17 Säätiön jakaman rakennustaiteen tuen laskusuunta jatkui vuonna 2011.

18 Tarkemmat tiedot säätiöiden rahoituksesta liitteessä 3.

19 Yhteenlasketut summat v. 2010 rahanarvossa.

4. Taidetoimikuntalaitoksen tuki rakennustaiteelle

Tässä osiossa tarkastellaan rakennustaiteen Taiteen keskustoimikunnalta, Valtion rakennustaidetoimikunnalta ja alueellisilta taidetoimikunnilta saamaa tukea 2000-luvulla. Taiteen keskustoimikunta ja valtion taidetoimikunnat ovat opetus- ja kulttuuriministeriön alaisia taiteen asiantuntijaelimiä, joiden lakisääteisenä tehtävänä (Laki taiteen edistämisen järjestelystä 328/1967) on edistää luovaa ja esittävää taiteellista työtä, taiteen tuntemusta ja harrastusta sekä taiteen kannalta tärkeätä ajankohtaista tutkimusta sekä toimia valtion asiantuntijaelimenä taiteen alalla. Taiteen keskustoimikunta koostuu eri taiteenaloja edustavista valtion taidetoimikunnista, apurahalautakunnista ja -jastoista sekä alueellisista taidetoimikunnista. Valtion taidetoimikuntien puheenjohtajista ja kuudesta valtioneuvoston nimittämästä jäsenestä koostuva keskustoimikunta toimii taiteenaloilta koostuneiden toimikuntien yhdyselimenä. Taiteen keskustoimikunnan jäsenet ovat puheenjohtajaa lukuunottamatta luottamustoimisia. Taiteen keskustoimikunta tekee vuosittain esityksen valtion talousarvioon taiteen edistämiseen osoitettavista määrärahoista ja myöntää harkinnanvaraista, suoraa taiteilijatukea yksityishenkilöille, työryhmille ja yhteisöille.

Taiteen keskustoimikunta myöntää tukea taiteenharjoittajien taiteilija-apurahoina, kohdeapurahoina ja erityisavustuksina, (joista se delegoi päätäntävällän kunkin taiteenalan taidetoimikunnalle), residenssi- ja matka-avustuksina, palkintoina sekä taiteilijaprofessorien²⁰ ja läänintaiteilijoiden palkkoina. Se tekee myös esityksen opetus- ja kulttuuriministeriölle taiteilijaeläkkeistä ja valtakunnallisten kulttuuritapahtumien avustuksista. Taiteen keskustoimikunnan jakamat apurahat, avustukset ja palkinnot rahoitetaan pääosin veikkausvoittovaroista. Poikkeuksena ovat valtion taiteilija-apurahat sekä kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahat, joiden määräraha otetaan suoraan valtion talousarvioon. Tuen myöntäminen ei ole sidoksissa hakijan taloudelliseen tilanteeseen, vaan taiteelliseen laatuun, joka todennetaan kunkin taidetoimikunnan suorittamalla vertaisarvioinnilla. Tukipolitiikan tavoitteena ei siten ole taiteilijakunnan taloudellisen aseman pa-

20 Taiteilijaprofessorit muutetaan taiteilija-apurahoiksi v. 2012 alkaen.

rantaminen sinänsä, vaan taiteilijoiden toimintaedellytysten turvaaminen ja sitä kautta taiteen edistäminen (Heikkinen 2007, 93).

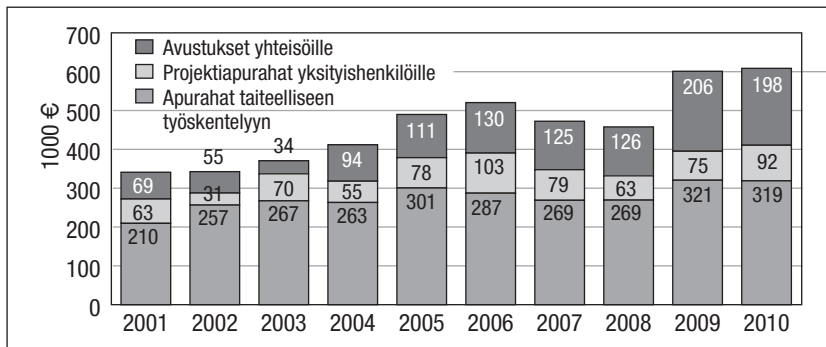
Taiteenalakohtaiset valtion taidetoimikunnat ovat opetus- ja kulttuuriministeriön alaisia asiantuntijaelimiä, joiden tehtävänä on edistää alansa taiteellista työtä ja toimia valtion asiantuntijaelimenä kyseisen taiteen alalla. Valtioneuvosto nimeää taidetoimikuntien jäsenet kolmivuotiskaudeksi kerrallaan kuultuaan alan keskeisiä järjestöjä ja laitoksia. Taidetoimikuntien jäsenten tulee olla asianomaisen alan ansioituneita harjoittajia ja tuntijoita, minkä lisäksi jäseniä nimitettäessä pyritään edustavuuteen ja siihen, että alueelliset ja kielelliset näkökohdat otetaan huomioon. Toimikunnat jakavat taiteenalalle kohdennettua määrärahaa apurahoina ja avustuksina yksityishenkilöille, työryhmille ja yhteisöille. Valtion rakennustaidetoimikunta tekee yksityishakijoita ja yhteisöjä koskevat päätökset rakennustaiteen hakemusten osalta, jakaa rakennustaiteen valtionpalkinnot ja antaa Taiteen keskustoimikunnalle lausuntonsa rakennustaiteen taiteilijaprofessuurien ja ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden saajista.

Alueellisten taidetoimikuntien lakisääteisenä tehtävänä on edistää taidetta sekä sen harjoittamista ja harrastamista toimialueellaan (Laki taiteen edistämisen järjestelystä 328/1967). Tavoitteena on vahvistaa kulttuuria ja taidetta alueilla, joilla kulttuuritoimintaa ja taiteellista toimintaa on ollut entuudestaan vähän ja tukea näin alueellista tasarvoa taiteen ja kulttuurin saralla. Opetus- ja kulttuuriministeriö nimittää alueellisten taidetoimikuntien jäsenet kuultuaan alueen taiteen ja kulttuurin järjestöjä ja laitoksia. Toimikunnat päättävät itsenäisesti opetus- ja kulttuuriministeriön niille kohdentamien taiteenedistämismäärärahojen jakamisesta. Alueelliset taidetoimikunnat myöntävät kohdeapurahoja taiteilijoille ja työryhmille, taiteilija-apurahoja taiteelliseen työskentelyyn, valtionavustuksia yhteisöille sekä palkkaavat läänintaiteilijat. Alueelliset taidetoimikunnat tukevat myös kansainvälistä toimintaa matka-avustusten ja residenssituen muodossa, jonka lisäksi ne myöntävät tukea kansainvälisiin projekteihin ja ulkomailla tapahtuvaan toimintaan. Alueellisia taidetoimikuntia on kirjoittamisajankohtana 13 kappaletta. Alueellisten taidetoimikuntien suhde taiteen keskustoimikuntaan on vaihdellut. 1980-luvun lopulla alueelliset taidetoimikunnat siirrettiin opetusministeriön hallinnonalalta sisäasiainministeriön hallinnonalalle ja hallinnollisesti osaksi lääninhallituksia. Opetusministeriön asettama työryhmä esitti 2005 alueellisten taidetoimikuntien palauttamista takaisin opetusministeriön hallinnonalalle ja taiteen keskustoimikunnan yhteyteen, ja kaavailtu muutos tapahtui vuoden 2008 alussa (Rautiainen 2008 b, 223–225).

Toimikuntalaitoksen sisällä ylivoimaisesti suurimman osan rakennustaiteen tuesta on tarkastelujaksolla muodostanut Valtion rakennustaidetoimikunnan jakama tuki. Tarkastelujaksolla rakennustaide

on saanut tukea myös Taiteen keskustoimikunnalta, käsittäen rakennustaiteen alalle jaetut matka-apurahat yksityishenkilöille, rakennustaiteen osalta lastenkulttuurin tuen yksityishenkilöille ja yhteisöille sekä kansainvälisen ja pohjoismaisen yhteistyön tuen yksityishenkilöille ja yhteisöille. Tuen suuruus on tarkastelujaksolla vaihdellut vuosittain muutaman tuhannen euron ja miltei 40 000 euron välillä. Suurin osa muusta kuin rakennustaidetoimikunnan jakamasta tuesta on jaettu lastenkulttuurin tukena. Vuosina 2005 ja 2006 lastenkulttuurin tuki rakennustaiteen alalle oli korkeimmillaan, 22 000–30 000 euroa vuodessa. Useimpina tarkasteluvuosina lastenkulttuurin tuki on kuitenkin ollut muutamia tuhansia euroja, tai tukea ei ole myönnetty lainkaan. Matka-apurahoja sekä apurahoja ja avustuksia kansainväliseen ja pohjoismaiseen yhteistyöhön rakennustaiteen alalla on myönnetty muutamia tuhansia euroja vuodessa. (Liite 4: Taiteen keskustoimikunnan ja Valtion rakennustaidetoimikunnan tuki rakennustaiteelle 2001–2010.)

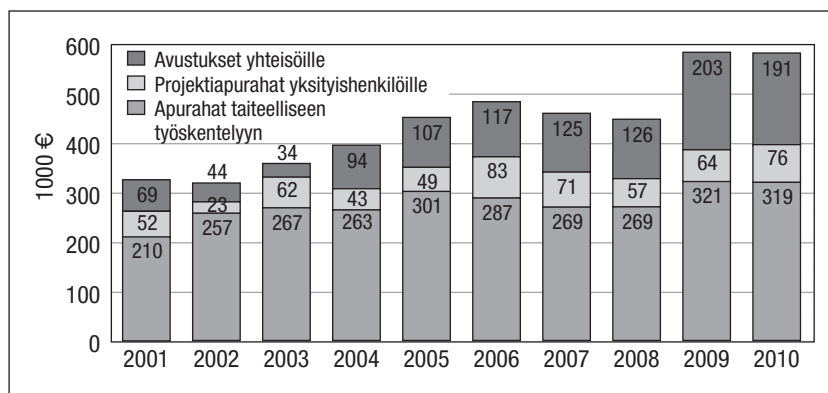
Kuvio 2. Taiteen keskustoimikunnan tuki (€) rakennustaiteelle 2001–2010

Mukana rakennustaidetoimikunnan tuki sekä rakennustaiteen osalta matka-apurahat, lastenkulttuurin tuki ja kansainvälisen ja pohjoismaisen yhteistyön tuki. Vuoden 2010 rahanarvossa. Poislukien alueellisten taidetoimikuntien tuki.

Rakennustaiteen osuus taidetoimikuntalaitoksen jakamasta kokonaisuudesta on melko vaatimatonta muihin taiteenaloihin nähden. Kun huomioidaan työskentelyapurahat sekä yksityisille ja yhteisöille myönnettyt apurahat ja avustukset, rakennustaiteelle myönnettyt summat ovat olleet tarkastelujaksolla vuosittain 2–2,5 prosenttia kaikesta taidetoimikuntien tuesta, osuuden ollessa hieman korkeampi tarkastelujaksoson loppupuolella. Esimerkiksi taideteollisuuden tuen osuus taidetoimikuntien tuesta on ollut tarkastelujaksolla noin 5 prosenttia. Jos tarkastellaan myös alueellisten taidetoimikuntien tukea, kyseisten alojen ero on vielä suurempi, koska alueellisten taidetoimikuntien tuki rakennustaiteelle on ollut vaatimattomampaa kuin valtion taidetoimikuntien tuki, kun taas taideteollisuutta alueelliset taidetoimikunnat ovat tukeneet avokätisemmin kuin valtion taidetoimikunnat.

Kuvio 3. Rakennustaidetoimikunnan tuki (€) rakennustaiteelle 2001–2010

Vuoden 2010 rahanarvossa.

Taulukko 1. Taidetoimikuntalaitoksen tuki rakennustaiteelle 2001–2010, osuus kaikista taiteenaloista

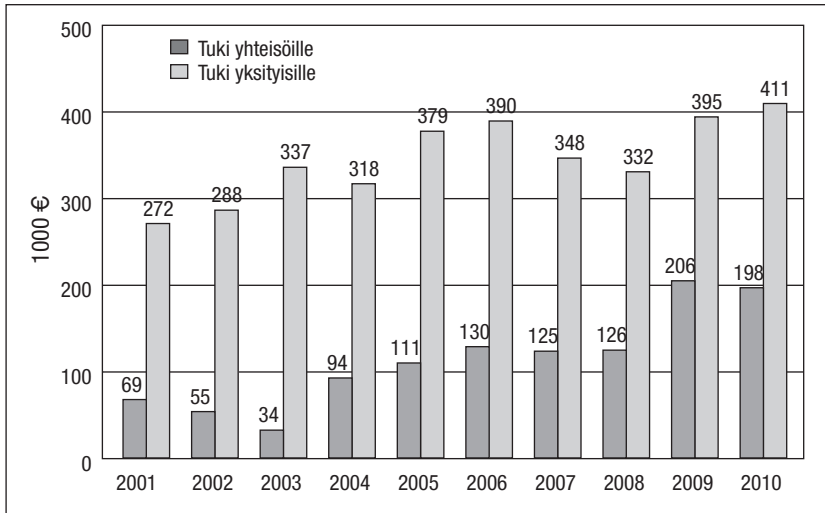
Vuosi	%
2001	2
2002	2
2003	2
2004	2
2005	2,3
2006	2,4
2007	2,2
2008	2
2009	2,5
2010	2,3

Poislukien alueellisten taidetoimikuntien tuki.

Rakennustaiteen alalla hakemusten ja myöntöjen suhde on 2000-luvulla ollut suunnilleen sama kuin taiteenaloilla keskimäärin, joskin vuosittaisia eroja esiintyy osin hakijoiden suhteellisen pienen määrän vuoksi. Tarkasteluvuosina (vuotta 2001 lukuunottamatta) rakennustaide on ollut kirjallisuuden jälkeen suhteessa hakijamääriin eniten tukea saaneiden taiteenalojen joukossa. Rakennustaiteessa avustuksen saajia on ollut 37–46 prosenttia avustusten hakijoista (paitsi vuonna 2001, jolloin vain kolmannes hakijoista sai myönteisen päätöksen). Tarkastelujaksolla taidetoimikuntalaitoksen rakennustaiteelle myöntämästä tuesta suurin osa on myönnetty yksityishakijoille tai työryhmille. Suurin osuus yksityishakijoiden tuessa oli vuonna 2003, jolloin

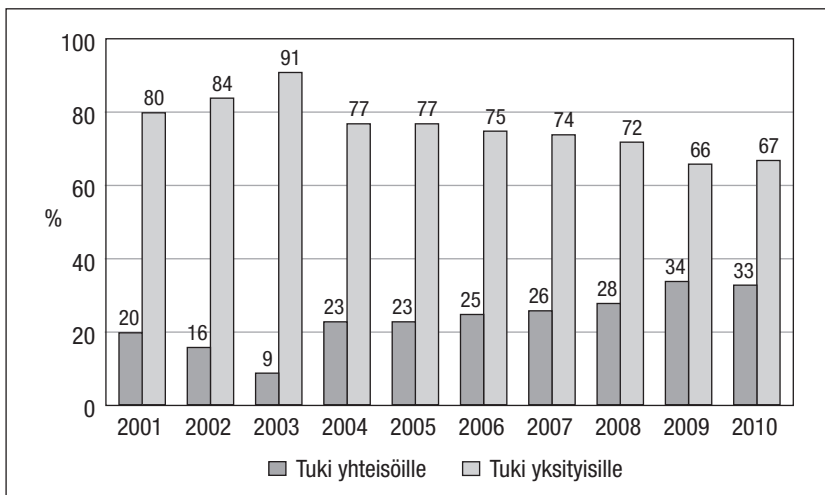
yksityishakijoiden tuki oli yli 90 prosenttia myönnetystä kokonaistuesta. Tuon jälkeen yksityishenkilöille myönnetyn tuen osuus on ollut hienoisessa laskussa yhteisöille myönnettyyn tukeen nähden. Kahtena viimeisenä tarkasteluvuonna tuki yksityishenkilöille on muodostanut kaksi kolmasosaa rakennustaiteen kokonaistuesta.

Kuvio 4. Taidetoimikuntien tuki (€) rakennustaiteelle, yhteisö- ja yksityishakijat 2001–2010

Mukana kaikki tukimuodot. Poislukien alueellisten toimikuntien tuki. Vuoden 2010 rahanarvossa.

Kuvio 5. Yksityishenkilöiden tuen ja yhteisötuen osuus (%) taidetoimikuntien tuessa rakennustaiteelle 2001–2010

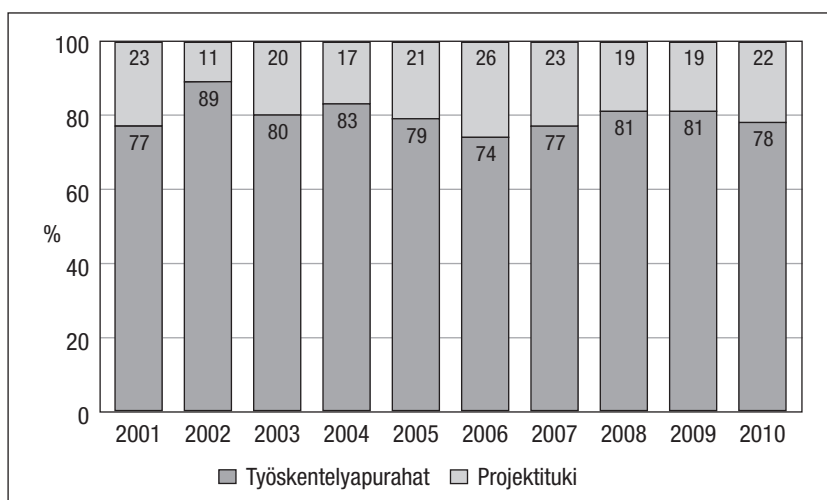

Mukana kaikki tukimuodot.

4.1 Rakennustaiteen tuki yksityishenkilöille

Tässä luvussa tarkastellaan rakennustaiteen yksityishakijoiden hakuja myöntösummia, apurahojen käyttötarkoituksia sekä hakijoiden ja saajien taustatietoja. Tarkastelun painopiste on rakennustaidetoimikunnan myöntämässä apurahoissa, joita yksityishakijoille on myönnetty tukena taiteelliseen työskentelyyn ja kohdeapurahoina jaettavana ns. projektitukena.²¹ Rakennustaiteen alalla työskentelyapurahat ovat tarkastelukaudella muodostaneet pääosan yksityisille myönnettystä tuesta.

Kuvio 6. Rakennustaiteen työskentelyapurahojen ja projektituen osuus (%) yksityishenkilöiden tuessa 2001–2010

Työskentelyapuraha sisältää taiteilija-apurahat, taiteilijaprofessuurit ja valtionpalkinnot. Projektituki sisältää rakennustaiteen edistämisen tuen yksityishakijoille (2001–2008), kohdeapurahat, matka- ja residenssiavustukset sekä rakennustaiteen osalta kansainvälisen kulttuuriyhteistyön apurahat ja lastenkulttuurin kohdeapurahat. Poislukien alueellisten toimikuntien tuki.

Rakennustaiteen apurahat taiteelliseen työskentelyyn

Taidetoimikunnat ja lautakunnat myöntävät yksityishenkilöiden taiteelliseen työskentelyyn kirjastoapurahoja kirjoittajille, kääntäjille ja

21 Tarkastelukaudella ennen vuotta 2009 myönnettiin avustusta rakennustaiteen edistämiseen ja kehittämiseen yksityisille taiteenharjoittajille, työryhmille tai yhteisöille sekä kohdeapurahaa yksityiselle taiteenharjoittajalle ja projektikohtaiselle työryhmälle. Vuonna 2008 tehtiin apurahamuotojen uudistus, jonka jälkeen haettavien apurahojen ja avustusten nimikkeiksi vakiintuivat rakennustaidetoimikunnan erityisavustukset yhteisöille ja rakennustaidetoimikunnan kohdeapurahat yksityisille ja työryhmille. Vuodesta 2009 lähtien yksittäisten hakijoiden projektituki on siten kanavoitu kohdeapurahoihin.

kuvittajille, näyttöapurahoja, säveltaiteen kirjastoapurahoja ja taiteilija-apurahoja. Taiteellisen työskentelyn tueksi katsotaan myös taiteilijaprofessuurit²² ja valtionpalkinnot. Rakennustaiteen osalta yksityishenkilö voi siten saada tukea taiteelliseen työskentelyyn taiteilija-apurahoina, professuureina tai valtionpalkintoina.

Taiteilijaprofessori on ollut tyypillisesti tunnustettujen ja varttuneiden taiteilijoiden tukimuoto (Rautiainen 2008, 39). Taiteilijaprofessorin tulee harjoittaa taiteellista työtä sekä harkintansa mukaan antaa opetusta ja ohjausta alansa taiteenharjoittajille.²³ Rakennustaiteella on tarkastelukaudella ollut kolme taiteilijaprofessoria.

Taiteen valtionpalkinto voidaan myöntää taiteenharjoittajalle tai työryhmälle tunnustuksena kolmen viimeksi kuluneen vuoden aikana valmistuneesta, ansiokkaasta työstä tai saavutuksesta, tai pitkäaikaisesta toiminnasta taiteenalan hyväksi. Rakennustaiteen alalle on tarkastelukaudella myönnetty 14 palkintoa, joista 10 on rakennustaiteen valtionpalkintoja (jaetaan vuosittain), kolme Taiteen keskustoimikunnan myöntämää taiteen valtionpalkintoa (vuosina 2002, 2003 ja 2009) sekä yksi Taiteen keskustoimikunnan myöntämä lastenkulttuurin valtionpalkinto (vuonna 2005).

Taiteilija-apurahat muodostavat suurimman osan taidetoimikuntien yksittäisille taiteilijoille myöntämästä tuesta kaikilla taiteenaloilla paitsi kirjallisuudessa. Taiteilija-apurahat on tarkoitettu taiteilijoiden työskentelyedellytysten turvaamiseen sekä kotimaassa ja ulkomailla tapahtuviin opintoihin ja jatkokoulutukseen. Yksittäisten taiteenharjoittajien lisäksi taiteilija-apurahaa saatetaan myöntää arvostelijoille, taiteen opettajille sekä taiteen ja taidehistorian tutkijoille. Valtion taiteilija-apurahaa saa vuosittain noin 550 henkilöä, mikä on noin 3 prosenttia Suomen taiteilijakunnasta (Rautiainen 2008, 41). Taiteilija-apurahavuosin mitattuna rakennustaiteen kohdalla suhdeluku on suunnilleen sama. Vuonna 2010 rakennustaiteen alalla oli voimassa 15 taiteilija-apurahaa, kun kaikilla aloilla taiteilija-apurahan senhetkisiä saajia oli 593.

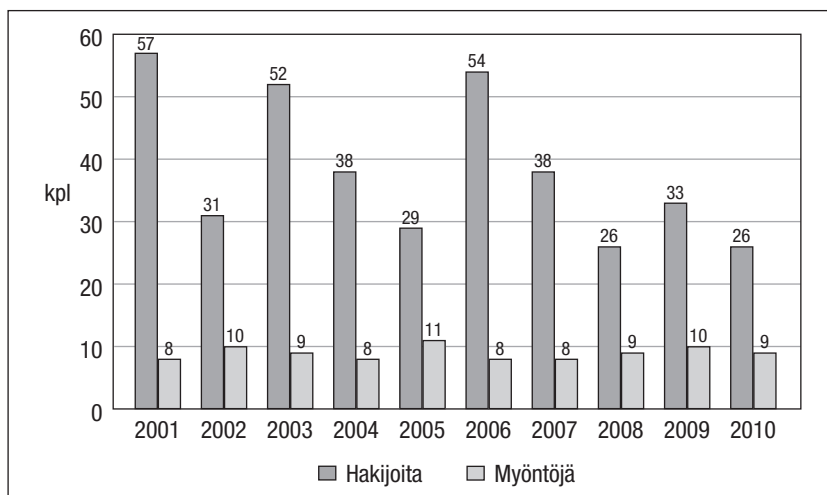
Laissa taiteen edistämisestä määritetään, että taiteilija-apurahoja jaettaessa niiden kokonaiskiintiöstä (kaikilla aloilla yhteensä) on vuosittain myönnettävä vähintään 30 apurahavuotta vastaava määrä nuorille tai uransa alussa oleville taiteenharjoittajille. Vähintään 3-vuotisia apurahoja myönnettäessä etusija on annettava luovan suorituskyvyn jo osoittaneille taiteenharjoittajille, ja taiteilija-apuraha voidaan viisivuotisena myöntää useamman kerran peräkkäin alalla eteviksi osoittautuneille taiteenharjoittajille, joilla ei ole päätoimista virka- tai työsuhdetta. Lain mukaan taiteilija-apurahoja jaettaessa on

22 Taiteilijaprofessuurijärjestelmästä luovutaan v. 2012, jolloin taiteilijaprofessuurit muutetaan taiteilija-apurahoiksi.

23 Laki taiteen edistämisestä 845/1969, 1 §.

otettava huomioon myös kielelliset ja alueelliset näkökohdat. Tarkastelujaksolla taiteilija-apurahat ovat kestoltaan vähintään puoli vuotta ja enintään viisi vuotta. Koko tarkastelukauden ajan rakennustaiteen alalla on yleisimmin myönnetty puolen vuoden tai vuoden mittaisia apurahoja. Vuonna 2010 myönnettiin 10 uutta apurahavuotta rakennustaiteen alalle, joista valtaosa jaettiin vuoden mittaisina apurahoina. Apurahan määrä vuonna 2009 myönnettäessä oli vuoden 2010 alusta noin 1 560 euroa kuukaudessa.

Kuvio 7. Rakennustaiteen taiteilija-apurahat (lkm) 2001–2010

Taulukko 2. Myönteiset taiteilija-apurahapäätökset (lkm), rakennustaite 2001–2010

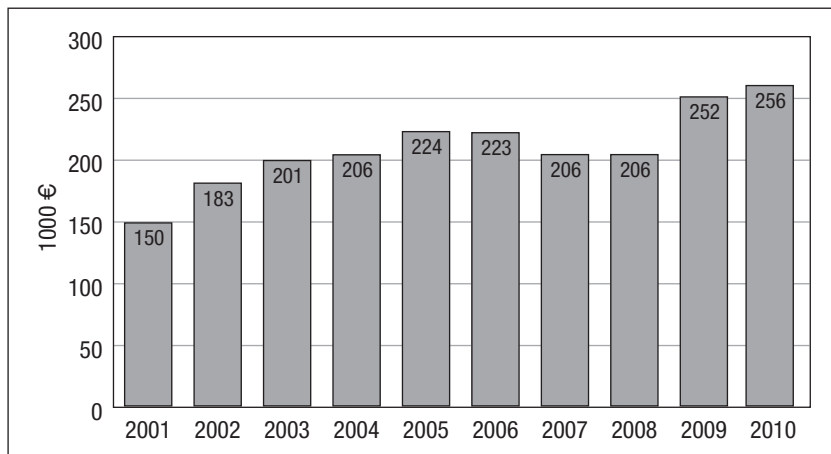
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1/2 v.	2	4	4	4	4	2	2	4	3	2
1 v.	4	3	2	2	5	4	4	3	5	6
2 v.	0	0	2	0	1	0	0	0	0	0
3 v.	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1
4 v.	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
5 v.	1	2	1	1	1	1	1	1	1	0
Apuraha- vuodet yhteensä	13	18	13	13	14	13	13	13	14,5	10

Kyseiselle vuodelle tehdyt apurahapäätökset.

Rakennustaiteen taiteilija-apurahana vuosittain maksettu kokonaissumma nousi tarkastelujakson puoliväliä kohti, jolloin tuen määrä kaksinkertaistui 120 000 eurosta 240 000 euroon. Vuoden 2005 jälkeen kehityksessä tapahtui pieni notkahdus alaspäin. Vuoden 2008 ja 2009

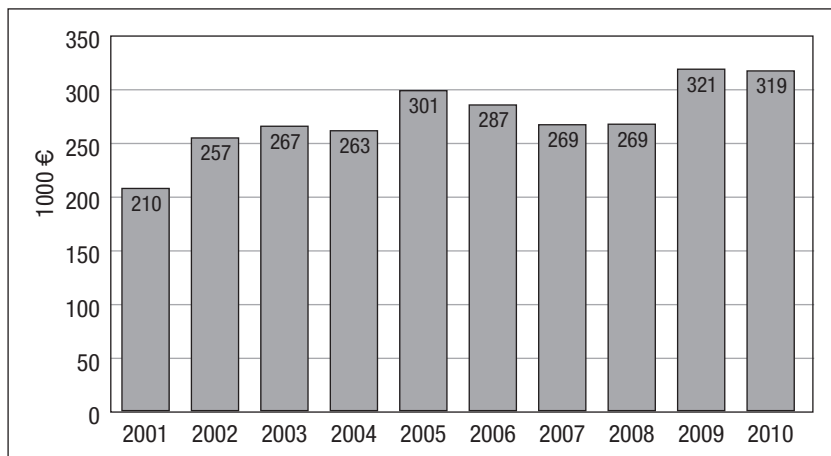
välillä rakennustaiteen, kuten muidenkin taiteenalojen, taiteilija-apurahoja nostettiin johtuen apurahoihin liitetystä lakisääteisestä eläke- ja sosiaalivakuutusmaksusta. Kun tarkasteluun otetaan mukaan kaikki taiteelliseen työskentelyyn suunnattu tuki aikavälillä 2001–2010, mukaanlukien taiteilijaprofessuurit ja palkinnot, tuen kehitys on samansuuntainen kuin pelkkien taiteilija-apurahojen kohdalla.

Kuvio 8. Rakennustaiteen taiteilija-apurahat (€) 2001–2010

Laskettu takautuvasti, kyseisenä vuonna maksetut apurahat. Vuoden 2010 rahanarvossa.

Kuvio 9. Rakennustaiteen tuki taiteelliseen työskentelyyn (€) 2001–2010

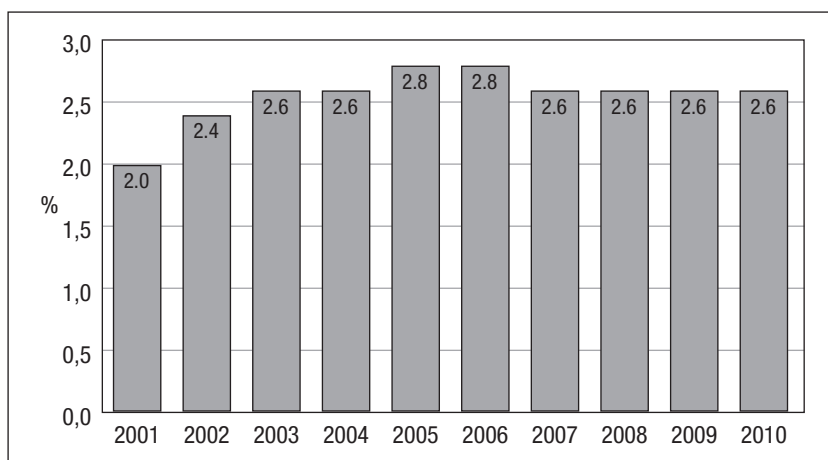

Sisältää taiteilija-apurahat, taiteilijaprofessuurit ja valtionpalkinnot. Poislukien alueellisten toimikuntien tuki. Vuoden 2010 rahanarvossa.

Suhteessa kaikkien taiteenalojen taiteilija-apurahoihin rakennustaiteen taiteilija-apurahojen osuus nousi tarkastelujakson puoliväliä

kohti 2 prosentista vajaan kolmeen prosenttiin, jonka jälkeen rakennustaiteen osuus on hieman laskenut. Neljänä viimeisenä tarkasteluvuonna rakennustaiteen taiteilija-apurahat ovat olleet noin 2,6 prosenttia kaikkien alojen taiteilija-apurahoista. Vuoden 2009 taiteilija-apurahojen korotus ei siten nostanut rakennustaiteen taiteilija-apurahojen osuutta taiteenalojen joukossa. Eri taiteenalojen suhteellinen osuus myönnettyistä taiteilija-apurahavuosista on pysynyt vakaana myös pidemmällä aikavälillä (Rautiainen 2008, 43–45)²⁴. Kun tarkastellaan kaikkea rakennustaiteen tukea taiteelliseen työskentelyyn (taiteilija-apurahat, taiteilijaprofessuurit ja valtionpalkinnot) rakennustaiteen osuus on ollut 2000-luvulla 2–2,5 prosenttia kaikkien alojen työskentelyapurahoista, paitsi vuonna 2001 (1,8 %).

Kuvio 10. Rakennustaiteen taiteilija-apurahojen osuus (%) kaikista taiteilija-apurahoista 2001–2010

Rakennustaiteen taiteilija-apurahojen myöntöjen määrä on tarkastelujaksolla lukumääräisesti pysynyt osapuilleen samana. Hakijoiden määrä on vaihdellut, kuitenkin niin, että hakijamäärät ovat olleet suurempia tarkastelujakson alkupuolella. Tarkastelujaksolla on ollut vuosikohtaista vaihtelua, mutta keskimäärin joka viides apurahahakemus on saanut myöntävän päätöksen, mikä on enemmän kuin taiteenaloilla keskimäärin.²⁵

Rakennustaiteen taiteilija-apurahojen hakijoiden ja saajien keskimääräinen ikä vaihtelee tarkasteluvuosina. Aineistossa ei ole nähtä-

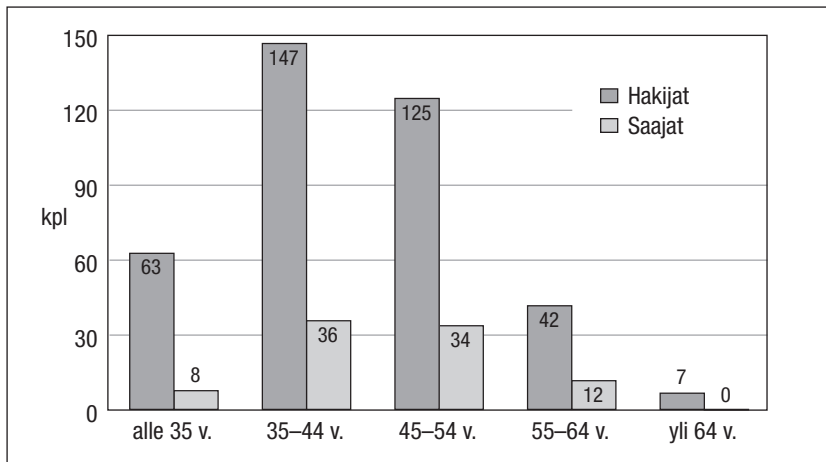
24 Taiteenaloikohtaisista kiintiöistä luovuttiin vuoden 2000 lakiuudistuksen yhteydessä, mutta ne ovat edelleen päätöksenteon pohjana siten, että taiteenalan aiempaa apurahakiintiötä ei saa alittaa. (Karhunen 2006, 5).

25 Tarkastelukaudella kaikkien taiteenalojen työskentelyapurahojen hakijoista keskimäärin hieman yli kymmenesosa on saanut myöntävän päätöksen.

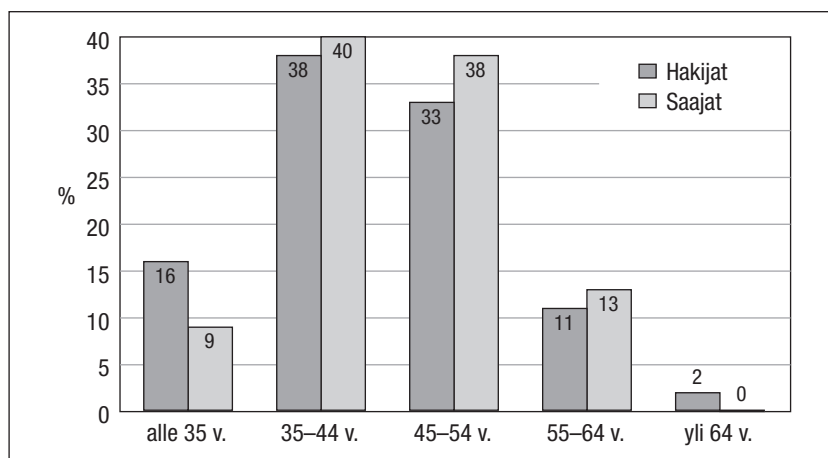
vissä tiettyä ajallista trendiä, vaikkakin kahtena viimeisimpänä tarkasteluvuotena taiteilija-apurahan hakijat ovat olleet hieman vanhempia. Koko tarkastelujaksolla rakennustaiteen taiteilija-apurahojen hakijoiden keskimääräinen ikä on 44 vuotta ja saajien keskimääräinen ikä 45 vuotta. Rakennustaiteessa taiteilija-apurahojen hakijat ja saajat ovat keskimäärin vanhempia kuin useimmilla muilla taiteenaloilla. Tarkastelukaudella vain kirjallisuuden taiteilija-apurahojen hakijat ja saajat ovat olleet rakennustaiteen hakijoita ja saajia vanhempia.

Ikäryhmittäin tarkasteltuna 35–44-vuotiaat ja 45–54-vuotiaat ovat ylivoimaisesti suurin hakijaryhmä taiteilija-apurahojen hakijoina ja saajina. Suhteessa Suomessa asuvien arkkitehtien yleiseen ikäjakamaan²⁶ nämä ikäryhmät ovat lievästi ylliedustettuina. Alle 35-vuotiaiden sekä yli 64-vuotiaiden ikäryhmässä apurahoja on haettu melko lailla suhteessa kyseisessä ikäluokassa olevien arkkitehtien kokonaismäärään. Kuten muissa rakennustaiteen yksityishakijoiden apurahoissa, myös taiteilija-apurahoissa 55–64-vuotiaiden hakijoiden ikäluokka on aliedustettuna 55–64-vuotiaiden arkkitehtien kokonaismäärään nähden. Kun tarkastellaan apurahan saajien suhteellista osuutta hakijoista ikäryhmittäin, näyttäisi, että hakijoiden nuorimman ikäryhmän, alle 35-vuotiaiden, on vaikeampi saada taiteilija-apuraha kuin kokeneempien hakijoiden. Kuudesosa hakijoista, mutta vain kymmenesosa saajista on ollut alle 35-vuotiaita.

Kuvio 11. Rakennustaiteen taiteilija-apurahojen hakijat ja saajat (lkm) ikäryhmittäin 2001–2010

Kuvio 12. Rakennustaiteen taiteilija-apurahojen hakijoiden ja saajien osuus (%) ikäryhmittäin 2001–2010

Tarkastelujaksolla miehet ovat sekä hakeneet että saaneet taiteilija-apurahoja hieman naisia useammin, mutta on huomattava, että kokonaislukumäärät ja erot ovat pieniä. Vuosittaisesta vaihtelusta huolimatta naisten osuus taiteilija-apurahojen hakijoista on ollut keskimäärin 40 prosenttia ja osuus saajista 38 prosenttia. Tarkastelujaksolla ei ole havaittavissa selvää ajallista muutosta sukupuolten osuuden suhteen, joskin kahtena viime vuonna naisten suhteellinen osuus hakijoista on ollut matalampi kuin edeltävinä vuosina.

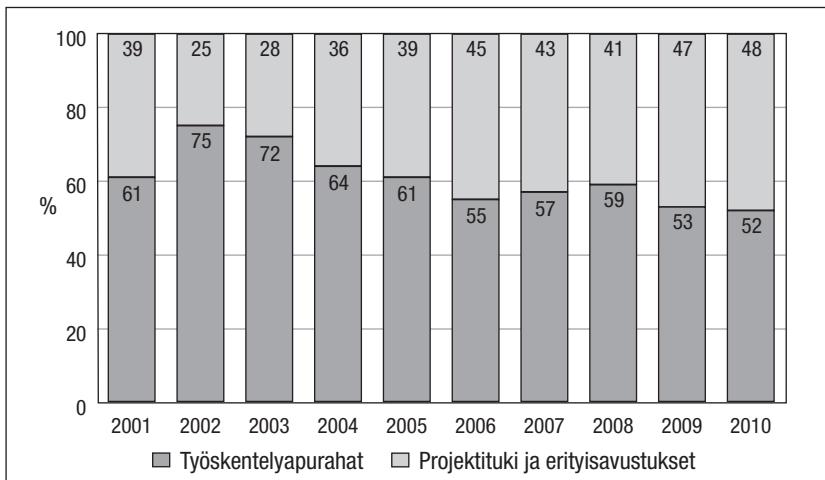
Taulukko 3. Rakennustaiteen taiteilija-apurahat, hakemukset ja myönnöt miehet/naiset 2001–2010

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Yhteensä
<i>Hakemukset (lkm)</i>											
M	31	20	36	20	15	30	22	16	23	17	230
N	26	11	16	18	14	24	16	10	10	9	154
Yhteensä	57	31	52	38	29	54	38	26	33	26	384
Naisten osuus hakijoista %	46	35	31	47	48	44	42	38	30	35	40
<i>Myönnöt (lkm)</i>											
M	4	6	6	4	7	6	5	5	8	5	56
N	4	4	3	4	4	2	3	4	2	4	34
Yhteensä	8	10	9	8	11	8	8	9	10	9	90
Naisten osuus saajista %	50	40	33	50	36	25	38	44	20	44	38

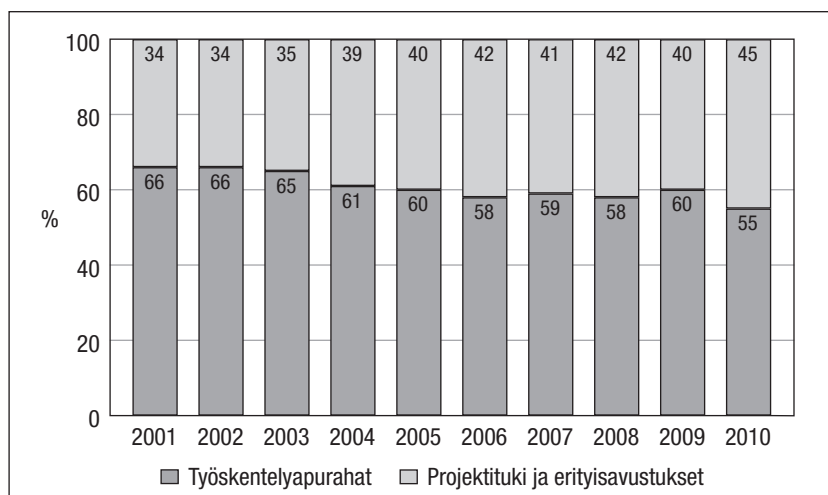
Maakunnittain taiteilija-apurahoja on sekä haettu että myönnetty yivoimaisesti eniten Uudenmaan alueelle. Yhteensä 384 hakemuksesta 303 on tullut Uudeltamaalta ja kappalemääräisesti 90 myönnöstä 69 on myönnetty tälle alueelle. Suhteessa hakemuksiin Uudellemaalle on tarkastelujaksolla myönnetty yhtä paljon apurahoja kuin alueille keskimäärin: 23 prosenttia hakemuksista on saanut myönteisen päätöksen. Seuraavaksi useimmin taiteilija-apurahoja on haettu ja myönnetty Varsinais-Suomen, Pirkanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan alueelle.

Rakennustaiteen alalla työskentelyapurahojen osuus on ollut laskussa muihin tukimuotoihin nähden. Vuonna 2010 rakennustaiteen kokonaistuesta työskentelyapurahat muodostivat hieman yli puolet taidetoimikuntien rakennustaiteen tuesta, kun vielä vuonna 2002 työskentelyapurahojen osuus oli kolme neljäsosaa rakennustaiteelle myönnetystä tuesta. Myös muilla taiteenaloilla on tarkastelujaksolla nähtävissä työskentelyapurahoituksen osuuden pienenemistä kokonaistukeen nähden. Kun vuonna 2001 työskentelyapurahat muodostivat 66 prosenttia kokonaistuesta, viimeisimpänä tarkasteluvuonna 2010 työskentelyapurahojen osuus oli 55 prosenttia. Taidetukijärjestelmässä yleisesti työskentelyapurahan osuutta ei ole viime vuosina kasvatettu, kun taas projektituen osuus on ollut nousussa. Kyseessä on pitkäaikainen, jo 1980-luvulla alkanut kehitys (Rautiainen 2008, 31–33). Kehitys johtuu pääasiassa siitä, että veikkausvoittovarot taiteen edistämiseen, josta myönnetään projektityyppistä tukea, ovat kasvaneet budjettirahoitteiseen työskentelytukeen nähden.

Kuvio 13. Rakennustaiteen työskentelyapurahojen ja projektituen/erityisavustusten osuus (%) 2001–2010

Kuvio 14. Työskentelyapurahojen ja projektituen / erityisavustusten osuus (%) kaikki taiteenalat 2001–2010

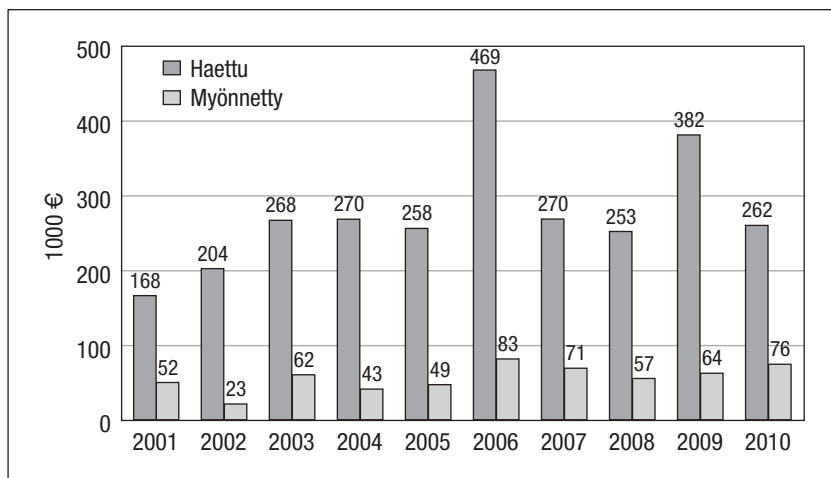
Rakennustaiteen projektituki yksityishakijoille

Rakennustaiteen kohdeapurahat eli projektituki ovat yksityishakijoille tai työryhmille tarkoitettuja apurahoja esim. työkustannuksiin, esitely- ja julkaisukuluihin sekä tutkimustyön kuluihin. Rakennustaiteen projektituki yksityishakijoille on tarkastelujaksolla vuosittain vaihdellut noin 20 000 ja 80 000 euron välillä.²⁷ Vuosittaista vaihtelua kokonaismyöntösummassa on ollut erityisesti jakson alkupuolella. Kolmena viimeisenä tarkasteluvuonna tuki on kasvanut 57 000 eurosta 76 000 euroon (kasvua 33 %). Tarkastelujakson ensimmäisenä ja viimeisenä vuonna myöntöjä on ollut euromääräisesti eniten suhteessa haettuihin summiin (myöntösumma on ollut noin 30 % hakusummasta). Koko tarkastelujaksolla kokonaismyöntösumma on ollut keskimäärin viidesosan hakusummasta.

Yksityishakijoiden ja saajien lukumäärät nousivat tarkastelujakson puoliväliä kohti. Vuonna 2006 sekä hakijoiden (63) että myöntöjen (29) lukumäärä oli korkeimmillaan. Tämän jälkeen hakemusten ja myöntöjen määrä on ollut hienoisessa laskussa. Vuonna 2010 hakijoita oli 35, joista 16 hakijaa sai myönteisen päätöksen. Tarkastelujaksolla keskimäärin 41 prosenttia yksityishakijoista on saanut myöntävän päätöksen. Vuosittaista vaihtelua on ollut kuitenkin melko paljon, jossa ääripäitä myöntöjen suhteellisen määrän suhteen edustavat vuodet 2001 (myöntävä päätös 50 %) ja 2004 (myöntävä päätös 31 %).

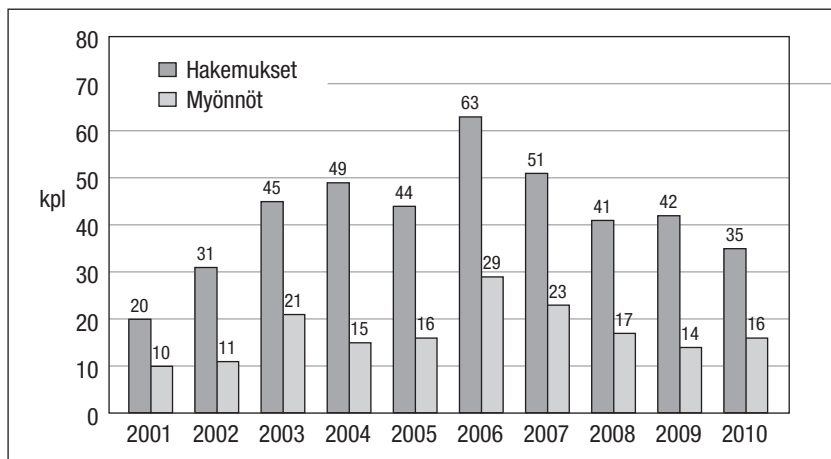
²⁷ Kaikki summat vuoden 2010 rahanarvossa.

Kuvio 15. Rakennustaidetoimikunnalta haettu ja myönnetty projektituki (€) yksityishakijat 2001–2010

Vuoden 2010 rahanarvossa. Mukana rakennustaiteen edistämisen tuki yksityishakijoille (2001–2008) ja kohdeapurahat (2001–2010).

Kuvio 16. Rakennustaidetoimikunnalle osoitetut hakemukset ja myönnöt (lkm) yksityishenkilöille ja työryhmille 2001–2010

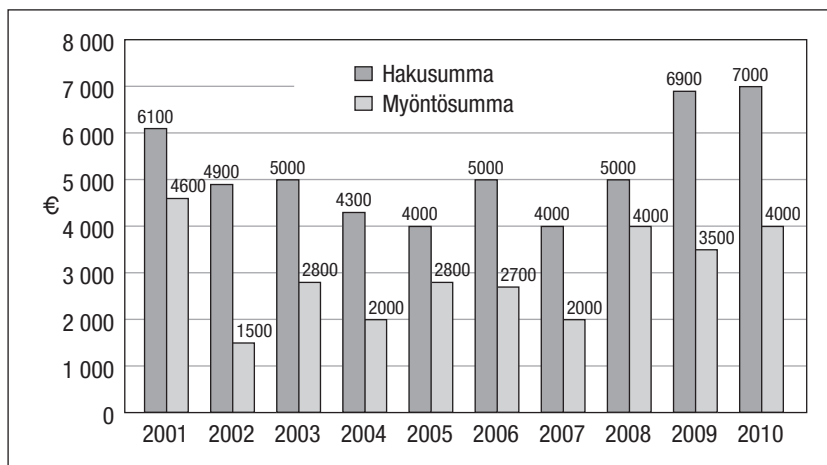
Mukana rakennustaiteen edistämisen tuki yksityishakijoille (2001–2008) ja kohdeapurahat (2001–2010).

Yksittäisissä hakemuksissa haetun summan mediaani²⁸ on vaihdellut vuosittain 4 000 ja 7 000 euron välillä. Hakusummat laskivat vuosikymmenen puoliväliä kohti, jonka jälkeen ne ovat olleet jälleen nousussa neljänä viimeisenä tarkasteluvuonna. Myönnettyjen summien mediaani on vaihdellut melko paljon. Kaksi ensimmäistä tarkastelu-

28 Mediaani on lukujoukon keskimääräinen luku, jolloin lukujoukossa puolet luvuista ovat pienempiä ja puolet suurempia kuin mediaaniluku.

vuotta edustavat ääripäitä: vuonna 2001 myönnetyn summan mediaani oli korkeimmillaan (4 600 euroa), kun se seuraavana vuonna oli tarkastelukauden matalin (1 500 euroa). Kuten hakusummat, myös myöntösummat näyttäisivät olevan lievässä nousussa vuosikymmenen loppua kohden. Vuoden 2006 jälkeen tukea on myönnetty hieman aikaisempaa harvemmille hakijoille, mutta yksittäisille hakijoille myönnetyt summat ovat olleet suurempia. Kun verrataan rakennustaiteen yksityishakijoiden mediaaniprojektitukea kaikkien taiteenalojen yksityishakijoiden projektitukeen, voidaan nähdä, että rakennustaiteen alalla hakusummat ovat olleet useimpina tarkasteluvuosina hieman suurempia kuin taiteenaloilla keskimäärin. Myöntösummissa on ollut enemmän vuosittaista vaihtelua. Kolmena viimeisenä tarkasteluvuonna sekä haku- että myöntösummat ovat rakennustaiteen alalla olleet hieman suurempia kuin taiteenaloilla keskimäärin. Vuonna 2010 myöntöjen mediaani rakennustaiteen alalla oli 4 000 euroa, kun se taiteenaloilla keskimäärin oli 3 000 euroa.

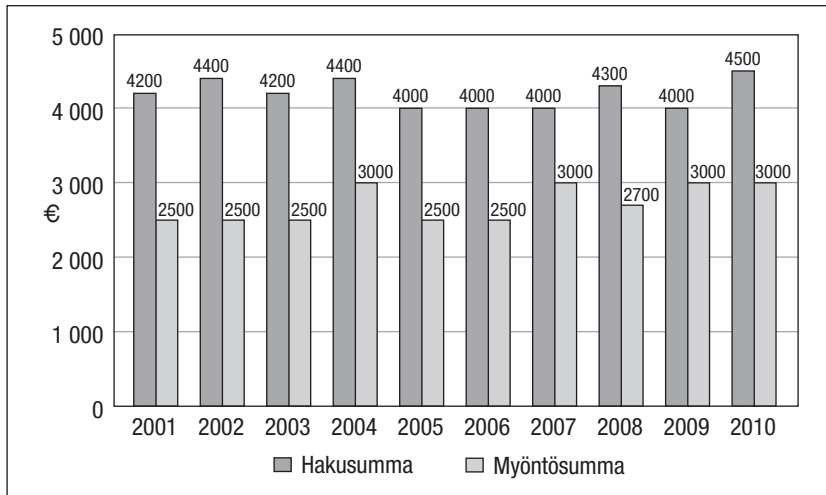
Kuvio 17. Rakennustaidetoimikunnalta haettu ja myönnetty projektituki (€) mediaanit, yksityishakijat 2001–2010

Mukana rakennustaiteen edistämisen tuki yksityishakijoille (2001–2008) ja kohdeapurahat (2001–2010).

län mukaan tarkasteltuna rakennustaiteen projektituen hakijat ovat tarkastelujaksolla olleet keskimäärin 47-vuotiaita ja saajat 46-vuotiaita. Hakijoiden tai saajien iän suhteen ei tarkastelujaksolla ole havaittavissa ajallista muutostrendiä. Ikäryhmittäin tarkasteltuna projektituen, kuten myös taiteilija-apurahojen, suurimmat ryhmät tuen hakijoina ja saajina ovat olleet 35–44-vuotiaat ja 45–54-vuotiaat. (Ks. kuvio 19 sivulla 52.)

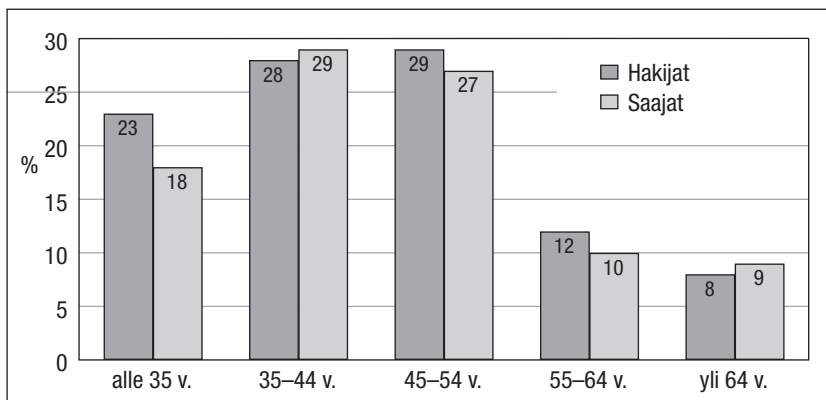
Kuvio 18. Kaikilta valtion taidetoimikunnilta haettu ja myönnetty projektituki (€) mediaanit, yksityishakijat 2001–2010

Kaikki taiteenalat.

Verrattaessa apurahan hakijoiden ja saajien ikärakennetta Suomessa asuvien arkkitehtien yleiseen ikärakenteeseen²⁹, 55–64-vuotiaita hakijoita on vähemmän kuin vastaavaan ikäryhmään kuuluvia arkkitehtikunnan joukossa. Nuorimman ikäluokan, alle 35-vuotiaiden osuus kohdeapurahojen hakijoina ja saajina on hieman suurempi kuin nuorten arkkitehtien kokonaismäärä. Suhteessa hakemusten määrään alle 35-vuotiaat ovat kuitenkin saaneet hieman vähemmän myöntöjä kuin muut ikäryhmät.

Kuvio 19. Rakennustaiteen kohdeapurahojen hakijoiden ja saajien osuus (%) ikäryhmittäin 2001–2010

Mukana rakennustaiteen edistämisen tuki yksityishakijoille (2001–2008) ja kohdeapurahat (2001–2010).

29 Ks. kuvio 32 sivulla 66.

Tarkastelujaksolla naiset ovat sekä hakeneet että saaneet projektiapurahoja hieman miehiä useammin. Naisten ja miesten jakauma on siten päinvastainen kuin taiteilija-apurahojen kohdalla. Suhteessa hakijamääriin naiset ja miehet ovat saaneet apurahoja yhtä paljon. Vuositasolla tarkastelujaksolla ei ole nähtävissä muutoksia.

Taulukko 4. Rakennustaidetoimikunnan projektituki, hakemukset ja myönnot miehet/naiset 2001–2010

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Kaikki vuodet
<i>Hakemukset (lkm)</i>											
M	5	12	18	25	18	31	29	19	23	18	198
N	15	19	27	24	26	32	22	22	19	17	223
Yhteensä	20	31	45	49	44	63	51	41	42	35	421
Naisten osuus hakijoista %	75	61	60	49	59	51	43	54	45	49	53
<i>Myönnot (lkm)</i>											
M	5	4	10	5	7	13	12	9	5	8	78
N	5	7	11	10	10	16	11	8	9	8	95
Yhteensä	10	11	21	15	16	29	23	17	14	16	172
Naisten osuus saajista %	50	64	52	67	63	55	48	47	64	50	55

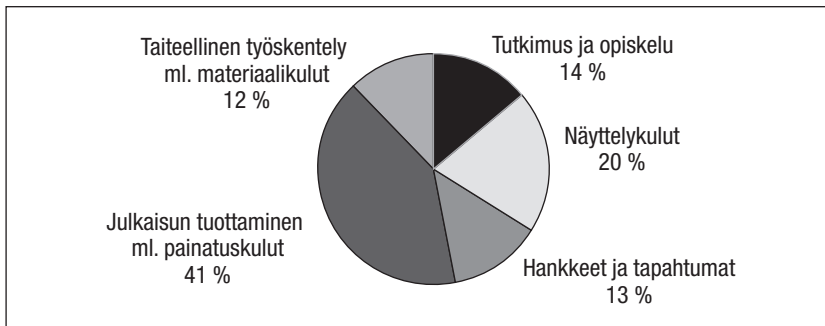
Mukana rakennustaiteen edistämisen tuki yksityishakijoille (2001–2008) ja kohdeapurahat (2001–2010).

Maakunnittain tarkasteltuna rakennustaidetoimikunnalle osoitetuista yksityishakijoiden hakemuksista 72 prosenttia ja myöntöpäätöksistä 70 prosenttia sijoittuu Uudellemaalle. Seuraavaksi useimmin hakemuksia ja myöntöjä on ollut Pirkanmaan, Pohjois-Pohjanmaan ja Varsinais-Suomen alueilla. Hakemuksista 86 prosenttia ja myöntävistä päätöksistä 84 prosenttia on suuntautunut näille neljälle alueelle. Keskimäärin kaikilla alueilla myöntöpäätöksen on saanut 41 prosenttia hakijoista. Useiden maakuntien kohdalla hakijoiden ja saajien lukumäärät ovat niin pieniä, että maakunnittaisia laskelmia ei voi esittää. Hakemusten ja myöntöjen suhteen suurimmalla Uudenmaan alueella myöntöpäätöksen on saanut keskimäärin yhtä moni hakija kuin muissakin maakunnissa.

Tarkastelujaksolla yksityishakijoille myönnettyistä rakennustaiteen avustuksista lukumääräisesti suurin osa myönnettiin erilaisten julkaisujen kuten arkkitehtuurioppaiden tuottamiseen sekä niiden painatus- ja julkaisukuluihin. Toiseksi useimmin avustuksia myönnettiin näyttelyistä aiheutuviin kuluihin. Ajallisesti tarkasteltuna ei ole nähtä-

vissä tiettyyn käyttötarkoitukseen myönnettyjen avustusten selkeää lisääntymistä tai vähenemistä. Myöntösummia tarkasteltaessa eri käyttötarkoituksiin liittyvät painotukset ovat samankaltaisia kuin lukumäärällä mitattuna. Julkaisun tuottamiseen on myönnetty myös euromääräisesti eniten tukea, minkä jälkeen tulevat näyttelykuluihin ja erilaisiin tapahtumiin ja projekteihin liittyvät tuet. Rakennustaidetoimikunnan painotus opiskelun ja tutkimuksen tukemiseen on hieman muuttunut tarkastelujaksolla. Vuonna 2006 (Valtion rakennustaidetoimikunta pöytäkirja 2/2006) rakennustaidetoimikunta linjasi, ettei tue perusopintoja, mutta väitöskirjatasoisia opintoja voidaan tukea. Vuonna 2009 (Valtion rakennustaidetoimikunta pöytäkirja 1/2009) rakennustaidetoimikunnassa todettiin, että toimikunnalla ei ole mahdollisuuksia rahoittaa arkkitehtuurin tutkimusta määrärahojen vähäisyyden vuoksi. Lisäperusteluna esitettiin, että rakennustaidetoimikunnan tuen painopisteen tulisi olla tieteellisen sijaan taiteellinen.

Kuvin 20. Rakennustaidetoimikunnan myöntämä tuki yksityishakijoille (€) käyttötarkoituksen mukaan 2001–2010

Mukana rakennustaiteen edistämisen tuki yksityishakijoille (2001–2008) ja kohdeapurahat (2001–2010).

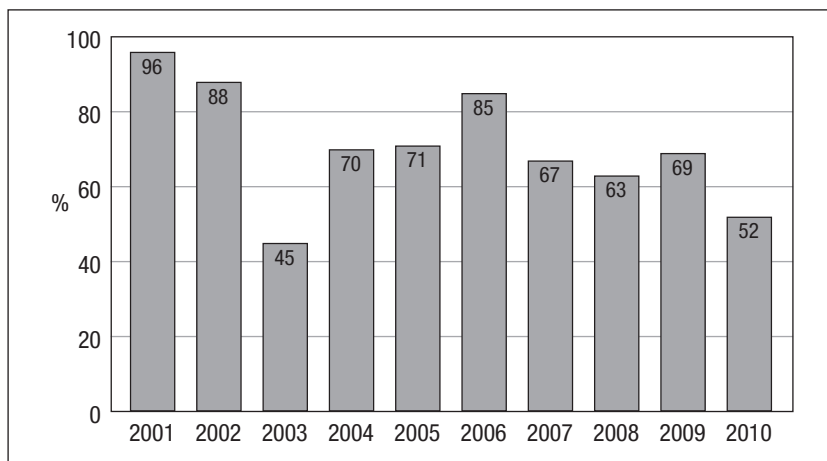
4.2 Rakennustaiteen tuki yhteisöhalijoille

Yhteisöt voivat saada rakennustaidetoimikunnalta toiminta- ja erityisavustuksia rakennustaidetta edistäviin hankkeisiin, kuten näyttelyiden ja tapahtumien järjestämiseen, alueellisten arkkitehtuuriohjelmien toteuttamiseen, arkkitehtuurikasvatuksen edistämiseen, julkaisuihin, kansainväliseen yhteistyöhön, erilaisiin kehityshankkeisiin ja muihinkin valtion arkkitehtuuripoliittisen ohjelman mukaisiin hankkeisiin.

Tarkasteluaikajaksolla toimikunnan yhteisöille myöntämästä tuesta valtaosa on ohjattu Suomen arkkitehtiliitolle SAFA:lle valtion arkkitehtuuripoliittisen ohjelman eli Apolin seuranta- ja edistämistyöhön ja/tai arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toimenpiteisiin. Arkkitehtuu-

ripoliittisen ohjelman saaman rahoituksen prosentuaalinen osuus rakennustaitteen edistämisen kokonaisrahoituksesta on vuosittain vaihdellut, ollen suurimmillaan vuosina 2001 ja 2002, jolloin muu yhteisöille suunnattu rahoitus oli hyvin vaatimatonta. Viimeisenä tarkasteluvuonna 2010 Apoli-rahoituksen osuus oli hieman yli puolet rakennustaitteen yhteisötuesta, eli 100 000 euroa.

Kuvio 21. Apoli-tuen osuus (%) rakennustaitteen yhteisöavustuksista jakosummien mukaan 2001–2010

Tarkastelukaudella kaikesta rakennustaidetoimikunnan yhteisöille myönnetystä tuesta merkittävä osa on osoitettu Suomen arkkitehtiiliitto SAFA:lle arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toteuttamiseen. Tämän ns. Apoli-tuen osuus on vaihdellut 45 prosentin ja miltei sadan prosentin välillä: vuonna 2010 tuki oli noin puolet toimikunnan jakamasta yhteisötuesta. Rahoitus on tarkastelujakson alkuvuosina määritelty arkkitehtuuripoliittisen ohjelman seuraamiseksi ja myöhemmin arkkitehtuuripoliittisen ohjelman edistämiseksi, mikä heijastelee edellä käsitellyä toiminnan painopisteen muutosta. Suomen arkkitehtiiliitto on saanut tarkastelujaksolla myös muuta rahoitusta rakennustaidetoimikunnalta, mutta SAFA:n saama rahoitus on katsottu arkkitehtuuripoliittisen ohjelman rahoitukseksi vain tapauksissa, joissa se on määritelty tähän nimenomaiseen tarkoitukseen.

Arkkitehtuuripoliittiseen ohjelmaan liittyvä työ sisälsi vuoden 2001 selvityksen mukaan avustamista alueellisten ja paikallisten arkkitehtuuriohjelmien ohjelmatyössä, EU-toimintaa, alueellisten ja paikallisten Apoli-koulutustilaisuuksien organisointia ja arkkitehtuurikasvatuksen toimijaverkoston synnyttämistä sekä arkkitehtuurikasvatukseen liittyvien selvitysten tekemistä. Aivan vuosituhannen alun jälkeen Apoli-rahoitus putosi hyvin vaatimattomalle tasolle, vaikka se

muodostikin valtaosan kaikesta yhteisötuesta. Vuonna 2003 sekä Apoli-tuki että yleisesti rakennustaiteen yhteisötuki oli matalimmillaan. Tuolloin Apoli-tuella järjestettiin seminaari arkkitehtuurikasvatuksesta ja rakennusperinnöstä ja laadittiin rakennustaidetoimikunnalle raportti arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toteutumisesta (Selvitys Valtion rakennustaidetoimikunnan myöntämästä valtionavustuksesta 2003/741/31). Vuodesta 2004 eteenpäin Apoli-rahoitus, kuten muukin rakennustaiteen yhteisötuki alkoi pikkuhiljaa nousta. Tähän liittyi rakennustaidetoimikunnan päätös saada rekrytoitua Apoli-työhön täysipäiväinen erityisasiantuntija. Tuolloin rahoitus eriteltiin ohjelman edistämiseen ja seurantaan, jossa seurannan kulut olivat lähinnä koordinaattorin palkkakuluja. Apoli-tuen avulla on edelleen edistetty arkkitehtuurikasvatusta (julkaisu, www-sivusto, osallisuus PLAYCE-toimintaan), vahvistettu koko maata kattavaa toimintaverkostoa sekä osallistuttu EFAP:n toimintaan, EU-vaikuttamiseen (Leipzigin peruskirja ja EU:n neuvoston päätelmät) ja muiden eurooppalaisten arkkitehtuuripoliittisten ohjelmien tukemiseen. Vuonna 2005 Apoli-tuella mm. valmisteltiin vuoden 2006 Suomen EU-puheenjohtajuusohjelman osana pidettävää EFAP-konferenssia³⁰ sekä pidettiin kunta- ja alueseminaareja paikallisten arkkitehtuuripoliittisten ohjelmien tiimoilta (Hakemus Valtion rakennustaidetoimikunnalle 2005/741/24). Vuoden 2006 Apoli-tuesta suurin osa meni EFAP-foorumien kansainvälisen konferenssin toteuttamiseen liittyviin kuluihin (Valtion rakennustaidetoimikunta päätös 2006/741/1). Vuodesta 2008 Apoli-tukea on käytetty arkkitehtuuripoliittisen ohjelman päivityksen käynnistämiseen sekä sitä tukeviin toimenpiteisiin sekä osallistumiseen EFAP:n toimintaan (Hakemus Valtion rakennustaidetoimikunnalle 2008 /741/27).

Yksittäisille yhteisöille myönnetyn rakennustaiteen tuen määrä on vaihdellut tarkastelukaudella ja se on heijastellut paljolti arkkitehtuuripoliittisen ohjelman seurantaan ja edistämiseen myönnettyä tukea. Suurimmat yksittäiset korotukset ovat olleet tarkasteluvälillä alkuvuosien laskusuhdanteen jälkeen 2003–2004 sekä 2008–2009, jolloin myös rakennustaiteen kokonaistuki kasvoi 30 prosenttia (Karhunen & Rensujeff 2010). Rakennustaiteen taidetoimikuntalaitokselta saamassa tuessa yhteisöille myönnetyn tuen osuus on tarkastelujakson puolivälin jälkeen ollut hienoisessa nousussa paitsi absoluuttisesti, myös suhteessa yksityishenkilöille myönnettyyn rakennustaiteen tukeen.³¹ Vuonna 2010 tuki yhteisöille muodosti kolmasosan kaikesta rakennustaiteen tuesta.³² Tuen nousu on kohdistunut erityisesti yhteisöihin, joiden tuki ei ole suoraan sidottu Apolin tavoitteiden toteuttami-

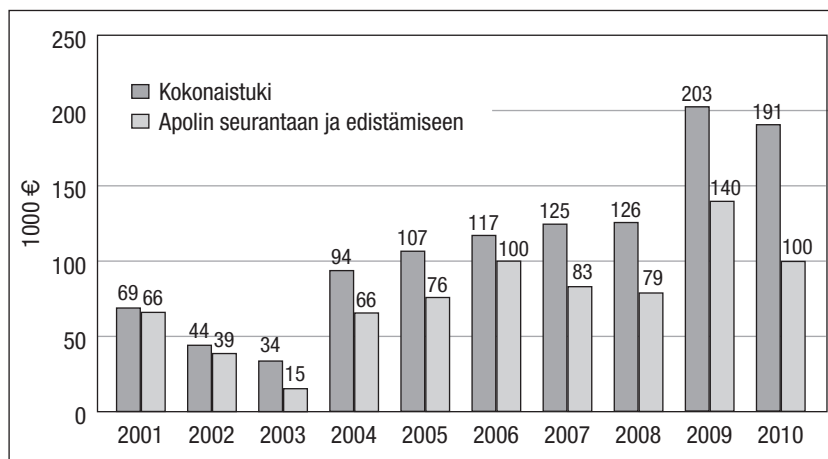
30 Konferenssin päärahoitus saatiin EU-komissiolta ja opetusministeriöltä.

31 Ks. luku 4.

32 Poislukien alueellisten taidetoimikuntien tuki.

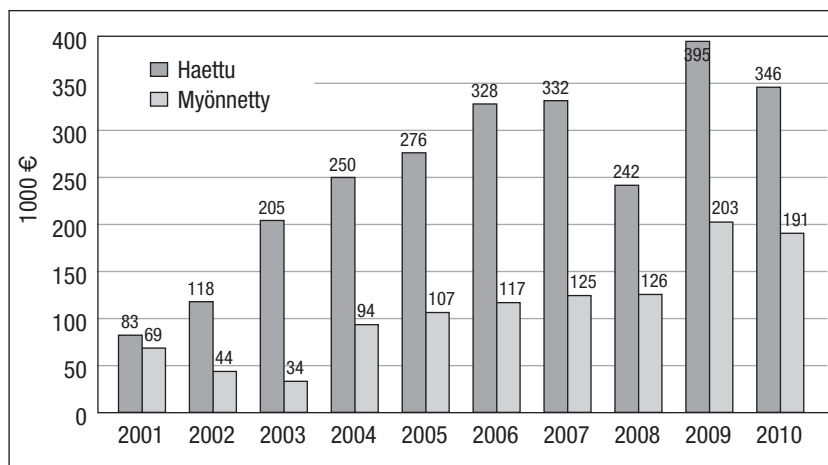
seen. Yhteisöille myönnetyt summat rakennustaiteen osalta ovat kuitenkin olleet koko tarkastelujakson varsin vaatimattomia, jos tarkastellaan muita kuin Suomen arkkitehtiiliitto SAFA:n saamia avustuksia Apolin tavoitteiden edistämiseen.

Kuvio 22. Rakennustaidetoimikunnan myöntämä yhteisötuki (€) 2001–2010

Vuoden 2010 rahanarvossa.

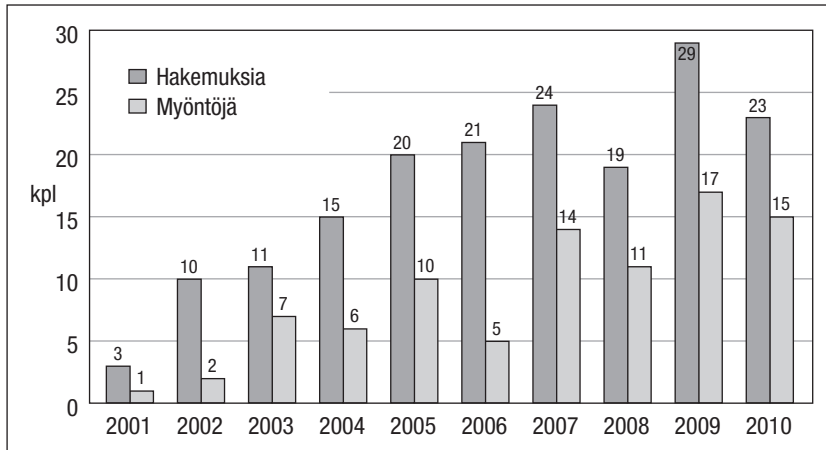
Kuvio 23. Rakennustaidetoimikunnalta haettu ja myönnetty tuki yhteisöille (€) 2001–2010

Vuoden 2010 rahanarvossa.

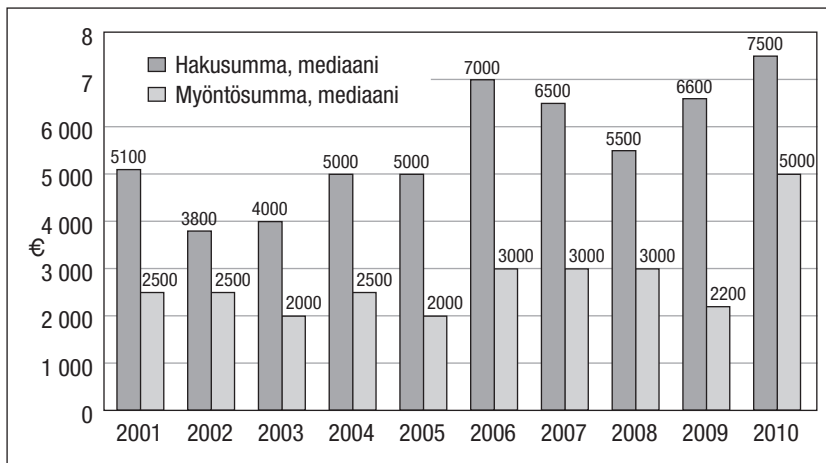
Lukumääräisesti muiden kuin Suomen arkkitehtiiliton Apoliin liittyvien hakemuksien määrä ja hakemusten ja myöntöjen suhde on vaihdellut vuosittain. Sekä hakemusten että myöntöjen määrä on kuitenkin kasvanut selvästi 2000-luvun kuluessa.

Kuvio 24. Rakennustaidetoimikunnan tuki yhteisöille (lkm) 2001–2010

Poislukien SAFA:lle osoitettu avustus Apolin seurantaan ja edistämiseen.

Kuvio 25. Rakennustaidetoimikunnalta haettu ja myönnetty summa yhteisöille (€) mediaanisummat, 2001–2010

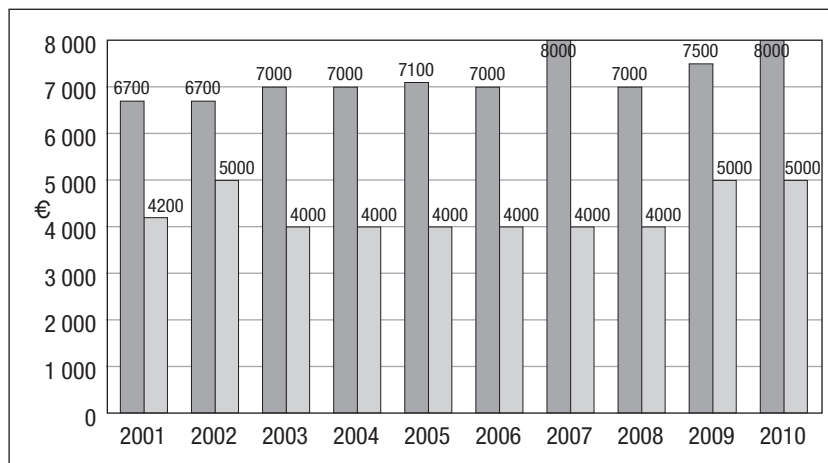
Poislukien SAFA:lle osoitettu avustus Apolin seurantaan ja edistämiseen.

Rakennustaidetoimikunnalle osoitetuissa muissa kuin SAFA:n Apolitukeen liittyvissä hakemuksissa yhteisöjen hakusumman mediaani³³ on vaihdellut vuosittain 3 800 ja 7 500 euron välillä. Myönnettyjen summien mediaani on vaihdellut 2 000 ja 5 000 euron välillä. Vuositaisesta vaihtelusta huolimatta voidaan sanoa, että sekä haku- että myöntösumat ovat olleet hieman korkeampia tarkastelujakson toisella puoliskolla. Viimeisenä tarkasteluvuonna 2010 mediaanituki on tarkastelukauden korkein, 5 000 euroa. On kuitenkin huomattava, että

33 Mediaani on lukujoukon keskimäinen luku, jolloin lukujoukossa puolet luvuista ovat pienempiä ja puolet suurempia kuin mediaaniluku.

muutoin koko tarkastelujakson ajan rakennustaiteen yhteisöjen saama mediaanituki on ollut vaatimattomampaa kuin taiteenaloilla keskimäärin.

Kuvio 26. Valtion taidetoimikunnilta haettu ja myönnetty tuki yhteisöille (€) mediaanisummat, 2001–2010

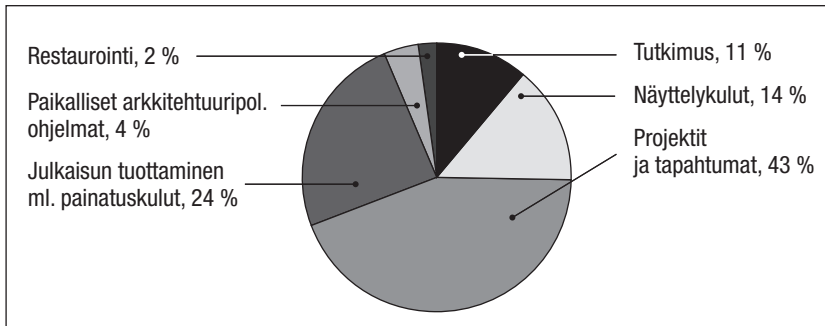
Tarkastelujaksolla yhteisöille myönnetystä rakennustaiteen tuesta suuri osa (yli 40 %) on myönnetty erilaisten tapahtumien järjestämiskuluihin. Neljäsosa tuesta on myönnetty arkkitehtuurijulkaisujen tuottamiseen. Seuraavaksi suurimman osuuden (kuudesosa tuesta) muodostavat näyttelykulut. Kymmenesosa tuesta on suunnattu rakennustaiteen tutkimukseen. Myöntötarkoituksen mukaan ei ole havaittavissa, että johonkin tarkoitukseen olisi myönnetty tukea laskevassa tai kasvavassa määrin. Kuten yksityis- myös yhteisöhakijoille myönnetyistä avustuksista haetun ja saadun kokonaissumman suhde on vaihdellut melko paljon vuosittain, ollen keskimäärin tarkastelujaksolla 40 prosenttia.

Alueellisesti tarkasteltuna ylivoimaisesti suurin osa yhteisötuen hakijoista³⁴ ja saajista³⁵ on Uudenmaan alueelta, ilman SAFA:lle osoitettua Apolin seurantaan ja edistämiseen tarkoitettua osuutta. Tämä kuvaa alan toimijoiden yleistä alueellista keskittymistä. Hieman yli puolet Uudenmaan alueen yhteisöhakijoista on saanut tarkastelujaksolla myönteisen päätöksen, joten myöntöjä on tullut suhteessa hakijamäärään suunnilleen yhtä paljon kuin kaikkiin maakuntiin keskimäärin.

34 Hakijoita 106 Uusimaa / 175 kaikki maakunnat.

35 Saajia 59 Uusimaa / 88 kaikki maakunnat.

Kuutio 27. Rakennustaiteen edistämiseen myönnetty tuki (€) yhteisöhakijoille, käyttötarkoituksen mukaan 2001–2010

Poislukien SAFA:lle osoitettu avustus Apolin seurantaan ja edistämiseen.

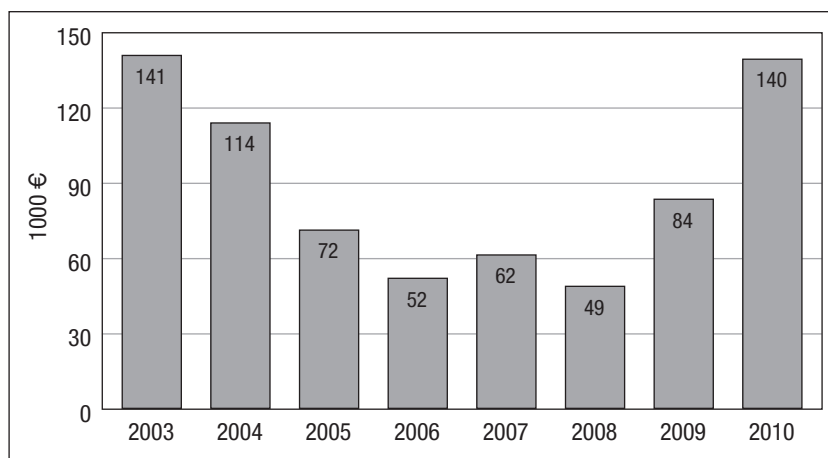
4.3 Alueellisten taidetoimikuntien tuki rakennustaiteelle

Alueellisen taidetoimikunnan lakisäätöisenä tehtävänä on toimialueellaan edistää taidetta sekä sen harjoittamista ja harrastamista. Alueelliset taidetoimikunnat myöntävät yksittäisille hakijoille työskentelyapurahoja, kohdeapurahoja, palkintoja sekä nimittävät läänintaiteilijat. Yhteisöhakijoille alueelliset taidetoimikunnat myöntävät valtionavustuksia sekä tukea erilaisiin projekteihin. Taidetoimikuntalaitoksen valtakunnallisten tukimuotojen määrärahojen kasvaessa alueellisten taidetoimikuntien jakaman tuen suhteellinen osuus kokonaistuesta on jatkuvasti pienentynyt³⁶ (Rautiainen 2008, 31). Alueellisten taidetoimikuntien käytössä olevat määrärahat ovat 2000-luvulla asettuneet 4 miljoonan euron tuntumaan, mutta nousseet taas hieman tarkastelujakson loppupuolella. Rakennustaiteen alueellisilta taidetoimikunnilta saama tuki on tarkastelujaksolla vaihdellut noin 50 000 euron ja 140 000 euron välillä.³⁷ Vaikka rakennustaiteen alueellinen tuki on ollut kahtena viimeisenä tarkasteluvuotena nousussa sekä absoluuttisesti että suhteessa kaikkiin taiteenaloihin, sen osuus koko alueellisesta tuesta on varsin vaatimaton. Tarkastelujaksolla rakennustaiteen tuen osuus on vaihdellut hieman yli yhden prosentin ja 3,6 prosentin välillä. Vuosina 2006–2008 rakennustaiteen saaman tuen osuus oli matalimmillaan, jonka jälkeen osuus on hieman noussut suhteessa muihin taiteenaloihin. Tarkastelujakson lopulla rakennustaide sai 3,3 prosenttia alueellisten taidetoimikuntien myöntämästä tuesta.

36 Kasvava osa alueellisten taidetoimikuntien taiteen edistämisen määrärahoista kohdistuu alueellisiin taidehankkeisiin. (Karhunen & Rensujeff 2010, 21).

37 Liite 5: Rakennustaiteen ja kaikkien taiteenalojen saama tuki (€) alueellisilta taidetoimikunnilta tukimuodoittain 2003–2010.

Kuvio 28. Alueellisten taidetoimikuntien tuki (€) rakennustaiteelle 2003–2010

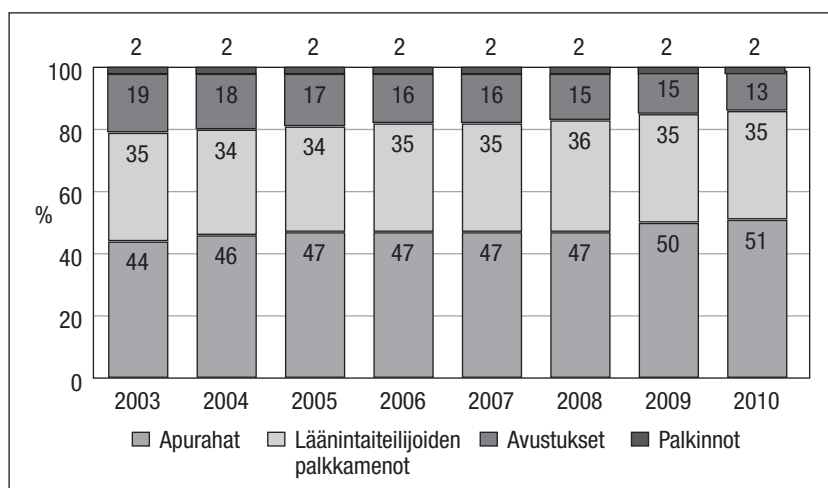
Vuoden 2010 rahanarvossa. Tiedot v. 2001–2002 eivät saatavana.

Taulukko 5. Rakennustaiteen saaman alueellisen tuen osuus (%) kaikkien taiteenalojen tuesta 2003–2010

2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
3,6	2,8	1,6	1,2	1,5	1,2	1,9	3,3

Mukana kaikki alueelliset tukimuodot.

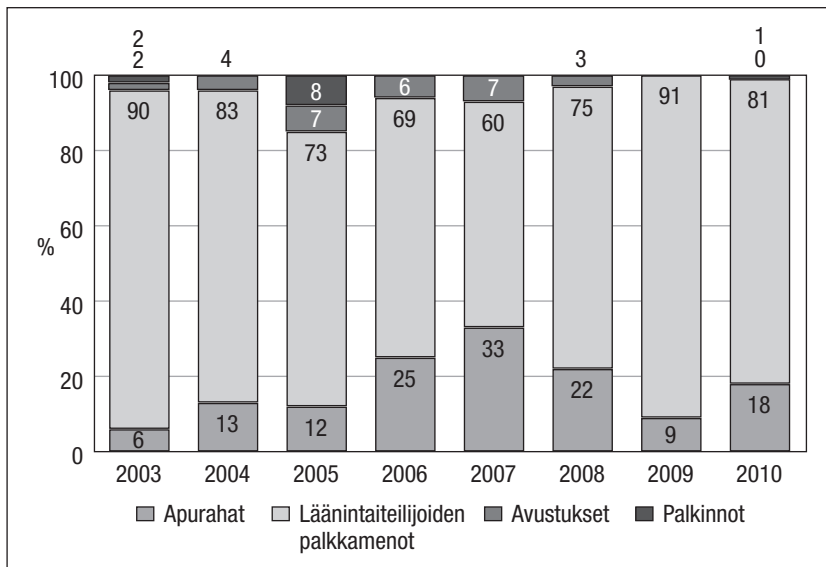
Kuvio 29. Tukimuotojen osuus (%) alueellisten taidetoimikuntien tuesta, kaikki taiteenalat 2001–2010

Alueellisten taidetoimikuntien myöntämä tuki eri taiteenaloille muodostuu kokonaisuudessaan (suuruusjärjestyksessä) taiteilijoille myön-

netyistä apurahoista, läänintaiteilijoiden palkoista, yhteisöille myönnettävistä avustuksista ja palkinnoista. Rakennustaiteelle myönnettävä tuki on tarkastelujaksolla kuitenkin jakautunut tukimuotojen suhteen eri tavalla. Rakennustaiteen tuessa läänintaiteilijoiden palkkoihin kohdistettu määräraha on muodostanut huomattavasti suuremman osan tuesta kuin taiteenaloilla keskimäärin. Läänintaiteilijoiden palkkojen osuus rakennustaiteen tuessa on muodostanut peräti 60–90 prosenttia alueellisten taidetoimikuntien kokonaistuesta, kun kaikilla taiteenaloilla se on ollut tasaisesti koko tarkastelujakson ajan hieman yli kolmasosan alueellisesta kokonaistuesta.

Kuvio 30. Tukimuotojen osuus (%) alueellisten taidetoimikuntien tuesta, rakennustaide 2001–2010

Läänintaiteilijoita on toiminut alueellisissa taidetoimikunnissa vuodesta 1972 lähtien. Läänintaiteilijan tehtävät ovat painottuneet eri tavoin eri alueilla, mutta yleisesti läänintaiteilijan tehtävänä on edistää oman alansa ja toiminta-alueensa taiteita mm. luomalla toimintaverkostoja alueen toimijoiden kesken. Läänintaiteilijoiden toimikausien pituudet ovat tarkastelujaksolla vaihdelleet, ollen pisimmillään kuusi vuotta. Rakennustaiteen läänintaiteilijoilla on ollut erilaisia painopistealueita, kuten arkkitehtuurikasvatus tai kulttuuriympäristön suojeleminen. Rakennustaiteella on tarkastelukaudella ollut läänintaiteilijoita Etelä- ja Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan, Varsinais-Suomen, Uudenmaan sekä vuodesta 2009 Satakunnan ja vuodesta 2010 Pohjanmaan alueilla. Vuosina 2006–2008 ainoa rakennustaiteen alan läänintaiteilija oli Uudellamaalla. Kahtena viimeisenä tarkasteluvuonna läänintaitei-

lijoita on taas enemmän: esimerkiksi viimeisenä tarkasteluvuotena 2010 rakennustaiteen alalla oli läänintaiteilija Uudellamaalla, Pohjanmaalla ja Satakunnassa.

Rakennustaiteen yksityis- ja yhteisöhakijoiden alueellisilta taide-toimikunnilta saamat apurahat ja avustukset ovat olleet tarkastelujaksolla vaatimattomia. Kun yksityishakijoille myönnettävien apurahojen osuus on ollut kaikilla taiteenaloilla hieman vajaa puolet alueellisesta kokonaistuesta, rakennustaiteen osalta apurahojen osuus on ollut koko tarkastelujakson pienempi, vaihdellen muutaman prosentin ja kolmasosan välillä. Yhteisöavustusten osuus on koko alueellisessa tuessa tarkastelujaksolla ollut noin kuudesosa kaikesta tuesta, mutta rakennustaiteen alueellisessa tuessa yhteisöavustusten osuus on ollut marginaalinen.

Suurin osa alueellisten toimikuntien rakennustaiteelle myönnetystä tuesta on tarkastelukaudella on Uudenmaan taidetoimikunnan myöntämää. Vuonna 2008 miltei 90 prosenttia alueellisesta rakennustaiteen tuesta oli Uudenmaan taidetoimikunnasta. Osuus on kuitenkin vaihdellut vuodesta toiseen. Kuten edellä osoitettiin, rakennustaiteen alueellisilta taidetoimikunnilta saama tuki on muuten kuin läänintaiteilijoiden osalta ollut hyvin vaatimatonta. Lisäksi on monia alueita, joilla alueelliset taidetoimikunnat eivät ole myöntäneet tukea rakennustaiteelle lainkaan useina tarkasteluvuosina.

Taulukko 6. Rakennustaiteen alueellisen tuen jakautuminen (%) toimikunnittain 2003–2010

	<i>Rakennustaiteen alueellisen tuen jakautuminen (%) toimikunnittain 2003–2010</i>							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Etelä-Savo	26	33	29	11	–	–	–	–
Häme	–	4	3	–	–	–	–	–
Kaakkois-Suomi	–	2	–	3	2	–	–	4
Keski-Suomi	–	1	–	–	–	–	–	–
Lappi	–	–	1	1	1	–	–	–
Oulu	–	–	–	–	–	–	–	–
Pirkanmaa	2	1	–	–	7	–	–	–
Pohjois-Karjala	19	–	–	4	–	–	–	–
Pohjanmaa	–	1	–	–	–	1	–	27
Pohjois-Savo	–	–	1	1	3	8	26	5
Satakunta	2	2	2	–	–	–	27	27
Uusimaa	27	25	61	80	73	87	48	33
Varsinais-Suomi	24	31	5	–	16	4	–	4
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	100	100	100

Laskettuna myöntösummien mukaan. Sisältää alueellisten taidetoimikuntien myöntämät apurahat, läänintaiteilijoiden palkat, avustukset ja palkinnot.

5. *Arkkitehdin asema rakentamisprosessissa: kyselyn ja haastattelujen tulokset*

Arkkitehtuurin saaman valtiollisen tuen lisäksi tutkimuksessa haluttiin kartoittaa työelämässä toimivien arkkitehtien näkemyksiä työskentelyolosuhteistaan, asemastaan muihin rakentamisen ammattikuntiin nähden sekä asemastaan taiteen kentällä. Arkkitehtien työnkuvaa ja arkkitehtiopetusta on tutkittu (mm. Hautala-Kajos & Härö 1986, Härö 1992). Samoin aiemmin on tarkasteltu arkkitehtikoulutusta (Hentilä 1990) ja arkkitehtiopiskelijoiden ammatillisen identiteetin muodostumista psykologisessa viitekehyksessä (Karppinen 1985) sekä arkkitehtien ammatillisia ideologioita (mm. Kervanto 1987, Lehtonen 1991). Lisäksi on selvitetty yhdyskuntasuunnittelun koulutustarpeita (Hirvonen 2003) ja arkkitehtien näkemyksiä arkkitehtikoulutuksesta (Hirvonen et al, 2009). Suomalaisen arkkitehtikunnan muotoutumista historiallisessa kontekstissa ovat tarkastelleet mm. Sinisalo, Michelsen ja Wäre (1992), Salokannel (1993) sekä kaavoittaja-arkkitehtien osalta Puustinen (2006). Yhdyskuntasuunnittelun kontekstissa on tutkittu asiantuntijoiden ja maallikoiden vuorovaikutusta suunnitteluprosessissa (mm. Puustinen 2006, Bäcklund 2007). Maankäytön konflikteja kaupunkisuunnittelussa (mm. Peltonen et al 2006), ja kunnissa työskentelevien arkkitehtien näkemyksiä vaikutusmahdollisuuksistaan kaavoitusprosesseissa ovat tutkineet mm. Kangasoja & Hirvonen (2010) ja Puustinen (2004). Aluearkkitehtien työnkuvaa ja arkkitehtien näkemyksiä aluearkkitehdin työn organisoinnista on niin ikään kartoitettu tuoreessa tilannekatsauksessa (Alakare 2010). Arkkitehtien kokemia vaikuttamismahdollisuuksia ja työnkuvaa koskeva tutkimus on siten painottunut julkisella sektorilla toimiviin arkkitehteihin. Arkkitehdin työtä laajemmin arkkitehtien kokemana tai arkkitehtien käsitäisiä arkkitehtuurista taiteena ei ole aiemmin tutkittu.

Tätä tutkimusta varten arkkitehtien näkemyksiä kartoitettiin kyselyn ja teemahaastattelujen avulla. Suomen arkkitehtiliiton SAFA:n jäsenille³⁸ lähetettiin internet-kysely elo-syyskuussa 2010. SAFA:an

38 Poislukien eläkeläisjäsenet.

kuuluu yli 80 prosenttia Suomen arkkitehdeista. Kysely tavoitti 1866 vastaajaa, vastauksia oli 641, jolloin tavoitettujen vastausprosentti oli hieman yli 34 prosenttia. Kyselylomakkeessa suostumuksensa antaneista poimittiin 11 haastateltavaa. Haastateltavat valittiin siten, että haastateltavat edustaisivat suunnilleen kyselyn perusjoukkoa iän, sukupuolen ja työskentelysektorin mukaan. Haastateltavat asuivat ja työskentelivät, yhtä haastateltavaa lukuunottamatta, pääkaupunkiseudulla (Helsinki, Espoo, Vantaa). Haastattelut tehtiin pääosin haastateltavien työpaikalla ja ne olivat kestoltaan keskimäärin tunnin mittaisia. Haastatteluissa oli mahdollisuus kysyä tarkemmin lomakkeella annetuista vastauksista ja syventää näin lomakkeella käsiteltyjä teemoja. Haastatteluissa käsiteltiin myös teemoja, joita pelkällä kysymyslomakkeella olisi ollut vaikea selvittää, kuten arkkitehtien ammatillista identifiointumista taiteilijuuteen nähden. Tutkimushaastatteluita ennen ja osittain samanaikaisesti tehtiin 12 ns. taustahaastattelua rakennustaidetoimikunnan jäsenten ja arkkitehtuurista vastaavien opetus- ja kulttuuriministeriön ja ympäristöministeriön virkamiesten parissa. Haastatteluja oli siten yhteensä 23 kappaletta. Taustahaastattelut tehtiin pääosin kesäkuussa 2010 ja tutkimushaastattelut syyskuussa 2010.³⁹

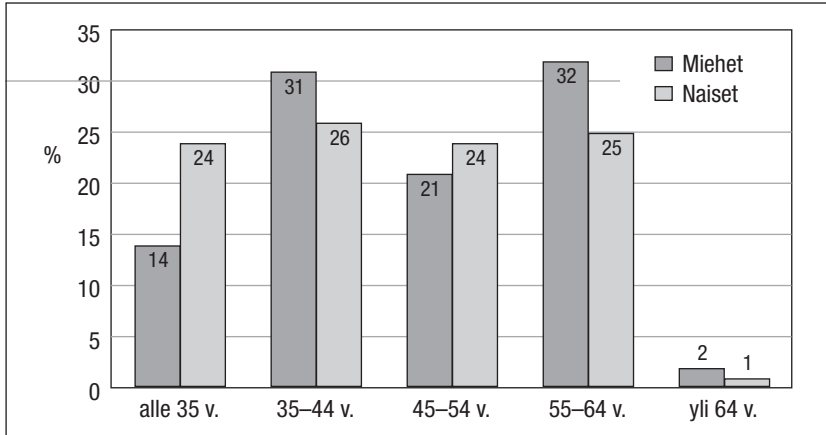
Tutkimuksessa haluttiin muun muassa kartoittaa ajankohtaisia arkkitehtien työelämässä kohtaamia haasteita. Tästä syystä SAFA:n eläkeläisjäsenet rajattiin kyselyn ulkopuolelle. Ajallista perspektiiviä saatiin rajauksesta huolimatta runsaasti, koska peräti 37 prosenttia vastaajista oli ollut arkkitehdin työssä yli 25 vuotta. Jakauma noudattelee melko hyvin suomalaisarkkitehtien työkokemuksen pituuden jakaumaa (Architects' Council of Europe⁴⁰ 2008, 20). Kysely lähetettiin myös SAFA:n opiskelijajäsenille, koska arkkitehdin tehtävissä työskentelee myös opiskelijoita, jotka eivät ole vielä suorittaneet tutkintoa. Miehet olivat lievästi yliedustettuina vastaajien joukossa (55 %), koska mies- ja naisarkkitehteja on Suomessa yhtä paljon (ACE 2008, 16). Kuitenkin vastanneissa naisten osuus nuorimmassa ikäluokassa on suurempi kuin miesten, kuten arkkitehtikunnassa yleisestikin (ACE 2008, 20).

Kyselyyn vastanneiden ikäjakauma on yhdenmukainen arkkitehtien ikäjakauman kanssa, joskin vastaajissa nuorin ikäluokka, alle 35-vuotiaat, on hieman yliedustettu (ACE 2008). Suomalainen arkkitehtikunta on varsin iäkästä verrattuna EU-maiden keskiarvoon: Suomessa 29 prosenttia kaikista arkkitehdeista on yli 55-vuotiaita, kun EU:ssa keskimäärin 17 prosenttia arkkitehdeista on yli 55-vuotiaita (ACE 2008, 20).

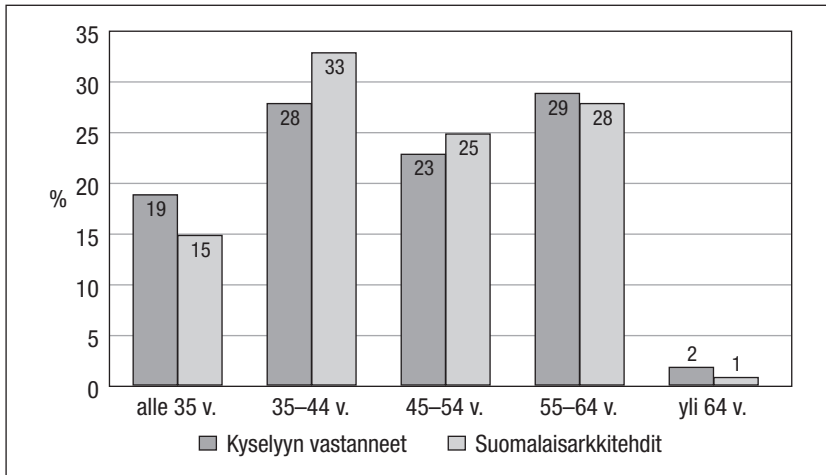
39 Liite 6: Kyselylomake ja haastattelurunko.

40 Yleiseurooppalainen arkkitehtien etujärjestöjen yhteenliittymä.

Kuvio 31. Mies- ja naisvastaajien osuus (%) ikäryhmittäin

Kuvio 32. Kyselyyn vastanneiden ikäjakauma ja suomalaisarkkitehtien ikäjakauma (%)

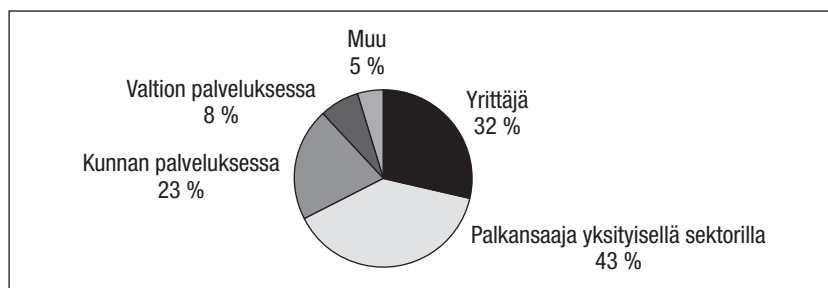

Työelämässä olevat arkkitehdit.

Suomalaisarkkitehtien ikäjakauma: ACE 2008.

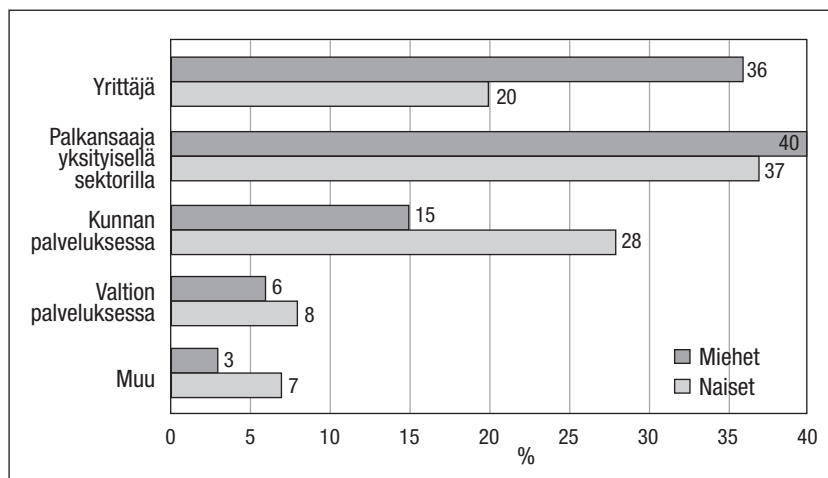
Vastaajista kolmannes työskenteli kyselyajankohtana yrittäjänä, ja 43 prosenttia toimi yksityisellä sektorilla palkansaajana. Kunnan palveluksessa oli neljäsosa vastaajista, valtion palveluksessa vajaa kymmenesosa. Muutama prosentti työskenteli sektorilla ”muu”, jolloin työskentelyorganisaatioiksi oli useimmiten määritelty yliopisto. Siten yksityisen sektorin osuus oli noin kolme neljäsosaa, loppujen työskennellessä julkisella sektorilla. Jos verrataan vastaajien työskentelysektoria Suomen Rakennusinsinöörin Liiton koulutus- ja osaamisbarometrissa (2007) esitettyihin tuloksiin, vastaajissa palkansaajat ovat hieman yliedustettuina ja yrittäjät hieman aliedustettuina.

Kuvio 33. Vastajat työskentelysektorin mukaan

Sukupuolien mukaan tarkasteltuna selkeimmät erot ovat yrittäjien ja kunnan palveluksessa olevien arkkitehtien välillä. Miesvastaajista 36 prosenttia oli yrittäjiä, kun naisten vastaava osuus oli 20 prosenttia. Naisvastaajista 28 prosenttia oli kunnan palveluksessa, miesvastaajista vain 15 prosenttia. Yksityisen sektorin palkansaajien ja valtiolla työskentelevien arkkitehtien sukupuolijakauma oli tasaisempi. Jakauma on samanlainen kuin vuoden 2009 selvityksessä (Hirvonen et al, 2009), jossa kolmasosa miehistä ja viidesosa naisista oli yrittäjiä, ja kolmasosa naisista ja viidesosa miehistä julkisella sektorilla.

Kuvio 34. Vastajat työskentelysektorin ja sukupuolen mukaan

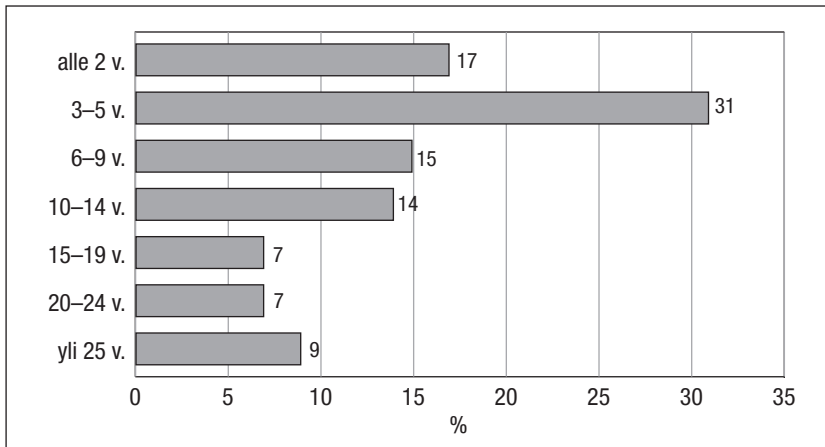
Vastanneiden ammattinimikkeet olivat moninaisia. Tavallisimmat nimikkeet olivat arkkitehti (229 vastausta), projektiarkkitehti (43 vastausta), toimitusjohtaja (35 vastausta), projektipäällikkö/projektijohtaja (23 vastausta) ja kaavoitusarkkitehti (21 vastausta).

Alueellisesti vastaajat olivat jakautuneet siten, että 52 prosenttia oli pääkaupunkiseudulta (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen), helsinkiläisten ollessa suurin vastaajaryhmä 39 prosentin vastaajaosuudella.

la. Yhteensä vastaajia oli 84 kunnasta, jonka lisäksi 10 vastaajaa asui ulkomailla. Kuten arkkitehtikunta yleensäkin, myös vastaajat olivat melko vahvasti keskittyneet suurehkoihin kaupunkeihin. Helsingistä, Espoosta, Oulusta, Tampereelta ja Turusta tulleet vastaukset kattoivat 70 prosenttia kaikista vastauksista. Vastaajilta kysyttiin myös työskentelykuntaa. Kolme neljäsosaa vastaajista työskenteli kunnassa, jossa oli vähintään 150 000 asukasta. Kun verrataan vastaajien osuuksia koko arkkitehtikuntaan, nähdään, että vastaajat vastaavat melko hyvin arkkitehtien perusjoukkoa. Aiemman selvityksen (Rakennusalan koulutus- ja osaamisbarometri 2007) mukaan arkkitehteistä 65 prosenttia on Uudenmaan alueella, 11 prosenttia Satakunnan, Pirkanmaan ja Hämeen alueella, 8 prosenttia Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun alueella ja 6 prosenttia Varsinais-Suomessa, muiden maakuntien arkkitehtien määrän ollessa prosentin-parin luokkaa arkkitehtien kokonaismäärästä.

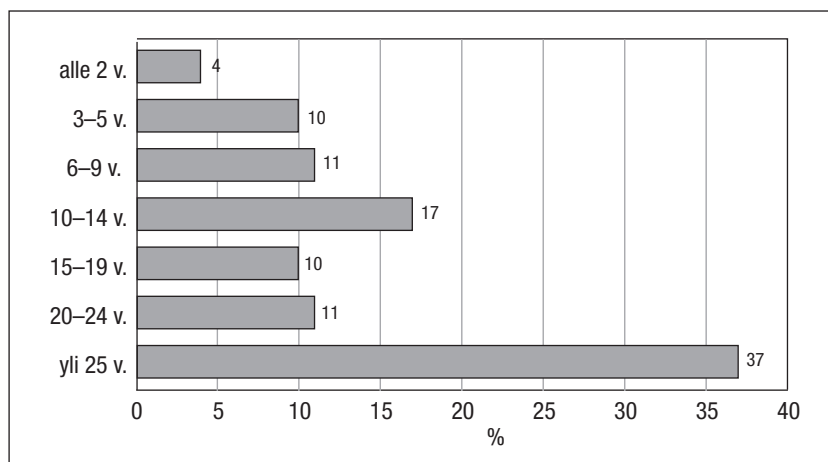
Miltei kolmasosa vastaajista oli ollut nykyisessä työpaikassa 3–5 vuotta, ja kuudesosa alle kaksi vuotta. Kaiken kaikkiaan vastaajien työkokemus arkkitehdin tehtävissä oli tyypillisesti pitkä; miltei 40 prosentilla vastaajista oli yli 25 vuoden työkokemus ja kolmella neljäsosalla oli vähintään 10 vuoden työkokemus arkkitehdin tehtävistä.

Kuvio 35. Työskentelyaika nykyisessä työpaikassa

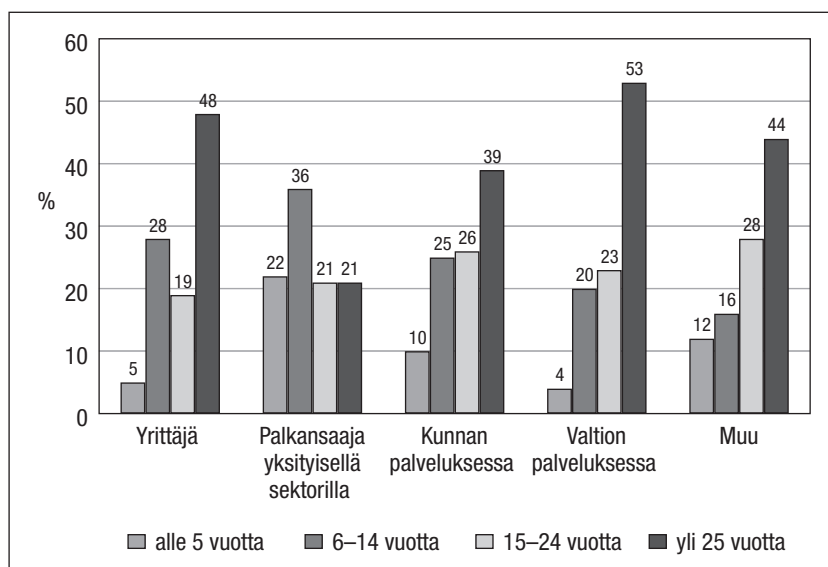

Tarkasteltaessa vastaajien työskentelysektoria ja työkokemusta nähdään, että yksityisen sektorin palkansaajien suhteellinen osuus on korkea vähäisemmän työkokemuksen omaavien keskuudessa ja vähenee työkokemuksen karttuessa. Yrittäjyys on tyypillisempää pidemmän työkokemuksen omaaville. Pidemmän työkokemuksen omaavat ovat myös muita tyypillisemmin kunnan tai valtion tehtävissä. Jakauma on samansuuntainen kuin vuonna 2009 tehdyssä selvityksessä (Hirvonen et al, 2009).

Kuvio 36. Työskentelyaika arkkitehdin tehtävissä

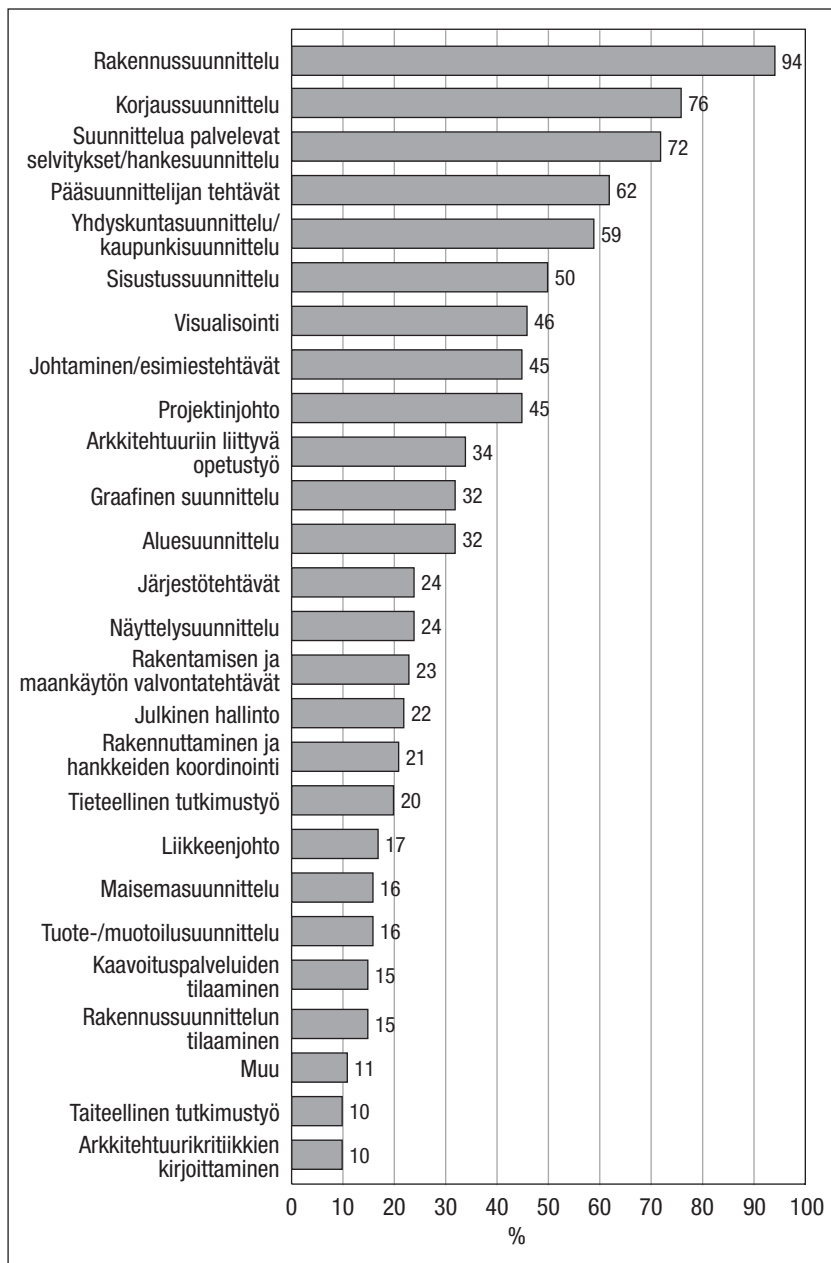

Kuvio 37. Vastaajien työskentelysektori ja työkokemus arkkitehdin tehtävissä

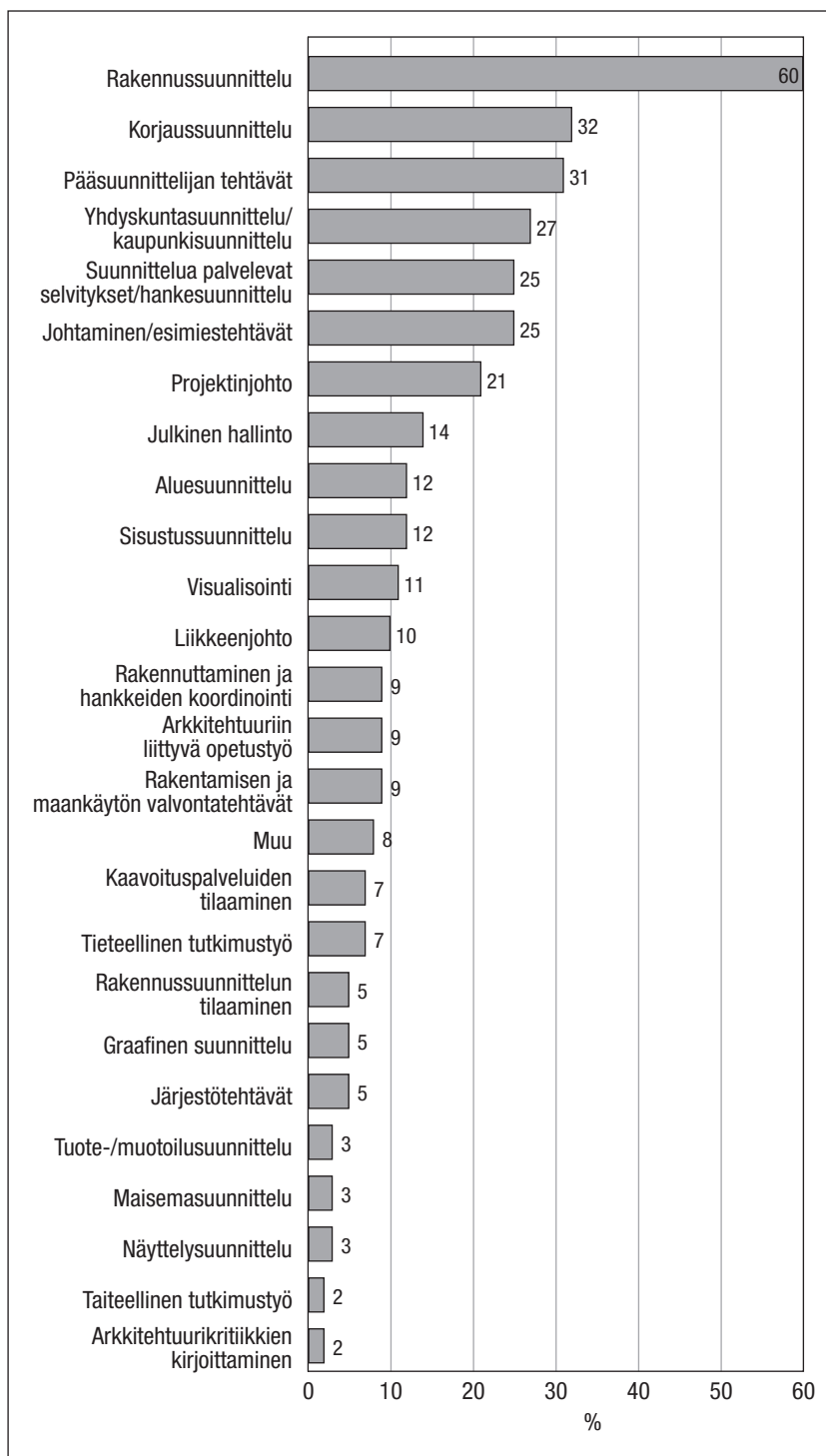
Vastaajilta kysyttiin työtehtävistä, joita he olivat tehneet työuransa aikana arkkitehtina. Jossain vaiheessa työuraansa rakennussuunnittelutehtäviä oli tehnyt peräti 94 prosenttia vastaajista. Seuraavaksi yleisimmät tehtävät olivat korjaussuunnittelu (76 %) ja suunnittelua palvelevat selvitykset/hankesuunnittelu (72 %). Pääsuunnittelijan tehtävissä oli jossain vaiheessa työuraansa ollut 62 prosenttia vastaajista. Yhdyskunta/kaupunkisuunnittelua oli tehnyt 59 prosenttia vastaajista. Arkkitehtien tehtävien monipuolisuutta kuvaa se, että kattavasta vaihtoehtolistasta huolimatta noin kymmenesosa tehtävistä asettui luokkaan ”muu”, joka käsitti mm. julkaisutoimintaa, koulutuksen suunnittelua ja järjestötyötä.

Kuvio 38. Tehdyt työuran aikana arkkitehtina

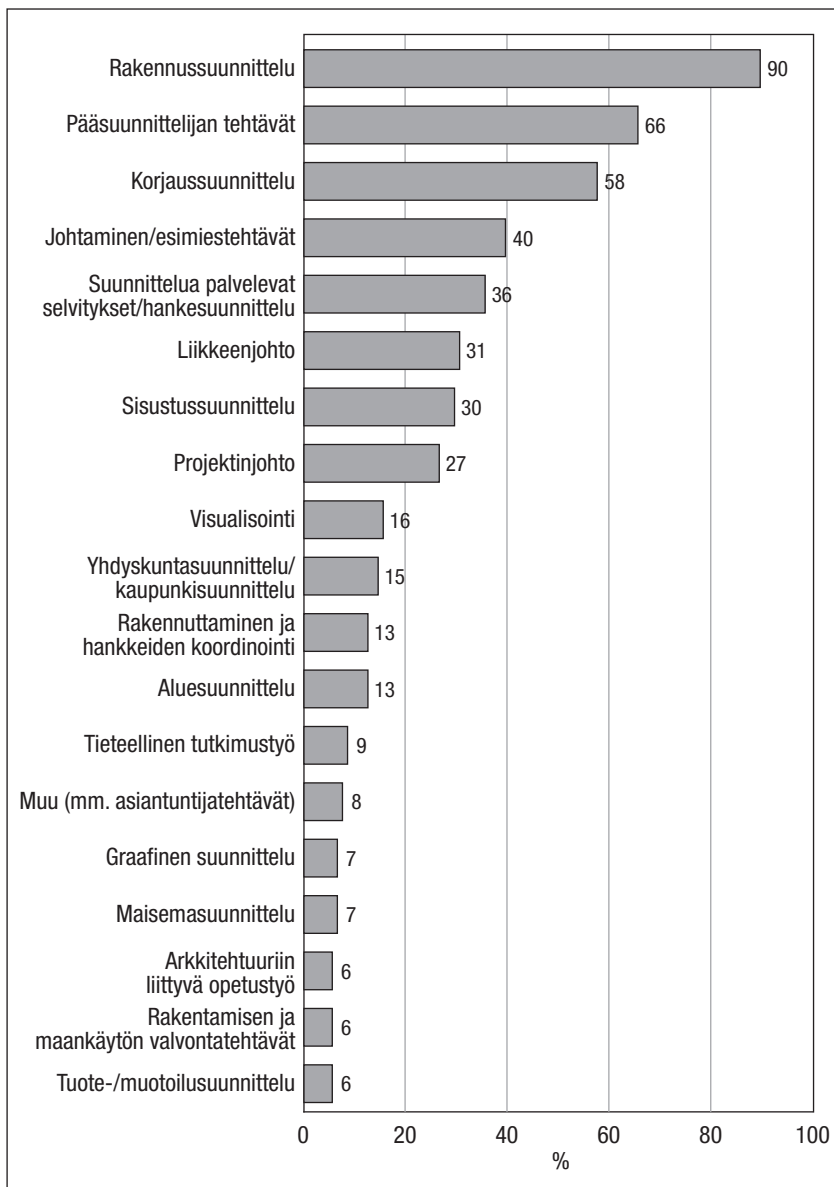
Vastaajien tämänhetkisten työtehtävien jakauma oli edellisenkaltainen. Kyselyhetkellä rakennussuunnittelua teki suurin osa (60 %) vastaajista. Seuraavaksi yleisimmät työtehtävät olivat korjaussuunnittelu, pääsuunnittelijan tehtävät ja yhdyskunta/kaupunkisuunnittelu. Neljäsosa vastaajista teki suunnittelua palvelevia selvityksiä tai hankesuunnittelua ja/tai toimi johtamis- tai esimiestehtävissä. Tyypillisesti työtehtäviä oli useita.

Kuvio 39. Tekee pääasiallisesti tällä hetkellä, kaikki vastaajat

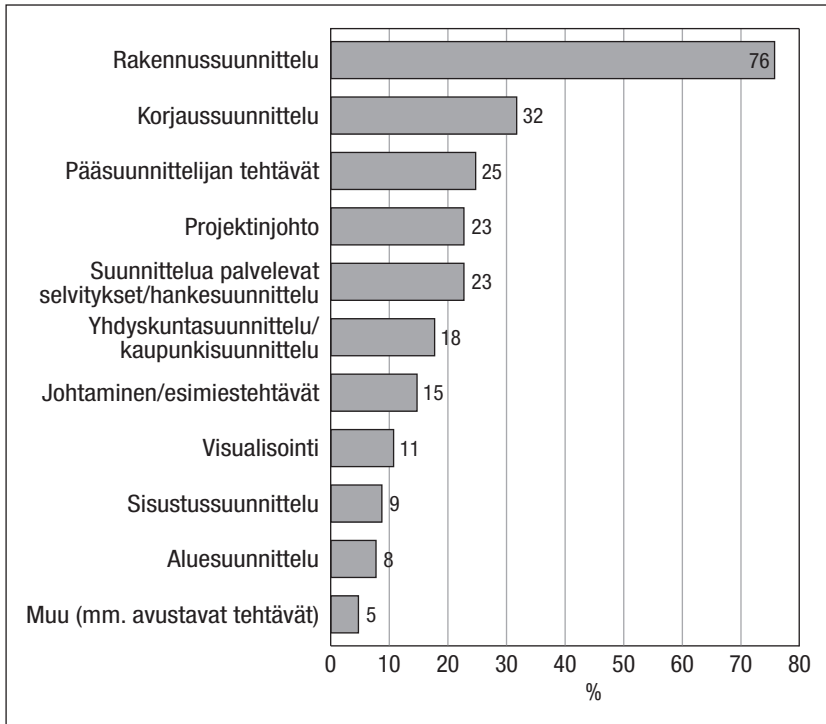

Työskentelysektoreittain tarkasteltuna arkkitehtien työn painopisteissä oli tiettyjä eroja. Yrittäjät ja palkansaajat tekivät ylivoimaisesti eniten rakennussuunnittelua. Vaikka 90 prosenttia yrittäjistä teki ainakin rakennussuunnittelua, yrittäjien tehtäväkenttä oli laajempi kuin palkansaajien. Kuntasektorilla työskentelevien yleisimmät tehtävät olivat yhdyskunta/kaupunkisuunnittelu, julkinen hallinto ja kaavoituspalveluiden tilaaminen. Valtiosektorilla arkkitehdit toimivat ensisijaisesti hallintotehtävissä, yli viidesosa myös esimiestehtävissä ja / tai rakentamisen ja maankäytön valvontatehtävissä. Muulla sektorilla toimivien työnkuva oli hajanaisempi, mutta yleisimmät tehtävät olivat tieteellinen tutkimustyö ja arkkitehtuuriin liittyvä opetustyö.

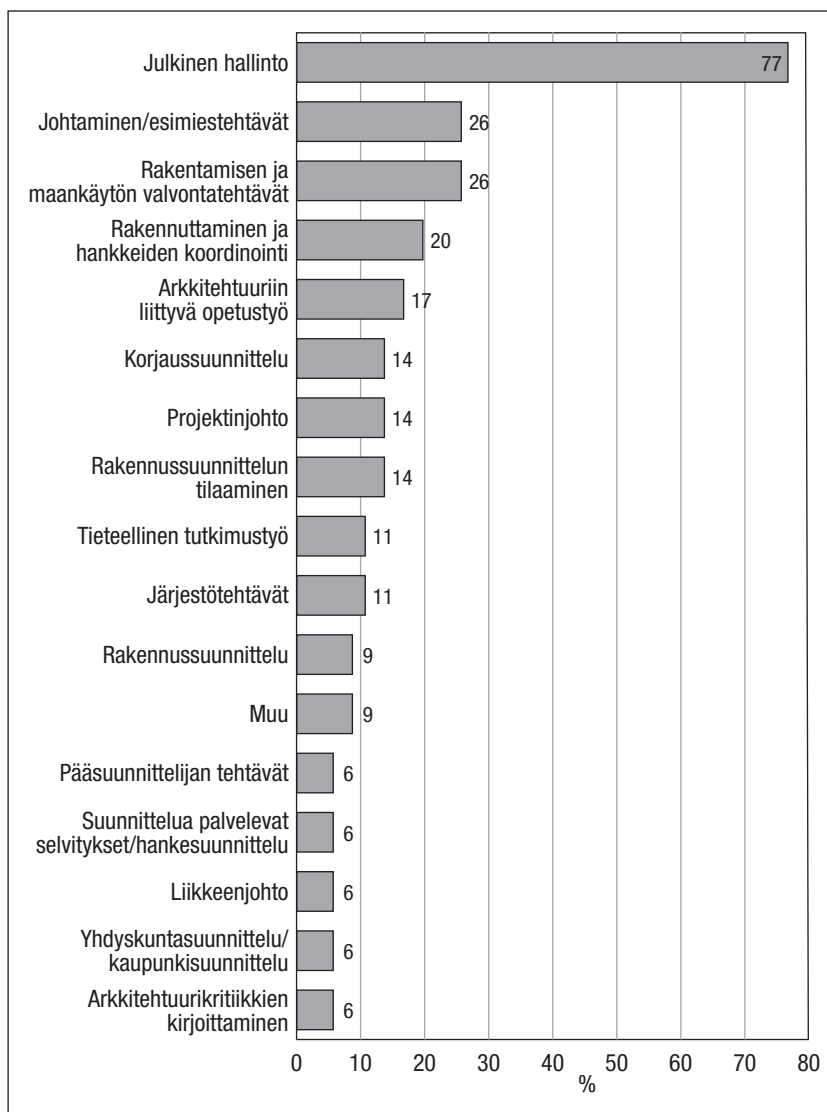
Kuvio 40. Tekee pääasiallisesti tällä hetkellä, yrittäjät

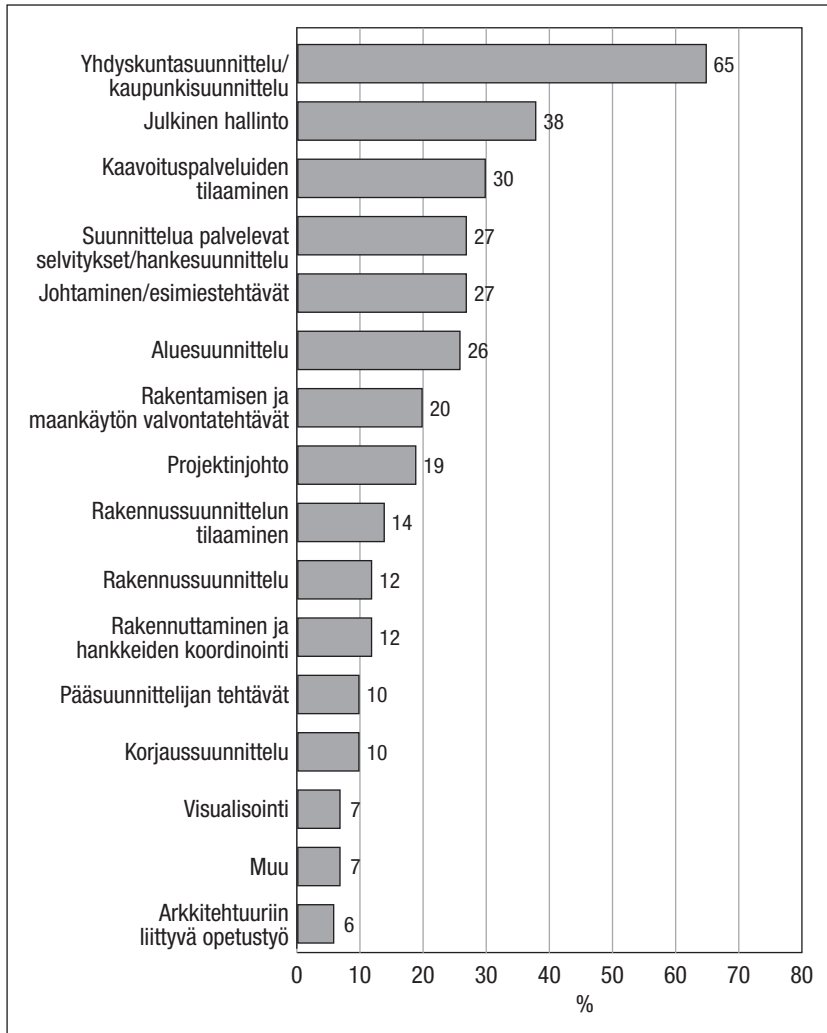
Kuvio 41. Tekee pääasiallisesti tällä hetkellä, palkansaajat

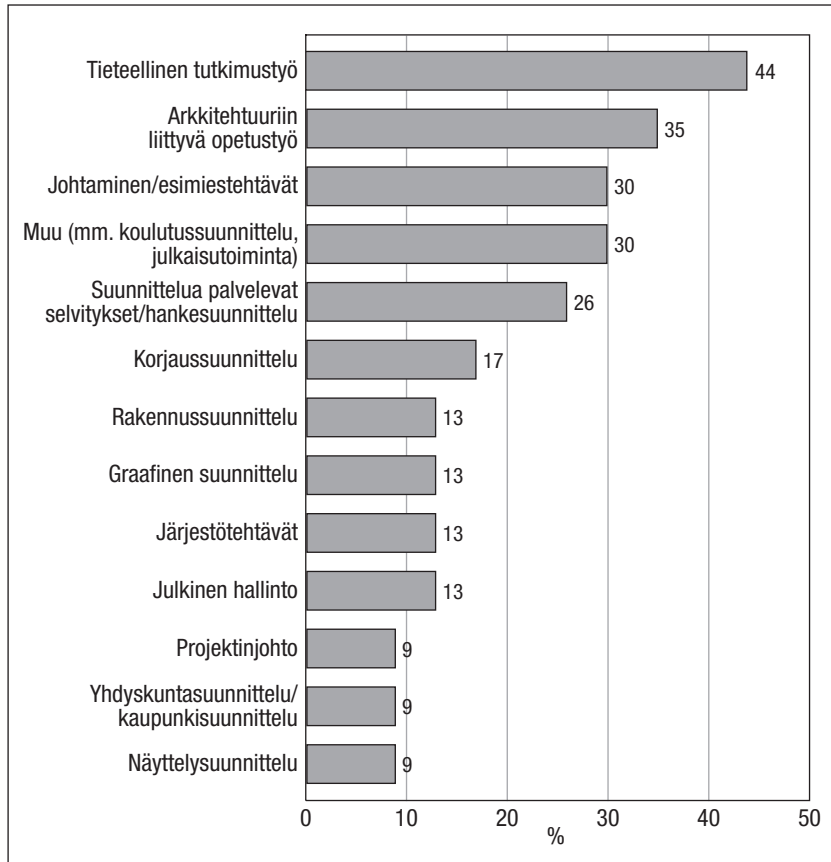
Kuvio 42. Tekee pääasiallisesti tällä hetkellä, valtiosektori

Kuvio 43. Tekee pääasiallisesti tällä hetkellä, kuntasektori

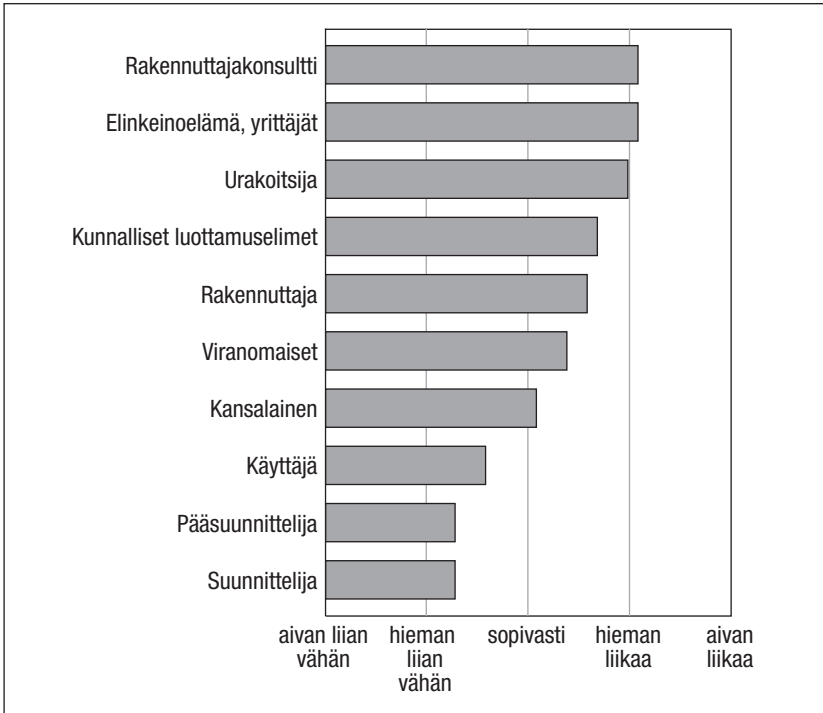
Kuvio 44. Tekee pääasiallisesti tällä hetkellä, luokka "muu"

5.1 Eri toimijoiden vaikutusmahdollisuudet suunnittelu- ja rakentamisprosessissa

Tutkimuksessa selvitettiin arkkitehtien näkemyksiä suunnittelu- ja rakentamisprosessin toimijoista ja näiden voimasuhteissa mahdollisesti tapahtuneista muutoksista. Kaiken kaikkiaan vastaajat näkivät, että suunnittelijalla ja pääsuunnittelijalla on hieman liian vähän vaikutusvaltaa rakentamisen prosessissa. Kansalaisella katsottiin olevan vaikutusvaltaa keskimäärin sopivasti. Liikaa vaikutusvaltaa nähtiin olevan urakoitsijalla, elinkeinoelämällä ja rakennuttajakonsultilla, viranomaisten, kunnallisten luottamuselinten ja rakennuttajan sijoittuessa näiden välimaastoon.

Kuvio 45. Suunnittelu- ja rakentamisprosessin toimijoiden vaikutusvalta vastaajien mukaan

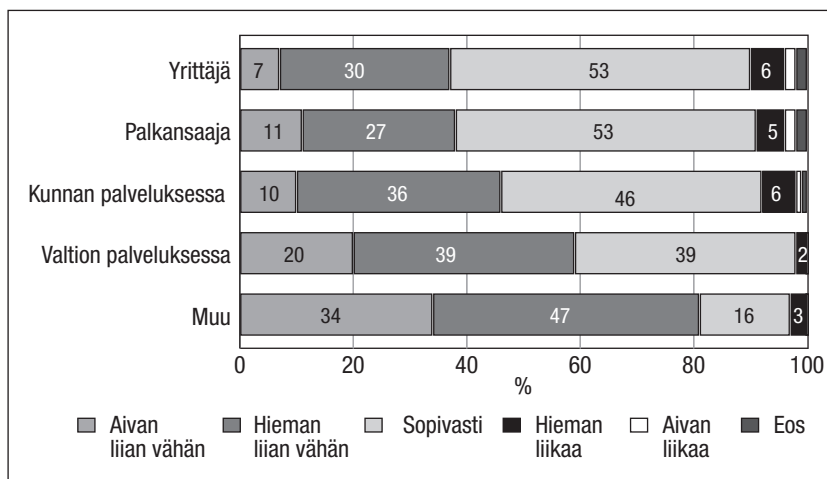
Kaikkien vastaajaryhmien mukaan kolme heikointa ja kolme vahvinta toimijaa olivat samat. Painotuksissa oli kuitenkin jonkin verran eroja eri vastaajaryhmien välillä. Yksityissektorilla yrittäjien ja palkansaajien vastaukset olivat keskenään yhdenmukaisia toimijoiden koetun vaikutusvallan suhteen. Valtiosektorilla ja sektorilla "muu" työskentelevät kokivat muita useammin, että käyttäjällä on liian vähän vaikutusvaltaa. Viranomaisten vaikutusvalta nähtiin kaikilla työskentelysektoreilla kohtuullisempänä kuin kunnallisten luottamuselinten vaikutusvalta, mutta yksityisellä sektorilla viranomaisvalta koettiin hieman useammin liiallisena kuin julkisella sektorilla työskentelevien keskuudessa. Sekä yksityisellä että julkisella sektorilla arvioitiin, että kunnallisilla luottamuselimillä on hieman liikaa vaikutusvaltaa. Kuitenkin kuntasektorilla luottamuselinten vaikutusvalta nähtiin hieman vähäisemmäksi kuin muilla sektoreilla.

Käyttäjät

Tutkittavilta kysyttiin eri toimijoiden vaikutusvaltaa suunnittelu- ja rakentamisprosessissa sekä tutkittavien kokemusta siitä, oliko eri toimijoiden voimasuhteissa tapahtunut muutoksia viime vuosina. Melkein puolet oli sitä mieltä, että käyttäjällä oli sopivasti vaikutusvaltaa,

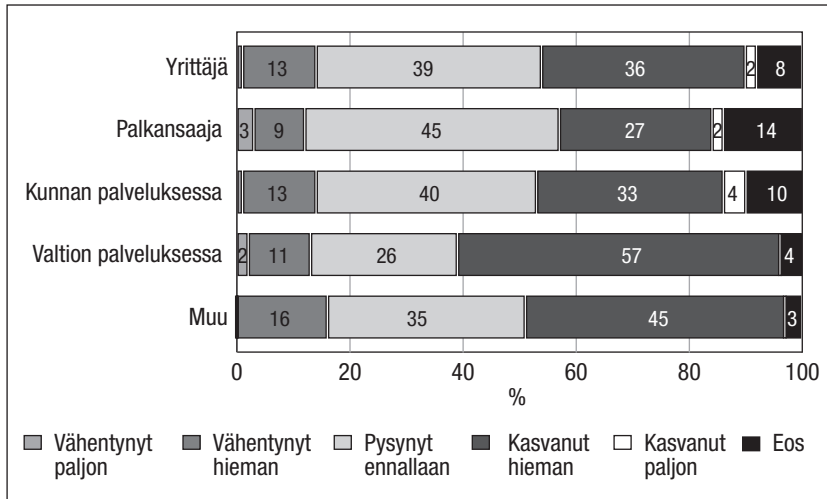
mutta yli 40 prosentin mielestä käyttäjällä oli vaikutusvaltaa hieman (32 %) tai aivan (12 %) liian vähän. Vain muutamien prosentin mielestä käyttäjällä oli hieman tai aivan liikaa valtaa. Käyttäjän vaikutusvallan näkivät liian heikoksi muita useammin valtiosektorilla työskentelevät, joista 59 prosenttia oli sitä mieltä, että käyttäjällä oli liian vähän vaikutusvaltaa. Ryhmässä ”muu” yli 80 prosenttia koki, että käyttäjällä on liian vähän vaikutusvaltaa.

Kuvio 46. Käyttäjien vaikutusvalta eri työskentelysektorien mukaan

Käyttäjän vaikutusvallan koettiin kuitenkin viime vuosina kasvaneen; yli kolmasosan mielestä käyttäjän vaikutusvalta oli kasvanut, kun vain hieman yli kymmenesosan mielestä se oli vähentynyt. Noin 40 prosentin mielestä vaikutusvalta oli pysynyt ennallaan. Valtiosektorilla käyttäjän vaikutusvallan kasvuun uskottiin muita sektoreita enemmän. Kyselyssä ja haastatteluissa toistui näkemys, jonka mukaan kasvaneista vaikutusmahdollisuuksista huolimatta erityisesti asuntorakentamisessa käyttäjän asema on heikko.

Kuvio 47. Käyttäjien vaikutusvallan muutos eri työskentelysektorien mukaan

”Kaikkihan on huolissaan työpaikkarakentamisessa käyttäjäs-tä, se on niinkuin mantra jota hoetaan tänä päivänä. Koska työ-paikat työtilarakennukset on yleensä jonkun institutionaalisen investorin taikka rakennuttajan omaisuutta, niin ne huolehtii siitä tietenkin ja ne vahtii sitä, että rakennuksista pitää saada muuntojoustavia. Niitä pitää pystyä käyttämään edullisesti ja niin edespäin. Se puoli tuntuis olevan aika lailla kunnossa. Siel-lä systeemit pelaa, mutta asuntuolella eihän meiltä kysyt, millaisia asuntoja me haluttaisiin.” (yrittäjä)

”Aikaisemmin käyttäjä oli hyvin ratkaisevassa roolissa oikees-taan. Arkkitehdin tehtävänä oli hyvin pitkälle keskustella ja ha-kea käyttäjän kanssa rakennukselle sellanen toimintatapa ja -malli että se sitten vastaa sitä heidän tarpeitansa koska insi-nöörit ei osaa keskustella käyttäjän kanssa, arkkitehti on täällä tekniikan ja humanismin välissä (...) Nyt sitten meillä on lähes jokaisella rakennuksella erikseen jonkinlainen omistaja, sem-monen investori joka sitä vuokraa jollekin ja siellä niinkun pu-hutaan ihan talouden termeillä, ja käyttäjä on vaan joku joka tu-lee sinne vuokralle.” (yrittäjä)

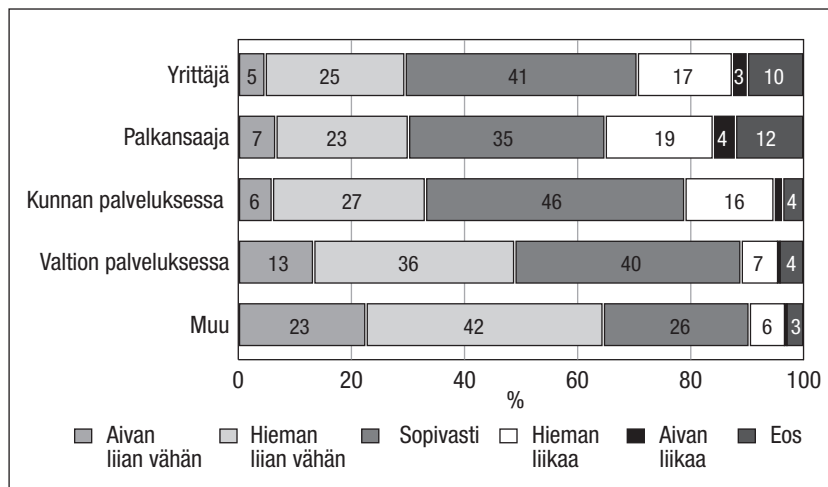
”Mun mielestä arkkitehdin pitäisi olla enemmän yhteydessä siihen käyttäjään myös isoissa hankkeissa, asuntorakentami-sessa ainakin, toimitiloissa ei ehkä niinkään. (...) Asukkaille ei jää sitten kuin kaakeleiden värin valitseminen tai sitten lami-naatin värin tai kenen hanat tulee sinne, että pääsis vaikutta-maan aikaisemmin.” (palkansaaja)

Kansalaiset

Kansalaisella viitataan tässä kuntalaiseen tai asukkaaseen yhdyskun-tasuunnittelun näkökulmasta. Kyselyssä kansalaisten vaikutusvallan näki sopivana noin 40 prosenttia vastaajista ja kolmasosan mukaan

valtaa oli liian vähän. Noin kuudesosan mielestä vaikutusvaltaa oli hieman liikaa ja vain 3 prosenttia vastaajista näki, että vaikutusvaltaa on aivan liikaa. Noin kymmenesosa vastaajista ei osannut sanoa kansalaisen asemaan kantaansa, erityisesti kantaa ei otettu yksityisellä sektorilla.

Kuvio 48. Kansalaisten vaikutusvalta eri työskentelysektorien mukaan

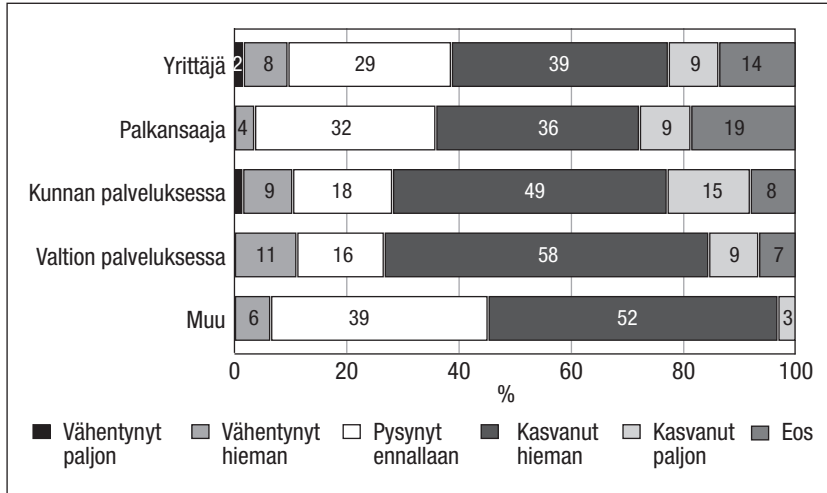

Yli puolet vastaajista katsoi, että kansalaisten vaikutusvalta on kasvanut. Erityisesti julkisella sektorilla työskentelevät kokivat kansalaisten vaikutusvallan kasvaneen, kunnalla työskentelevistä kuudesosan mielestä vaikutusvalta on kasvanut paljon. Toisaalta julkisella sektorilla oli myös hieman yksityistä sektoria enemmän vastauksia, joiden mukaan kansalaisten vaikutusvalta on hieman vähentynyt.

Vuonna 2000 voimaantullut maankäyttö- ja rakennuslaki toi kansalaisille entistä enemmän osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia. Tutkimusten mukaan arkkitehdeilla on osin ristiriitainen suhtautuminen kansalaisten kasvaneisiin osallistumismahdollisuuksiin (mm. Mäenpää et al 2000, 89–99, Puustinen 2004, 33.) Arkkitehdin kannalta osallistuminen ja kansalaisten laajentunut valitusoikeus on tuonut mukanaan enemmän työtä kaavaprosessien yhteydessä samalla kun kaavoitusprosessien aikataulut ovat pidentyneet. Lisäksi suunnittelijat saattavat kyseenalaistaa asukasaktiivien toimien oikeutuksen viitaten esimerkiksi ns. nimby (= not in my backyard) -ilmiöön, jossa äänekäävät kansalaiset vastustavat tiettyjä hankkeita henkilökohtaisista lähtökohdistaan käsin. (Peltonen et al 2006, 26–27). Vaikka kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien kasvua pidettiin tutkittavien keskuudessa periaatteessa hyvänä asiana, kyselyssä ja haastattelussa tuli esille jonkin verran turhautumista lisääntyneeseen työmäärään sekä käytäntöön, jossa kansalaiset voivat valituksillaan

hidastaa hanketyötä tai estää hankkeiden toteutumisen. Tuolloin ratkaisuksi esitettiin yleensä osallisten ottamista mukaan prosessiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Kuvio 49. Kansalaisten vaikutusvallan muutos eri työskentelysektorien mukaan

"Silloin jos on asianomistaja niin se on eri juttu kun sä tuut mun naapuriin tekemään jotain inhottavaa rakennusta, niin totta kai mulla pitää olla oikeus valittaa siitä, mutta jos se on julkisessa tilassa ja sua vaan ärsyttää se et nyt tulee tommonen ja mun koiran ulkoilupaiikka menee ja sitten teet kaikki mahdolliset valitukset (...) Se menee joissakin tapauksissa liian pitkälle." (valtio)

"Annetaan kansalaisille enemmän valtaa niin se on kakspiip-punen. Sitä käytetään ehkä vähän väärällä tavalla. Se että kansalaiset olis ite mukana ja innovoimassa uutta kehittämässä alueita, niin siitä on tullut semmonen jarrukone (...) Kaikki pääsee valittamaan ja sit tulee semmonen hirveen valituskiere ja se taas nostaa rakentamisen hintaa kun seisoo monta vuotta joka ikinen projekti. Kaikki uusi aina pelottaa asukkaita et mieluummin olis joku keino millä heidät otettais mukaan jo siinä ideointivaiheessa ja sitä kautta sitoutettais ja ne kokis että pääsee vaikuttamaan." (yrittäjä)

Elinkeinoelämä

Elinkeinoelämällä, joksi määriteltiin yrittäjät ja kiinteistösijoittajat, nähtiin yleisimmin olevan hieman liikaa valtaa (43 %) rakentamisen prosessissa. Viidesosan mielestä elinkeinoelämällä oli aivan liian paljon valtaa, neljäsosan mielestä sopivasti. Vain pari prosenttia vastaajista näki elinkeinoelämällä olevan liian vähän vaikutusvaltaa. Kysymyksen suhteen vallitsi yksimielisyys eri sektorilla työskentelevien

kesken. Kiinnostava yksityiskohta on, että vaikka valtiosektorin työntekijät olivat yhtä kriittisiä elinkeinoelämän valtaa kohtaan kuin muillakin sektoreilla työskentelevät, 9 prosenttia heistä näki, että elinkeinoelämällä on hieman liian *vähän* valtaa.

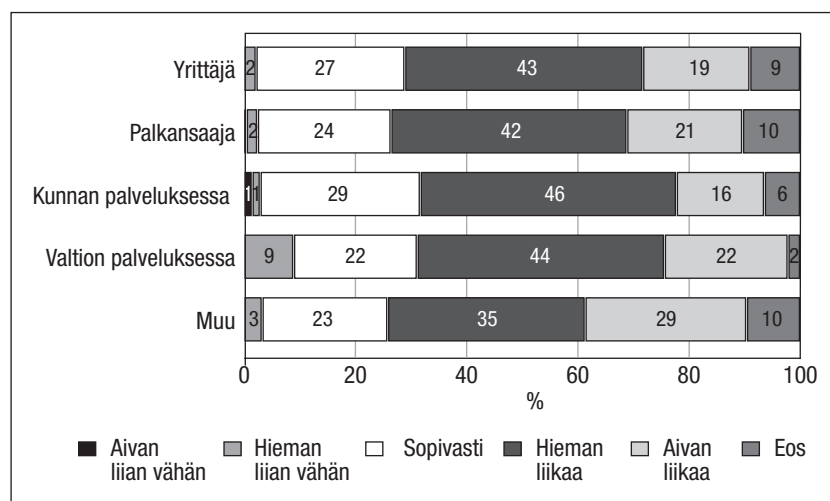
”Elinkeinoelämän vaikuttajien ja rakennuttajien tavoitteet ja päämäärät eivät välttämättä ole yhteneväisiä hyvän kaupunkikuvan ja viihtyisän ympäristön aikaan saamiseen tavoittelevien viranomaisten.” (kunta)

”Raha hallitsee eli päättäjät kuuntelevat rahan edustajia (sijoittajia, elinkeinoelämää) hyvien suunnitelmien kustannuksella.” (yrittäjä)

”Elinkeinoelämä ja rakennuttajakonsultti pyrkivät vaikuttamaan kaavoittamiseen ja rakentamisedellytyksiin sekä painostamaan suunnittelijaa.” (valtio)

”Vaikutusvaltainen yrittäjä tai firma pystyy aika pitkälle vaikuttamaan siihen et he saa oman tahtonsa läpi (...) Ne ratkaisee sen et miten sitä tonttia käytetään että et siihen voidaan tehdä jotain muuta jos nyt just ei ole näköpiirissä sopivia ostajia. Tällaset asiat tuntuu arkkitehtuurin näkökulmasta oudolta kun kaupungit rakennetaan kuitenkin sadoiksi vuosiksi, niin se on ihan yhden, kahden vuoden bisnesnäkökulma joka saattaa määritellä jotain tontinkäyttöä.” (palkansaaja)

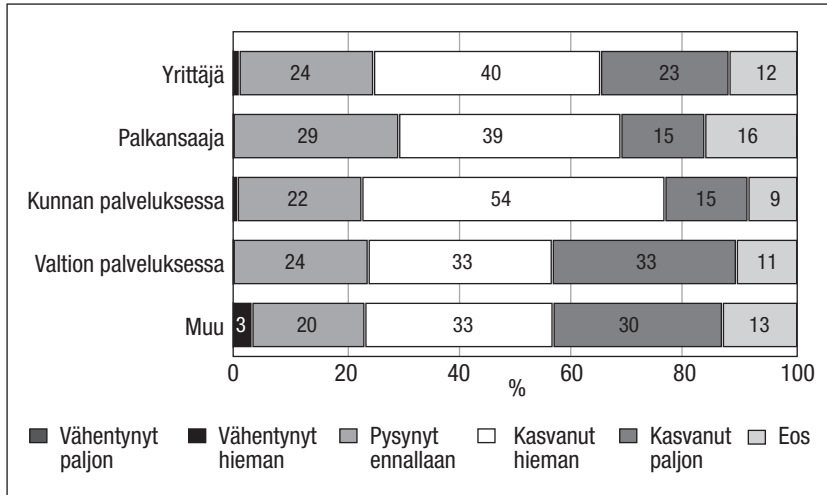
Kuvio 50. Elinkeinoelämän vaikutusvalta eri työskentelysektorien mukaan

Runsa 40 prosenttia vastaajista katsoi, että elinkeinoelämän valta on kasvanut hieman ja viidesosan mielestä valta on kasvanut paljon. Eri-tyisesti valtiosektorilla nähtiin elinkeinoelämän vaikutusvallan kasvaneen paljon. Neljäsosan mielestä elinkeinoelämän valta on pysynyt ennallaan. Ajallisten muutoksen arviointi oli kuitenkin vastaajille tässä, kuten muidenkin toimijoiden kohdalla hankalampaa kuin nykyti-

lanteen arviointi; keskimäärin kuudesosa vastaajista ei osannut sanoa, oliko muutosta tapahtunut.

Kuvio 51. Elinkeinoelämän vaikutusvallan muutos eri työskentelysektorien mukaan

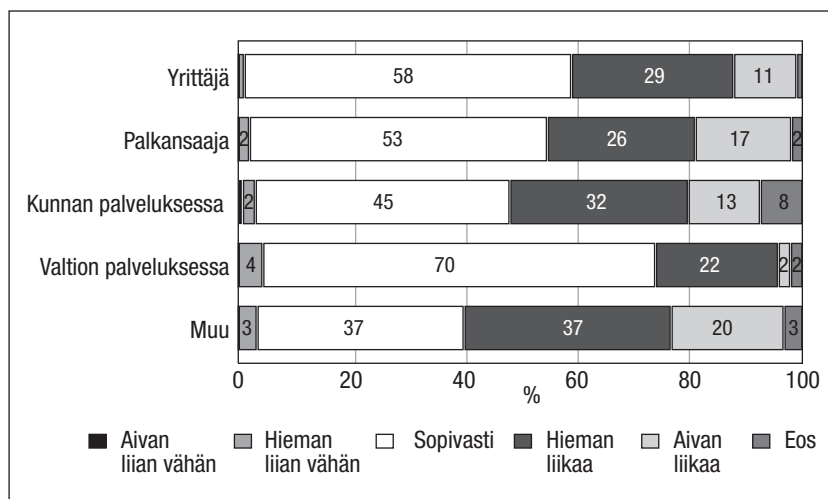

Rakennuttajat

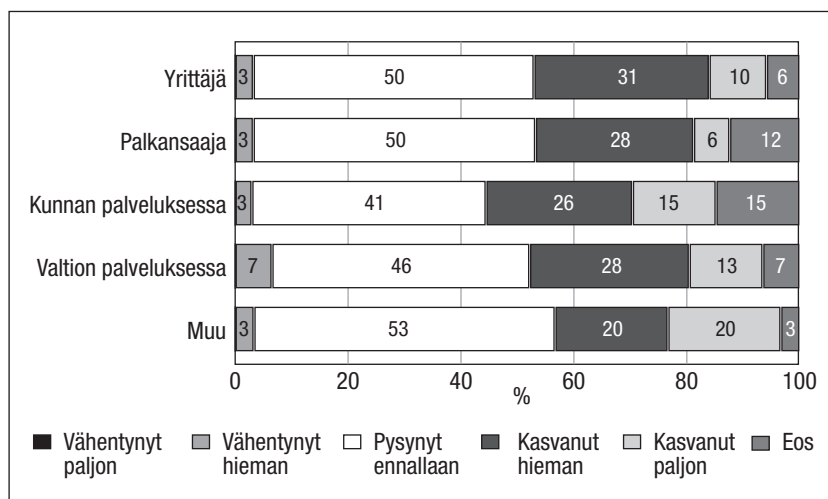
Puolet vastaajista katsoi, että rakennuttajalla on sopivasti vaikutusvaltaa. Noin 43 prosentin mielestä rakennuttajalla oli valtaa joko hieman (28 %) tai aivan liikaa (15 %). Vain pari prosenttia vastaajista koki, että rakennuttajilla on liian vähän vaikutusvaltaa. Jos rakennuttajan toimia kritisoi, kritiikki liittyi yleensä siihen, että rakennuttajan nähtiin tarkastelevan tavoitteita eri perspektiivistä kuin suunnittelija. Vastaajien mukaan suunnittelija tekee suunnitelmia pitkällä tähtäimellä, ajatellen rakennuksen koko elinkaarta, kun rakennuttajan tähtäimessä on lyhyen tähtäimen voitto. Rakennuttajien ja arkkitehtitoimistojen välillä nähtiin myös olevan epäsuhta neuvottelutilanteessa rakennuttajien suuruuden vuoksi.

Puolet vastaajista näki, että rakennuttajan valta oli pysynyt ennallaan. 39 prosentin mukaan se oli kasvanut joko hieman (28 %) tai paljon (11 %).

Kuvio 52. Rakennuttajien vaikutusvalta eri työskentelysektorien mukaan

Kuvio 53. Rakennuttajien vaikutusvallan muutos eri työskentelysektorien mukaan

"Rakennuttajatahon päätökset eivät huomioi riittävästi pitkän tähtäimen käyttäjää, mikä tietenkin arkkitehdilla enemmän mielessä." (palkansaaja)

"Rakennuttajat ja kiinteistösijoittajat tuottavat tiloja so. myytävää ja arkkitehtuuri / kaupunkirakennustaide on heille lähinnä vitsi." (kunta)

"Semmoisia patruunamaisia rakennuttajia ei varmaan enää oo kun mitä on ehkä ennen ollu jotka on ajateltu et nyt tehdään hyvää laatua tai nyt halutaan joku kokonaisnäkemys läpi, vaan heihin vaikuttaa nää paineet sieltä rahoituksesta ja toisaalta

täältä asiakkaiden puolelta. Sinne jää vähän ehkä sellaseen kahden seinän väliin.” (palkansaaja)

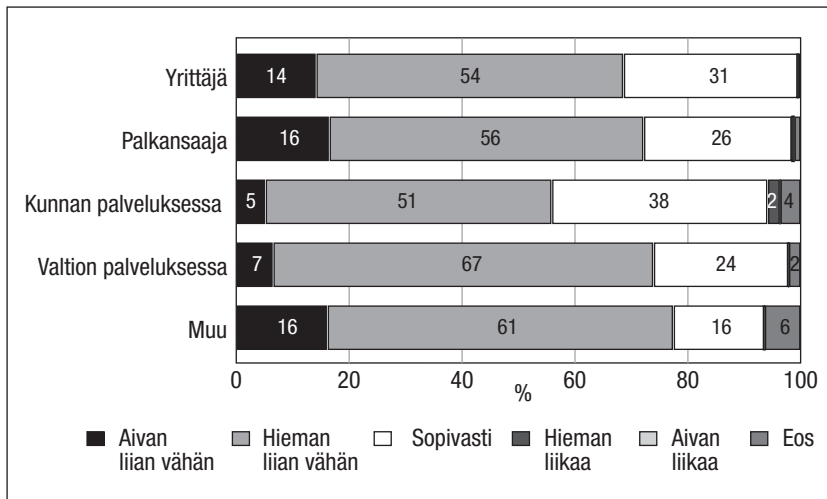
”Neuvottelussahan on ihan tajuton epäsuhta jos ajatellaan, että asuntotuotannossa esimerkiksi pääosa arkkitehtien tilaajista on vaikkapa suuria rakennusliikkeitä, otetaan vaikka Suomen suurimpia niin niiden liikevaihdot on tuhansia miljoonia. (...) Ja sitten toisella puolella neuvottelupöydässä on esimerkiksi viiden hengen arkkitehtitoimisto jonka liikevaihto on tommosesta puolesta miljoonasta... Ja sit nää kaksi neuvottelee, toisella on 35 juristia ja toisella ei oo mitään (...) Kyllä siinä yleensä ne neuvottelut on aikamoista sanelua.” (palkansaaja)

”Aattelin kouluttautua rakennuttajaksi koska se tuntuu että se pääsuunnittelijakoulutus sekin olis tärkeä, mutta jotenkin tuntuu että kun kustannuksia mietitään niin tää on vähän sellainen makuasia vaan, että arkkitehti on siellä ja valitsee värit ja sit isot pojat tai tytöt valitsee rungon rakennemateriaalin ja ne jotka istuu rahakasan päällä. Siinä pitäisi päästä aikaisemmin mukaan siihen projektiin ja sitten just isommalla panoksella.” (palkansaaja)

Suunnittelijat

Suunnittelijan ja pääsuunnittelijan vaikutusvalta nähtiin vastaajien keskuudessa samankaltaisena. Molemmilla nähtiin pääsääntöisesti olevan hieman liian vähän (54 %) vaikutusvaltaa. Vajaan kolmasosan mukaan suunnittelijalla oli sopivasti vaikutusvaltaa. Alle prosentin mukaan suunnittelijalla oli liikaa vaikutusvaltaa.

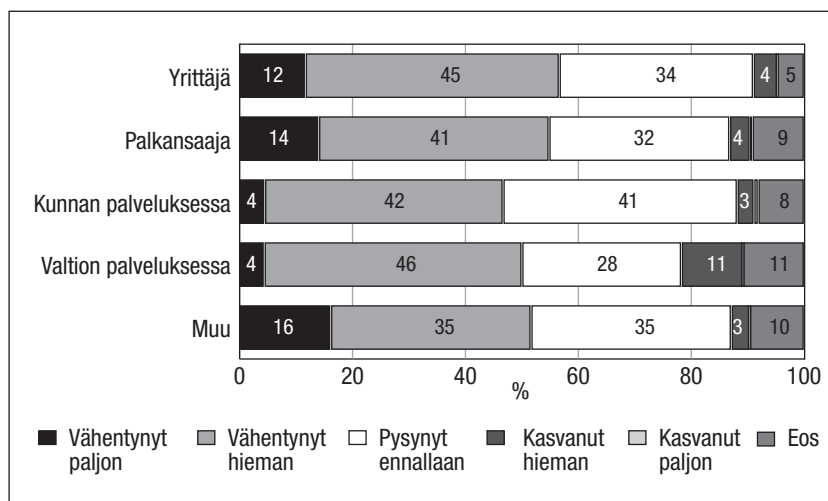
Kuvio 54. Suunnittelijoiden vaikutusvalta eri työskentelysektorien mukaan

Erityisesti yksityisen sektorin vastaajat kokivat, että suunnittelijan vaikutusvalta on vähentynyt. Suunnittelijan vaikutusvallan ei juuri-

kaan nähty kasvaneen, vaikkakin valtiosektorilla joka kymmenes näki vaikutusvallan kasvaneen hieman. Noin kolmasosan mielestä suunnittelijan vaikutusvalta oli pysynyt ennallaan.

Kuvio 55. Suunnittelijoiden vaikutusvallan muutos eri työskentelysektorien mukaan

Tutkittavat tarkastelivat arkkitehtien vaikutusvaltaa muiden toimijoiden kuten urakoitsijan kautta, jolloin tyypillisesti nähtiin, että arkkitehdillä ei ole sellaisia resursseja, joilla voisi olla täysimääräisesti tasa-vertainen neuvottelukumppani. Samalla kilpailu asiakkaista saattaa asettaa arkkitehdin hankalaan asemaan itsenäisenä suunnittelijana.

”Suurin osa arkkitehtitoimistoista meilläkin on perustettu alunperin taiteellisten ambitioiden vuoksi. Ei niinkään tämmösillä rahallisella yrittäjähenkisyydellä vaan nimenomaan sen takia että on halunnu toteuttaa niitä näkemyksiä arkkitehtuurista mitä itsellä on ollu. Ja se tarkoittaa sitä, että taloudellinen asema ei oo kovin vakaa ja eikä pysty sitten sen vuoksi tilaajalle sanomaan et okei tehkää niinku haluatte, mutta minä en tossa ole mukana. Vaan täytyy vaan niinku mennä niska kyyryssä ja sanoa, että no hyvä on tehdään sitten ruudullisena kun ei raidallinen kelpaa, kunhan vaan maksatte laskun ajallaan, toivottavasti.” (yrittäjä)

”On nurinkurista, että esim. asuntorakentamisessa arkkitehti ei aina voi vaikuttaa edes käytettyihin pintamateriaaleihin vaan päättäjä saattaa jopa olla kohteen markkinoinnista vastaava! Kuitenkin epäonnistuneista ratkaisuksista vastuun kantaa arkkitehti, kun ihmiset luulevat tämän tehneen huonoja päätöksiä.” (palkansaaja)

”Asioita sovitaan työmaalla arkkitehdilta kysymättä. Suunnitelmia pitää jatkuvasti muuttaa urakoitsijan ja rakennuttajakonsultin toimesta.” (palkansaaja)

Arkkitehdit saattoivat kokea vaikutusmahdollisuutensa heikoiksi myös työnantajaan tai kollegoihin nähden. Tähän viittaa myös kyse-
lyn tulos, jonka mukaan yksityisen sektorin palkansaajat ja lyhyem-
män työkokemuksen omaavat arkkitehdit kokivat muita enemmän,
etteivät pysty vaikuttamaan työn aikatauluihin tai arkkitehtonisiin
ratkaisuihin.⁴¹

”Uskoisin että pääosin melkein jokainen arkkitehti kun ne ru-
pee opiskelee niin ne aattelee että jos ei nyt vaikka oo omaa toi-
mistoo niin kuitenkin että mä suunnittelen itse. Ja kyllä se osin
toteutuu, mutta tietyllä tavalla se on kuitenkin rajattuu se itten-
sä toteuttaminen toimistoissa koska yleensä ne toimistonpitäjät
kuitenkin maalailee ne aika pitkälle ne arkkitehtoniset suunta-
viivat (...) Tässä työssä sellaseen asemaan pääseminen, että sä
voisit suunnitella jonkun isomman kohteen alusta loppuun tai
oman näkemyksen mukaan niin eihän se kovin monella toteu-
du.” (kunta)

”Mun työssä enimmäkseen pääsee toteuttamaan pomojen ide-
oita (...) ja jonkun verran suunnittelemaan isoja linjoja, mutta
viime kädessä se on se työnantaja joka sitten päättää. Mut tie-
tenkin mä oon ollut onnekas siinä, että kuitenkin työnantajat
kuuntelee ideoita ja ottaa kritiikkiä vastaan. Tuskin on kaikissa
toimistoissa niin.” (palkansaaja)

Usein alkuperäisiä suunnitelmia joudutaan muuttamaan kustannus-
syistä projektin kuluessa. Joidenkin haastateltavien mukaan olisi tar-
peen, että arkkitehdit saisivat suunnitteluvaiheessa enemmän mah-
dollisuuksia ottaa kantaa kustannuksiin, jolloin voisi paremmin mää-
ritellä, mistä tarvittaessa kustannussyistä karsitaan, mistä ei.

”Kustannussuunnittelu tapahtuu täysin arkkitehtisuunnittelun
ulkopuolella. Ja se on myöskin yksi niitä rakennuttamisen val-
lankäytön välineitä, että hyvin useasti asiat etenee rakennus-
prosesseissa sillain että kustannuksia selvitetään ja sitten taval-
laan vaan todetaan, että nyt kustannussyistä meidän täytyy
karsia kustannuksia. Ja sitten joku muu pääsee määrittelemään
että miten niitä karsitaan, eikä se suunnittelija, jolloin sitten ro-
mutetaan aika paljon niitä sen suunnitelman lähtökohtia. Siinä
on vaihtoehtona se, että suunnittelijat voisi jo alusta lähtien ot-
taa kantaa kustannuksiin, määritellä että jos tuolla käytetään
enemmän rahaa täällä tehdään halvemmalla että saadaan pysy-
mään tää tasapainossa mutta sellaiseen ei meikäläisillä oikein
ole valmiuksia.” (yrittäjä)

”Asuntohankkeissa joita mä tein, niin periaatteessa oli kaikki
lyöty lukkoon siinä vaiheessa kun arkkitehti otettiin hankkee-
seen mukaan et tiedettiin et se oli suurin piirtein just että kylp-

41 Aiheesta enemmän luvussa 5.5.

pärin laattojen värin sai valita (...). Jos puhutaan siitä isommasta skaalasta niin sen et mihin kohtaan sitä hanketta ne varat sidotaan niin siihen toivois että osattais vaikuttaa. Vaikka kokonaiskustannukset säilyis samana mutta että pystyis arkkitehtikin pääsemään mukaan siihen hankkeeseen siinä vaiheessa kun ois jo vähän sitä, että mikä osa sitten maksaa minkäkin verran siinä.” (palkansaaja)

Kyselyssä ja haastatteluissa oltiin sitä mieltä, että arkkitehtien tulisi ottaa työnkuvaansa enemmän rakennuttamisen johtamisen tehtäviä asemansa ja vaikutusmahdollisuuksiensa parantamiseksi. Tutkittavat tarkastelivat kysymystä ajallisessa perspektiivissä, jolloin arkkitehtien aseman nähtiin heikentyneen sitä mukaa kun prosessin hallinnan tehtäviä on siirtynyt muille toimijoille. Joidenkin haastateltavien mukaan kaikki arkkitehdit eivät kuitenkaan ole halukkaita tekemään tämällyyppisiä tehtäviä, koska he haluavat mieluummin tehdä luovaa suunnittelutyötä.

”Arkkitehdin tehtävät on muuttuneet. On tullut paljon enemmän sitä suunnitteluprosessin hallintaa, sen suunnitteluprosessiin liittyvien eri osapuolien hallintaa ja se taas on perinteisesti jotenkin... Arkkitehdit vierastaa kaikkea muuta kuin sitä varsinaista luovaa suunnittelua, sitä rakennuksen fyysisen muodon tuottamista. Ja se on asia joka on vielä laajalti arkkitehdeilla opimatta.” (palkansaaja)

”Se suuri lama silloin se arvostus tipahti ja siihen oli syynä myösnä taloudelliset asiat. Kun palkkataso ja muu tippui ihan murto-osaan ja muuta niin totta kai se näky et me ei olla enää samaa jengia kuin lääkärit ja juristit niin kuin aikaisemmin (...). Toki ammatin arvostus on myös laskenut, rakennusmarkkinat on hirveen pirstaleiset nykyään, siellä on kaikenmaailman ihme huuhaakonsulttia mukana ja muuta. Ja useista arkkitehdin tehtävistä on valunut muille ammattiryhmille ja se on oikeesti iso ongelma. Arkkitehdit vois ottaa ne itselleen ne tehtävät mut monet just halua tehdä jotain luovaa.” (yrittäjä)

”Arkkitehdit on omasta syystäänkin luopuneet semmoisista tärkeistä tehtävistä joilla hankkeisiin vois enemmän vaikuttaa. Arkkitehdit on pistetty ehkä enemmän koulutuksessa ja muualla taiteen tekemiseen ja sitten niiltä on unohtunut se, että jotta hyviä asioita sais läpi, pitäis sitten tehdä niitä vähän tylsempiäkin hommia. Se on sitten rakentamisen johtamista, siitähän on pääosin luovuttu kokonaan, siihen on tullut erilaisia konsultteja väliin ja siinä on käynyt sillä tavalla että arkkitehti on aika kaukana jo sitten loppuasiakkaasta rakennushankkeessa.” (palkansaaja)

Joidenkin haastateltavien mukaan arkkitehdit ovat etäännyneet käyttäjästä. Etäännyminen johtuu osittain siitä, että muut ammattiryhmät kuten rakennuttajakonsultit ovat tulleet arkkitehdin ja loppuasiakkaan väliin, jolloin aiempi kiinteä yhteys arkkitehdin ja asiakkaan välillä on katkennut. Nähtiin myös, että arkkitehdit eivät välttämättä

osaa kommunikoida asiakkaan tai yleisön kanssa. Etäännyntymisen katsottiin olevan myös osasyys arkkitehdin ammattin arvostuksen hienoiseen laskuun.

”On tullut erilaisia projektinjohtajia, projektinjohtokonsultteja, jotka lohkaisee aina osan sen hankkeen hallinnollisesta työstä ja sit arkkitehti on jäänyt siitä roolista. Kun aikaisemmin arkkitehti oli se rakennuttajan ensimmäinen kontakti työmaalle, eka kontakti suunnitelmiin, niin arkkitehti on pudonnut kolmanneksi tai neljänneksi kontaktiksi. Se tilaaja ei enää keskustelekaan suunnitelman muutoksesta sen suunnitelman muutoksen tekijän kanssa vaan keskustele ensin jonkun rakennuttamistuotannon hallinnollisen henkilön kanssa, joka sitten suodattaa ne kysymykset oman näkemyksensä kautta sille suunnittelijalle. Suunnittelija vastaa siten siihen käyttäjän tai tilaajan esittämään toivomukseen välikäden kautta (..) Aikaisemminhan käyttäjät oli hyvin lähellä arkkitehtia ja ne puhui arkkitehdille suoraan.” (palkansaaja)

”Arkkitehdin ammattihan on tippunut alaspäin kaiken aikaa ja se varmaan niinkun näkyy siinä et miten arkkitehtia kuunnellaan ja se on tietysti varmaan aika pitkälle arkkitehtien omaakin syytä, että ei oo osattu puhua esimerkiksi käyttäjien ja yleisön kanssa.” (palkansaaja)

Julkisella sektorilla työskentelevät arkkitehdit näkivät kyselyssä ja haastatteluissa arkkitehdin vaikutusmahdollisuudet hieman vahvempina kuin yksityissektorilla työskentelevät. Kuntasektorilla työskentelevissä arkkitehdeissa oli eniten (38 %) niitä, joiden mielestä suunnittelijoiden vaikutusvalta on sopivalla tasolla ja selvästi vähiten (5 %) niitä, joiden mielestä vaikutusvaltaa on aivan liian vähän. Myös Puustisen (2004, 62) mukaan kaavoittajat, joista noin 60 prosenttia on arkkitehteja, ovat nähneet oman vaikutusvaltansa melko vahvana. Tosin on huomattava, että mainittu kysely toteutettiin vuonna 2000, jolloin uusi, kansalaisille enemmän vaikutusmahdollisuuksia antava maankäyttö- ja rakennuslaki ei ollut vielä voimassa. Kuntasektorilla työskentelevien arkkitehtien kokemia vaikutusmahdollisuuksia käsittelevän selvityksen mukaan (Hirvonen et al, 2009) vastaajan kuntakoko ja asema organisaatiossa selittivät koettuja vaikutusmahdollisuuksia. Pienissä kunnissa vaikutusmahdollisuudet koettiin hieman paremmiksi, samoin odotetusti esimiesasemassa olevien keskuudessa (ks. myös Puustinen 2004, 62–63).

”Arkkitehti saa enemmän aikaiseksi tällaisessa viranomaisroolissa kuin yksittäisenä suunnittelijana, pystyy ottamaan enemmän tähän ympäristöön. Sen takia mä näen hyvänä sen että on arkkitehti että pystyn näkemään tän kokonaisuuden. Aika paljon kun puhutaan arkkitehdista niin ajatellaan suunnittelija-arkkitehtia, mut meitä on aika paljon kuitenkin jotka ollaan ihan valvomassa muitten tekemisiä.” (kunta)

Pääsuunnittelijat

Kuten suunnittelijalla, myös pääsuunnittelijalla koettiin olevan liian vähän vaikutusvaltaa rakentamisen prosessissa. Pääsuunnittelija voi rakennusprojektissa joissakin tapauksissa olla muukin kuin arkkitehti, mutta kyselyssä ja haastatteluissa tutkittavat tarkastelivat kysymystä arkkitehti-pääsuunnittelijan kautta. Yksityisellä sektorilla oli hieman muita useammin sitä mieltä, että pääsuunnittelijalla on aivan liian vähän vaikutusvaltaa. Julkisella sektorilla pääsuunnittelijan vallan nähtiin muita useammin olevan sopivalla tasolla, mutta sielläkin selvästi yli puolet koki, että pääsuunnittelijalla on liian vähän vaikutusmahdollisuuksia. Sekä kyselyssä että haastattelussa nousi esiin, että pääsuunnittelijan asema koetaan melko vaikeana. Melko usein toistui näkemys, jonka mukaan pääsuunnittelijalla on paljon vastuuta, mutta vähän konkreettisia vaikutusmahdollisuuksia.

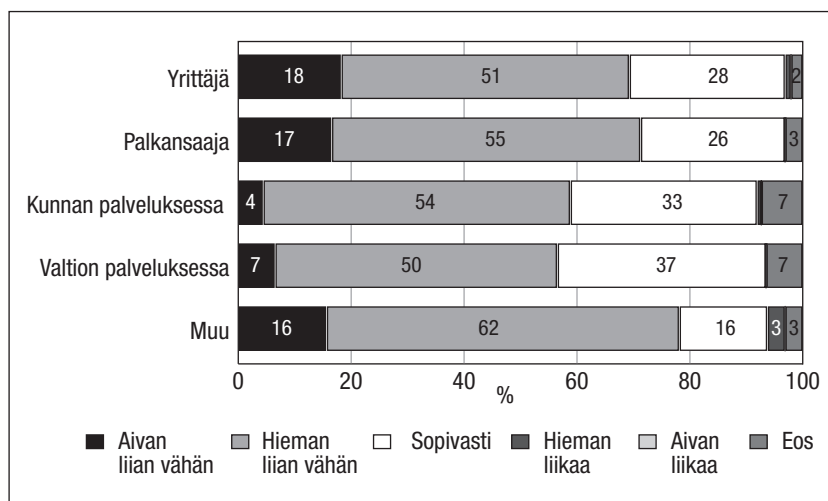
”Pääsuunnittelijan ja suunnittelijan asema yleensä tuo paljon vastuuta, mutta vain vähän mahdollisuuksia vaikuttaa syvästi suunnittelun sisältöön tai laatuun.” (yrittäjä)

”Vastuu suunnittelutyöryhmään toiminnasta kuuluu pääsuunnittelijalle, mutta vaikutusmahdollisuus työryhmän valintaan puuttuu.” (yrittäjä)

”Nykyinen pääsuunnittelijan asema on vaikea; varsinkin lvisuunnittelijat yrittävät selvästi tietoisesti siirtää omia tehtäviään pääsuunnittelijan vastuulle.” (palkansaaja)

”Pääsuunnittelijan vastuut ja velvoitteet ovat vaikutusvaltaa selvästi suuremmat; annettua valtaa ei ole, se on otettava esimerkiksi henkilösuhteilla (vrt. ”hyvä tyyppi”).” (palkansaaja)

Kuvio 56. Pääsuunnittelijoiden vaikutusvalta eri työskentelysektorien mukaan

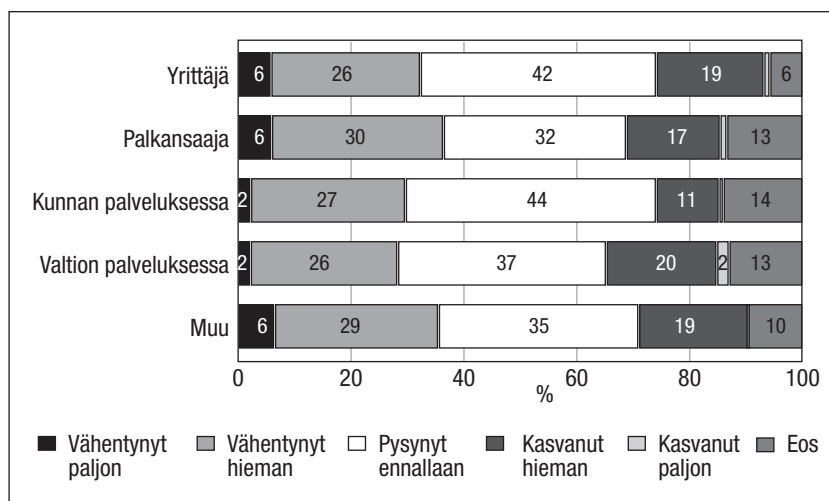
Jossakin määrin pääsuunnittelijan asemaa nähtiin heikentävän sen, että osapuolet eivät aina tiedä, mitkä asiat kuuluvat pääsuunnittelijalle, jolloin pääsuunnittelijalle kasataan liikaa vastuuta muiden taholta.

”Täällä periferiassa ei tiedetä pääsuunnittelijan vastuista yhtään mitään, eikä suunnittelijan pätevyysvaatimuksista.” (yrittäjä)

”Kun rakentamista johdetaan niin siellä välttämättä ei tiedetä mitkä asiat on ryhtyvän vastuulla ja mitkä asiat on pääsuunnittelijan vastuulla (...) Jos rakennuttajakonsultti taikka tää jolla on organisaatiossa tää projekti jos ei se tiedä kuka vastaa niin se yleensä kipataan pääsuunnittelijalle. Se on ollut niin kuin hemmetin iso ämpäri johon kaadetaan kaikenlaista ja jos pääsuunnittelija ei itse tiedä, mitkä hänen vastuunsa on ne hyväksyy helposti kaikenlaista.” (palkansaaja)

Suunnittelijan ja pääsuunnittelijan aseman muutos näyttäytyi hieman erilaisena. Pääsuunnittelijan vaikutusvallan menetys nähtiin vähäisempänä kuin suunnittelijan, ja kuudesosan mukaan pääsuunnittelijan vaikutusvalta oli kasvanut hieman, kun suunnittelijan vallan koki kasvaneen vain 4 prosenttia vastaajista. Pääsuunnittelijajärjestelmä ei ole vielä täysin vakiintunut, ja useat haastateltavat näkivätkin kriittistä huolimatta, että pääsuunnittelijan asema saattaa ajan myötä tuoda arkkitehdille lisää vaikuttamisen mahdollisuuksia. Kirjoittamisajankohtana lausuntokierroksella on uudistettu rakentamismääräyskokoelma, jossa pääsuunnittelijan vastuu ja mahdollisesti myös vaikutusvalta projektissa lisääntyisi. Uudessa ehdotuksessa pääsuunnittelijalla on enemmän henkilökohtaista vetovastuuta projektissa, minä lisäksi muiden alojen suunnittelijat olisivat velvoitettuja ilmoittamaan aikataulussa etenemisestä sekä toimittamaan suunnitelmansa pääsuunnittelijalle.

Kuvio 57. Pääsuunnittelijoiden vaikutusvallan muutos eri työskentelysektoreiden mukaan

Vaikka vastaajien mukaan pääsuunnittelijan asema on osin rajoitettu, haastatteluissa toistui myös näkemys, jonka mukaan arkkitehti-pääsuunnittelijalla on mahdollisuus saada lisää vaikutusmahdollisuuksia ottamalla rohkeasti vastuuta ja ansaitsemalla siten muiden toimijoiden luottamus.

”Vastuuta mielellään säilytetään kyllä, mutta valta pitää ottaa. Se on nimenomaan [omaa arkuutta]. Jos suostuu ottamaan vastuuta, niin kyllähän kaikki sen sulle kaataa, hoida sä tää ja vastaa siitä kanssa, mutta se valta pitää ottaa kyllä. Sitä valtaa ei voi kaapata yhdellä kertaa vaan se pitää ottaa niinkuin pitkäjännitteisesti sillä omalla toiminnalla. Että ne jotka toimii mukana niissä samoissa hankkeissa ymmärtää että toi on tosissaan ja toi osaa.”(yrittäjä)

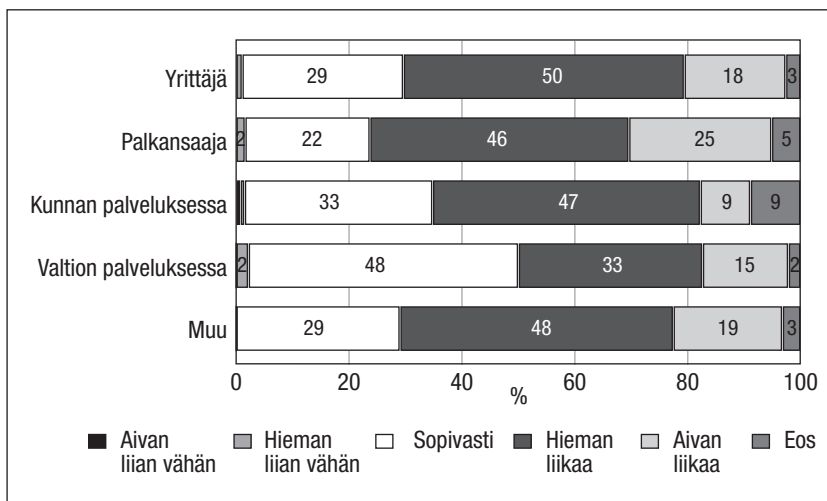
”Meillä on kahden hengen toimistoja jotka on hirvittävän arvostettuja työmaalla ja korjausrakentamiskohdetyömaalla jossa kun arkkitehti tulee työmaalle niin kaikki tietää että toi on se joka tämän homman hallitsee että parasta kysyä siltä esim. suunnittelun kokonaisuudesta ja muusta. Ja suunnittelijat ymmärtää sen, että jos siellä joku kokematon rakennuttaja rupeaa pompottamaan sitä arkkitehtia niin helposti huomataan se että kummalla on kompetenssi hoitaa asiat. Et kyllä se kuitenkin on persoonasta kiinni. Ja sitten tämmöset ihmiset hakee kohteet jotka ne hallitsee jolloin se tulee kompetenssin kautta se vaikuttaminen.”(palkansaaja)

Urakoitsijat

Yli 60 prosenttia vastaajista näki, että urakoitsijoilla on joko hieman (46 %) tai aivan (19 %) liikaa vaikutusvaltaa. Yli neljännes piti vaikutusmahdollisuuksia sopivina. Valtiosektorilla urakoitsijan vaikutus-

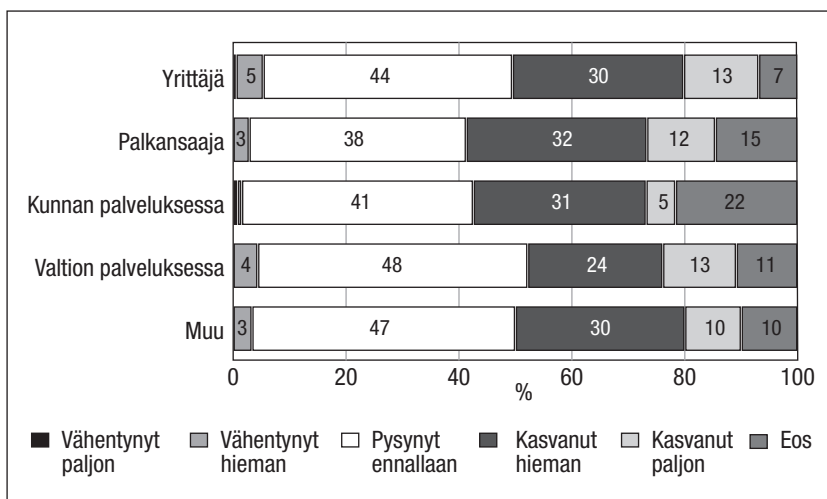
vallan nähtiin muita useammin olevan sopivalla tasolla. Jos urakoitsijoita kritisoitiin, kritiikki liittyi siihen, että urakoitsijan nähtiin toimivan lyhyellä tähtäimellä pelkkää taloudellista voittoa tavoitellen. Urakoitsijat koettiin tässä suhteessa samankaltaisiksi kuin rakennuttajat.

Kuvio 58. Urakoitsijoiden vaikutusvalta eri työskentelysektorien mukaan

Kaiken kaikkiaan 40 prosenttia näki urakoitsijoiden vaikutusvallan pysyneen ennallaan, 30 prosenttia näki sen kasvaneen hieman ja 12 prosentin mukaan se oli kasvanut paljon. Tässä ei ollut merkittäviä eroja eri sektorien välillä.

Kuvio 59. Urakoitsijoiden vaikutusvallan muutos eri työskentelysektorien mukaan

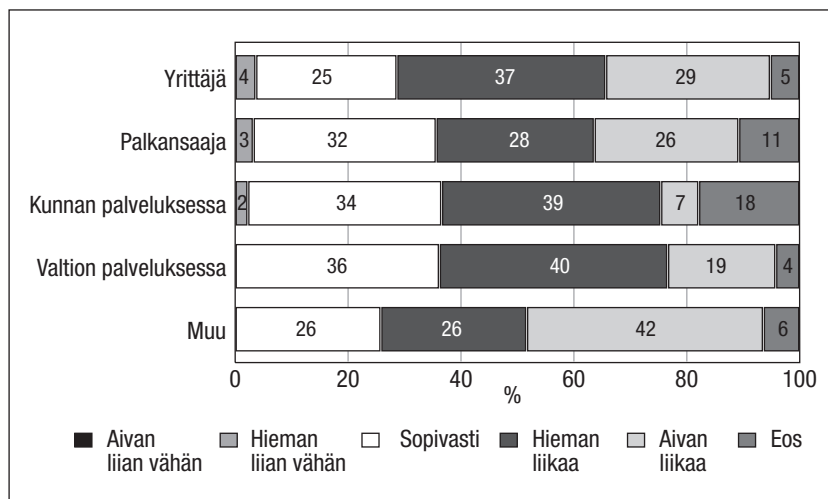
”Urakoitsijoiden/kiinteistösijoittajien liian kustannustehokas toimintatapa saattaa väärällä tavalla vaikuttaa suunnitteluun ja lopputulokseen: tehdään halpoja ja helppoja ratkaisuja, karsitaan uusia ajatuksia, ei ajatella kestävästi. Projekteihin ei varata valmisteluvaiheessa (hanke-, luonnosvaihe) riittävästi aikaa.” (yrittäjä)

”Urakoitsijan ’asiantuntijavalta’ on melko suuri, vaikka asema hankkeessa on erittäin puolueellinen.” (palkansaaja)

Rakennuttajakonsultit

Siinä missä noin puolet näki rakennuttajalla olevan sopivasti vaikutusvaltaa, rakennuttajakonsultin suhteen arvio oli kriittisempi; vain kolmasosan mukaan valtaa oli sopivasti ja yli puolen mukaan valtaa oli joko hieman (33 %) tai aivan (22 %) liikaa.

Kuvio 60. Rakennuttajakonsulttien vaikutusvalta eri työskentelysektorien mukaan

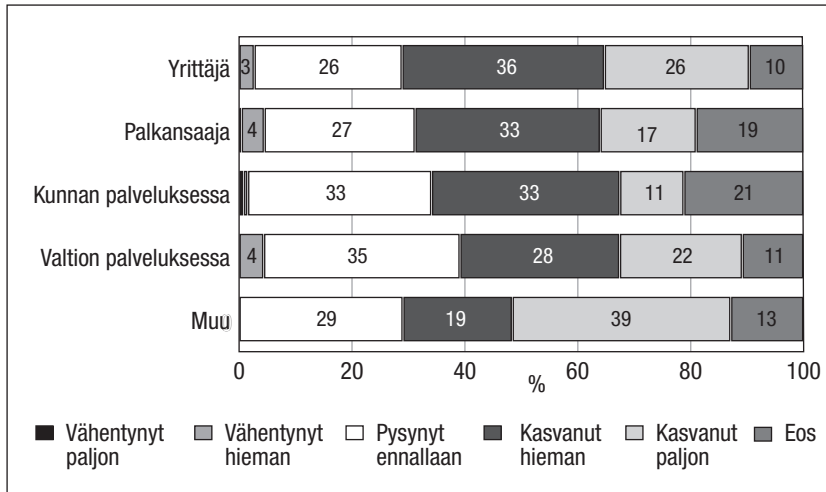

Elinkeinoelämän ohella juuri rakennuttajakonsultin vaikutusvallan nähtiin useimmin kasvaneen paljon. Kolmannes vastaajista katsoi, että vaikutusvalta oli kasvanut jonkin verran. Ajallisen voimasuhteiden muutoksen suhteen miltei viidesosa ei ottanut kantaa.

Jos pääsuunnittelijalla nähtiin olevan liikaa vastuuta ilman valtaa, rakennuttajakonsultin suhteen mielipide oli vastakkainen: suhteellisen paljon valtaa ilman lakisääteistä vastuuta tehdyistä ratkaisuista. Yleisen näkemyksen mukaan sen myötä, kun projektinhallinnan tehtäviä on siirtynyt rakennuttajakonsultille, arkkitehtien asema rakentamisen prosessissa on heikentynyt ja rakennustaiteellisten arvojen ajaminen on tullut vaikeammaksi. Arkkitehtien mukaan järjestelmässä, jossa rakennuttajakonsultti asetetaan tilaajan ja suunnittelijan välikä-

deksi, suunnittelijan ja asiakkaan välinen yhteys katkeaa. Rakennuttajakonsultilla on tuolloin huonoimmassa tapauksessa mahdollisuus asettua eräänlaiseksi portinvartijaksi, joka välittää valikoidusti osapuolten toiveita. Koska rakennuttajakonsulttien tausta ja osaaminen on luonteeltaan teknis-taloudellista ja koska kustannuksissa säästäminen on konsulttien ydintehtäviä, rakennustaiteellisten arvojen nähtiin usein jäävän rakentamisprosessin jalkoihin.

Kuvio 61. Rakennuttajakonsulttien vaikutusvallan muutos eri työskentelysektorien mukaan

”Rakennuttajakonsultti on aika pitkälle pyrkinyt ottamaan niitä tehtäviä vastuulleen, jotka aikaisemmin oli arkkitehdin tehtäviä, eli ennen kaikkea asettumaan sen tilaajan ja suunnitteluryhmän väliin ja välittämään sieltä tietoja. Mut ongelma on se, että kun ne on insinöörejä niin se tieto mitä välittyy on hyvin teknistaloudellista ja se ei pidä sisällensä myöskään tällöisiä rakennustaiteellisia tavoitteita. Ne tulee ikäänkun pakolla siten ihan muista kaavoituksen, rakennusvalvonnan, julkisivutoimikuntien ja museovirastojen, tammösten kautta.” (yrittäjä)

”Rakennuttajakonsultit, näillä on esiintymistaidon koulutusta, niillä on johtamiskoulutusta, niillä on talouskoulutusta, niillä on ihan kaikkea ja josta syntyy just sellaisia vallankäytön välineitä. Ja ne puhuu samaa kieltä kuin tilaajat.” (yrittäjä)

”Rakennuttajakonsultti helposti suhtautuu niin että meidät on tänne tilattu niin me tullaan nyt näyttämään miten tää suunnittelu hoidetaan ja sit taas meillä vastaavasti rakennuttaja-arkkitehti varsinkin täällä [kunnassa] kokeneemmat omaa kyllä todella mittavan kokemuksen. Se niiden roolien yhdistäminen – on ollut isommissa hankkeissa aluksi vähän vaikeeta mutta kyllä se on sitten yleensä saanut jonkunlaisen muodon (...) Ammattitaitoista rakennuttaminen on kuitenkin myös kaupungilla. Sem-

monen asenne että eihän kaupungilla mitään tehdä siellähän kaivellaan nenä, että voiko surkeempaa paikkaa olla, niin joku tällanen sliipattu rakennuttajakonsultti, niin sen asenteen vaitto mutta se tulee korjattua yleensä siinä matkan varrella.” (kunta)

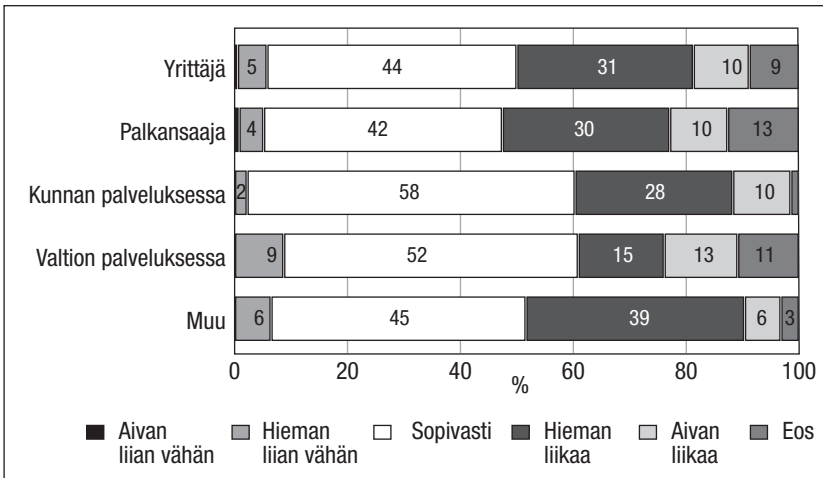
”Kun projektiin ensin hankitaan rakennuttajakonsultti niin sitten rakennuttajakonsultti hakee säästöjä koko ajan ja ensimmäinen mistä voi hakea säästöjä on se pääsuunnittelijan tai arkkitehtisuunnittelijan tai molempien palkkio. Sellaista oon kuullut että siinä ikään kuin päästään asiakkaalle sanomaan että mä oon nyt jo säästänyt näin paljon kun on toi arkkitehti kilpailutettu henkiveveriin.” (palkansaaja)

”Arkkitehti saattaa ajatella että ei sillä nyt oo niin väliä vaikka tää on pikkusen hankalampi rakentaa koska sitä käytetään kuitenkin ehkä 50 vuotta. Se 50 vuotta on tärkeempi kuin se rakentamisaika. (...) [Rakennuttajakonsultin] intressi siihen hankkeeseen on sen rakennushankkeen johtamisen hetki. Se haluaa tehdä sen tietysti mahdollisimman helpoksi. (...) Arkkitehtihan aina haluaa että pitäisi olla hyvä talo ja kestää ja rakennuttajakonsultti sitten katoo että tässä on tää prosessi pitää saada menemään luonnikkaasti läpi ja sit nää kaksi monesti hakkaa toisiansa päähän lähtökohtaisista syistä.” (palkansaaja)

Kunnalliset luottamuselimet

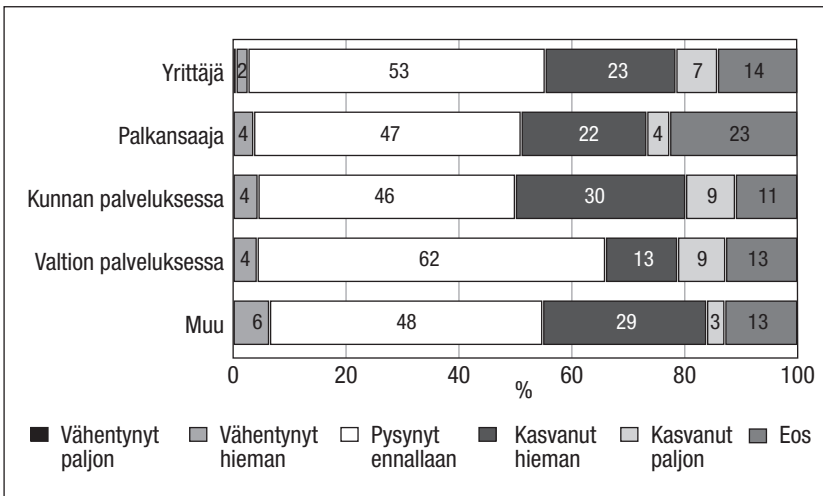
Miltei puolet vastaajista oli sitä mieltä, että kunnallisilla luottamuselimillä (kunnanhallitus, kunnanvaltuusto ja lautakunnat) on sopivasti vaikutusvaltaa. Hieman liikaa vaikutusvaltaa oli 30 prosentin mielestä ja joka kymmenennen mukaan sitä oli aivan liikaa. Yksityisellä sektorilla oli hieman julkista sektoria vähemmän sellaisia vastaajia, joiden mukaan valtaa on sopivasti. Toisaalta kriittisimpiä äänenpainoja, joiden mukaan kunnallisilla luottamuselimillä on aivan liikaa valtaa löytyi julkiselta sektorilta yhtä paljon kuin yksityiseltä sektorilta. Luottamuselimiä saatettiin kritisoida siitä, että päätöksiä tehdessä ns. politikointi korostuu asiaperusteiden kustannuksella. Luottamuselinten ei nähty omaavan tarpeeksi asiantuntemusta tai toisaalta arvostavan suunnittelijoiden tarjoamaa asiantuntemusta.

Kuutio 62. Kunnallisten luottamuselinten vaikutusvalta eri työskentelysektoreiden mukaan

Melkein puolet vastaajista katsoi, että luottamuselinten valta on pysynyt ennallaan, kolmasosan mukaan se on kasvanut hieman (24 %) tai paljon (7 %). Kuten rakennuttajakonsultin suhteen, myös tässä oli varsin paljon (17 %) niitä, jotka eivät osanneet ottaa kantaa vaikutusmahdollisuuksien ajalliseen muutokseen.

Kuutio 63. Kunnallisten luottamuselinten vaikutusvallan muutos eri työskentelysektoreiden mukaan

”Lautakunnilla liikaa valtaa. Ongelmana, että asiantuntijoiden tekemät ratkaisut kyseenalaistetaan. Poliittiset alan ei-ammattilaiset muuttavat suunnitelmia, joista eivät juurikaan ymmärrä.” (kunta)

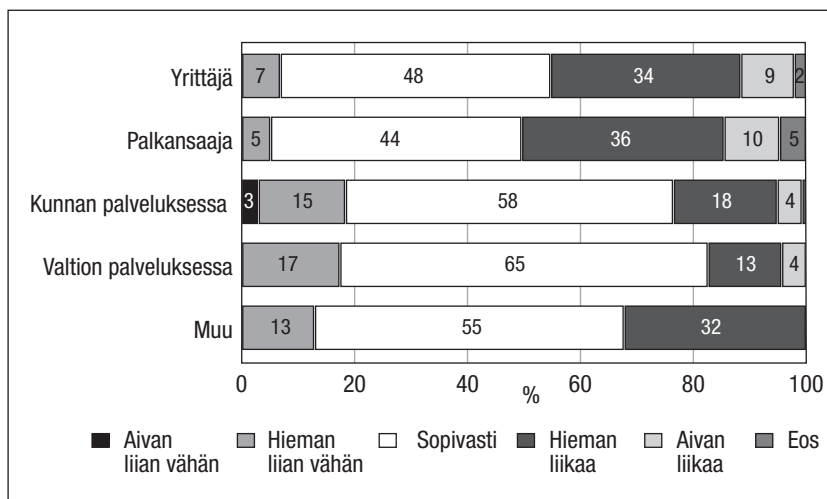
”Kunnalliset luottamuselimet tekevät päätökset kuulematta asiantuntijoita. Asiantuntijoilla ja suunnittelijoilla ei ole valtaa päättää asioista, joihin heillä on pätevyys (koulutus ja kokemus). Jotkut virkamiehet käyttävät valtaansa väärin, jotkut ovat poliitikkojen käskettävissä.” (kunta)

”Kunnalliset päättäjät tekevät tunnepohjaisia ja/tai poliittisia päätöksiä (mm. priorisointeja) ja ylikävelevät asiantuntijoiden työn ja osaamisen.” (kunta)

Viranomaiset

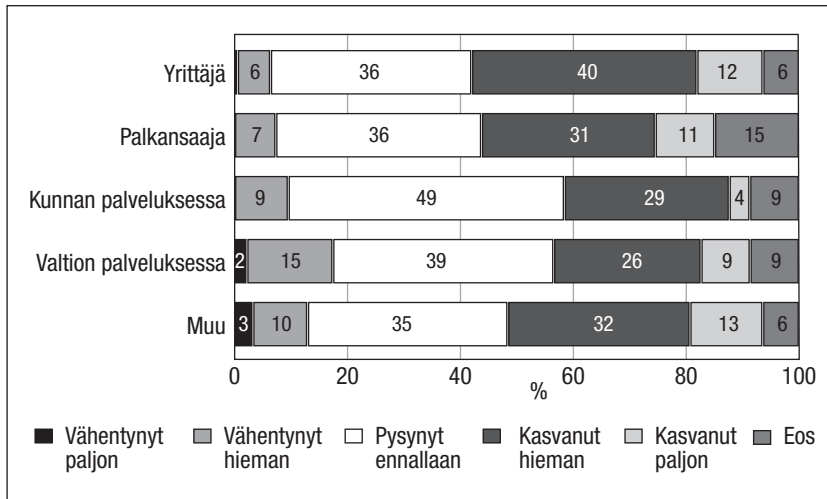
Hieman yli puolet vastaajista piti viranomaisten vaikutusvaltaa sopivana. Hieman liikaa vaikutusvaltaa nähtiin olevan samansuuntaisesti kuin kunnallisilla luottamuselimillä. Yksityisellä sektorilla koettiin julkista sektoria useammin, että viranomaisilla on hieman liikaa tai aivan liikaa vaikutusvaltaa. Useiden vastaajien mukaan rakentamiseen liittyvät normit ovat tulkittavissa eri tavoin eri kunnissa, mikä aiheuttaa eriarvoisuutta ja lisää mahdollisuutta mielivaltaisiin tulkintoihin. Toisaalta viranomaisia arvosteltiin joustamattomuudesta normien tulkinnoissa.

Kuvio 64. Viranomaisten vaikutusvalta eri työskentelysektorien mukaan

Kolmasosa näki viranomaisvallan kasvaneen hieman, joka kymmenes paljon. Yrittäjät kokivat hieman muita useammin, että viranomaisten vaikutusvalta on kasvanut. Toisaalta 8 prosenttia yrittäjistä katsoi, että viranomaisten vaikutusvalta on vähentynyt.

Kuio 65. Viranomaisten vaikutusvallan muutos eri työskentelysektorien mukaan

"Kunnalliset tulkinnot valtakunnallisista säädöksistä ja määräyksistä = viranomaisen mielivalta. Tämä tsaarinaikaista, ei ole oikeudellisesti kestävä eikä muutoinkaan hyväksyttävä tilanne." (palkansaaja)

"Kunnille ja paikallisviranomaisille on MRL:n myötä tullut uusia vallankäytön muotoja, joita ei ole ennakoitu. "Ellette tee niin kuin haluamme, ei hanke etene..." [MRL=Maankäyttö- ja rakennuslaki] (palkansaaja)

"Viranomaisten joustavuus et jos haluttais tehdä jotakin vähän toisemmin niin (...) viranomaissuhtautuminen saattaa olla niin jäykkää ettei olla valmiita ottaa semmosta riskii. Mä en tiedä onko se tavallaan oman tontin suojelemista että pelätään et se kaatuu heille nää vastuukysymykset." (kunta)

"Viranomaisten osalta kehitys on ollut kaksijakoista: kuntien viranomaisten valta on lisääntynyt ja valtion vähentynyt. Tämä ei ole pelkästään myönteistä." (valtio)

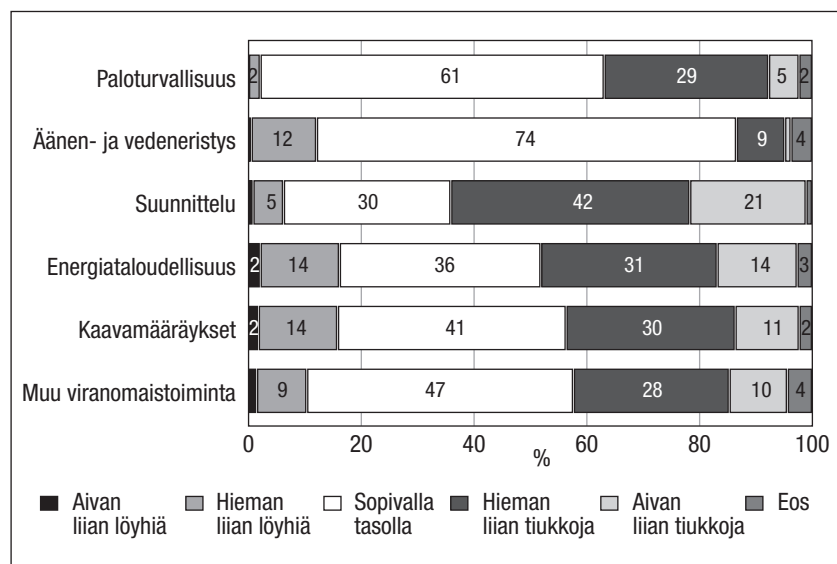
"Viranomaisprosessit on kehittyneet sillä tavalla että kyllä niihin on tullut aikamoisia vaatimuskertoimia lisää ja sitä kautta voi ehkä sanoa että viranomaisvalta on kasvanut. Ei oo ihan yksinkertaista saada asemakaavaa läpi tai ei ole ollenkaan yksinkertaista saada rakennuslupaa." (yrittäjä)

"Viranomaisillahan on valtaa ainoastaan jos kysyntä ylittää tarjonnan. Ja se on käännteistä että viranomaiset on polvillaan et joku edes tulis maalaamaan aita kunnassa niin eihän viranomaisilla oo mitään valtaa." (yrittäjä)

5.2 Suunnittelun ja rakentamisen normit

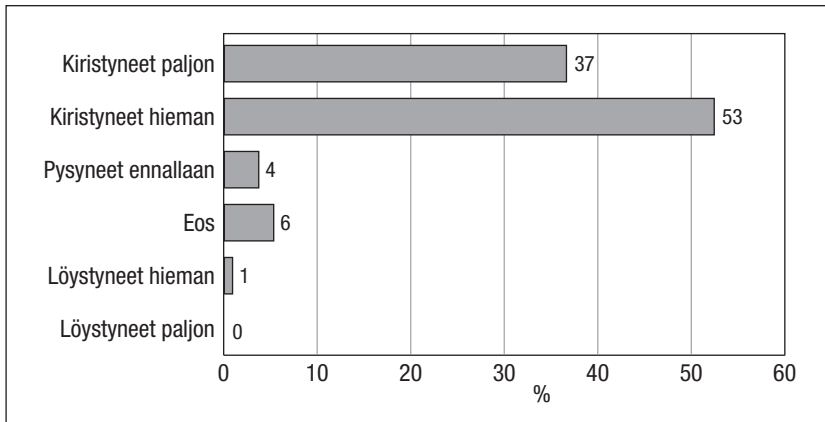
Kyselyaineiston ja haastattelujen avulla tarkasteltiin myös tutkittavien suhtautumista lakiperustaisiin säädöksiin ja normeihin, jotka ohjaavat suunnittelua ja rakentamista. Erityyppisten normien välillä oli eroavaisuutta siinä, kuinka tiukoiksi normit koettiin. Äänen- ja vedeneristykseen liittyvien teknisten normien katsottiin useimmin olevan sopivalla tasolla. Myös paloturvallisuuteen liittyvät normit olivat vastaajien mielestä melko sopivalla tasolla, vaikkakin kolmasosa koki ne liian tiukoiksi. Vajaa puolet vastaajista katsoi, että kaavamääräyksiin ja energiataloudellisuuteen liittyvät normit ovat hieman tai aivan liian tiukkoja, liian löyhiä ne olivat noin kuudesosan mielestä. Suunnitteluun (esim. esteettömyys, asuntojen eri tilojen mitoitus) liittyvät normit koettiin vaihtoehtoista useimmin liian tiukoiksi, yli 40 prosentin mielestä ne olivat hieman liian tiukkoja ja viidesosan mukaan aivan liian tiukkoja.

Kuvio 66. Suunnittelun ja rakentamisen normit vastaajien mukaan

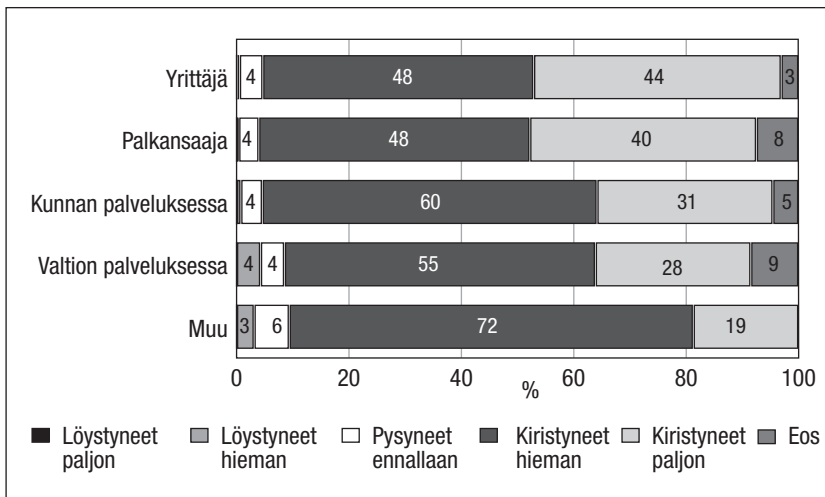
Suunnittelun ja rakentamisen normit ovat selvän enemmistön (90 % vastaajista) mukaan kiristyneet viime vuosina joko hieman (53 %) tai paljon (37 %). Erityisesti yksityisellä sektorilla normien katsottiin kiristyneen paljon.

Kuvin 67. Ovatko suunnittelun ja rakentamisen normit muuttuneet viime vuosina

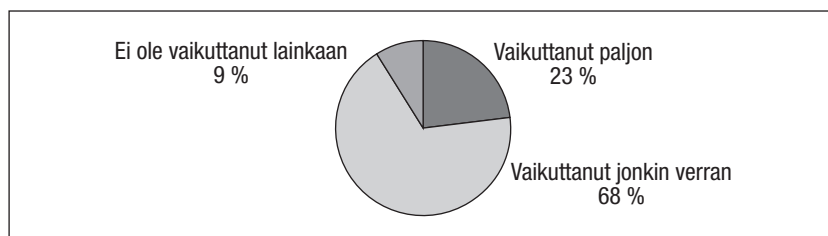

Vastaajien mukaan normien kiristyminen oli vaikuttanut työhön, miltei neljäsosan mukaan paljon. Vain vajaan kymmenesosan mielestä normien kiristyminen ei ole vaikuttanut työhön lainkaan. Yksityisen ja julkisen sektorin välillä ei ollut tässä suhteessa merkittävää eroa, joskin valtiosektorilla työskentelevien joukossa (ja sektorilla "muu") muutos koettiin pienemmäksi, mahdollisesti koska valtiosektorilla työskennellään harvemmin suoranaisesti suunnittelun parissa (kuten myös sektorilla "muu", joka käsittää paljon tutkimustyötä tekeviä.)

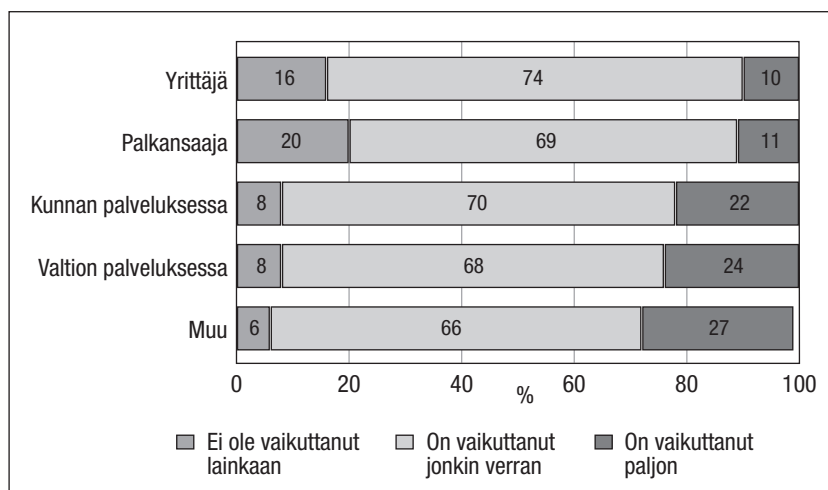
Kuvin 68. Ovatko suunnittelun ja rakentamisen normit muuttuneet viime vuosina, työskentelysektoreittain

Kuvio 69. Jos normit ovat muuttuneet, onko tämä vaikuttanut työhön

Kuvio 70. Jos normit ovat muuttuneet, onko tämä vaikuttanut työhön, työskentelysektoreittain

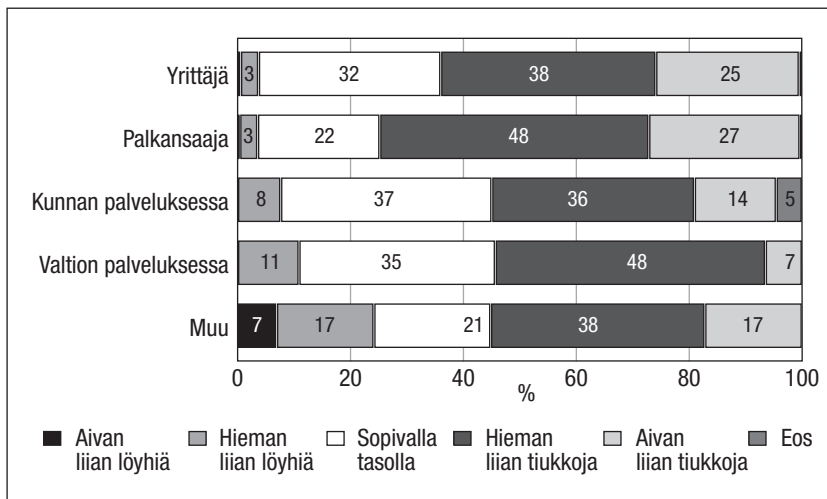
Normit saatettiin nähdä parhaassa tapauksessa työtä helpottavina, koska ne antavat suuntaviivoja suunnittelulle. Lisäksi osa (joskin vähemmistö) näki, että tiukempi normittaminen saattaa olla ainoa keino varmistaa, että esimerkiksi energiataloudellisuus otetaan riittävästi huomioon suunnittelussa. Normittamista kohtaan esitettiin kuitenkin melko paljon kritiikkiä, joka saattoi liittyä normittamiseen sinänsä, jolloin normeja koettiin olevan liian paljon tai niiden katsottiin rajoittavan suunnittelua liikaa, tai kritiikki suuntautui siihen, kuinka normeja tulkitaan. Tuolloin suhtautuminen oli kahtalaista. Normit nähtiin liian epämääräisinä ja avoimina, mikä mahdollistaa monenlaiset tulkinnat ja jopa mielivaltaisuuden. Toisaalta normien tulkitsijoita (so. viranomaisia) kritisoitiin varovaisuudesta ja joustamattomuudesta normien tulkinnoissa. Siten normeihin haluttiin samalla joissakin tapauksissa lisää tiukkuutta ja joissakin tapauksissa lisää tulkinnanvaraa.

Kirjoittamisajankohtana 2011 ympäristöministeriössä ollaan kehittämässä järjestelmää suuntaan, jossa yksityiskohtaisen normittamisen sijaan tarkastellaan rakentamisen laatua enemmän kokonaisuutena. Tuolloin ilmoitetaan vain tietty tavoitetaso, jonka suhteen rakentaja

voi valita, millä keinoin se on saavutettavissa. Kehityssuunta näyttäisi olevan yhdenmukainen arkkitehtien toiveiden kanssa. Tosin tämä edellyttää, että on olemassa mittareita, joilla pystytään todentamaan, että on saavutettu se taso, jota normi edellyttää.

Suunnitteluun, kuten esteettömyyteen ja asuntojen eri tilojen mitoittamiseen liittyvä normitus erosi selvästi muista normeista. Suunnittelun normeja pidettiin muita useammin liian tiukkoina. Yli 60 prosenttia vastaajista piti näitä normeja hieman (42 %) tai aivan (21 %) liian tiukkoina ja vain 6 prosenttia liian löyhinä. Erityisesti yksityisellä sektorilla suunnitteluun liittyviä normeja pidettiin liian tiukkoina: yli neljäsosan mielestä normit olivat aivan liian tiukkoja.

Kuvio 71. Suunnitteluun liittyvät normit eri työskentelysektorien mukaan

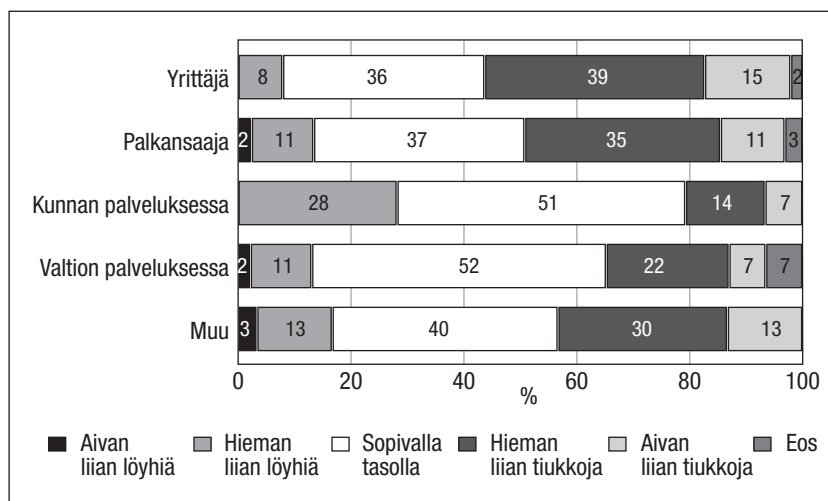
Kaavamääräykset olivat hieman liian tiukkoja miltei kolmasosan mukaan, ja aivan liian tiukkoja joka kymmenennen mukaan. Toisaalta noin kuudesosa vastaajista näki kaavamääräysten olevan hieman liian löyhiä. Muuhun viranomaistoimintaan, kuten rakennusluvan myöntämiseen ja kaavavalitusmenettelyyn liittyviin tekijöihin oli tyytyväisiä miltei puolet vastaajista, mutta samalla miltei 40 prosentin mielestä viranomaistoiminta oli liian tiukkaa.

Julkisella sektorilla työskentelevistä arkkitehteistä yli puolet näki kaavamääräyksiin ja muuhun viranomaistoimintaan liittyvien normien olevan sopivalla tasolla. Yksityisellä sektorilla, erityisesti yrittäjien keskuudessa, suhtauduttiin kaavamääräyksiin ja muuhun viranomaistoimintaan liittyviin normeihin hieman kriittisemmin. Kuntasektorilla työskentelevät näkivät erityisesti kaavamääräyksiin liittyvät normit huomattavasti useammin liian löyhinä (28 % kuntasektorin vastaajista) kuin muilla sektoreilla työskentelevät.

”Siinä on aika vähän sitä liikkumavaraa. Kaavakin määrittelee melkein kaiken, julkisivujen materiaalit ja sit rakennusvalvonnan yhteistilaohjeet määrittelee millanen tulee ensimmäisestä kerroksesta. Ja kaavassa voi olla annettu räystäskorkeudet ja katusuunnitelma antaa taas maantasokorkeudet ja sitten rakennusala on tosi tiukka ja sitten siihen ei mahdu kun kaksportainen lamellitalo. Se ajaa perusratkaisuun, mut mä jotenkin haluisin aina usko et niissäkin on aina mahdollisuuksia johonkin.” (kunta)

”Kaavoitus on kanssa vähän kakspiippunen, toisaalta ois hyvä et ois kauheen vapaita kaavoja ja sit tehtäis laadukasta arkkitehtuuria, se mahdollistais semmosen irrottelun vielä siellä puolella. Mut sit siinä on se riski et jos asuntosuunnittelu tai rakennussuunnittelu ei oo laadukasta niin se et se kaava on hyvin detaljoitu niin takaa semmosen tietyn minimitasan, että ei tule tosi huonoo kuitenkaan.” (yrittäjä)

Kuvio 72. Kaavamääräyksiin liittyvät normit eri työskentelysektorien mukaan

Kysymys, jota eniten kritisoitiin normien yhteydessä, oli liiallisen ohjauksen ja normituksen aiheuttama suunnitteluvaihtoehtojen kapeneminen.

”Moni asia tulee ”annettuna” – jää vähemmän suunniteltavaa.” (yrittäjä)

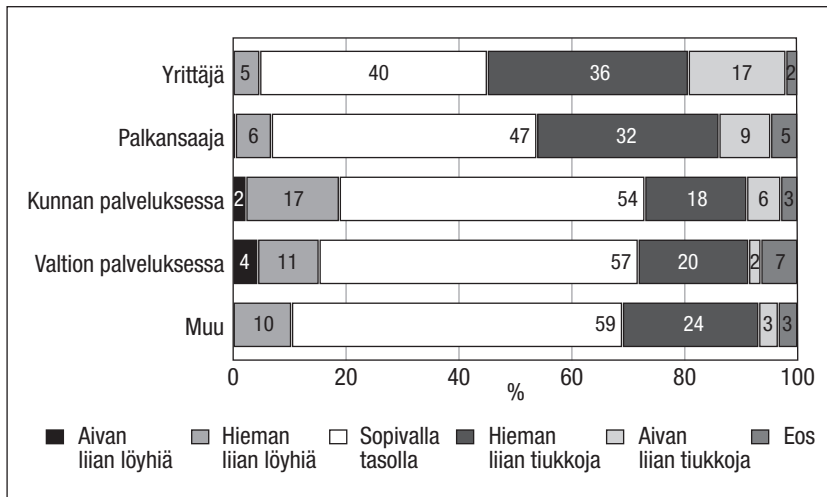
”Arkkitehtuurin tekeminen usein jää taustalle; rakennukset ja ympäristö suunnitellaan määräyksiin tukeutuen; syynä tähän myös kiristyneet aikataulut.” (palkansaaja)

”Luovia ja uudistavia suunnitteluratkaisuja on vaikea toteuttaa, varsinkin asuntosuunnittelussa.” (palkansaaja)

”Kun on joku tietty normi tai määräys, sitten kangistuu vaikka asuntorakentaminen sillain että tehdään vaan lamellitaloja vaan pistetaloja ja muuta. Kopioidaan niitä valmiita ratkaisuja

ja ei pysty kehittämään mitään uutta. Se vähän niinkuin jämähtää minimiin, sit kaikki tekee sen minimiin, siitä tulee tavallaan standardi.” (yrittäjä)

Kuvio 73. Muuhun viranomaistoimintaan (esim. rakennusluvan myöntäminen, kaavavalitusmenettely) liittyvät tekijät eri työskentelysektorien mukaan

Erityisesti esteettömyysnormien katsottiin asettavan liian tiukat reunaehdot suunnittelulle. Normien katsottiin johtavan epätarkoituksenmukaisiin pohjaratkaisuihin ja ratkaisujen yksipuolistumiseen.

”Järkeviä, toimivia, kustannuksiltaan kilpailukykyisiä, tilavia ja joustavia asuntopohjia on mahdoton suunnitella esteettömyyssäännösten määrittellessä kaikki asunnot esteettömiksi.” (palkansaaja)

”Esteettömyysmääräykset yhdenmukaistavat suunnitteluratkaisuja ja johtavat joskus omituisiin painotuksiin (pienehköjen asuntojen wc-tilat yms.) Lämmöneritysnormit johtavat välillä kohtuuttomuuksiin. Suunnitteluratkaisut yksipuolistuvat.” (palkansaaja)

”Mua on itseäni häirinnyt pitkin matkaa sellanen seikka että esimerkiksi asuntorakentamisessahan (...) siellä on sellasia määräyksiä (...) että löylyhuoneen ovi pitää olla 90 senttiä leveä jotta pyörätuolilla periaatteessa pääsee sinne mut ei missään sanota et siellä löylyhuoneen sisäpuolella pitää olla tilaa sille pyörätuolille (...) On tällasia kategorisia asioita eikä mietitä et miten siellä toimitaan, oleellista on vaan se et joka paikassa on tarpeeksi leveet ovet.” (palkansaaja)

Normien kiristyminen vaikutti vastaajien mukaan monilla tavoilla työhön. Normien noudattaminen lisää vastaajien mukaan ylipäänsä hallittavien asioiden määrää ja työmäärää.

”Enemmän selvitystyötä lupaprosessin yhteydessä.” (yrittäjä)

”Helvetisti lisää piilotyötä josta ei makseta, esimerkiksi pääsuunnittelijan tehtävät, tietomallit, energia-asiat, työturvallisuusasiat...” (palkansaaja)

”Projektit ovat työteliäämpiä ja vaikeammin hallittavia.” (palkansaaja)

Normien muuttuminen (so. kiristyminen) aiheuttaa ajan tasalla pysymisen vaateita, mikä myös osaltaan lisää työmäärää ja on pois muusta työajasta.

”Normit muuttuvat tiheästi ja sen mukana tekniset ratkaisut. Tilanteen seuraaminen ja ratkaisujen muuttuminen jatkuvasti lisää työtä ja virheiden todennäköisyyttä.” (yrittäjä)

”Ajanmukaisen tiedon hankkiminen vie yhä suuremman osan työajasta.” (kunta)

”Sehän lisää työtä varsinkin kun pitää valvoa että näitä noudatetaan. Se lisää sitä työtä ja kun aina sanotaan että lupakäsittely kestää kauan, niin mitä enemmän tulee uusia määräyksiä mitä pitää valvoa niin totta kai siihen menee enemmän aikaa. Ja myös tää että suunnittelijat ei pysy perässä. Sen takia suunnitelmatkin on puutteellisia näiltä osin kun ei aina täysin olla perillä että mitä on taas tapahtunut.” (kunta)

Erilaisiin määräyksiin liittyvä byrokratia ja paperityö on vastaajien mukaan lisääntynyt.

”Määräysten seuraaminen ja muuttuminen tietenkin lisäävät työmäärää, mutta pääasiassa byrokratian lisääntyminen vie aikaa suunnittelutyöltä. Ns. raportointia raportoinnin vuoksi useasti.” (palkansaaja)

”Luvan hakemisessa ja kaavoituksessa tarvitaan selkeästi enemmän paperitöitä kuin ennen. Lupaliitteiden määrä on moninkertaistunut viimeisen 10 v aikana.” (palkansaaja)

”Byrokratian järjetön lisääntyminen, keskittyminen suunnittelutyöhön on häiriintynyt.” (yrittäjä)

”Paperityön (=lomakkeiden) määrä lisääntynyt (erilaiset rakennushankkeeseen liittyvät selvitykset, julkisten hankintojen edellyttämät tarjouspyynnöt jne).” (valtio)

Normeista esiintyy vastaajien mukaan myös eriäviä tulkintoja eri kunnissa ja eri tulkitsijoiden välillä, mikä tuo tutkittavien mukaan epäjohdonmukaisuutta ja epätasa-arvoa.

”Normit ovat liian yksityiskohtaisia ja usein niitä tulkitaan eri kunnissa eri tavoin, mikä on erittäin huono kehitys.” (yrittäjä)

”Rakennustarkastajan persoona vaikuttaa lupa-asioiden käsittelyyn ja rajatapauksissa tulkintoihin ja näkemykset voivat erota kunnittain aika lailla.” (yrittäjä)

”Vaikka säännöt on periaatteessa samat joka kunnassa tai siis koko maassa niin niitä sovelletaan ihan eri tavalla eri paikoissa ja se on tosi ongelma että vaikka Espoossa pitää olla ihan mie-

lettömän tiukka, luetaan niinku piru raamattua ja jossain voi tehdä ihan mitä vaan. Jotenkin yhdenvertaisuus kärsii siinä.” (yrittäjä)

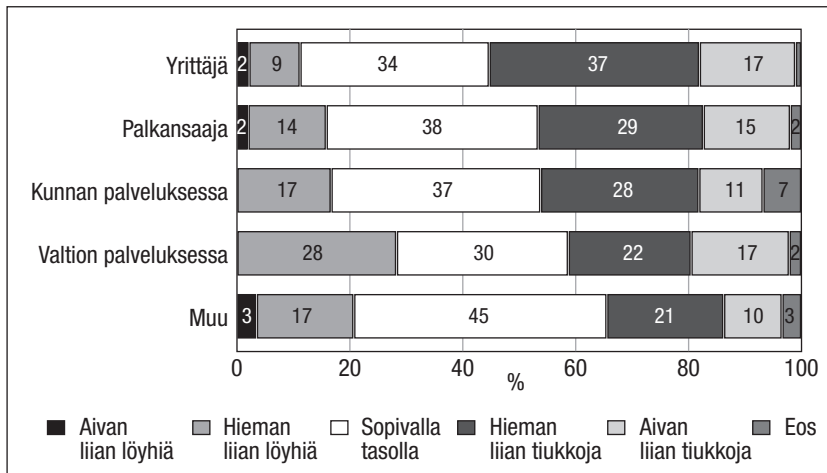
Eri normien tavoitteiden yhteensovittaminen voi olla vaikeaa ja normit saattavat joissain tilanteissa olla keskenään ristiriitaisia asettaessaan erilaisia tavoitteita.

”Usein ne lyö toisiaan korville. Tulee nää esteettömyysasiat, tulee energiamääräykset kaikki... Että mitkä on tärkeimmät kun on monta määräystä? Pitääks sen olla kaunis, pitääkö se ympäristö säilyttää vai pitääkö tehdä esteettömiä kulkuteitä josta syystä joutuu ehkä louhimaan koko kaunis kallio pois. Rakennetaanko pitkiä rumia luiskia että pääsee pari askelta eteenpäin...” (kunta)

”Erialaisten normistojen lisääntyminen vähentää rakennussuojelun tavoitteiden toteuttamista, suurimpana haasteena uudet energiansäästönormit.” (palkansaaja)

Myös energiataloudellisuuteen liittyviä normeja kritisoitiin siitä, että niiden vaatimukset saattavat johtaa toimimattomiin tai esteettisesti epätyytyttäviin ratkaisuihin. Energiataloudellisuuden normien suhteen kiinnostavaa on, että niinkin pieni osuus piti energiataloudellisuuteen liittyviä normeja liian löyhinä (normit hieman liian löyhiä 14 %, aivan liian löyhiä 2 % mukaan), kun energia-alan normitusta on kuitenkin katsottu tarpeelliseksi kiristää tuntuvasti lähivuosina.

Kuvio 74. Energiataloudellisuuteen liittyvät normit eri työskentelysektorien mukaan

Tässä oli kuitenkin hieman vaihtelua eri sektorien välillä. Yrittäjät ja valtiosektorilla työskentelevät edustivat kahta ääripäätä sen suhteen, koettiinko energianormit liian löyhiksi. Valtiosektorilla normit nähtiin useimmin liian löyhiksi, toisaalta valtiosektorilla oli kysymyksen

kohdalla paljon hajontaa. Myös niitä, joiden mielestä normit ovat aivan liian tiukkoja, oli valtiosektorilla suhteellisesti yhtä paljon kuin yrittäjienkin keskuudessa.

5.3 Arkkitehdin työssä ja omassa työssä tarvittavat ominaisuudet

Tutkimuksessa haluttiin myös selvittää, mitä arkkitehdin ominaisuuksia arkkitehdit pitävät tärkeinä ja sitä, katsovatko arkkitehdit tarvitsevansa näitä ominaisuuksia omassa työssään. Vastajat saattoivat valita tärkeinä tai vähemmän tärkeinä pitämiään ominaisuuksia valmiiden vaihtoehtojen listasta. Arkkitehdin työssä yleensä ja omassa työssä tarvittavia ominaisuuksia käsiteltiin myös haastatteluisissa.

Kyselyyn vastanneista lähes kaikki olivat sitä mieltä, että arkkitehdin ominaisuuksista keskeisin on ongelmanratkaisukyky, jota pidettiin joko erittäin (88 %) tai melko (12 %) tärkeänä. Eri työskentelysektorien välillä ei ollut mainittavia eroja. Valtiosektori tosin erosi muista siinä, peräti 98 prosentille valtiosektorilla työskentelevistä ominaisuus oli erittäin tärkeä. Lähes yhtä tärkeä vastaajien näkemyksen mukaan on kyky hahmottaa hankkeen ja prosessin kokonaisuus (77 % mukaan erittäin tärkeä). Kolmanneksi tärkein oli kyky ottaa asiakkaan tarpeet huomioon (73 % mukaan erittäin tärkeä). Näissä ominaisuuksissa ei ollut eroja työskentelysektorien välillä. Myös haastatteluisissa kyseisiä ominaisuuksia pidettiin keskeisinä.

Kolme vähiten tärkeäksi koettua arkkitehdin ominaisuutta olivat arkkitehtuurihistorian tuntemus, vahva oma näkemys sekä uusimman arkkitehtuurin tuntemus. Näkemykset olivat samankaltaisia sektorien välillä, paitsi arkkitehtuurihistorian suhteen, jonka kuntasektorilla työskentelevät kokivat muita harvemmin erittäin tärkeäksi. Kuntasektorilla työskentelevät erottuivat muista uusimman arkkitehtuurin tuntemuksen suhteen; sitä piti erittäin tärkeänä 5 prosenttia, kun valtiolla vastaava luku oli 23 prosenttia. Yleisesti vähiten tärkeiksi koetut ominaisuudet saivat myös muita useammin ”ei kantaa” -vastauksia eri sektoreilla. On kuitenkin huomattava, että vähitenkin kannatusta saaneet ominaisuudet olivat joko erittäin tai melko tärkeitä kolmelle neljäsosalle vastaajista, poikkeuksena vain uusimman arkkitehtuurin tuntemus.

Tärkeimpinä pidetyissä ominaisuuksissa oli joitakin eroja työskentelysektoreittain. Johtamistaitoja pidettiin keskimääräistä tärkeämpinä yrittäjien keskuudessa, mikä ei liene yllättävää. Teknisten suunnitteluvälineiden hallinta oli erityisen tärkeää yksityisen sektorin palkansaajille. Sen sijaan julkisella sektorilla työskenteleville arkkitehdeille yhteiskunnallinen ja sosiaalinen vastuu tuotetusta ympäristöstä oli hie- man tärkeämpää kuin yksityissektorilla työskenteleville arkkitehdeil-

le. Peräti kolme neljäsosaa valtiolla työskentelevistä vastaajista piti yhteiskunnallista ja sosiaalista vastuuta erittäin tärkeänä. Myös ekologisuutta pidettiin erityisen tärkeänä valtiolla, jolla työskentelevistä miltei 60 prosenttia näki, että ekologisuuden huomioiminen on erittäin

Taulukko 7. Arkkitehdille tärkeät ominaisuudet

	<i>erittäin tärkeä</i>	<i>melko tärkeä</i>	<i>ei kantaa</i>	<i>ei kovin tärkeä</i>	<i>ei lainkaan tärkeä</i>
	%				
Ongelmanratkaisukyky	88	12	1	0	0
Hahmottaa hankkeen ja prosessin kokonaisuuden	77	21	1	0	0
Osa ottaa asiakkaan tarpeet huomioon	73	25	2	0	0
Rakennustekninen tietämys	49	49	2	1	0
Vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaidot	62	35	2	1	0
Neuvottelutaidot; saa kantansa läpi	50	45	4	1	0
Uuden luominen, uusien ratkaisujen etsiminen	65	29	4	2	0
Pystyy viemään tehokkaasti projektia eteenpäin	54	39	6	1	0
Yhteiskunnallinen ja sosiaalinen vastuu tuotetusta ympäristöstä	56	36	7	1	0
Esiintymis- ja ilmaisutaidot	39	53	6	2	0
Pysyy aikatauluissa	42	49	7	2	0
Kustannustietoisuus	29	62	7	2	0
Tasapainoisuuden ja harmonian taju	50	40	7	3	0
Osa tuottaa taiteellisesti korkeatasoisia ratkaisuja	53	37	7	4	0
Osa tuottaa ekologisesti kestäviä ratkaisuja	40	49	8	3	0
Lainsäädännön tuntemus	29	60	8	4	0
Tuntee suunnittelu- ja rakentamistoiminnan yhteiskunnalliset toimintamekanismit	33	54	9	4	0
Teknisten suunnitteluvälineiden hallinta	26	61	8	5	1
Johtamistaidot	32	53	11	4	0
Arkkitehtuurihistorian tuntemus	26	56	12	7	0
Vahva oma näkemys	23	51	16	9	1
Uusimman arkkitehtuurin tuntemus	16	54	15	13	2

tärkeää, kaikkien vastaajien keskiarvon ollessa 40 prosenttia. Kustannustietoisuutta pidettiin julkisella sektorilla, erityisesti valtiolla, hieman useammin erittäin tärkeänä kuin yksityisellä sektorilla. Myös vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaidot korostuivat julkisella sektorilla työskentelevien keskuudessa, jossa niitä erittäin tärkeänä pitävien osuus oli korkeampi kuin yksityissektorilla. Edellämainittuja ominaisuuksia pidettiin kuitenkin yleisesti tärkeinä. Eroavaisuudet työskentelysektoreiden välillä tulivat esille lähinnä siinä, kuinka ominaisuuksia painotettiin, eli pidettiinkö niitä erittäin vai melko tärkeinä.

Kysymyksiä tarkasteltiin myös vastaajien työssäolovuosien mukaan, jolloin tavoitteena oli nähdä mahdollisia eroja eri ikäpolvien välillä. Voisi esimerkiksi olettaa, että ekologiset kysymykset olisivat tärkeämpiä nuoremmalle suunnittelijapolvelle. Näin näyttäisikin olevan työuransa alussa olevien, alle 5 vuotta arkkitehtina toimineiden keskuudessa. Heistä yli puolelle kyky tuottaa ekologisesti kestäviä ratkaisuja on erittäin tärkeää, kun kaikkien vastaajien kohdalla osuus oli 40 prosenttia. Kuitenkin, jos tarkastellaan myös niitä, joille ekologisuus on melko tärkeää, päästään lähes samoihin osuuksiin eri ikäryhmien välillä. Muista kysymyksistä erottui rakennustekninen tietämys, jossa ominaisuutta erittäin tärkeänä pitävien osuus nousi tasaisesti työssäolovuosien lisääntyessä. Myös lainsäädännön tuntemus oli ominaisuus, jota erittäin tärkeänä pitävien osuus oli korkeampi pidemmän työkokemuksen omaavien keskuudessa. Kysymyksissä ei ollut mainittavia eroja työskentelysektorien välillä.

Kun vastaajilta kysyttiin, mitä arkkitehdin ominaisuuksia he tarvitsevat *omassa* työyhteisössään, hajonta eri vaihtoehtojen välillä oli suurempaa. Tässä ongelmanratkaisukyky (92 %) sekä kyky pysyä aikatauluissa (91 %) nousivat tärkeimmiksi. Seuraavaksi tärkeimmiksi ominaisuuksiksi nousivat kyky ottaa asiakkaan tarpeet huomioon ja kyky viedä projektia tehokkaasti eteenpäin (molemmat 87 %).⁴² Tässä ei ollut suuria eroja työskentelysektoreittain. Kyky hahmottaa prosessin ja hankkeen kokonaisuus, joka oli ollut lähes kaikkien vastaajien mukaan erittäin tai melko tärkeä ominaisuus arkkitehdin työssä, oli *omassa* työssä erittäin tai melko tärkeää 86 prosentille vastaajista. Tässä yksityissektorin palkansaajat erottuivat muista: vaikka ominaisuus oli arkkitehdin työssä yleensä erittäin tärkeä 77 prosentille yksityissektorin palkansaajista, *omassa* työssä ominaisuuden koki erittäin tärkeäksi vain 40 prosenttia. Kokemus siitä, että *omassa* työssä projektin kokonaisuuden hahmottaminen ei ole oleellista toistui palkansaajien keskuudessa hieman muita useammin työkokemuksen pi-

42 Arkkitehtien osaamishaasteita kartoittavassa kyselyssä (Hirvonen et al, 2009) vaihtoehtojen lista *omassa* työssä tarvittavista ominaisuuksista oli erilainen, mutta siinä kärkeen nousivat neuvottelu- ja esiintymistaidot ja praktinen ongelmanratkaisukyky.

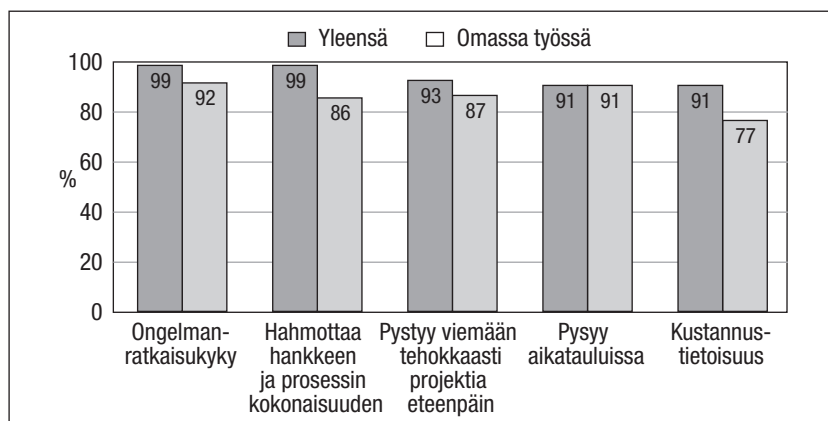
tuudesta riippumatta. Yli viiden vuoden työkokemuksen omaavien keskuudessa erot ovat pienempiä kuin työskentelysektorien mukaiset erot. Siten näyttäisi, että vastaajan työskentelysektori määrittää työkokemuksen pituutta vahvemmin sitä, kokeeko vastaaja tarvitsevan- sa kykyä hahmottaa hankkeen kokonaisuus omassa työssään.

Taulukko 8. Omassa työssä tarvittavat ominaisuudet

	<i>erittäin paljon</i>	<i>melko paljon</i>	<i>ei kantaa</i>	<i>melko vähän</i>	<i>erittäin vähän</i>
	%				
Ongelmanratkaisukyky	55	37	5	3	1
Pysyy aikatauluissa	54	37	6	3	0
Osaa ottaa asiakkaan tarpeet huomioon	49	38	8	4	1
Pystyy viemään tehokkaasti projektia eteenpäin	51	37	9	4	0
Hahmottaa hankkeen ja prosessin kokonaisuuden	48	38	7	6	1
Vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaidot	49	37	8	5	1
Neuvottelutaidot; saa kantansa läpi	35	43	13	8	1
Lainsäädännön tuntemus	30	47	11	10	2
Teknisten suunnitteluvälineiden hallinta	27	50	8	12	3
Kustannustietoisuus	32	45	10	12	2
Rakennustekninen tietämys	22	54	7	15	2
Esiintymis- ja ilmaisutaidot	33	42	14	10	1
Uuden luominen, uusien ratkaisujen etsiminen	33	35	12	17	4
Tuntee suunnittelu- ja rakentamistoiminnan yhteiskunnalliset toimintamekanismit	26	42	15	15	3
Tasapainoisuuden ja harmonian taju	19	42	17	17	5
Johtamistaidot	24	37	20	17	3
Osaa tuottaa ekologisesti kestäviä ratkaisuja	16	41	17	21	6
Yhteiskunnallinen ja sosiaalinen vastuu tuotetusta ympäristöstä	25	31	16	23	4
Osaa tuottaa taiteellisesti korkeatasoisia ratkaisuja	19	36	16	23	7
Vahva oma näkemys	15	38	21	20	7
Uusimman arkkitehtuurin tuntemus	10	35	16	29	9
Arkkitehtuurihistorian tuntemus	13	31	15	28	13

Kaiken kaikkiaan arkkitehdit eri työskentelysektoreilla kokivat, että ominaisuudet, jotka on tässä nimetty projektin hallintaan liittyviksi ominaisuuksiksi, ovat tärkeitä paitsi yleisesti, myös omassa työssä. Näihin ominaisuuksiin on luettu ongelmanratkaisukyky, kyky hahmottaa hankkeen ja projektin kokonaisuus, kyky viedä projektia tehokkaasti eteenpäin, aikatauluissa pysyminen ja kustannustietoisuus.

Kuvio 75. Työssä tarvittavat projektin hallintaan liittyvät ominaisuudet

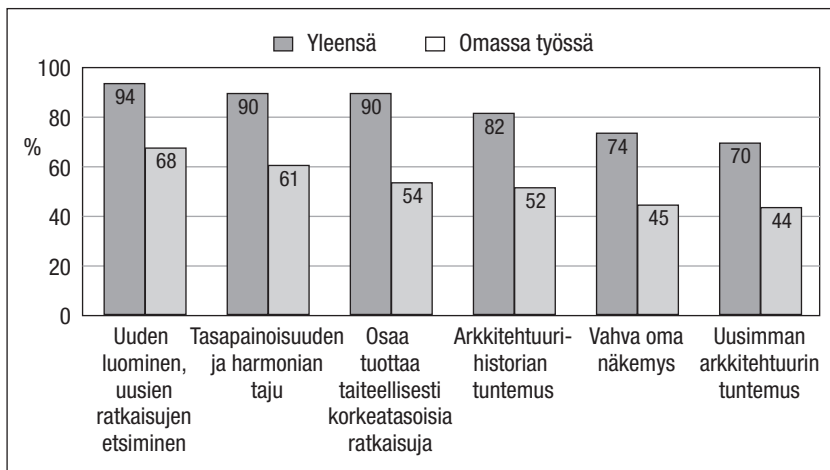

Kun verrataan vastaajien näkemyksiä arkkitehdin työssä tarvittavista ominaisuuksista yleensä omassa työssä tarvittaviin ominaisuuksiin, arkkitehtuurin taiteellisiin aspekteihin liittyvät ominaisuudet erottuvat muista ominaisuuksista. Tässä taiteellisiksi ominaisuuksiksi on määritelty uuden luominen, tasapainoisuuden ja harmonian taju, kyky tuottaa taiteellisesti korkealaatuisia ratkaisuja, arkkitehtuurin historian tuntemus, vahva oma näkemys ja uusimman arkkitehtuurin tuntemus. Nämä ovat tyypillisesti ominaisuuksia, joita vastaajat pitivät tärkeinä arkkitehdin työssä, mutta eivät yhtä oleellisina omassa työssään. Arkkitehdin työssä kyky tuottaa taiteellisesti korkeatasoisia ratkaisuja oli miltei poikkeuksetta vastaajien mukaan tärkeää (90 %). Silti vain 54 prosenttia vastaajista näki ominaisuuden erittäin tai melko tärkeäksi omassa työssään. Yrittäjät kokivat muita vastaajaryhmiä useammin (65 %) kyvyn tuottaa taiteellisesti korkeatasoisia ratkaisuja tärkeäksi omassa työssään. Myös arkkitehtien osaamishaasteita koskevassa selvityksessä ”arkkitehtoninen muodon anto” oli yrittäjille tärkeämpää kuin vastaajille keskimäärin (Hirvonen et al 2009, 23–24). Toisaalta on huomattavaa, että peräti neljäsosa yrittäjistä ja yli kolmasosa palkansaajista ja kuntasektorilla työskentelevistä ei nähnyt kykyä tärkeäksi omassa työssään. Kysymyksen kohdalla oli myös melko paljon ”ei kantaa” -vastauksia, erityisesti julkisen sektorin työntekijöiden vastauksissa, mikä kertonee, että ominaisuutta ei koeta relevantiksi omassa työssä.

Vastaavasti tasapainoisuuden ja harmonian tajun näki yleisesti arkkitehdin työssä melko tai erittäin tärkeäksi 90 prosenttia vastaajista eri työskentelysektoreilla, mutta omassa työssä sen koki melko tai erittäin tärkeäksi vain 61 prosenttia vastaajista. Valtion palveluksessa olevat näkivät ominaisuuden muita useammin omassa työssään joko erittäin tärkeäksi tai toisaalta ei lainkaan tärkeäksi, mikä kertonee valtiolla työskentelevien arkkitehtien moninaisesta työnkuvasta. Arkkitehtuurihistorian tuntemus oli vastaajien mukaan erittäin tai melko tärkeä arkkitehdin ominaisuus (82 %), mutta omassa työssä se oli erittäin tai melko tärkeää 44 prosentille vastaajista. Julkisella sektorilla työskentelevät kokivat yksityissektoria useammin arkkitehtuurihistorian melko tai erittäin tärkeäksi omassa työssään.

Uusimman arkkitehtuurin tuntemus oli arkkitehdin työssä yleisesti erittäin tai melko tärkeää 70 prosentin mielestä, mutta omassa työssään ominaisuuden näki erittäin tai melko tärkeäksi alle puolet vastaajista, julkisella sektorilla hieman useammin kuin yksityisellä sektorilla. Vahva oma näkemys oli periaatteessa arkkitehdin työssä erittäin tai melko tärkeää kolmelle neljäsosalle vastaajista, mutta omassa työssä vain puolet vastaajista koki, että vahvaa omaa näkemystä tarvitaan työssä erittäin tai melko paljon. Tässä oli melko paljon vaihtelua työskentelysektorien välillä: miltei kolmasosa valtiosektorilla työskentelevistä ja toisaalta vain joka kymmenes yksityisen sektorin palkansaajista piti omaa vahvaa näkemystä erittäin tärkeänä omassa työssään.

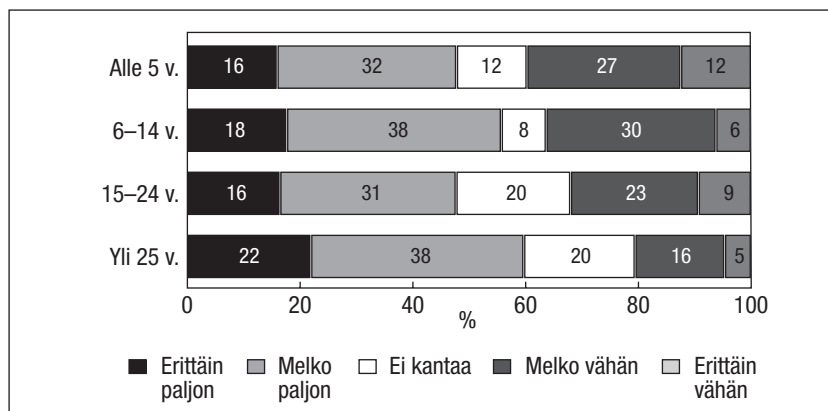
Kuvio 76. Työssä tarvittavat taiteelliset ominaisuudet

Omassa työssä tarvittavissa taiteellisissa ominaisuuksissa oli tyypillisesti eroja yrittäjien ja palkansaajien välillä. Yrittäjät pitivät palkansaajia useammin ominaisuuksia erittäin tärkeänä omassa työssään. Yrittäjien ja palkansaajien välinen ero kertonee erilaisista vaikutus-

mahdollisuuksista oman työn sisältöön. Kysymyksessä oli eroja myös työkokemuksen pituuden suhteen. Taiteellisuuteen liittyvät tekijät, kuten kyky tuottaa taiteellisesti korkeatasoisia ratkaisuja ja uusien ratkaisujen etsiminen ovat tärkeämpiä sekä yleisenä ominaisuutena että omassa työssä pisimmän työuran omaaville. Pitkän työkokemuksen omaavat arkkitehdit kokivat, että heillä on paremmat mahdollisuudet työn taiteelliseen laatuun vaikuttamiseen.

Kuvio 77. Tarvitaanko kykyä tuottaa taiteellisesti korkeatasoisia ratkaisuja omassa työssä, työkokemuksen mukaan

Kaiken kaikkiaan ”taiteilijuuteen” liittyvissä kysymyksissä oli suurin ero siinä, mitkä ominaisuudet katsottiin arkkitehdille tärkeäksi yleensä ja siinä, miten ominaisuuksia katsottiin tarvittavan omassa työssä. Ero yleisten ja omassa työssä tarvittavien taiteellisten ominaisuuksien välillä toistui kaikilla työskentelysektoreilla. Omassa työssä tarvittavien taiteellisten ominaisuuksien suhteen jako julkisen ja yksityisen sektorin välillä ei osoittautunut niinkään merkitseväksi kuin yksityisen sektorin palkansaajien ero suhteessa muihin toimijoihin. Tämä selittyy osin, mutta ei kokonaan, palkansaajien keskimääräistä lyhyemmällä työkokemuksella.

5.4 Arkkitehtien koulutustarpeet

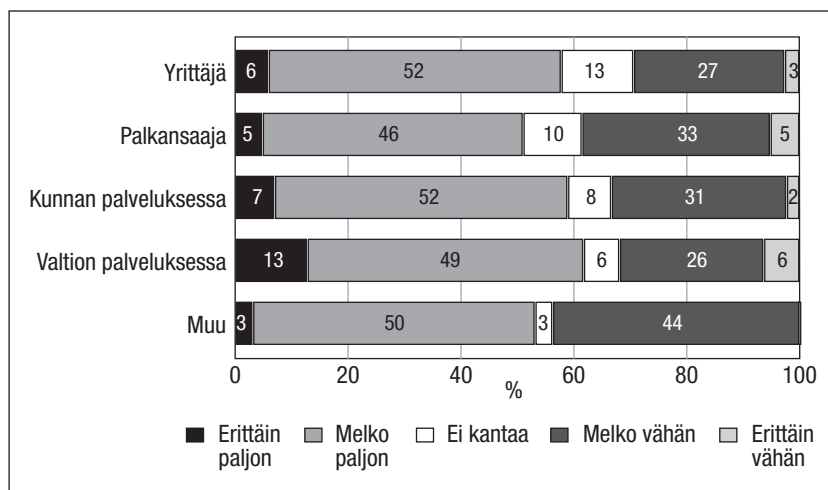
Arkkitehdin tutkinnon voi suorittaa Suomessa kirjoittamisajankohtana kolmessa korkeakoulussa: Aalto-yliopiston teknillisessä korkeakoulussa Espoossa (vuoteen 2010 Teknillisessä korkeakoulussa), Tampereen teknillisessä yliopistossa (vuoteen 2002 Tampereen teknillisessä korkeakoulussa) ja Oulun yliopiston teknillisen tiedekunnan arkkitehtuuriosastolla. Teknillisessä korkeakoulussa (ent. Polyteknillisessä koulussa) arkkitehtikoulutusta on annettu vuodesta 1872, Oulun yli-

opistossa vuodesta 1959 ja Tampereen teknillisessä yliopistossa vuodesta 1969 (Hentilä 1990, 29–32). Teknillisessä korkeakoulussa ja Tampereen teknillisessä yliopistossa arkkitehtuurin opinnoissa voi suuntautua rakennussuunnitteluun, yhdyskunta- ja kaupunkisuunnitteluun tai arkkitehtuurin historiaan ja teoriaan, Oulun yliopistossa myös muotoiluun. Teknillisessä korkeakoulussa voi lisäksi suorittaa maisema-arkkitehdin tutkinnon. Vuoden 2005 tutkinnonuudistus teki tutkinnosta kaksiportaisen kandidaatin välitutkinnon myötä.

Arkkitehtuurin erityistä asemaa taiteen ja tekniikan välimaastossa kuvaa se, että opinnot suoritetaan Suomessa teknillistieteellisellä koulutuslallalla kaikissa kolmessa korkeakoulussa, mutta esimerkiksi Ruotsissa ja Saksassa arkkitehtikoulutusta annetaan sekä teknillisissä korkeakouluissa että taidekorkeakouluissa. Aalto-yliopistoon siirtymiseen myötä on käyty keskustelua siitä, tulisiko arkkitehtuuriopetuksen sijoittua taiteen vai tekniikan piiriin. Syksyllä 2010 Aalto-yliopistossa Teknillinen korkeakoulu jaettiin neljäksi korkeakouluksi, joissa arkkitehtuurin laitos on osa insinööritieteiden korkeakoulua. Kirjoittamisajankohtana on kuitenkin suunniteltu yhdistää Aalto-yliopiston taiteen, muotoilun ja arkkitehtuurin opetus, tutkimus ja hallinto yhdeksi kokonaisuudeksi.

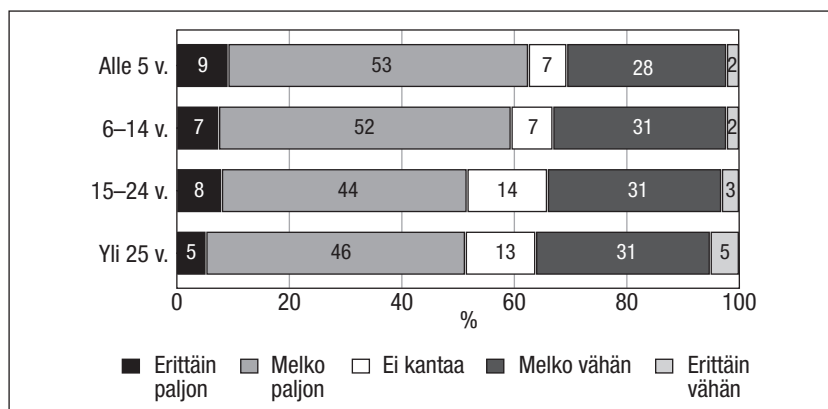
Yli puolet kyselyn vastaajista koki, että arkkitehtikoulutus oli antanut melko paljon tai erittäin paljon valmiuksia nykyisiin työtehtäviin. Kuitenkin kolmasosan mukaan koulutus antoi melko tai erittäin vähän valmiuksia. Kymmenesosa ei ottanut kantaa. Työskentelysektorien välillä oli pieniä painotuseroja siten, että palkansaajat ja luokkaan ”muu” kuuluvat olivat hieman muita useammin tyytymättömiä koulutuksen antamiin työvalmiuksiin, mutta sektorikohtaiset erot eivät olleet kovin suuria. Huomionarvoista on, että myöhemmin kysyttäessä ensisijaisia tavoitteita arkkitehtien aseman parantamiseksi miltei kolmasosa arkkitehteistä nosti tärkeimpien toimenpiteiden joukkoon sen, että koulutus saadaan vastaamaan paremmin työelämän tarpeita.

Kuvio 78. Onko koulutus antanut työvalmiuksia

Eri oppilaitoksissa opiskelleiden ja eri sektoreilla työskentelevien näkemyksiä koulutuksen antamista valmiuksista sekä kaivatunlaisista opetusmenetelmistä on kartoitettu myös SAFA:n jäsenille kohdenne- tussa selvityksessä (Hirvonen et al, 2009). Selvityksen tulokset voisi tiivistää siten, että opintojen aloittamisvuosi selittää osaamistarpeita enemmän kuin työskentelysektori, ja oppilaitoskohtaiset erot ovat vä- häisiä. Myös tässä kyselyssä oli nähtävissä, että työkokemuksen pi- tuus vaikuttaa siihen, kuinka koulutuksen koetaan antaneen val- miuksia arkkitehdin työhön. Mitä lyhempi työkokemus vastaajalla oli, sitä paremmin koulutuksen nähtiin antaneen työvalmiuksia. Ni- den osuus, jotka eivät osanneet ottaa kantaa kysymykseen, oli suu- rempi pidemmän työkokemuksen omaavien kuin lyhyemmän työko- kemuksen omaavien keskuudessa.

Kuvio 79. Onko koulutus antanut työvalmiuksia, työkokemuksen mukaan

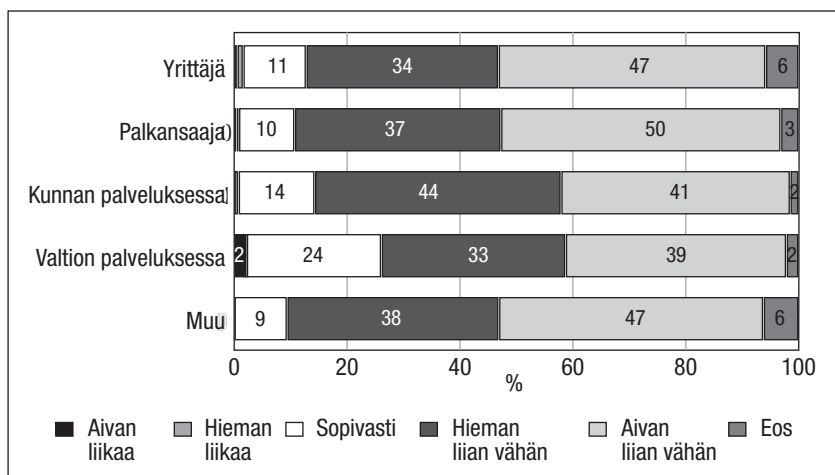
Yli kolme neljäsosaa vastaajista olisi kaivannut lisää opetusta liittyen projektin hallintaan, johtamistaitoihin ja neuvottelutaitoihin, samoin kuin opetusta suunnittelun ohjauksesta ja hallinnasta. Koulutus ei vastaajien mukaan tarjonnut myöskään tarpeeksi tietoa suunnittelun ja rakentamisen yhteiskunnallisista toimintamekanismeista. Näillä alueilla jopa puolet vastaajista koki, että em. taitoja opetettiin *aiovan* liian vähän (esim. johtamistaidot 52 %, neuvottelutaidot 48 %, projektin hallinta 46 %). Projektinhallinnan opetus nähtiin riittämättömäksi yksityisellä sektorilla hieman useammin kuin julkisella sektorilla, mutta kaiken kaikkiaan eri sektoreilla työskentelevien arkkitehtien tarpeet olivat samankaltaisia. Johtamistaitoja ja projektinhallintataitoja kaipasi myös arkkitehtien osaamistarpeita kartoittavassa selvityksessä (Hirvonen et al 2009, 34) vajaa kolmannes vastaajista, neuvottelutaitoja joka neljäs vastaaja. Myös vuonna 2003 yhdyskuntasuunnittelun parissa toimivien arkkitehtien ja insinöörien koulutustarpeita koskevassa selvityksessä ilmeni täydennyskoulutustarpeita suunnittelun taloudellisten vaikutusten arvioinnissa, teknisten suunnitteluvälineiden hallinnassa sekä projektinhallinnassa ja johtamistaidoissa. Arkkitehdit toivoivat insinööreihin nähden valmiuksia erityisesti projektin hallintaan ja vuorovaikutustaitoihin liittyen (Hirvonen 2003, 9–14).

”Tiedät ainakin vähintäänkin perusteet tullessas jo koulusta projektin hallinnasta ja ymmärrät taloutta ja osaat ajatella sitä asiaa et pelkästään oman ajankäytön vaan myös sen koko projektin talouden kannalta. Kollegoita kuuntelee tai omaa koulutusta vertaa niin hirveen vähän on tämmösiin jos ollenkaan on kiinnitetty huomiota.” (palkansaaja)

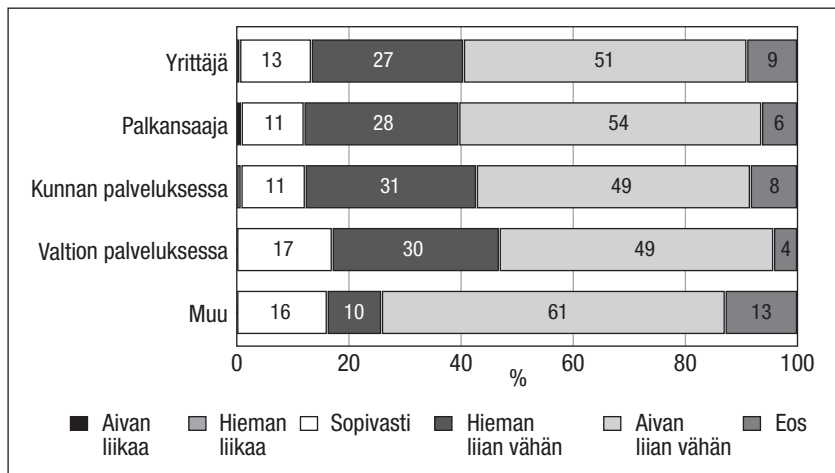
”Esiintymistaito se usein ajatellaan koulussa et se tulee itseltään kun esitellään niitä harjoitustöitä. Mut ei se riitä, ulkomailahan tehdään niin et videoidaan niitä tilanteita ja sit joku ammattilainen, ei arkkitehti, kertoo että mitä manereita siinä on ja mitä ongelmia siinä viestinnässä on ja miten niitä asioita voitais parantaa. Just tollaseen toivois pelimerkkejä sieltä koulusta, itsensä ilmaiseminen ja neuvottelutaidot ja kaikki tämmöset mikä on äärimmäisen tärkeitä käytännön työssä.” (yrittäjä)

”Se vaatii paljon muutakin kun sen, että pystyy piirtämään kauniin omakotitalon ja saamaan siitä proffalta hyvät arvostamat, mut jos ei opettaja ymmärrä sen pitemmälle niin minkäs sille teet. Ja kun arkkitehtuuria ei pysty koskaan tekemään yksin, niin siinä ne vuorovaikutustaidot sekä täällä omassa ammattikunnassa että sen ulkopuolella ois äärimmäisen tärkeitä (..) Sitten istutaan kapakassa ja kirotaan kaikkia muita ihmisiä, kun ne ei taaskaan ymmärtäny miten hyvä minä olin. Mutta jos ei sitä oo osannut sanoa oikeilla termeillä että miten hyvä mä oon, niin ei ne muut oikein voi sitä ymmärtää.” (yrittäjä)

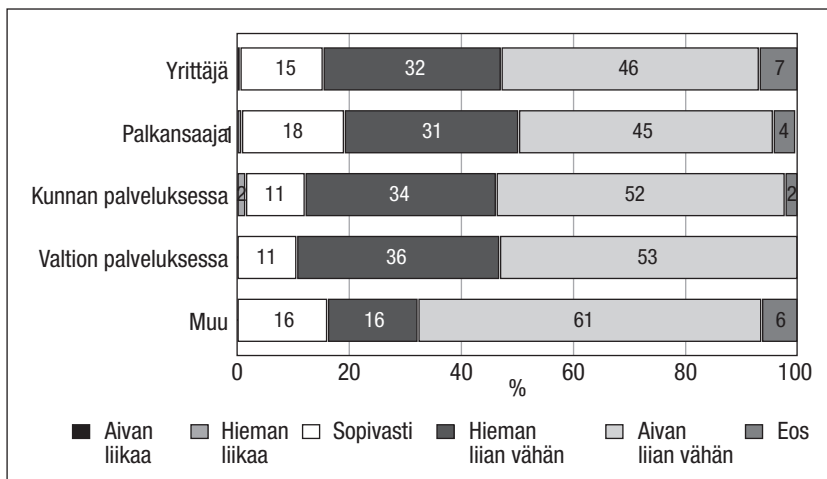
Kuvio 80. Projektin hallinnan opetus, työskentelysektoreittain

Kuvio 81. Johtamistaitojen opetus, työskentelysektoreittain

Kuvio 82. Neuvottelutaitojen opetus, työskentelysektoreittain

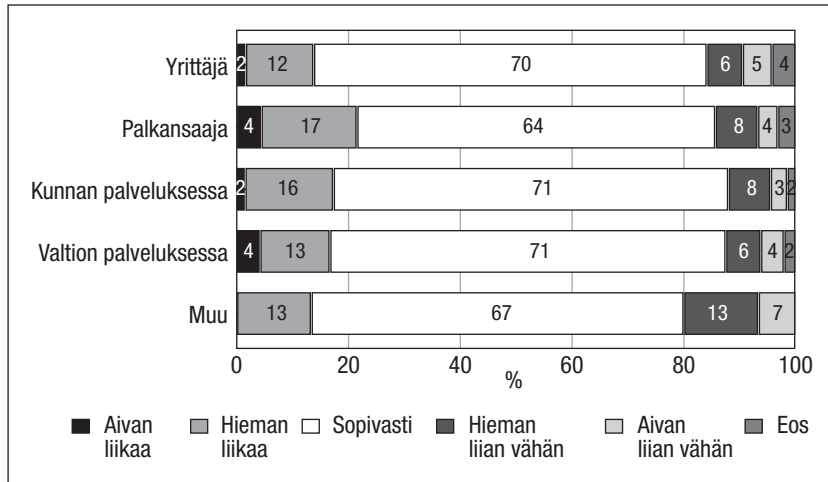

Koulutusalueista muita alueita yleisemmin riittäväksi koettiin arkkitehtuurin historian (78 %), uusimman arkkitehtuurin (70 %) ja taideilmaisun (67 %) koulutus. Samalla nämä alueet nousivat annetuista koulutusalueista ainoina, joiden katsottiin pikemminkin yli- kuin alikorostuneen arkkitehtikoulutuksessa. Viidesosan mukaan taideilmaisua oli liikaa ja sama määrä vastaajista näki, että uusimman arkkitehtuurin tuntemus korostui liikaa.

”Koulutuksessa pitäis ehkä vähän vähentää tätä taiteilun vapautta ja ehkä enempi painottaa sitä että tehdään oikeita asioita oikea-aikaisesti. Jos mä mietin omaa opiskeluaikaani siitä on kuitenkin jo se voi olla että se ei ole enää validia tietoa, mutta siellä on vähän semmoinen henki että mitä enemmän rikkoo sääntöjä, mitä enemmän venyttää esimerkiksi töiden palautusaikoja, mitä enemmän raataa läpi öiden mitä enemmän hieroo esitystekniikkaa ja kaikkea tätä mitä piittaamattomammin toimii tavallaan tästä tehtävänannosta tietyllä tavalla (..) Kyllähän se tuottaa siten hyviä, joissakin tapauksissa erittäin hienoja ratkaisuja, mutta se aiheuttaa sen että niitä on tosi vaikea saada pystyyn. Kun nää ei kykene pitää kiinni aikatauluista, ne ei välitä kustannuksista välttämättä ollenkaan, niillä ei oo käsitystä rakentamiskustannuksista sille mitä ne ehdottaa.”(palkansaaja)

”Se oli aika mun mielestä jotenkin sellanen selkee kahtiajako että täällä koulussa opetellaan taidetta ja sitten työssä siellä opiskelet sitten sen et mitä se on oikeesti tehdä arkkitehdin työtä. Hirveesti se antaa siinä taiteellisia lähtökohtia mutta mun mielestä se oli aika rajattua se että miten se antoi valmiudet siihen työhön itessään.” (kunta)

Kuvio 83. Taideilmaisun opetus, työskentelysektoreittain

Melko pieni osa vastaajista kaipasi siten koulutukseen enemmän taiteellisia aspekteja verrattuna siihen, kuinka monet kaipasivat suunnittelun ja projektin hallintaan, johtamiseen ja kommunikointiin liittyviä taitoja. Samansuuntaisia tuloksia saatiin arkkitehtien osaamistarpeita kartoittavasta selvityksestä, jossa arkkitehtuurin historiasta tai arkkitehtonisen muodon annosta ei tarvittu yleisesti lisää osaamista (Hirvonen et al 2009, 34). Kyselyn tulokset ovat mielenkiintoisia, kun huomioidaan suunnitelmat, joiden mukaan arkkitehtiopetus sijoitettaisiin taideyliopiston yhteyteen. Vaikka yhteistyötä insinöörikoulutuksen kanssa pidettäisiinkin yllä, muutos identifioisi arkkitehtuurikoulutuksen nykyistä vahvemmin taiteen kentälle. Tulosten valossa tämä ei näyttäisi olevan arkkitehtien kaipaama painotus.

5.5 Arkkitehdin työtä hankaloittavat tekijät

Kyselyssä ja haastatteluissa selvitettiin arkkitehtien kohtaamia työntekeä tai työprosessia mahdollisesti vaikeuttavia tekijöitä sekä sitä, kuinka häiritseväksi arkkitehdit kokivat nämä tekijät. Kyselyn mukaan jatkuvasti tai usein vastaajien kohtaamia työntekeä vaikeuttavia tekijöitä olivat yleiset aikataulupaineet (68 %), hankintajärjestelmä, jossa hinta korostuu laadun kustannuksella (67 %) sekä suunnittelulle varattu niukka aika (65 %). Samat tekijät toistuivat haastatteluissa.

Arkkitehtien kokemat ajankäyttöön liittyvät paineet ja suunnitteluun varattu niukka aika tarkoittivat kyselyssä hieman eri asioita. Yleisillä aikataulupaineilla viitattiin ylipäänsä kiireiseen työtahtiin, suunnitteluun varatulla niukalla ajalla siihen, että rakentamisprosessin kokonaisuudessa suunnitteluun varattua aikaa pyritään minimoimaan.

Taulukko 9. Oletteko työssänne kohdannut kuluneen vuoden aikana seuraavia asioita

	<i>en lain- kaan</i>	<i>har- voin</i>	<i>ajoi- tain %</i>	<i>usein</i>	<i>jatku- vasti</i>
Aikataulupaineet	0	4	28	32	36
Hankintoja kilpailuttaessa hinta korostuu laadun kustannuksella	3	8	23	35	32
Suunnitteluun varattu niukasti aikaa projektin kokonaisuudessa	2	8	26	33	32
Suunnitelmia muutetaan kustannussyistä projektin kuluessa	3	12	32	34	19
Ei pysty vaikuttamaan projektin aikatauluihin	3	13	33	34	16
Toimijoiden (esim. rakennuttaja, viranomaiset, suunnittelija) tavoitteet ovat erilaisia	2	13	39	33	14
Liiallinen työn määrä	4	14	36	29	17
Liiallinen byrokratia; asioiden hoitaminen hidasta tai hankalaa	4	19	37	27	13
Tieto ei kulje eri osapuolten välillä rakennushankkeessa	3	16	45	27	10
Ei pysty vaikuttamaan työn laatuun (lopputulokset)	5	23	42	22	8
Kommunikointiin eri osapuolten välillä menee kohtuuttomasti aikaa	4	27	41	20	7
Suunnittelijalla ei ole tekijänoikeuksia tekemäänsä työhön	29	27	24	12	9
Vaikea saada omia tavoitteita hyväksytyiksi	4	30	45	17	3
Liiallinen vastuu	12	36	33	13	5
Epäselvät vastuukysymykset	9	30	43	15	4
Keskenään ristiriitaiset rakentamisen normit	14	45	31	8	3
Ei tunne voimassa olevia rakentamisen normeja	8	47	37	6	1

maan muihin työvaiheisiin nähden. Niukan suunnitteluajan nähtiin vaikuttavan suoraan suunnittelun ja sitä kautta arkkitehtuurin laatuun. Aikataulupaineet ja huoli niukasta suunnitteluajasta olivat yhteisiä yksityisellä ja julkisella sektorilla työskenteleville, vaikkakin palkansaajat yksityisellä sektorilla olivat hieman muita useammin sitä mieltä, että suunnitteluun on varattu liian niukasti aikaa. Suunnitteluun varattua niukkaa aikaa pidettiin häiritsevämpänä kuin yleisiä aikataulupaineita: liian lyhyt suunnittelu-aika turhautti miltei 70

prosenttia vastaajista, kun vähän yli puolet vastaajista piti aikataulupaineita häiritsevinä. Siten kiireistä työtahtia sinänsä ei välttämättä pidetä yhtä suurena ongelmana kuin sitä, että kokonaisuudessaan suunnittelulle ei ole varattu tarpeeksi aikaa.

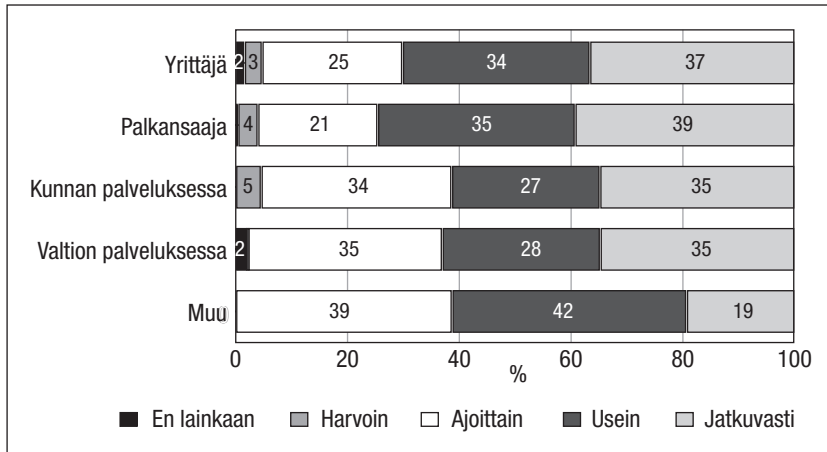
”Se on ihan sama juttu kun missä tahansa taitessa että ei sitä voi pakottaa, se ei tuu sillä tavalla että nyt tässä vaan se, se vaatii kypsymistä ja, sitten se rahanpuute vaikuttaa siihen sitten vielä että siihen ei oo mahdollista käyttää välttämättä edes sitäkään aikaa minkä se aikataulu antais vaan täytyy tehdä samalla monta muutakin asiaa niin että pysyis hengissä.” (yrittäjä)

”Ajanpuute on se oleellinen tekijä hyvän arkkitehtuurin suhteen jos ei sitä aikaa ole niin ei sitä tule.” (valtio)

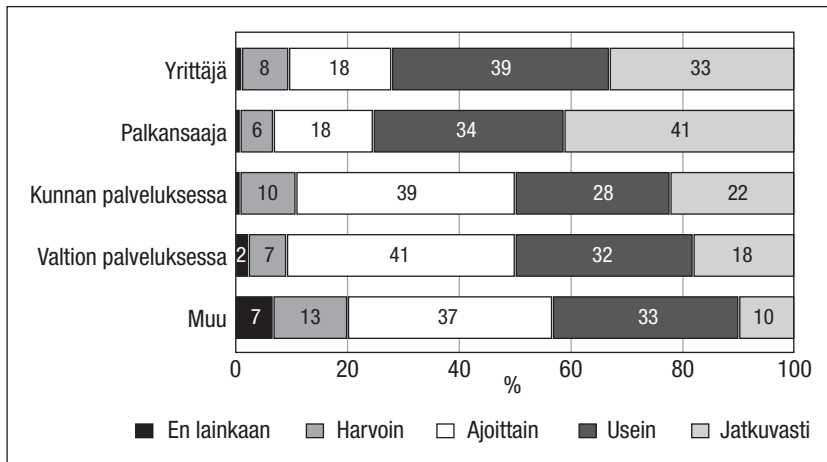
”Kaikki mahdollinen tehokkuus otettu irti tästä toiminnasta niin että sille suunnittelulle ei jää kovin paljoa aikaa, joka tässä työssä pitäisi olla nimenomaan se aivotoiminta jota halutaan että me ratkaistaan asioita, eikä vaan tuoteta jotakin jota on jo aikaisemminkin tehty. Et me haettaisi aina uusi näkökulma projekteihin. Se on kyllä olennainen muutos työnkuvassa myöskin. (...) Jos mä ajattelen rakennusprojektia esimerkiksi joka kestää kaksi vuotta, niin sille tekis vaan hyvää jos siellä alussa annettaisi vähän enemmän tilaa pohtia, miettiä eri vaihtoehtoja, että se ei ole niin ahtaaseen aikatauluraamiin asetettu.” (yrittäjä)

”Arkkitehtoninen juttu täytyy miettiä ja ratkaista ja ajatella kertaalleen tai kahteen kertaan ja sitten sille täytyy antaa aikaa että käsität ja ymmärrät sen koko homman että miten se on ja sitten vasta kun sä oot ihan varma niin sit se pitäisi viedä eteenpäin. Ja monesti tämän arkkitehtuurin ajatuksen esiinkaivaminen tarkoittaa sitä että sun täytyy ensin piirtää miettiä pois kaikki ne eri mahdolliset vaihtoehdot jotka ei oo mahdollisia. (...) Jos ajatellaan vaikka asuntotuotantoa, ei siellä oo aikaa tehdä mitään. Suunnitelmat on mitoittamista tuotantoa varten, ei siinä pysty ajattelemaan mitään minkäänlaisia harharetkiä, tai ylipäätään että pystyis kehittämään sitä asumista millään tavalla.” (palkansaaja)

Kuvio 84. Kuinka usein olette työssänne kohdannut aikataulupaineita

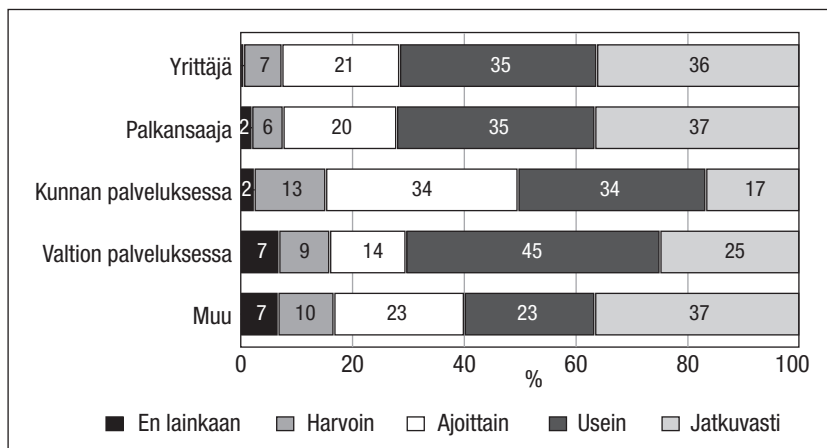
Kuvio 85. Kuinka usein olette työssänne kohdannut: Suunnitteluun varattu niukasti aikaa projektin kokonaisuudessa

Nykyisenkaltainen hankintajärjestelmä nousi arkkitehtien työtä hankaloittavaksi tekijäksi kahdessa kolmasosassa kyselyn vastauksista. Nykyisen lainsäädännön mukaan valtion ja kuntien viranomaisten sekä muiden hankintayksiköiden on kilpailutettava hankintansa siten kuin laissa julkisista hankinnoista eli ns. hankintalaki säädetään (Laki julkisista hankinnoista 348/2007). Hankintalaki velvoittaa kilpailuttamaan aine-, tarvike- ja tavarahankinnat, erilaiset palveluhankinnat ja urakalla teetättämiset. Hankintalainsäädännön tavoitteena on ollut mm. julkisten varojen käytön tehostaminen, tarjoajien syrjimättömän ja tasapuolisen kohteleminen, julkisten palvelujen tehostaminen ja niiden laadun parantaminen. Kyselyssä ja haastatteluissa hankintalainsäädäntöä kritisoitiin monilla perusteilla, jotka kaikki liittyi-

vät siihen, että hankintalain puitteissa ei ole mahdollista aikaansaada tarpeeksi hyvää laatua. Koska tekijät tulee kilpailuttaa erikseen joka hankkeeseen, pysyviä yhteistyösuhteita tiettyjen hyväksi havaittujen toimijoiden kanssa ei pääse syntymään. Toimiminen tuttujen toimijoiden kanssa helpottaisi tutkittavien mukaan monissa tapauksissa projektin sujuvuutta ja toimisi laadun takeena. Ylipäänsä nähtiin, että kilpailuttamisjärjestelmässä hinta hankintakriteerinä tyypillisesti korostuu laadun kustannuksella, koska aidosti laatuun perustuvia kriteerejä on vaikea määrittää.

Kuvio 86. Kuinka usein olette työssänne kohdannut: Kilpailuttamismenettelyssä hinta korostuu laadun kustannuksella

”Julkishallinnossa tätä sairaalloinen kilpailuttaminen tarkoittaa sitä että ei muodostu enää semmosia luottamuksellisia suhteita minkään toimijan kanssa, vaan aina vaan haetaan kilpailulla, joka sitten yhä enemmän hintakilpailua, ja sitä kautta siitä tulee vähän semmosta kertaluonteista toimintaa, voi olla ettet samaa tilaajaa näe enää ikinä.” (yrittäjä)

”Julkisia toimijoita sitoo hankintalainsäädäntö, mutta muuten ois musta mielekästä että pystyis verkostoitumaan että suunnitteluryhmä vois vaikka aina tarjota jotakin kohdetta. Sä tiedät ne, ne entuudestaan tuntee toisensa ja ne on oppinut toimimaan yhteen. Mun mielestä se ois myös tilaajan etu, aina sitten kun jokainen työ – erikseen niin se on semmonen uus soppa sitten (...) Sellanen että ei voi tarjota tällaisia yhteistyö valmisverkostoituneita ryhmiä niin musta se on puute.” (kunta)

”Kun me ollaan tekemisissä tän julkisen sektorin kanssa joka kilpailuttaa, niin kyllä se painottuu sinne hintaan. Vaikka kuinka prosentteja hilataan sinne laadun puolelle et 70 prosenttia laatupisteitä ja 30 prosentti hintaa mut jos ne laatupisteet on kuitenkin hyvin samantapaisia eri hakijoilla niin kyllä siinä vaan helposti käy niin et se hinta nousee yllättävän määrävään rooliin. Toisaalta ymmärrän sen esimerkiksi kuntasekto-

rilla jossa usein on joku tällanen lautakunta tai kunnan hallitus tekemässä niitä päätöksiä, niin kun he ei oo asiantuntijoita siinä tilaamisessa välttämättä, niin heidän on hirveen helppo ajatella, että kun tilaa halvimman niin on oma nahka ainakin pelastettu.” (palkansaaja)

”Meillähän on täällä kaupungilla sellaset prosentit 65 laatu ja 35 hinta, selkee laatupainotus (...). Siinä on ehkä se suurin ongelma että miten sitä laatua, laatukriteereitä määritellään. Se on ongelma että kun ne pitää olla jotenkin laskettavia määreitä, se helposti ajaa siihen että kuinka monta peruskorjattua koulua tai jotakin tällasta, ja sit oikeesti kun hyvät toimistot tekee yhden kohteen vuodessa (...) Ja sitten löytyy toimistoja, joissa niin sanottu toimitusjohtaja tarjoaa itsensä pääsuunnittelijaksi, niin sillä on vuoden ajalta joku kolmetoista kohdetta missä se on ollut pääsuunnittelijana. Miten vertaat, kun jotain määriä pitää verrata niin tuleks sulla oikeesti paras siinä, no ei varmasti tuu.” (kunta)

Kaikista työnteon mielekkyyteen liittyvistä tekijöistä juuri kilpailuttamiseen perustuva hankintajärjestelmä koettiin kaikkein turhauttavimmaksi. Kolme neljäsosaa koki järjestelmän erittäin tai melko häiritsevänä, joista miltei 40 prosenttia erittäin häiritsevänä. Yksityisen sektorin työntekijät suhtautuivat hankintojen kilpailuttamiseen hie-man julkista sektoria kielteisemmin. Myös arkkitehtitoimistojen liiton selvityksessä hankintalain vaikutuksista arkkitehtipalveluihin ilmenee, että hankintalain tavoitteet ovat toteutuneet arkkitehtien mukaan erittäin huonosti kaikilla osa-alueilla. Arkkitehtitoimistot halusivat hankkia suunnittelutöitä hankintalain puitteissa tapahtuvan menettelyn sijaan enemmän neuvottelumenettelyn ja suora hankinnan sekä suunnittelukilpailujen kautta (ATL 2010, 5).

Hankintalain mukaan arkkitehtitoimistoille asetetaan referenssi-vaatimus, jossa tarkastellaan toimiston referenssejä viimeisen kolmen vuoden ajalta. Haastatellut arkkitehdit näkivät kolmen vuoden referenssajan liian lyhyenä. Tutkittavien mukaan kilpailuttamisjärjestelmä suosii isoja arkkitehtitoimistoja, koska pienten toimistojen on vaikea täyttää kriteerejä, joissa tarkastellaan toimiston viimeisen kolmen vuoden aikana toteuttamia hankkeita samantyyppisiin kohteisiin. Myös hankintalainsäädännön vaikutuksia käsittelevässä selvityksessä vastanneet näkivät, että kolmen vuoden raja ei ole sopiva (91 % vastanneista), ja että referenssi-vaatimus kohtelee arkkitehtipalveluiden tarjoajia epätasa-arvoisesti (77 % vastanneista) (ATL 2010, 12). Selvityksen mukaan erityisesti pienet arkkitehtitoimistot kokevat markkinoille pääsyn vaikeutuneen hankintalain myötä (ATL 2010, 9). Arkkitehtitoimistojen keskittymisaste onkin ollut 2000-luvulla nousussa sekä henkilöstön että liikevaihdon suhteen (Alanen 2010).

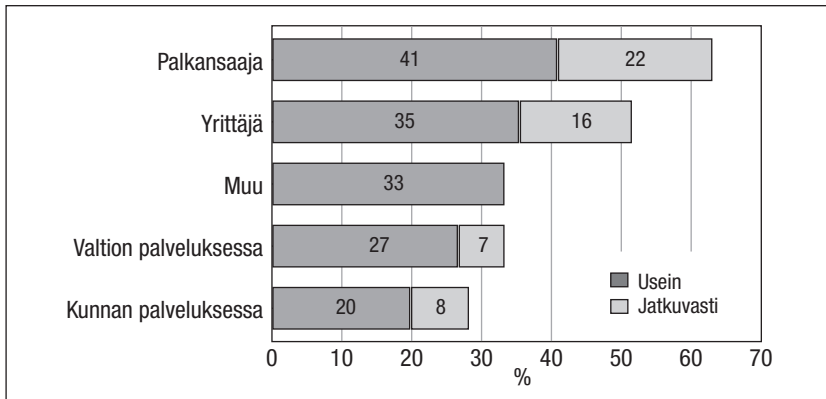
Taulukko 10. Arkkitehtipalvelujen keskittymisaste 1998–2008

	Suurten toimistojen osuus kokoaikaisesta henkilöstöstä (osuus liikevaihdosta %)			
	1998	2001	2005	2008
5 suurinta	6,6 (8,1)	8,7 (10,8)	10 (11,3)	10,1 (10,4)
10 suurinta	9,9 (13,1)	12,6 (16,2)	13,8 (15,7)	14,3 (15,8)
20 suurinta	15,2 (20,2)	18,2 (23,1)	19,6 (22,7)	20,5 (22,8)
50 suurinta	26 (32,7)	29,6 (35,3)	31,7 (36,4)	33,3 (37,5)
100 suurinta	37,7 (45)	41,5 (47,2)	44 (49,9)	45,5 (51,2)

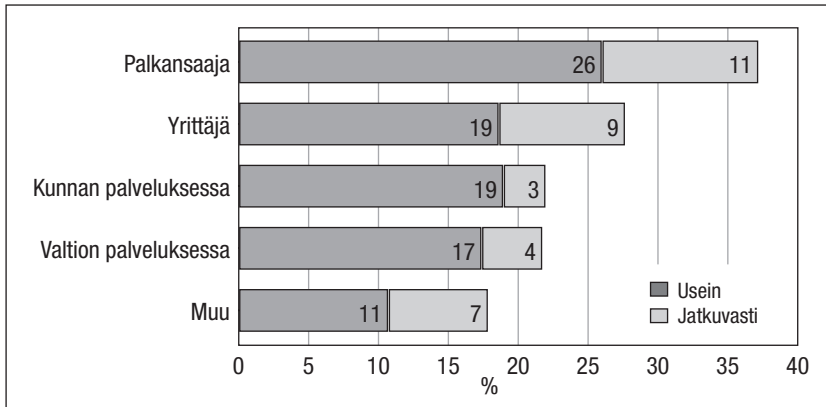
Lähde: Tilastokeskus (Tieto & Trendit 3/2010)

Sukupuolten mukaan tarkasteltaessa miesten ja naisten välillä ei ollut mainittavia eroja koetuissa ongelmissa. Sitä vastoin eri työskentelysektoreiden välisiä eroja esiintyi. Yksityisen sektorin palkansaajat kohtasivat muita ryhmiä useammin yleisiä aikataulupaineita ja kokivat, että suunnitteluun on varattu liian niukasti aikaa projektin kokonaisuudessa. Palkansaajat erottuvat jossain määrin muista ryhmistä myös vaikuttamiseen liittyvissä kysymyksissä. Palkansaajista yli 60 prosenttia koki usein tai jatkuvasti, että he eivät kykene vaikuttamaan työn aikatauluihin. Palkansaajista yli kolmasosa koki niin ikään usein tai jatkuvasti, että he eivät kykene vaikuttamaan työn laatuun ja neljäsosa koki, että heidän on ylipäätään vaikea saada omia tavoitteita hyväksytyksi. Palkansaajien keskuudessa ilmeni jonkin verran työkokemuksen keston perustuvia eroja koetuissa vaikutusmahdollisuuksissa. Työuran keskivaiheilla olevat palkansaajat kokivat vaikutusmahdollisuutensa paremmiksi, kun taas sekä alle 10 vuoden että yli 25 vuoden työkokemuksen omaavat kokivat vaikutusmahdollisuutensa heikommiksi. Siten palkansaajien keskuudessa vaikutusmahdollisuudet omien tavoitteiden läpisaamisen suhteen eivät yksiselitteisesti kasvaneet työkokemuksen myötä.

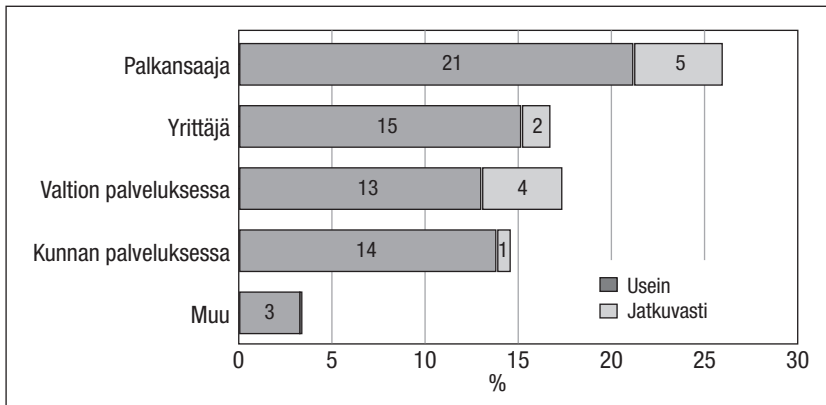
Kuvio 87. Kuinka usein olette työssänne kohdannut: Ei pysty vaikuttamaan projektin aikatauluihin

Kuvio 88. Kuinka usein olette työssänne kohdannut: Ei pysty vaikuttamaan työn laatuun

Kuvio 89. Kuinka usein olette työssänne kohdannut: Vaikea saada omia tavoitteita hyöksi

Sekä lyhyen että pitkän työkokemuksen omaavat arkkitehdit kaikilla työskentelysektoreilla kokivat, että eivät kykene vaikuttamaan projektin aikatauluihin. Sitä vastoin työkokemuksen pituudella oli yhteys koettuihin vaikutusmahdollisuuksiin työn laadun suhteen. Kokeneemmat arkkitehdit, joiden työkokemus oli 20 vuotta tai enemmän, kokivat muita harvemmin, että he eivät pääsisi vaikuttamaan työn laatuun. Vain kuudesosa 20–24 vuoden työkokemuksen omaavista koki usein, ettei pääse vaikuttamaan työn laatuun, kun 3–5 vuoden työkokemuksen omaavien joukossa osuus oli peräti kolmannes. Vain muutaman vuoden työkokemuksen omaavat arkkitehdit kaikilla sektoreilla kokivat myös muita useammin, että eivät saa tavoitteitaan hyväksytyiksi. Alle 5 vuoden työkokemuksen omaavista neljäsosa koki usein, että omia tavoitteita on vaikea saada hyväksytyksi, kun sitä vastoin 20–24 vuoden työkokemuksen omaavista vain muutama prosentti koki samaa usein. Tulosta tukee myös SAFA:n 2011 teettämän tasa-arvokyselyn tulos, jonka mukaan nuoret arkkitehdit kokivat muita useammin vaikutusmahdollisuutensa työssä vähäisiksi (Jarenko 2011, 37).

Vajaa kolmasosa vastaajista koki työssään usein tai jatkuvasti, että ei kykene vaikuttamaan työn laatuun. Kuitenkin sitä, että ei pysty vaikuttamaan työn laatuun piti häiritsevänä yli 60 prosenttia vastaajista. Vastaajat eivät siten koe törmäävänsä ongelmaan yhtä usein kuin joihinkin muihin ongelmiin, mutta näiden tilanteiden katsottiin vievän erityisen paljon työnteon mielekkyyttä. Vähiten (ei lainkaan/harvoin) arkkitehdit näyttävät aineiston perusteella törmänneen ongelmiin, jotka liittyivät tekijänoikeudellisiin kysymyksiin tai keskenään ristiriitaisiin rakentamisen normeihin. Vähän yli puolet vastaajista oli kohdannut kyseisiä asioita työssään. Samoin vähän yli puolet oli kohdannut vain harvoin tai ei ollut kohdannut lainkaan normien tuntemiseen liittyviä ongelmia. On kuitenkin huomattava, että nämäkään alueet eivät olleet ongelmattomia: esimerkiksi normien tuntemukseen liittyviä vaikeuksia kohtasi ajoittain yli kolmasosa vastaajista ja usein tai jatkuvasti muutama prosentti vastaajista, kuntasektorilla hieman muita sektoreita useammin.

5.6 Arkkitehtien ammatilliset tavoitteet

Kyselyyn vastanneiden arkkitehtien ammatillisina tavoitteina toimivuus ja käytännöllisyys nousivat kaikkein tärkeimmiksi. Yli 80 prosentille vastaajista toimivuus oli erittäin tärkeää, ja viidesosalle melko tärkeää. Seuraavaksi tärkeimmät tavoitteet olivat käyttäjän tarpeiden täyttäminen sekä ihmisten elinympäristön parantaminen, jotka molemmat olivat erittäin tärkeitä kolmelle neljäsosalle vastaajista ja melko tärkeitä joka neljännelle vastaajista. Esteettisesti tyydyttävä loppu-

tulos oli erittäin tärkeä yli 70 prosentille vastaajista ja melko tärkeä neljäsosalle vastaajista. Näistä tavoitteista oltiin hyvin yksimielisiä: vastaajia, joille em. tavoitteet eivät olleet tärkeitä oli kunkin tavoitteen kohdalla alle prosentin verran. Tavoitteet nousivat esiin myös haastatteluisissa. Tärkeimmiksi koetut tavoitteet olivat yhdenmukaisia eri työskentelysektoreilla, joskin ihmisten elinympäristön parantaminen oli erittäin tärkeää useammin julkisen (83 %) kuin yksityisen sektorin edustajille (70 %).

Taulukko 11. Arkkitehtien ammatilliset tavoitteet

	<i>erittäin tärkeä</i>	<i>melko tärkeä</i>	<i>ei kantaa</i>	<i>ei kovin tärkeä</i>	<i>ei lainkaan tärkeä</i>
	%				
Toimivuus ja käytännöllisyys	81	18	0	1	0
Käyttäjän tarpeiden täyttäminen	75	24	1	0	0
Ihmisten elinympäristön parantaminen	75	23	2	0	0
Esteettisesti tyydyttävä lopputulos	71	27	1	1	0
Teknisesti hyvin tehty työ	47	44	6	3	0
Ekologisesti kestävien ratkaisujen tuottaminen	43	48	6	4	0
Kustannustehokkuus	16	64	12	9	0
Yhteiskunnallinen ammatillinen arvostus	14	55	15	14	3
Hyvä toimeentulo	13	63	13	9	2
Arvostus ammattipiireissä	8	37	22	29	6
Taideteoksen luominen	5	22	27	39	7

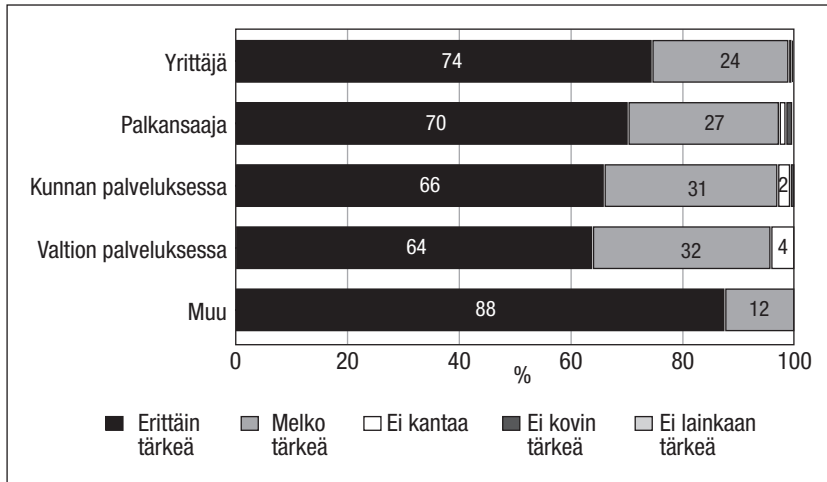
Muista ammatillisista tavoitteista teknisesti hyvin tehtyä työtä ja ekologisesti kestävien ratkaisujen tuottamista piti erittäin tai melko tärkeänä valtaosa vastaajista. Ammatillisena tavoitteena kustannustehokkuus ei ollut yhtä keskeinen: vain kuudesosan mukaan se oli erittäin tärkeä, kun aiemmin tarkasteltaessa arkkitehdin työssä tarvittavia taitoja miltei kolmasosa näki kustannustietoisuuden erittäin tärkeänä. Voikin sanoa, että kustannustietoisuus nähdään tärkeäksi käytännön työssä tavoitteiden saavuttamisessa, mutta se ei silti välttämättä ole tärkeimpien ammatillisten tavoitteiden joukossa. Ammatillisen arvostuksen suhteen yhteiskunnallinen arvostus oli jonkin verran tärkeämpää kuin arvostus ammattipiireissä. Hyvä toimeentulo jäi ammatillisissa tavoitteissa listan häntäpäähän. Toisaalta kysyttäessä myöhemmin, mitkä ovat ensisijaisia tavoitteita arkkitehtien aseman parantamisessa, parempi palkkaus nousi ykkösvaihtoehdoksi. Voisi-

kin sanoa, että vaikka hyvä palkka ei olisikaan tärkeimpiä henkilökohtaisia ammatillisia tavoitteita, palkkauksen parantaminen on keskeinen keino oman suhteellisen aseman parantamisessa muihin ammattiryhmiin nähden. Palkkauksen nähdään sitten kertovan ammatin yhteiskunnallisesta arvostuksesta.

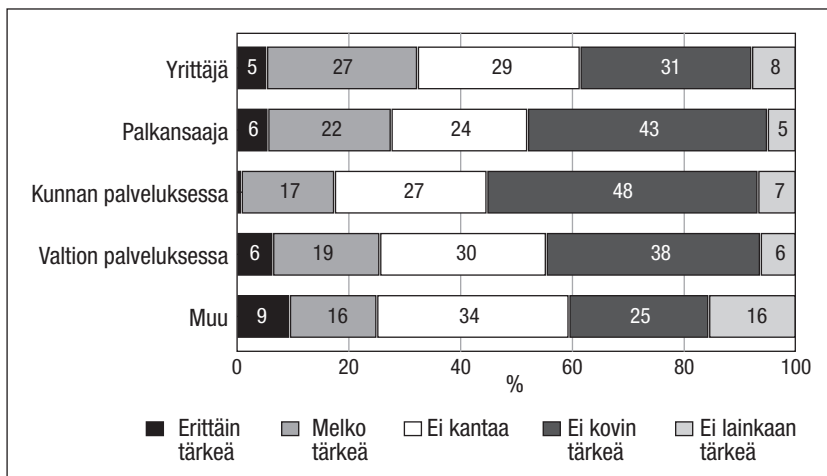
Kiinnostavaa on, että vaikka esteettisesti tyydyttävä lopputulos oli joko erittäin tai melko tärkeä 98 prosentille vastaajista, vain neljäsosalle vastaajista "taideteoksen luominen" oli erittäin tai melko tärkeää. Taideteoksen luominen oli kaikilla työskentelysektoreilla työskentelevillä vastaajilla viimeisenä ammatillisten tavoitteiden listalla. Työskentelysektoreittain tarkasteltuna kuntasektorilla oli hieman muita sektoreita enemmän vastaajia, joille taideteoksen luominen ei ollut tärkeää. Tämä selittyy paljolti kuntasektorilla työskentelevien arkkitehtien toimenkuvalla, johon liittyy vähemmän varsinaista arkkitehtisuunnittelua. Ammatillisista tavoitteista taideteoksen luomisen kohdalla oli myös selvästi eniten (yli neljäsosa) vastauksia, joissa vastaaja ei ottanut kantaa kysymykseen, mikä kertoo paitsi epätietoisuudesta, myös siitä, että kysymystä ei koeta relevantiksi. Esteettisyyden suhteen vain reilu prosentti vastaajista ei ottanut kantaa, mikä viittaisi siihen, että esteettisyys on vastaajille tunnistettavampi tai läheisempi viitekehys kuin taiteellisuus.

Esteettisesti tyydyttävän lopputuloksen saavuttaminen oli yhtä tärkeää eri-ikäisille arkkitehteille. Sen sijaan taideteoksen luominen ei ollut virkaiältään nuorimmille yhtä tärkeää. Nuoremmat eivät siten mahdollisesti koe taiteen tekemistä realistiseksi lyhyemmän työkokemuksensa vuoksi. Toinen, myös haastatteluissa tukea saanut näkemys on, että vaikka halutaan tehdä esteettisesti tyydyttävää ja laadukasta arkkitehtuuria, ei haluta välttämättä assosioitua liian voimakkaasti taiteen kentälle.

Kuvio 90. Esteettisesti tyydyttävä lopputulos ammatillisena tavoitteena

Kuvio 91. Taideteoksen luominen ammatillisena tavoitteena

Tarkasteltaessa eri tavoitteita sekä työskentelysektorin että sukupuolen mukaan muutama seikka näyttäisi erottavan nais- ja miesvastaajia. Esteettisesti tyydyttävä lopputulos oli naisille hieman tärkeämpää kuin miehille (erittäin tärkeää 75 % naisista, 68 % miehistä) kaikilla paitsi kuntasektorilla, jossa miesten ja naisten välillä ei ollut merkitsevää eroa. Käyttäjän tarpeiden täyttäminen oli erityisen tärkeää yksityissektorilla työskenteleville naisille. 91 prosentille naisryttäjistä (M 76 %) ja 79 prosentille naispalkansaajista (M 70 %) tämä oli *erittäin* tärkeää ammatillisena tavoitteena. Ihmisten elinympäristön parantaminen on kolmas tavoite, joka näyttäisi erottavan nais- ja miesvastaajia työskentelysektorista riippumatta. Tavoite oli naisille (82 %) useammin erittäin tärkeä kuin miehille (68 %) kaikilla työskentelysektoreilla.

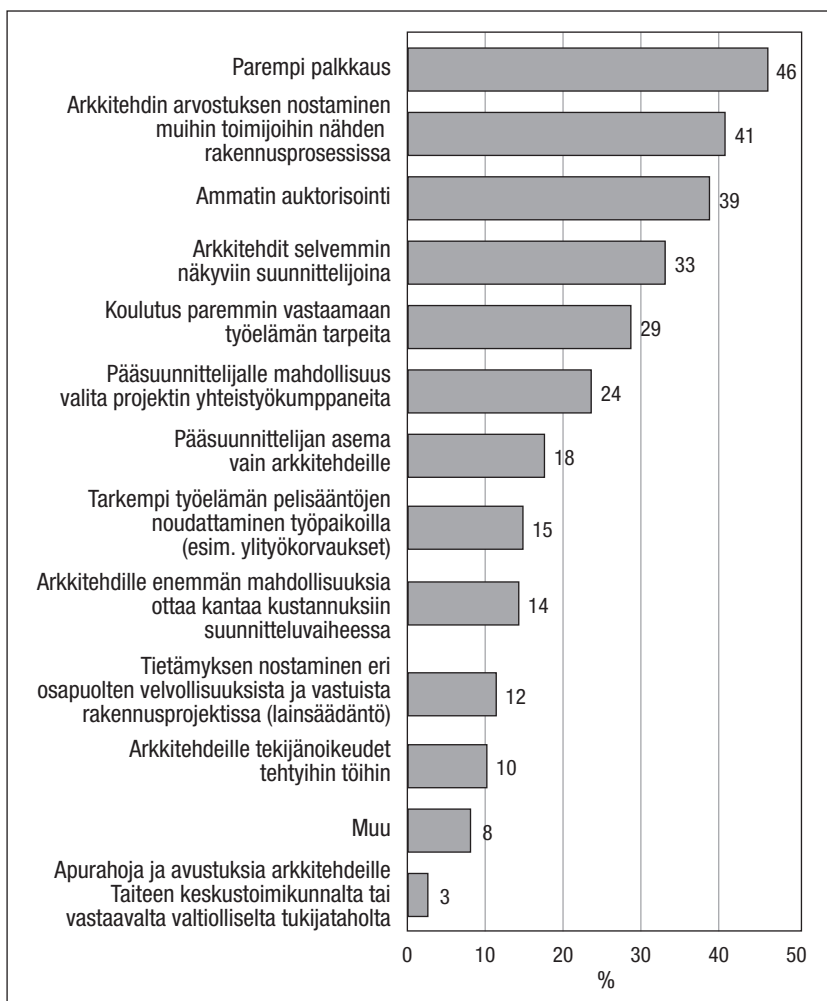
Yhteiskunnallinen ammatillinen arvostus on tavoite, jossa julkisen sektorin naiset ja miehet eroavat toisistaan siten, että arvostus on erittäin tärkeää julkisella sektorilla työskenteleville naisille useammin kuin miehille sekä kunta- (N 19 % M 11 %) että valtiosektorilla (N 23 % / M 13 %) sekä sektorilla ”muu” (N 25 % / M 9 %). Yksityisellä sektorilla ei ole vastaavia sukupuolten välisiä eroja yhteiskunnallisen ammatillisen arvostuksen suhteen. Hyvä toimeentulo ammatillisena tavoitteena näyttää jakavan sukupuolet palkansaajasektorilla, jossa se on erittäin tärkeä ammatillinen tavoite viidesosalle miehistä, mutta vain kymmenesosalle naisista. Muilla työskentelysektoreilla kysymys ei jakanut sukupuolia. Kuitenkin kysyttäessä, mitkä tekijät parantaisivat arkkitehtien asemaa⁴³, palkkaus oli asialistan kärjessä tasan miehillä ja naisilla. Siten voisi sanoa, että yksityisen sektorin palkansaajamiehet mieltävät hyvän toimeentulon nimenomaan ammatillisen arvostuksen mittariksi useammin kuin muut vastaajat.

5.7 Tärkeimmät toimenpiteet arkkitehtien aseman parantamiseksi

Tutkimuksessa haluttiin selvittää, mitkä keinot arkkitehtien itsensä mukaan olisivat keskeisiä arkkitehtien aseman parantamiseksi. Kysymystä selvitettiin kyselyssä ja haastatteluissa. Kysymyslomakkeessa vastaajat saivat valita kolme vaihtoehtoa 12 vaihtoehdon joukosta. Useimmin mainituksi nousivat parempi palkkaus (46 % vastauksista), arkkitehdin arvostuksen nostaminen muihin rakennusprosessin toimijoihin nähden (41 % vastauksista) ja ammatin auktorisointi, jolloin vain tietyt pätevyysvaatimukset täyttävät toimijat saavat toimia rakennussuunnittelijan tehtävissä (39 % vastauksista). Näkemuserot eri työskentelysektoreiden välillä olivat yleisesti hieman suurempia kuin erot sukupuolten välillä. Joitakin poikkeuksiakin löytyi, joista tarkemmin tuonnempana.

43 Ks. luku 5.7.

Kuvio 92. Tärkeimmät toimenpiteet arkkitehtien aseman parantamiseksi

Prosenttien summa ylittää 100 %, koska vastaajat valitsivat useamman vaihtoehdon.

Työskentelysektoreittain tarkasteltuna parempaa palkkausta kaivattiin erityisesti palkansaajien keskuudessa (palkansaajat 57 % / kaikki vastaajat 46 %). Kunnalla työskentelevistä vain reilu kolmasosa nosti palkkauksen tärkeimpien toimenpiteiden joukkoon. Tätä selittänee osittain se, että Suomessa arkkitehtien palkat ovat keskimäärin matalimmat yksityisellä kuin julkisella sektorilla (ACE 2008, 60). Pisimmän työkokemuksen omaavat arkkitehdit mainitsivat paremman palkkauksen harvimmin. Parempi palkkaus oli eniten mainittu toimenpide arkkitehtien aseman parantamiseksi sekä naisten että miesten kohdalla. Kansainvälisessä vertailussa suomalaiset (ja muut pohjoismaiset) arkkitehdit ovat EU:n keskiarvoa tyytyväisempiä palkkatasoonsa, joskin kaikissa maissa eri ammattiin liittyvistä tekijöistä vastaajat olivat vähiten tyytyväisiä palkkaukseensa (ACE 2008, 69).

Kyselyssä ja haastatteluissa nousi esiin, kuinka arkkitehdit kokivat, että heidän palkkakehityksensä on jäänyt jälkeen muista ammattiryhmistä. Palkkausta verrattiin tyypillisesti rakennusalan diplomi-insinöörien palkkaan, jolloin insinöörien nähtiin saavan parempaa palkkaa yhtä vaativasta tai jopa vähemmän vaativasta työstä.

”Arkkitehtien palkkahan on suunnilleen puolet insinöörien palkasta et insinöörit on pitänyt huolta paremmin tästä. Tästä tulee vähän se ristiriita et kun oot taiteellinen niin ethän sä voi vaatii siitä mitä sä ilokses teet niin kauheesti palkkaa. Se on sisäänrakennettu arkkitehteihin myös vähäsen.” (valtio)

”Arkkitehti on vaativammassa asemassa hankkeissa kuin muut suunnittelijat, mutta palkkiot ja arvostus on selvästi heikompia esim. insinööreihin nähden. Yleensä arkkitehdin työ elää ja muuttuu moneen kertaan hankkeen aikana, mutta insinöörien työ tehdään paremmalla palkkiolla vain kerran.” (palkansaaja)

Tutkimusten mukaan suomalaiselle suunnittelijaprofessiolle on ominaista arkkitehti- ja insinöörikunnan välinen ristiriita ja epäluulo suhteessa toisen ammattiryhmän ammattitaitoa kohtaan (Puustinen 2004, 14). Aiemmin tarkasteltiin, kuinka ammattikuntien vaikutusvallasta puhuttaessa rakennuttajakonsultilla (joka on tyypillisesti koulutukseltaan diplomi-insinööri) nähtiin olevan liikaa vaikutusvaltaa arkkitehteihin nähden. Insinöörit saatettiin myös nähdä kielteisessä mielessä ”teknikkoina”, jotka eivät pysty näkemään rakentamista esteettis-toiminnallisena kokonaisuutena. Toisaalta monet vastaajat halusivat tuoda juuri arkkitehtien teknistä osaamista enemmän esiin, jotta arkkitehdit saisivat enemmän arvostusta. Monitahoinen suhde teknisyteen tulee esille myös arkkitehtien suhteessa taiteilijuuteen, jota käsitellään luvussa 5.9.

Arkkitehdin arvostuksen nostaminen muihin rakennusalan toimijoihin nähden nousi toiseksi eniten mainituksi tavoitteeksi. Se oli kolmen tärkeimmän toimenpiteen joukossa 41 prosentissa vastauksista. Muutamissa haastatteluissa ja kyselyssä arkkitehtien arvostuksen laskun koettiin johtuvan osittain arkkitehdeistä itsestään. Myös tämä tekijä liittyy osaltaan palkkaukseen: nähtiin että alihinnoitteleamalla työnsä arkkitehdit ajavat myös ammatin arvostusta alaspäin. Kovassa kilpailutilanteessa vallassaolevalle töiden hinnoittelukäytännölle ei kuitenkaan koettu juuri olevan vaihtoehtoja. Aiemmin tarkasteltiin myös, kuinka arkkitehdit ovat luopuneet osasta rakennuttamiseen tai hallinnoimiseen liittyviä tehtäviä. Lisäksi joidenkin mielipiteiden mukaan arkkitehtien nähtiin asettuneen tavoittamattomiin asiakkaaseen nähden, joka osaltaan heijastuu arkkitehtuurin arvostukseen. Arkkitehtien heikko arvostus näkyi tutkittavien mukaan tyypillisesti siinä, että erilaiset rakentamisen ongelmat laitetaan helposti arkkitehdin syyksi.

”Ihan kaikki meidän työmaalla oli virheellisiä asioita niin ne oli aina arkkitehdin vika. Se oli jotenkin sellanen hauska sylkykuppi työmaalla (...) Varmaan nyt se oli piruilua ja se on ehkä kärjistetty esimerkki mutta kuitenkin vähän silti se henki, että jos rakennushankkeessa menee joku pieleen, niin se on arkkitehdin vika.”(kunta)

”Puhutaan hometaloista ja tämmösestä (...) Monet niistä tulee arkkitehdin synneiksi vaikka se ei oo siitä kyse, vaan että rakennusdetaljit on tehty väärin ja ennen kaikkee ne on toteutettu väärin ja niitä ei oo valvottu.” (valtio)

”Kyllä edelleen mä näen että asenne arkkitehtuuria ja arkkitehtejä kohtaan on sellainen vähän, että tällainen välttämätön paaha. Sen kyllä huomaa melkein kaikesta. Insinöörit pysyy osoittamaan laskelmilla ja suunnitelmilla että sen on oltava näin. Se on helppo mitata sitä suunnittelua. Mutta tää joka vaikuttaa kaupunkikuvaan, josta aina sanotaan että se on katsojan silmässä se maku, mutta ei se oo. Ja yrittänyt perustella ja puolustaa sitä näkemystä niin se ei oo aina niin helppoa.” (kunta)

”Jos ovi aukeaa väärin niin se on sitä arkkitehtuuria siinä. Semmosia kuulee aika usein. Ja sit mä olin yksissä juhlissa joissa oli pelkästään tekkareita, en ollut silloin valmistunut, oli melkein 10 tekkaria ja minä yksin arkkitehtina. Ja sitten yksi niistä tekkareista kysyi, että nyt kun on arkkitehti tässä niin nyt on pakko kysyä että miksi lämpöpatterin termostaatti tulee sinne sivulle miksei mene sinne ylös, siihen kompastuu. Mä olin vaan että eiks se ole jonkun teistä hommia (...) Se on tosi valitettavaa että jos joku ei toimi tai on kallis (...) niin se on sitten arkkitehtuuri.” (palkansaaja)

”Arkkitehtien ja toimistojen suurin ongelma on oman työn taloudellisen arvon aliarviointi ja suunnittelijahintojen polkeminen. Työn vastuullisuuden ja vaativuuden mukainen laskutus on osoitus oman työn arvostuksesta – ja jos ei oman työn arvostus näy ulospäin, kuinka muut voisivat arvostaa sitä?” (palkansaaja)

Julkisella sektorilla ammatin arvostuksen nostamista ei nähty aivan yhtä tarpeellisena kuin yksityisellä sektorilla (valtiosektori 30 %, kunta 35 % / yrittäjät 43 %, palkansaajat 46 %). Naiset mainitsivat arvostuksen nostamisen hieman miehiä useammin kaikilla sektoreilla, erityisesti yksityissektorilla. Sitä vastoin yhdyskuntasuunnittelun arvostuksen nähtiin haastatteluissa ja muutamissa kyselyn kommentteissa olevan hieman nousussa aiempaan tilanteeseen nähden. Myös muissa tutkimuksissa on tuotu esille, että kaavoittajien työn arvostus on noussut varsinkin arkkitehtien ammattikunnan sisällä. Syinä tähän ovat olleet laman myötä muun kuin kaavoittajana toimineen arkkitehtikunnan kohtaama työttömyys, maankäyttö- ja rakennuslain mukanaan tuoma lisääntynyt kiinnostus kaupunkisuunnitteluun ja kaavoitukseen sekä yleinen kaupunkikulttuurin esiinnousu (esim. Puustinen 2004, 25.)

Kansainvälisen arkkitehtitutkimuksen mukaan suomalaiset arkkitehdit näkivät olevansa hyvin tai melko arvostettuja asiakkaiden (70 % vastaajista) ja muiden arkkitehtien keskuudessa (67 % vastaajista). Julkisen vallan arvostusta tunsivat kokevansa 47 prosenttia, suuren yleisön arvostusta koki saavansa 43 prosenttia vastaajista. Rakennusteollisuuden toimijoiden keskuudessa arvostusta koki saavansa 41 prosenttia arkkitehteistä. (ACE 2008, 24–31). Vaikka tässä selvityksessä ei eritelty arkkitehtien kokemaa arvostusta eri toimijoiden kesken, tulokset koetun arvostuksen suhteen ovat samansuuntaisia; arkkitehdit kokevat, että arvostuksessa suuren yleisön ja rakennusteollisuuden toimijoiden keskuudessa olisi parantamisen varaa. Käsitys suuren yleisön vähentyneestä arvostuksesta saa tukea Suomen Kuvalehden ammattibarometrien tuloksista, joiden mukaan arkkitehdin ammatin arvostus, joka on perinteisesti ollut Suomessa korkea, on laskeutunut tasaisesti tarkastelujakson ajan⁴⁴.

Arkkitehdin ammatin auktorisointi oli kolmanneksi useimmin mainittu toimenpide arkkitehtien aseman parantamiseksi (39 % vastaajista). Auktorisoinnin katsottiin selkeyttävän ammattinimikkeiden kirjoa ja osoittavan arkkitehdin koulutustason, mikä antaa pätevälle arkkitehdille lisää uskottavuutta toimijana. Suomessa arkkitehdin tehtävissä voivat toimia myös henkilöt, jotka eivät ole suorittaneet arkkitehdin tutkintoa. Lisäksi arkkitehti-nimitystä ei ole varattu yhden ammattiryhmän käyttöön, vaan sitä käytetään mm. IT-alalla. Ammatin auktorisoinnin näkivät tarpeellisiksi erityisesti julkisella sektorilla työskentelevät sekä kunnalla että valtiolla (molemmat 47 %). Palkansaajat olivat muita vastaajia skeptisempiä ammatin auktorisoinnin etuja kohtaan.

Ammatin auktorisointi jakoi vastaajia työkokemuksen pituuden mukaan siten, että lyhyemmän työkokemuksen omaavat pitivät muita harvemmin ammatin auktorisointia tärkeänä, mutta auktorisoinnin kannattajien osuus kasvoi melko tasaisesti työskentelökokemuksen lisääntyessä. Alle 5 vuotta työskennelleistä vain neljäsosa mainitsi ammatin auktorisoinnin. Miehet mainitsivat ammatin auktorisoinnin naisia useammin muilla paitsi valtiosektorilla: miehillä auktorisointi oli toiseksi eniten mainittu toimenpide, kun naisilla auktorisointi oli kolmanneksi eniten mainittu, paremman palkkauksen ja ammatin arvostuksen nostamisen jälkeen.

”Arkkitehdin asema lienee suurilla paikkakunnilla paremmin järjestyksessä; täällä saavat vielä kirvesmiehetkin toimia ”väärinä arkkitehteina” ja jälki on sen mukaista. Sanktiot puuttuvat.”(yrittäjä)

44 SK 20/2010, SK 45/2007,
<http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/ammattien-arvojarjestys-1991>.

”On erikoista, että maassa jossa lähes kaikki asiat on luvanvaraisesti säädeltyjä toimenpiteitä, saa rakennusten suunnittelijana toimia ko. ammattiin kouluttamaton henkilö. Rakentamisessa on kuitenkin kyseessä suuret taloudelliset ja yhteiskunnalliset arvot yksilön ja yhteiskunnankin tasolla.” (kunta)

”Sanaa arkkitehti ei mielestäni pitäisi käyttää muissa yhteyksissä – ei edes rakennusarkkitehti -muodossa. Myös tietoliikenteen suunnittelijoille jokin muu nimike.” (yrittäjä)

Suomessa mm. Suomen Arkkitehtiliitto ja Arkkitehtitoimistojen liitto ovat ajaneet arkkitehdin ammatin auktorisointia, jotta vain tietyt pätevyysvaatimukset täyttävä henkilö saisi käyttää arkkitehti-nimitystä. Kysymys arkkitehdin ammatin harjoittamisen pätevyysvaatimuksista ja arkkitehti-nimikkeen käyttämisestä ei ole uusi. Arkkitehdin pätevyysvaatimuksia pohdittiin jo 1900-luvun alkupuolella, jolloin arkkitehtiklubin piirissä keskusteltiin, olisiko säädettävä pätevyysvaatimuksia niille, jotka harjoittavat arkkitehdin ammattia Helsingissä, vaikkakaan (mm. arkkitehti Lars Sonckin mukaan) tarkoituksena ei välttämättä ollut monopolisoida rakennusten suunnittelua arkkitehteille (Wäre 1992, 62–63). Pelkän arkkitehdin koulutuksen ei välttämättä myöskään nähty takaavan riittävästi, että henkilö voisi kuulua arkkitehdin ammattikuntaan, vaan nähtiin, että koulutuksen lisäksi tulisi edellyttää toimintaa alalla (Wäre 1992, 64). Vuonna 1917 arkkitehtiklubissa keskusteltiin arkkitehti-nimityksen varaamisesta vain korkeakouluista valmistuneille arkkitehteille, josta tuli kiistan aihe vuosikymmeniksi (Salokannel 1993, 59). 1950-luvun lopulla rakennushallitus esitti, ettei hyväksyisi arkkitehti-nimityksen myöntämistä muille kuin Teknillisen korkeakoulun arkkitehtitutkinnon tai vastaavan tutkinnon suorittaneille henkilöille, mitä ei kuitenkaan hyväksytty. 1960-luvulla kiisteltiin siitä, voivatko opisto- ja korkeakouluasteelta valmistuneet käyttää samaa arkkitehti-nimitystä, jonka seurauksena 1970-luvun alussa synnyttiin alemman koulutusasteen suorittaneille nimike rakennusarkkitehti. (Hautala-Kajos & Härö 1986, 53–54.) Rakennusarkkitehtien koulutus lopetettiin 1996, mutta mm. rakennusalan toimihenkilöiden valtakunnallinen keskusliitto on lähtenyt ajamaan rakennusarkkitehtien koulutuksen uudelleenaloittamista.

Neljänneksi useimmin mainittu tekijä arkkitehtien aseman parantamiseksi oli arkkitehtien tuominen nykyistä selvemmin näkyviin suunnittelijoina (33 % vastauksista). Kysymys liittyy jälleen ammatin kokemaan arvostukseen. Haastateltavien mukaan arkkitehdin tekemää työtä ei välttämättä huomata tai tunnusteta verrattuna siihen näkyvyyteen, jonka esimerkiksi rakennusliikkeet saavat rakennushankkeessa. Arkkitehteja ei tuoda tutkittavien mukaan esille myöskään julkisessa keskustelussa tai mediassa, paitsi satunnaisesti negatiivisissa yhteyksissä. Nähtiin, että vastuu näkyvyydestä ja julkisuuskuvausta on rakennusalan muilla toimijoilla ja medially, mutta myös ammatti-

kunnalla itsellään. Arkkitehtien esiintuomisen suhteen ei näkynyt kahtiajakoa julkisen ja yksityisen sektorin välillä, vaikka pieniä eroja esiintyi. Arkkitehtien esiintuominen oli erityisen tärkeää yrittäjille (39 %), vähiten ajatus sai kannatusta valtiosektorilla (23 %). Kysymyksessä oli nähtävissä hienoinen ero sukupuolten välillä siten, että miesvastaajat mainitsivat arkkitehtien esiintuomisen hieman naisia useammin (N 31 %, M 36 %).

Vajaa kolmasosa vastaajista näki, että arkkitehdin aseman parantamiseksi koulutus tulisi saada paremmin vastaamaan työelämän tarpeita. Koulutuksen painotuksia käsiteltiin tarkemmin luvussa 5.4, jossa ilmeni, että arkkitehdit kaipaavat enemmän koulutusta erityisesti projektinhallintaan, johtamiseen ja neuvottelu- ja kommunikaatiotaitoihin liittyen. Arkkitehdin aseman parantamiseen liittyen koulutuskysymys jakoi julkisen ja yksityisen sektorin siten, että julkisella sektorilla työskentelevät olivat muita tyytymättömämpiä koulutuksen ja työelämän vastaavuuteen (valtio 36 %, kunta 37 % / yksityissektori molemmat 24 %). Arkkitehtikoulutus ei siten mahdollisesti tarjoa oikeanlaista sisältöä julkisen sektorin tehtäviin. Vastaajan työkokemuksen pituudella ei ollut merkittävää vaikutusta vastauksiin.

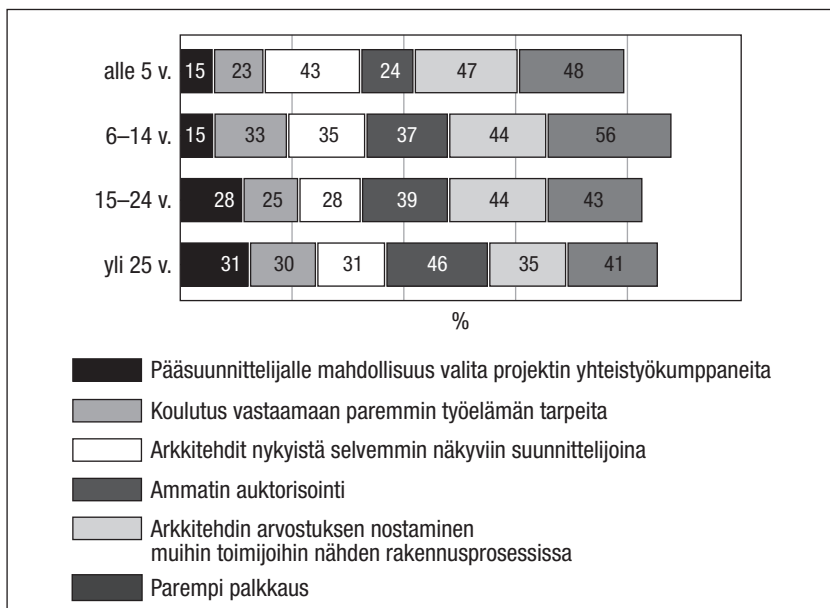
Muista arkkitehtien asemaa parantavista tekijöistä on syytä mainita arkkitehtien työehtoihin liittyvä kysymys, joka oli muotoiltu: ”Tarkempi työelämän pelisääntöjen noudattaminen työpaikoilla (esim. ylityökorvaukset)”. Tekijä mainittiin joka kuudennessa vastauksessa, mutta vastauksissa oli melko runsaasti hajontaa eri vastaajaryhmien välillä työskentelysektorin, työkokemuksen ja sukupuolen mukaan. Julkisella sektorilla valtio ja kunta erosivat toisistaan siinä, että valtiosektorilla ongelma nähtiin hyvin vähäiseksi (6 %) siinä missä kunta-laisten näkemykset noudattelivat vastauksen keskiarvoa. Yrittäjien ja yksityisen sektorin palkansaajien välillä oli sitä vastoin suurempi ero. Palkansaajat kaipasivat selvästi muita ryhmiä useammin tarkempaa pelisääntöjen noudattamista (21 %), kun taas yrittäjät (so. työnantaja-puoli) näkivät pääsääntöisesti työehtoasioiden olevan kunnossa (7 %).

On huomattavaa, että alle 5 vuotta työskennelleistä neljäsosa mainitsi tarkemman pelisääntöjen noudattamisen kysymyksen keskiarvon ollessa 15 prosenttia. Nuorimmilla näyttäisi näin ollen olevan eniten kielteisiä kokemuksia työelämän sääntöjen noudattamisesta, tai sitten he ovat kysymyksen suhteen kriittisempiä kuin pidempään työelämässä olleet vastaajat. Vastauksissa oli eroja myös nais- ja miesvastaajien välillä siten, että naiset kaipasivat työelämän pelisääntöjen noudattamista miehiä useammin (N 18 %, M 11 %).

Kaikista harvimmoin ensisijaisten toimenpiteiden joukkoon arkkitehtien aseman parantamiseksi ylsi valtiollisten tukijatahojen kuten Taiteen keskustoimikunnan myöntämät apurahat ja avustukset, jotka mainitsi vain 3 prosenttia vastaajista. Näin pienellä vastaajajoukolla ei voi tilastollisesti luotettavasti väittää mitään sektorien välisistä erois-

ta. On kuitenkin huomattava, että valtiosektorilla työskentelevistä joka kymmenes mainitsi toimenpiteen, kun esimerkiksi kuntasektorilla yksikään vastaaja ei nostanut toimenpidettä kolmen tärkeimmän joukkoon. Muiden ryhmien vastaukset noudattelivat keskiarvoa. Valtiosektorin arvostus kertonee valtiosektorilla työskentelevien arkkitehtien muita sektoreita läheisemmästä suhteesta valtiollisiin tukijatahoihin. Muita yksittäisiä parannusehdotuksia olivat mm. olivat mm. arkkitehdin toimenkuvan laajentaminen ja arkkitehtuuriasiantunteuksen lisääminen lainsäädäntöelimissä.

Kuio 93. Tärkeimmät toimenpiteet arkkitehtien aseman parantamiseksi, työkokemuksen mukaan

Tarkasteltaessa tärkeimpinä pidettyjä tavoitteita voidaan nähdä tiettyjä työkokemukseen perustuvia eroja. Pidemmän työkokemuksen omaavat arkkitehdit näkivät ammatin auktorisoinnin oleellisempänä arkkitehdin asemaa parantavana tekijänä kuin vähemmän aikaa työelämässä olleet arkkitehdit. Parempi palkkaus ei ollut yhtä tärkeä toimenpide työurallaan jo pitkällä oleville arkkitehdeille kuin muille. Virkaiältään kokeneimmat arkkitehdit kokivat myös muita harvemmin, että arkkitehdin arvostusta muihin toimijoihin nähden tulisi nostaa, mahdollisesti koska he kokevat omassa työssään pystyvänsä ajamaan tavoitteitaan tehokkaammin kuin nuoremmat kollegansa. Kysymys pääsuunnittelijoiden paremmasta mahdollisuudesta valita projektin yhteistyökumppaneita oli kokeneemmille arkkitehdeille tärkeämpää kuin muille. Uransa keskivaiheilla olevien, 6–14 vuotta

työskennelleiden keskuudessa parempi palkkaus oli hieman muita ikäryhmiä tärkeämpää. Heidän joukossaan oli myös hieman muita enemmän niitä, jotka näkivät koulutuksen ja työelämän tarpeiden olevan epäsuhdassa. Työelämässä lyhimmän aikaa olleet (alle 5 vuotta) halusivat muita enemmän tuoda arkkitehdit esille suunnittelijoina.

5.8 Arkkitehti luovana ongelmanratkaisijana ja rakentamisen laadun vartijana

Haastatteluissa kysyttiin haastateltavien määritelmiä siitä, millainen on hyvä arkkitehti ja millaista on onnistunut arkkitehtuuri. Kuten kyselyssä, myös haastatteluissa luova ongelmanratkaisukyky nousi keskeiseksi ominaisuudeksi. Hyvä arkkitehti kykenee luomaan toimivan ja esteettisesti tyydyttävän kokonaisuuden annettujen reunaehtojen puitteissa. Arkkitehti on haastateltavien mukaan myös generalisti ja asioiden yhdistelijä, joka ottaa kokonaisvastuun siitä, että tarvittavat toiminnalliset ja tekniset näkökulmat otetaan huomioon. Näkemys on yhteinen yksityisen ja julkisen sektorin arkkitehdeille. Mielikuva arkkitehdista asioiden yhdistelijänä vastaa perinteistä käsitystä arkkitehdista, jonka mukaan arkkitehti on ennen kaikkea synteetikko, joka yhdistää tietonsa ja taitonsa arkkitehtuurin eri osa-alueilta (von Bonsdorff 1991, 52).

”Erilaisten asioiden yhteen nivomisen taito on varmasti yks niistä ensisijaisia kun ajatellaan, että liikutaan teknisen osaamisen ja tällasen taiteellisen näkemyksen välimaastossa niin jo näitten kahden asian yhteensovittaminen plus sitten että tulee vielä ne asiakasnäkökulmat ja yhteiskunnan asettamat muut velvoitteet (...) Sellanen että kudotaan yhteen erilaisia asioita ja niitten hallitseminen tasapainossa.” (palkansaaja)

”Suunnittelijana ehkä kuitenkin ajattelen että mä olen semmoinen tehtävienratkoja. Et mua kiinnostaa ongelmat ja niiden ratkaiseminen. Se kuulostaa insinöörimäiseltä mut siinäkin mä sanoisin että on erilaisia vivahteita ja tietysti niin kuin kyllä siinä arkkitehtuuri koko ajan taustalla on ja mun lähestymistapa on kyllä erilainen kuin insinööreillä. Ehkä just se että semmoinen tietty kokonaisvaltainen lähestymistapa, kokonaisvaltaisuus on arkkitehdille hyvin tyypillistä.” (yrittäjä)

”Arkkitehti on ainoa joka siinä prosessissa ymmärtää sen rakennuksen toiminnan (...) Se ymmärtää sen rakennuksen kokonaisuuden sekä fyysisesti, esteettisesti että toiminnallisesti. Mikään muu ammattikunta ei tuo sitä siihen. On ihan turha sanoa että esim. joku rakennesuunnittelija, se ymmärtää sen sitten kun arkkitehti on antanut puitteet sille (...) Silloin on arkkitehti se yhteenliittäjä, kokoaja. Ja sitten lopuksi se on vielä sen rakennuksen ulkonäön antaja, hahmon antaja. Mut se hahmonantajuus on vain yksi osa.” (palkansaaja)

Usein toistui näkemys, jonka mukaan arkkitehtitaho on ainoa, jota aidosti kiinnostaa pitkäjänteinen rakennetun ympäristön kehittäminen, muiden tahojen tavoitteiden ollessa lyhytjänteisempiä, välittömään taloudelliseen voittoon tähtäviä. Myös tämä vastaa perinteistä näkemystä arkkitehdista rakennusprosessin puolueettomana osapuolena ja eräänlaisena yhteisen edun valvojana (Wäre 1992, 68). Tässä yhteydessä haastateltavat viittasivat usein laadukkuuteen. Laadulla saatiin tarkoitettua toimivuutta ja virheettömyyttä, mutta yleensä laatu käsitettiin laajemmin, toimivuuden lisäksi esteettisenä kokonaisnäkemysenä, jonka vain arkkitehti voi tuoda rakentamisen prosessiin.

Vaikka laadun toteutumista on osaltaan pyritty takaamaan erilaisin normein ja laatukriteerein, arkkitehtonisen laadun tuottaminen ja todentaminen ei palaudu vain mitattaviin suureisiin. Kuten Norvasuo (1991, 45) toteaa, arkkitehtuurissa on asioita, joita voidaan tarkastella virheen ja oikean suorituksen mittapuulla, mutta myös asioita, joiden ulottuvuudet ovat toisenlaisia. Nämä esimerkiksi toiminnallisuuteen, tilojen sommitteluun ja mittasuhteiden ymmärtämiseen liittyvät tekijät ovat onnistuneisuutensa suhteen vaikeammin mitattavissa, mutta samalla juuri näiden tekijöiden hallitsemisesta arkkitehdin ammattitaito paljolti muodostuu.

”Kyllä se on se rakentamisen laatu et ei kellään muulla kun arkkitehdilla oo koulutusta ja näkemystä siitä et miten tehdään semmoinen kaunis, kestävä ja toimiva rakennus.” (yrittäjä)

” [Arkkitehdilla] on edes jonkinasteinen näkemys siitä arkkitehtuurista ja että rakennushankkeissa muillakin asioilla on merkitystä kun vaan niillä kustannuksilla. Se rahahan nyt tässä maailmassa määrää niin paljon ja, rakennuttajat usein saattaa olla taas paljolti muuta kun arkkitehteja niin se semmonen suorasanen kustannusten painottaminen, että se jyrää kaikki muut tavoitteet allensa, niin ehkä mun mielestä arkkitehti pystyy tuomaan (...) arkkitehtonisia tavoitteita joista täytyy olla valmis myös maksamaan.” (kunta)

”Ennen kaupungin arkkitehti oli aina arkkitehti ja nykyään se pesti on sen nimee on muutettu ... Ja otetaan joku insinööri ja se on niin kuin goodbye laatu sitten. Jos se on joku tiesuunnittelija tai joku niin eihän ne ymmärrä siitä laadusta.” (yrittäjä)

Haastateltavat saivat määritellä, millaista on hyvä ja onnistunut arkkitehtuuri. Toistuvasti määriteltiin, että hyvään arkkitehtuuriin kuuluu innovatiivisuus ja yllätyksellisyys, se, että uskalletaan hakea ratkaisuja ennakkoluulottomasti.

”Arkkitehtuuriin kuuluu just sellanen tietty lokeroiden välttäminen ja se että kaikki ongelmat on jotenkin kiinnostavia. Tää on vaan sitä tällasta luovaa ongelmanratkaisua mut sit siihen täytyy myös keksiä aina joku vähän isompi jippo.” (kunta)

”Ihmiset välillä vois havahtuu siihen ympäristöönsä eikä men-
nä vaan (...) Hyvä arkkitehtuuri vois ehkä jollain lailla herättää
ihmisiä niinkun kokemaan ja myös sitä omaa suhdettaan siihen
taloon.” (yrittäjä)

”Siellä on helppo toimia se myös se on toiminnallinen funktio-
naalinen se on selkeä. Siellä on helppo liikkua, jos ajatellaan nyt
ihan rakennusta tai asemakaavaa eli kaavotusta, et se on ym-
märrettävää että totta kai yllätyksellistä myös et ei oo tylsää.
Siis sehän tappaa arkkitehtuurin jos on tylsää.” (valtio)

Vastauksissa nousi toistuvasti myös esiin ajatus siitä, että arkkiteh-
tuurin tulisi herättää tunteita ja puhutella ihmisiä. Haastateltavat
määrittivät siten hyvän arkkitehtuurin sen kautta, kuinka se pystyy
tarjoamaan käyttäjälle elämyksiä. Tuolloin arkkitehdin tärkeimpänä
tehtävänä on tavoittaa yleisönsä tunnetasolla, tai kuten Kai Nyman
asian ilmaisee: *Rakennustaiteessa arkkitehtoninen muoto on jalostunut
kauneudeksi. Kauneudella en siis ymmärrä mitään ulkoista ominaisuutta,
vaan se on olioiden -arkkitehtuurissa talojen ja ympäristöjen – sisäinen relaa-
tio, joka ilmaisee niiden merkityksellisyyttä ilmeikkäällä, mieleen painuvalla,
sydäntä liikuttavalla tavalla. (...) Arkkitehdin ammattina on tämän taiteen
tekeminen. Jos hänen luomuksensa jää käyttäjälleen vailla muotoa, on hän
epäonnistunut taiteilijana.* (Nyman 1998, 21.)

”Mä oon aina jotenkin vieroksunut rakennustaide-sanaa mut
toisaalta en mä haluu sitä täysin pyyhkiä poiskaan. Kyllä mun
mielestä jopa asuinrakennus voi olla heh tietyllä tavalla ylevä
tai voi herättää paljon tunteita joita mä kuitenkin taas assosioin
tällaseen taiteeseen, tällasta elämyksellisyyttä.” (kunta)

”Se herättää tunteita on aika tärkeä pointti tossa että ei jätä kyl-
mäksi. (...) Se on mun mielestä jotenkin hienoa et pystyy aidosti
vaikuttamaan ihmisiin ja antaa jotain lisäarvoa. Se ei oo vaan
joku talo jota kukaan ei huomioi, toki se ei oo sitä huomiotalo-
utta et pitää aina tehdä jotain hätkähdyttävää, et se voi olla hy-
vin yksinkertainenkin, mutta vaikuttava silti.” (yrittäjä)

”Se on sellasta mikä puhuttelee ihmisiä. Sen ei aina tartte olla
myönteistä siis siinä mielessä että eri asioissa eri tilanteissa voi-
daan tuoda esiin erilaisiakin tuntemuksia mutta kestävä aikaa
kestävä on mulle itselleni hirveen tärkeä asia. Ja sit sellanen
paikan ja olosuhteet huomioonottava.” (palkansaaja)

”Hyvä arkkitehtuuri on jotain semmosta joka oikeesti tarjoo
jonkun tunteen siitä paikasta kautta tilasta ja rakennuksesta. Ja
myös ehkä että siinä ois jonkunlaista tunnetta, tai miten sitä ku-
vaa, empaattisuutta tai jotakin. Nykyisin esimerkiksi toimisto-
rakennukset, nehän on hirveen kolhoja ja kyynisen kylmiä.”
(kunta)

Arkkitehtuuriajattelua on tarkasteltu usein siitä näkökulmasta, koros-
tetaanko arkkitehtuurin tekijää vai käyttäjää ja kokijaa. Esimerkiksi
Kervanto (1987) on tyypitellyt arkkitehtikäsityksiä mm. taiteilijan ja
tulkin rooleihin. Tekijyyttä korostavassa viitekehyksessä arkkitehti

nähdään luovana taiteilijana, jonka subjektiivista näkemystä arkkitehtuuri heijastaa. Tuolloin arkkitehtuurin voi sanoa olevan onnistunutta, jos se kykenee ilmaisemaan tekijän välittämän sanoman. Jos arkkitehtuuria taas tarkastellaan käyttäjän näkökulmasta, arkkitehtuurin onnistuneisuutta mitataan ennemminkin sillä, kuinka käyttäjä kokee tilan ja kuinka miellyttävää arkkitehtuurissa toimiminen käyttäjälle on (Nyman 2008, 107–109). Tuolloin oleelliseksi nousee se, kuinka arkkitehti kykenee, tulkin tavoin, kääntämään käyttäjän toiminnasta nousevat tarpeet arkkitehtuurin kielelle. Kun taiteilijan roolissa arkkitehdin omat intentiot nousevat keskeisiksi, tulkin roolissa korostuvat arkkitehtuurin käyttäjän ja kokijan arvot. Tästä näkökulmasta katsottuna haastateltavat näkivät arkkitehtuurin tekijän korostamisen sijaan ennemminkin käyttäjä- ja käyttökeskeisessä kontekstissa.

Arkkitehteihin liitettiin tutkittavien mukaan jossain määrin mielikuva siitä, että arkkitehdit eivät kuuntelisi asiakasta tai muita prosessin osapuolia, vaan toteuttaisivat jääräpäisesti omia taiteellisia visioitaan. Kysymys liittyy sankariarkkitehti-myyttiin, jossa arkkitehti nähdään tinkimättömänä ja omaehtoisena, luovana nerona. Myyttiin liittyvä omaehtoisuus nähtiin tutkittavien keskuudessa ongelmallisena, koska arkkitehdin työhön katsottiin kuuluvan oleellisesti kyky neuvoella ja tehdä kompromisseja (ks. myös Puustinen 2006, 203–205). Rakennussuunnittelussa arkkitehtia sitovat rakennuttajan toiveet ja taloudelliset tekniset reunaehdot, yhdyskuntasuunnittelussa taas suunnittelijan tulee olla valmis – lainsäädännönkin mukaan – kuuntelemaan eri osapuolia ja hakemaan tarvittaessa kompromissiratkaisuja. Arkkitehtien mukaan kuvatuunlaiseen taiteilijuuteen liitetyt mielikuvat olivat pääosin virheellisiä, mutta osittain niiden vuoksi ei nähty itseä taiteilijana ja koettiin tiettyä varauksellisuutta siinä mielessä, että käsiteltäisiin yleensäkin arkkitehtia taiteilijana.

”Semmosella taiteilijaleimalla on ehkä sitten vähän hallaakin tehty itelleen, että on ehkä vähän myös semmosta mielikuvaa liikkeellä että et arkkitehdit halua tehdä vaan jotain mistä ne itse tykkää eikä (...) välitä siitä miten ne ihmisparat siellä sitten viihtyy.” (yrittäjä)

”En katso olevani taiteilija oikeestaan koska niin kuin mä sain et vaikka mulla on ajatuksia ja innokkuutta erilaisiin, mä en pysty tuottamaan aktiivisesti sellasta jonka voisi katsoa taiteeksi. Ja sit kun mä oon sen verran käytännöllinen niin mä haluan et hommat toimii ja mä koitan tehdä sen mahdollisimman nätisti (...) En koe tekeväni korkeata taidetta tai suurta sankariarkkitehtuuria tai muuta mutta sanotaan sillain, että ne ihmiset joiden kanssa olen tekemisissä eivät välttämättä etsikään sitä sankariarkkitehtuuria vaan ne haluaa käytännöllistä hyvää toimivaa.” (valtio)

”Se myytti siitä sankariarkkitehdista joka siellä norsunluutor-
nissa asustaa korkeella saavuttamattomissa elää.. Arkkitehtien-
kin toivois jalkautuvan tavallaan kansan, heh, pariin kun meitä
oikeesti tarvitaan siellä (...) Kyllähän se on semmoinen asenne-
ongelma meidän ammattikunnankin sisällä että jotkuthan on
just sitä mieltä et ihan sama että mitä asukas ajattelee, kunhan
saa arkkitehtilehteen esille ja semmoinen sisäänpäin lämpiävä
(...) Maailma muuttuu ja koko ajan parempaan suuntaan men-
näin mutta toivois jotenkin et semmosen aika on ollut ja men-
nyt.” (yrittäjä)

5.9 Arkkitehtuuri taiteena ja arkkitehti taiteilijana

”Ei romaanin kirjoittaja mieti työskennellessään tuloksen tai-
teellisuutta, hän kirjoittaa sen, mitä haluaa. Samoin tekee arkki-
tehti, suorittaa työnsä niin hyvin kuin osaa. Eräs kuvanveistäjä
sanoi minulle, ettei tee taidetta vaan veistää. Tuskin arkkitehti-
kään miettii tekemistään taiteena.” (Salmi 2008, 200)

Taiteilijuutta voidaan määritellä ainakin hallinnollisessa, taidepoliitti-
sessa, professionaalisessa ja kaupallisessa kehyksessä (Heikkinen
2007, 92). Hallinnollis-taidepoliittisessa mielessä taiteilijuuden mää-
rittelyn välineenä voidaan käyttää esimerkiksi taiteilijajärjestön jäsen-
rekistereitä ja apuraharekistereitä tai katsoa taidealan ammatillisen
koulutuksen saaneiden lukumäärää. Tämän lisäksi voidaan käyttää
subjektiivista taiteilijan määritelmää, jolloin henkilöä voidaan pitää
taiteilijana riippumatta siitä, onko hän työsuhteessa tai jonkin järjes-
tön jäsen (Rensujeff 2003, 13). Koska arkkitehdit ovat poikkeuksetta
saaneet työnsä harjoittamiseen muodollisen koulutuksen, arkkiteh-
din määrittely ei ole erityisen ongelmallista. Monitahoisempi on kysy-
mys arkkitehdin ja taiteilijan rajanvedosta. Arkkitehdin työssä on
ominaisuuksia, jotka tekevät siitä erilaisen kuin monet muut taiteilija-
ammatit. Jopa se, määritelläänkö arkkitehdin ammatti ylipäänsä tai-
teilija-ammattiksi saattaa olla kiistanalaista. Taloudellis-yhteiskunnal-
lisessa mielessä arkkitehtien koulutustaso on korkeampi, työmarkki-
na-asema vakaampi ja tulotaso keskimäärin korkeampi kuin muiden
alojen taiteilijoilla (Rensujeff 2003, 59). Lisäksi arkkitehdin käytännön
työtä määrittävät vahvasti taloudellis-tekniset reunaehdot samalla
kun työssä toimitaan tiiviissä yhteistyössä asiakkaiden ja eri alojen
toimijoiden kanssa. Ammattikuvan moninaisuus on samalla antanut
arkkitehdeille liikkumavaraa, jolloin he ovat voineet asemoitua, tilan-
teen mukaan, joko taiteen tai insinööritieteen kentille.

Sekä kyselyssä että haastatteluissa nousi esiin arkkitehtien ambi-
valentti suhtautuminen arkkitehtuuriin taiteena ja arkkitehdin am-
mattiin taiteilija-ammattina. Taideaspektin ja oman taiteilijuuden ky-
seenalaistaminen yhdisti eri sektoreilla työskenteleviä arkkitehteja.

Vaikka esteettisesti tyydyttävän ympäristön tuottaminen oli kiistatta tutkittaville tärkeää, taideteoksen luominen oli vähiten tärkeä ehdoteuista ammatillisista tavoitteista kaikilla työskentelysektoreilla. Taiteelliset ominaisuudet olivat tyypillisesti ominaisuuksia, jotka koettiin periaatteessa tärkeiksi, mutta ei yhtä tarpeellisiksi tai relevanteiksi omassa työssä yksityisellä eikä julkisella sektorilla. Myös arkkitehtikoulutukseen arkkitehdit sekä yksityisellä että julkisella sektorilla kaipasivat taiteellisten aineiden sijaan lisää projektinhallinnan, johtamistaitojen ja neuvottelutaitojen koulutusta.

Suhtautuminen arkkitehtuuriin taiteena ei noudattanut sektorija-koja siten, että yksityisellä sektorilla rakennussuunnittelua tekevät olisivat kokeneet arkkitehtuurin taiteena ja julkisella sektorilla esimerkiksi yhdyskuntasuunnittelua tekevät tai hallinnon parissa työskentelevät olisivat nähneet arkkitehtuurin ”käytännöllisemmin”. Esimerkiksi kysymyksessä siitä, tarvitaanko omassa työssä taiteellisia ominaisuuksia, määräävämpi ero oli yksityisen sektorin yrittäjien ja palkansaajien kuin yksityisen ja julkisen sektorin välillä. Kysymys taiteilijuudesta näyttäisi siten kytkeytyvän työskentelysektoria enemmän työkokemukseen ja työssä koettuihin vaikutusmahdollisuuksiin. Koska taiteilijuuteen liitetään mahdollisuus toteuttaa omaa näkemystä, arkkitehdit, jotka kokevat vaikutusmahdollisuutensa työn sisällön ja lopputuloksen suhteen heikoiksi, eivät myöskään näe itseään taiteilijoina.

Vastaajat olivat yksimielisiä siitä, että arkkitehtuuria ei voi tarkastella pelkän taidenäkökulman kautta. Heidän mukaansa arkkitehdin työtä määrittävät taloudelliset tekniiset reunaehdot samalla kun työssä toimitaan tiiviissä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa, neuvotellen ja kompromisseja tehden. Siten osa ei mieltänyt itseään tai arkkitehtia yleensäkin taiteilijaksi, jos taiteilijuudella tarkoitetaan tietynlaista vapaata itsensä toteuttamista.

”Mä en oo koskaan sitä oikeestaan halunnutkaan luokittaa. Jotenkin mulle riittää se arkkitehti, et se on semmonen vähän hankalasti täällä välimaastossa liikkuva ihminen (...) Ei tätä taiteilijaksi, missään tapauksessa voi pitää itseensä taiteilijana, koska me operoidaan muitten rahoilla, asioilla joita muut käyttää jotka toimii joilla pitää olla koko ajan joku semmonen vaste siihen käytäntöön.” (yrittäjä)

”Kun mä olin taiteilijaresidenssissä vajaa vuosi sitten ja sitten kaikki kysyi että olenko minä se taiteilija siellä pikkukylässä niin mä olin että ei, mä en oo taiteilija, mä olen arkkitehti. Niin sit mä mietin, että olen mä ehkä taiteilija sittenkin. Mulla tuli jotenkin tällainen filosofinen tai tällainen ongelma siitä et hetkenen, arkkitehtuuri, rakennustaide, kai mä sit oon taiteilija. Et kyllähän siis kuvanveistäjätkin hitsaa ja on hyviä hitsaajia. Me joudutaan sitten vaan rakennustekniikkaa osaamaan tai sit vaan oppimaan sitä et me saadaan ne meidän ideat toteutumaan.” (palkansaaja)

”Mä en lue sitä sillä tavoin puhtaaksi taiteeksi ollenkaan koska siinä on tää tekninen puoli mukana ja siinä on se käyttäjäpuoli mukana (...) Että onhan se sitä mutta ei se oo kokonaan sitä taidetta.” (palkansaaja)

”Mä oikeastaan lähestyisin sitä paljon pragmaattisemmin itse, että hyvää ympäristöä voi huolellisella, ammattitaitoisella suunnittelulla saada aikaan, jos sille suunnittelulle annetaan vaan tilaa. Ja kovin vaikea on vetää sitten linjaa enää nykypäivänä sen välille että onko esim. joku alue sitten rakennustaiteellisesti taidetta vai ei.” (yrittäjä)

Tutkittavien mukaan arkkitehdin työhön kuuluu esteettisen puolen lisäksi paljon teknisiä haasteita, joihin arkkitehdin tulee pystyä vastaamaan. Lisäksi, jos arkkitehdin työn taiteellista puolta korostetaan liikaa, arkkitehtien käytännönläheinen tekninen ja taloudellinen osaaminen saattaa jäädä huomioimatta, mikä saattaa marginalisoida arkkitehdit ja heikentää heidän työmarkkina-asemaansa.

”Usein vieläkin törmää ajatukseen, että arkkitehti on se baske-ripäinen taiteilija, joka ei ymmärrä käytännöstä mitään... Arkkitehdin todella monipuolinen tieto- ja taitovaatimus tulisi tuoda julkiseen tietoisuuteen. Sitä kautta arvostuskin voisi saavuttaa oikean tason ja maakunnissakin palkkaus voisi asettua oikeammalle tolalle.” (palkansaaja)

”Tietenkin taiteen tulee näkyä yhteiskunnassa mutta arkkitehtuurin ja arkkitehtien on oltava muutenkin mukana ja näkyvisiä; ei vain taiteessa ja taiteilijoina. Ei kannata asettua vain taiteen veneeseen, kun rakentaminen on ns. kovaa aluetta.” (kunta)

”Rakentamisen haasteet on tänä päivänä niin hemmetin isoja teknisiä haasteita energiansäästämiseen liittyviä rakennuttamisen laatuun liittyviä... On huomattu, että kyllä sen arkkitehdin pitää olla muutakin kuin taiteilija tai sitten muistaa että sillä on omassa organisaatiossaan henkilöitä jotka huolehtii siitä että se rakennus on teknisesti oikein. Ja että pysyy sen suunnitteluprosessin johdossa eikä anna sen valua sinne sen laatujohtamisen siinä ryhmässä liikaa muille. Et jos jää pelkäksi ulkokuoren kuorruttajaksi niin sit siinä voi syntyä talo joka 10 vuoden päästä on rapistunut pilalle kun ei oo huolehdittu muista asioista.” (palkansaaja)

”Arkkitehti on periaatteessa tietysti taiteilija ja rakennustaide on tärkeä, ja ilman että on hyvä piirtäjä niin eihän voi ruveta arkkitehdiksi eli siellähän on ollut iät ajat semmonen minimivaatimus kun pyrkii arkkitehtiosastolle (...) Tietysti meillä oli pakollinen sivuaine taidehistoria ja arkkitehtuurin historia ja tämmöstä mistä tulee paljon taiteeseen liittyvää plus sitten piirtämistä ja maalausta kuvanveistoo mitkä oli ihan oleellisia, et se on olennaista siellä. Mut se ei saa olla se päätekijä, koska sit jos unohdetaan se että rakennuksen pitää pysyä pystyssä niin sit tulee hometaloja ja sitten tapahtuu vaikka mitä. Että jos se paino on liikaa taiteen puolella niin se on vaarallista.” (valtio)

Arkkitehdit ovat historiallisesti varmistaneet ammatillista asemaansa rakennusalan muihin toimijoihin nähden korostamalla arkkitehtiyden taiteellisia aspektejia ja arkkitehtien erikoisalaa rakentamisen taiteellisena asiantuntijana (Salokannel 1993). Toisaalta, vastavoimana taiteelliselle suuntaukselle, pragmaattisemmin suuntautuneiden arkkitehtien keskuudessa on saatettu samastua ja pyrkiä hakemaan yhteyttä ennemmin insinöörikuntaan kuin taiteilijoihin (Kervanto 1982, 46–47). Kehitys ei siten ole ollut yksioikoista, vaan yhtäaikaista on ollut monia, osin ristiriitaisiaakin tendenssejä, mikä heijastuu myös tutkittujen arkkitehtien näkemyksissä.

Arkkitehtien edunvalvontaa on edesauttanut arkkitehtien järjestäytyminen, jolla on pitkät perinteet. Tekniska Föreningen i Finland (TFiF) perustettiin 1880 ja sen alaostoksi Arkitektklubben eli ns. arkkitehtiklubi, josta Suomen arkkitehtiliitto SAFA sai alkunsa, 1892 (Viljo 1992, 28–31). TFiF:n vaatimuksesta teollisuuskoulussa annettavasta rakennusmestarin koulutuksesta poistettiin rakennustaiteelliseen suunnitteluun viittaava opetus 1800-luvun loppupuolella. Teollisuuskouluissa opetettiin siten rakennustekniikkaa, matematiikkaa ja työjohtamista, kun arkkitehtikoulutuksessa käsiteltiin arkkitehtuuria esteettisestä näkökulmasta. (Salokannel 1993, 63.) Rakennusmestarien, samoin kuin insinöörien tehtävänä oli olla teknisiä asiantuntijoita ja käytännöllisesti suuntautuneita rakennustyöväen töiden johtajia, jotka toteuttaisivat arkkitehdin luoman esteettisen hahmotelman (Michelsen 1992, 95). Rakennusmestareiden ja arkkitehtien ristiriita kärjistyi 1900-luvun alussa, jolloin arkkitehtiklubi pyrki saamaan yksinoikeuden rakennusten suunnitteluun arkkitehteille (Salokannel 1993, 59) ja sulkemaan rakennusmestarit pois arkkitehtikilpailujen osallistujista ja tuomaristosta (Michelsen 1992, 96). Vasta rakentamisen standardisointi 1930-luvulta alkoi sitoa arkkitehteja ja rakennusmestareita yhteen, koska arkkitehdit eivät yksin kyenneet luomaan standardeja, vaan tarvitsivat rakennusmestarien ja -insinöörien teknistä asiantuntemusta (Michelsen 1992, 106).

Kaupunkisuunnittelussa arkkitehdit havahtuivat 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa vaatimaan sillä hetkellä insinöörien hallussa ollutta kaavoitustointia arkkitehtien alaan kuuluvaksi. Taustalla oli kaupunki-ihanne, jonka mukaan kaavoitus oli saatava insinöörivetoisesta mittaustyöstä arkkitehtien taiteellisesti painottuneeksi kaupunkisuunnitteluksi. Tässä työssä insinööri tulisi olemaan arkkitehdin apulainen samalla lailla kuin rakennusmestari rakennussuunnittelussa. Arkkitehdit ottivatkin pikkuhiljaa johtoaseman asemakaavoituksessa. Asemaa tukivat arkkitehtien ajamat kaupungin suunnitteluvirat sekä luotu rakennus- ja kaavoituslautakuntajärjestelmä ja niiden asemakaava-arkkitehdin virat. (Salokannel 1993, 67–68.)

Arkkitehdit ovat siten tehneet rajanvetoa lähiammatteihin toisaalta varmistamalla, että alemman koulutustason suorittaneet eivät voisi

tehdä arkkitehdin työtä, ja toisaalta siten, että arkkitehdit saisivat kokonaisvastuun rakentamis- ja suunnittelutoiminnan taiteellisista osaluista. Voidaankin nähdä, että arkkitehdin työn taiteellisia ominaisuuksia korostamalla on pyritty vahvistamaan omaa asemaa lähellä toimiviin ammatteihin nähden (Salokannel 1993, 69). Taiteellisuus, johon sisältyy tekemisen vapaus, itsenäisyys ja omaperäisyys on perinteisesti ollut voimakkaasti arkkitehtuuriutta määrittävä piirre, mikä on näkynyt koulutuksessa ja arkkitehtien ammattikulttuurissa (Salokannel 1993, 70–72). Tätä vasten on mielenkiintoista, että arkkitehtikoulutus aikanaan kuitenkin organisoiitiin teknillisen koulutuksen yhteyteen (Hentilä 1990, 29–33).

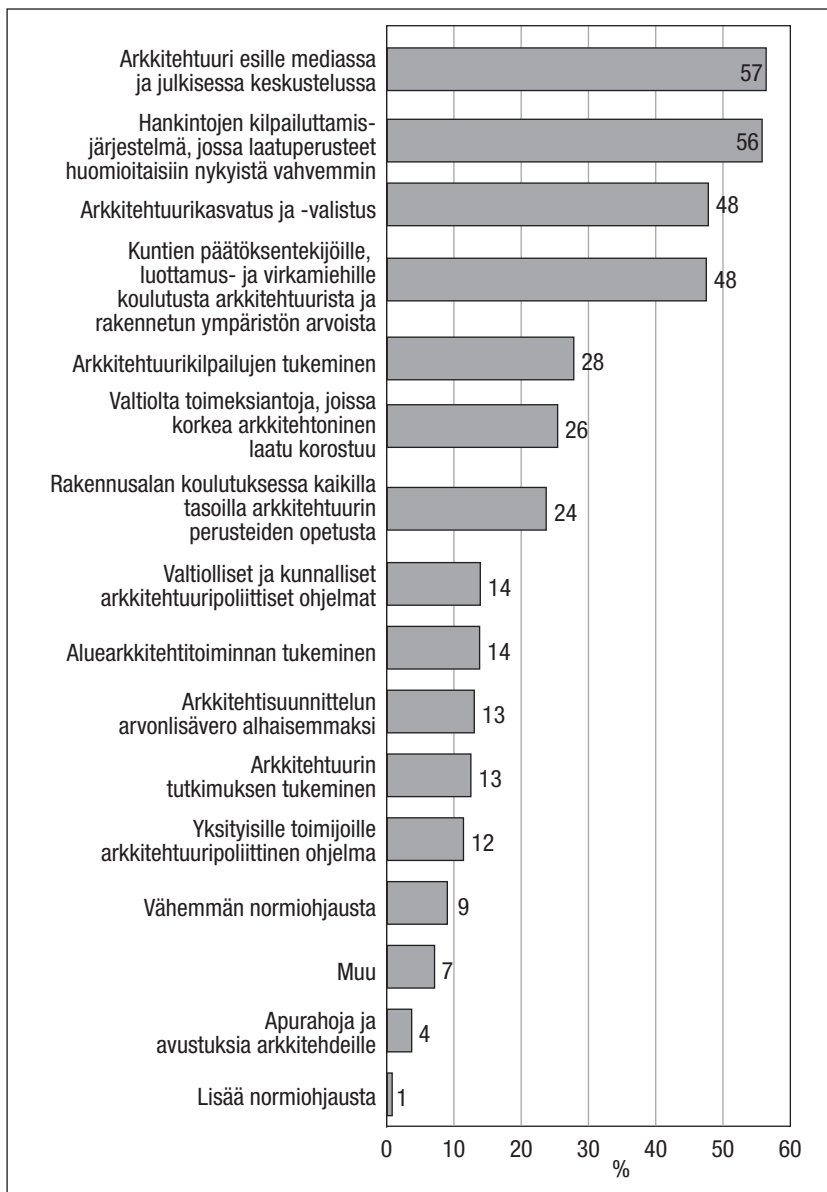
Arkkitehti on nähty – ja selvityksen mukaan edelleen nähdään – rakentamisen prosessissa toimijana, joka katsoo rakentamisen prosessia muustakin kuin taloudellisten arvojen näkökulmasta. Huolimatta tietyistä varauksellisuudesta omaa taiteilijaroolia kohtaan haastateltavat näkivät, että arkkitehdin tehtävä rakennusprojektissa on tuoda taiteellista kokonaisnäkemystä projektiin, koska mikään muu toimija ei sitä tee. Koska muiden osapuolten ei katsota välttämättä piittaavan arkkitehtonisista arvoista, usein käytetyn sanonnan mukaan, arkkitehtuuri täytyy ”salakuljettaa” projektiin.

”Maksaja on koko ajan kertomassa omia mielipiteitään ja hankkeista lasketaan kustannusarvioita jotka ohjaa suunnittelua, sen lisäksi suunnitteluorganisaatiot voi olla vaikka kymmeniä ihmisiä ja muuta vastaavaa, että kyllä se tuo sellaisen moniotteelijan roolin vähän siihen arkkitehdillekin. Mutta sanotaan niin että arkkitehdin pitää tosiaan tuntea olevansa taiteilija jossakin määrin, koska rakentamishankkeessa ei muita taiteilijoita ole. Eli jos arkkitehti sen roolin unohtaa niin todennäköisesti silloin ei tuu rakennustaidetta.” (yrittäjä)

5.10 Tärkeimmät toimenpiteet arkkitehtuurin edistämiseksi

Arkkitehtien asemaa koskevassa kyselyssä vastaajia pyydettiin valitsemaan neljä toimenpidettä 15 toimenpiteen joukosta, jotka heidän mielestään edistäisivät arkkitehtuuria. Kysymystä käsiteltiin myös haastatteluisissa. Kyselyssä keskeisimmiksi nostettiin arkkitehtuurin esiintuominen mediassa ja julkisessa keskustelussa (57 %) , hankintojen kilpailuttamisjärjestelmä, jossa laatuperusteet huomioitaisiin nykyistä vahvemmin (56 %), arkkitehtuurikasvatus ja -valistus (48 %) sekä kuntien päätöksentekijöille, luottamus- ja virkamiehille annettava koulutus arkkitehtuurista ja rakennetun ympäristön arvoista (48 %).

Kuvio 94. Tärkeimmät toimenpiteet arkkitehtuurin edistämiseksi

Prosenttien summa ylittää 100 %, koska vastaajat valitsivat useamman vaihtoehdon.

Tärkeimmäksi toimenpiteeksi nostettu arkkitehtuurin esiintuominen mediassa ja julkisessa keskustelussa toistui kyselyn lisäksi haastatte- luissa. Tutkittavien mukaan arkkitehtuuri ei ole tarpeeksi esillä julki- suudessa, paitsi satunnaisesti negatiivisissa yhteyksissä, mikä vaikut- taa arkkitehtuuriin ja arkkitehteihin liitettäviin mielikuviin. Raken- nushankkeista kirjoitettaessa arkkitehtia tai arkkitehtitoimistoa ei välttämättä mainita. Arkkitehtuurista kirjoittajille ja arkkitehtikriiti-

koille ei välttämättä löydy sopivaa foorumia, ja kirjoittamisesta saadut palkkiot ovat hyvin pieniä. Tätä vasten on mielenkiintoista tarkastella Osmo Lapon arkkitehtien ja suuren yleisön parempaa vuorovaikutusta koskevaa alustusta SAFA:n neuvottelupäivillä. Lapon mukaan arjen arkkitehtuuria ei juuri esitellä julkisuudessa tai jos arkkitehtuurista keskustellaan, se esitetään usein vaikeaselkoisena, johon syyppäänä ovat sekä media että vaikeaselkoista ilmaisua suosivat arkkitehdit itse. Lappo peräänkuuluttaa myös arkkitehtuurikritiikkiä ja näkee, että tietty jääviys estää usein arkkitehteja toimimasta kriitikoina. Lopussa hän peräänkuuluttaa arkkitehdeilta enemmän ulospäinsuuntautuvaa toimintaa ja ehdottaa arkkitehtuurille omaa tiedotuskeskusta. (Lappo 2007, 69–79.) Alustus on vuodelta 1967, mutta arkkitehtuurijulkisuuteen liittyvät ongelmat ja niihin esitetyt ratkaisut ovat tämänkin päivän todellisuutta.

Toiseksi tärkeimpänä pidettyä tekijää, erilaista hankintajärjestelmää käsiteltiin luvussa 5.5. Arkkitehtuurikasvatus ja -valistus sekä kuntien päätöksentekijöille annettava koulutus olivat seuraavaksi useimmin toistuvia teemoja. Haastateltavien mukaan yleistä arkkitehtuurikasvatusta ja -valistusta tarvitaan, koska ihmiset eivät keskimäärin kiinnitä tarpeeksi huomiota elinympäristöönsä. Arkkitehtuurikasvatus ja -valistus koettiin tärkeäksi, koska sitä kautta saadaan laatutietoisia tilaajia, jotka arvostavat arkkitehtonisia arvoja. Kyselyssä nähtiin, että yleisen arkkitehtuurivalistuksen lisäksi kuntien päätöksentekijöille, luottamus- ja virkamiehille, voisi antaa koulutusta arkkitehtuurista, haastatteluihinsa taas tuotiin enemmän esille kansalaisille annettavaa valistusta.

”On oikeen hyvä vähän aukaista ihmisten silmiä katsomaan (...) Niitten odotus on siinä mitä ne on tottuneet näkemään, et jos ne on eläneet koko elämänsä lähiössä niin ei ne osaa oikeen kuvitella et mikä se parempi vois olla (...) Arkkitehtuurin koulutusta, että ihan samalla tavalla sitä täytyy oppia lukemaan kuin mitä tahansa asioita. Ennen kun ihmiset menee ajokouluun niin ei ne, harva niistä näkee sitä liikenneympäristöä samalla tavalla mitä ajokoulussa ne oppii näkemään sen ja sit ne osaa reagoida siihen. Mut meiltä puuttuu täysin se koulutus et ihmiset ei, ne ei osaa lukee.” (kunta)

”Thmisillä ei oo mittareita siihen laatuun että mikä on laadukasta ja mikä ei, ja niitä on aika helppo hämätä joillain semmosilla vippaskonsteilla. Sehän ois hyvä että se vaatimus tulisi nimenomaan sieltä päästä joka on se ostaja tai käyttäjä, että haluamme laatua ja sit sitä kautta saatais muutkin sitoutumaan siihen (...) Valistus on just oikeesti aika tärkeätä.” (yrittäjä)

”[Tulisi] koulussa opettaa arkkitehtuuria että ihmiset näkee mitä on ympärillä. Musta tuntuu että vaan mennään ja jossakin ympäristössä viihdytään ja toisessa ei mutta kukaan ei osaa sanoa, miksi. Että osoitetaan, että tällaiset asiat on hyviä, arvoste-

taan. Se kanssa varmaan vähentää kaikenmaailman ilkkivaltaa ja muuta kun näet sen ympäristön eri silmin.” (kunta)

Samat toimenpiteet arkkitehtuurin aseman parantamiseksi olivat eri sektoreilla tärkeimpien toimenpiteiden joukossa, vaikkakin pieniä painotuseroja esiintyi. Julkisella sektorilla arkkitehtuurikasvatus ja -valistus nähtiin vielä tärkeämpänä kuin yksityisellä sektorilla. Kuntasektorilla työskentelevät arkkitehdit kannattivat muita enemmän myös kunnallisille toimijoille annettavaa koulutusta (59 % kuntasektori / 48 % kaikki vastaajat). Julkisen sektorin sisällä kunnalla ja valtiolla työskentelevät arkkitehdit erosivat toisistaan suhtautumisessa nykyisenkaltaiseen hankintajärjestelmään. Valtiosektorilla työskenteleville erilainen hankintojen kilpailuttamisjärjestelmä oli useammin tärkeäksi nähty toimenpide kuin muilla sektoreilla (valtiosektori 66 % / kaikki vastaajat 56 %). Kuntasektorilla erilaista hankintojen kilpailuttamisjärjestelmää kannatettiin, ehkä yllättäen, vähemmän kuin vastaajien keskuudessa keskimäärin (46 %).

Kiinnostavaa on myös, että kuntasektorilla työskenteleville alue-arkkitehtitoiminnan tukeminen tai valtiolliset ja kunnalliset arkkitehtuuripoliittiset ohjelmat (molemmat toimenpiteet 14 % / kaikki vastaajat) eivät saaneet kannatusta enempää kuin muillakaan sektoreilla. Valtiosektorilla suhtauduttiin keskimääräistä myönteisemmin alue-arkkitehtitoiminnan tukemiseen, kun taas valtiollisia ja kunnallisia arkkitehtuuripoliittisia ohjelmia valtiosektorilla kannatettiin keskimäärin saman verran kuin muillakin sektoreilla. Yrittäjien tavoitteet olivat samankaltaisia kuin arkkitehtien tavoitteet keskimäärin, poikkeuksena kysymys arkkitehtisuunnittelun arvonnisäveron alentamisesta, jota kannatti 22 prosenttia yrittäjistä, kun kaikkien vastaajien keskiarvo oli 13 prosenttia.

Ehdotuksissa arkkitehtuurin aseman parantamiseksi oli vähemmän eroja sukupuolten välillä kuin ehdotuksissa arkkitehtien aseman parantamiseksi, myös kun työskentelysektorit otettiin huomioon. Poikkeuksena oli kuntien virkamiehille annettava koulutus rakennetun ympäristön arvoista, jota naiset kaikilla työskentelysektoreilla kannattivat hieman miehiä useammin (N 54 % / M 42 %) Arkkitehtuurikilpailujen tukemista taas miehet kaikilla työskentelysektoreilla tukivat hieman naisia useammin sekä yksityisellä että julkisella sektorilla. (N 23 % / M 32 %).

Työkokemuksen mukaan tarkasteltuna toimenpiteet, joita erityisesti alle 5 vuotta työelämässä olleet kannattavat eniten, ovat yksityiselle toimijoille suunnattu arkkitehtuuripoliittinen ohjelma (21 % / kaikkien vastaajien keskiarvo 12 %) ja arkkitehtuurikilpailujen tukeminen (37 % / kaikki vastaajat 28 %). Yli 25 vuotta työelämässä olleet kokivat muita useammin, että valtiolliset ja kunnalliset arkkitehtuuripoliittiset ohjelmat (18 % / kaikki vastaajat 14 %) sekä kuntien päätöksentekijöille, luottamus- ja virkamiehille annettava koulutus arkkiteht-

tuurista (52 % / kaikki vastaajat 48 %) ovat tärkeitä toimenpiteitä arkkitehtuurin aseman parantamiseksi. Valtiolliset ja kunnalliset arkkitehtuuripoliittiset ohjelmat sekä päätöksentekijöille ja virkamiehille annettava koulutus olivat toimenpiteitä, joiden kannatus oli sitä suurempaa, mitä pidempi työkokemus vastaajalla oli.

Kuten arkkitehtien, myös arkkitehtuurin aseman parantamisessa apurahojen ja avustusten merkitys nähtiin vähäiseksi (vajaat 4 %). Arkkitehtien ja arkkitehtuurin aseman parantamiseksi nousi vastaajien keskuudesta muutamia ehdotuksia, joita kyselyn tai haastattelurungon listassa ei mainittu. Julkisten kohteiden lisäksi myös asuntotuotantoon ehdotettiin arkkitehtuurikilpailuja asuntotuotannon laadun parantamiseksi. Julkiselle sektorille kaivattiin nykyistä enemmän koulutettuja tilaajia laadun varmentamiseksi, vaikkakaan tiukan kilpailuttamisjärjestelmän puitteissa tilaajilla ei nähty olevan tarpeeksi vapauksia. Haluttiin myös, että valtio omalla esimerkillään julkisissa hankkeissa kannustaisi muitakin toimijoita panostamaan laatuun.

6. Yhteenveto

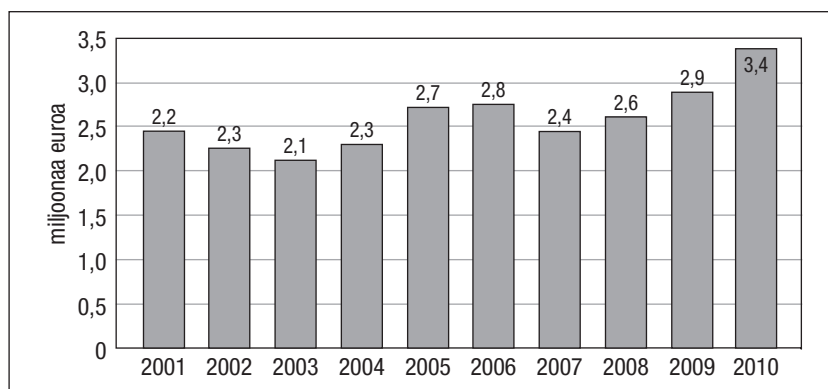
6.1 Rakennustaiteen julkinen tuki

Rakennustaiteen edistäminen erilaisin strategislinjauksin ja taidetta koskevan lainsäädännön kautta sekä rakennustaiteen rahoittaminen valtion budjettivaroista kuuluu pääasiallisesti opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle. Rakennustaiteen kannalta merkittävin strateginen linjaus on tarkastelukaudella ollut ministeriön 1990-luvun loppupuolella käynnistämä kansallinen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma. Ohjelmassa määritellyt tavoitteet ovat olleet paljolti myös rakennustaiteeseen ohjatun rahoituksen taustalla erityisesti taidetoimikuntalaitoksen osalta. Opetus- ja kulttuuriministeriön tuki arkkitehtuurille on noussut 2000-luvun kuluessa 2,2 miljoonasta 3,4 miljoonaan (ilman museoiden valtionosuuksia 1,7 miljoonasta 2,2 miljoonaan), mutta sen suhteellinen osuus ministeriön taide- ja kulttuuribudjetista on pysytellyt samalla, melko vaatimattomalla tasolla. Vuosittain tuen osuus on ollut 0,6–0,9 prosenttia taide- ja kulttuuribudjetista. Suurin osa opetus- ja kulttuuriministeriön rakennustaiteelle osoittamasta tuesta on osoitettu valtionosuustuen piirissä oleville museoille⁴⁵. Tuki museoille kasvoi erityisesti valtionosuusjärjestelmän uudistuksen myötä vuodesta 2008, mikä pitkälti selittää opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämän rakennustaiteen kokonaistuen hienoista kasvua. Kuitenkin suhteessa kaikkien alojen valtionosuiden piirissä oleviin museoihin rakennustaiteen museoiden osuus on tarkastelukaudella hienoisesti laskenut 3,3 prosentista 3 prosenttiin. Museoiden valtionosuuksien lisäksi tarkastelujaksolla suurimmat avustukset rakennustaiteelle ovat kohdistuneet em. museoiden toiminta-avustuksiin. Toiminta-avustukset ovat nousseet tarkastelukaudella melko voimakkaasti, paitsi kolmena viimeisenä tarkasteluvuonna, jolloin toiminta-avustukset yhteenlaskettuna ovat olleet vuosittain noin 900 000 euroa⁴⁶. Muu opetus- ja kulttuuriministeriön tuki on rakennustaiteelle on muodostunut mm. avustuksista museoiden tilakustannuksiin, avustuksista kotimaisiin ja kansainvälisiin arkkitehtuuritapahtumiin ja arkkitehtuurikasvatuksen tuesta.

45 Suomen rakennustaiteen museo ja Alvar Aalto -museo.

46 Ko. vuoden rahanarvossa.

Kuvio 1. Opetusministeriön /opetus- ja kulttuuriministeriön tuki (€) rakennustaiteelle 2001–2010

Mukana museoiden valtionosuus. Vuoden 2010 rahanarvossa.

Käsillä olevassa tutkimuksessa on tarkasteltu lähemmin opetus- ja kulttuuriministeriön alaisen taidetoimikuntalaitoksen (taiteen keskus-toimikunta, valtion taidetoimikunnat ja alueelliset taidetoimikunnat) toimintaa ja sen myöntämää tukea rakennustaiteelle. Rakennustaiteen taidetoimikuntalaitokselta saama tuki on 2000-luvulla kokonaisuudessaan noussut hieman yli 300 000 eurosta 600 000 euron tuntumaan.⁴⁷ Euromääräisestä kasvusta huolimatta rakennustaiteen osuus taidetoimikuntalaitoksen harkinnanvaraisesta tuesta on pysytellyt 2000-luvun ajan suurin piirtein samalla tasolla, muodostaen 2–2,5 prosenttia kaikille taiteenaloille jaetusta tuesta. Rakennustaiteen tuki kasvoi tarkastelujakson puoliväliä kohti, ja parin taantumavuoden jälkeen tuki kasvoi jälleen vuosien 2008 ja 2009 välillä nykyiselle tasolle. Tuen nousu tarkastelujakson loppupuolella johtuu mm. työskentely-apurahojen ja yhteisöjen tuen kasvusta. Taidetoimikuntalaitoksen sisällä rakennustaiteen tuki muodostuu miltei kokonaan Valtion rakennustaidetoimikunnan jakamasta tuesta, vaikka rakennustaidetta on tarkastelujaksolla vähäisessä määrin tuettu myös Taiteen keskustoimikunnan muilla tukimuodoilla.⁴⁸

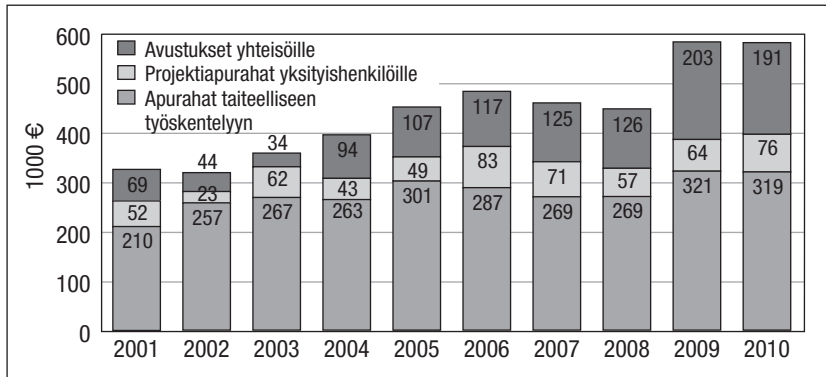
Taidetoimikuntalaitoksen yksityishenkilöille ja työryhmille myöntämän tuen kehitys on ollut samansuuntaista kuin rakennustaiteen kokonaistuen kehitys. Rakennustaiteen saama tuki kaikesta yksityishenkilöiden taiteelliseen työskentelyyn myönnetystä tuesta on tarkastelukaudella vaihdellut 1,8 ja 2,5 prosentin välillä. Tarkastelujakson toisella puoliskolla se näyttäisi asettuneen hieman yli 2 prosentin tuntumaan. Kahtena viimeisenä vuonna rakennustaiteen alalle on vuosittain myönnetty työskentelytukea noin 320 000 euroa. Rakennustai-

47 Poislukien alueellisten toimikuntien tuki.

48 Esim. lastenkulttuurin tuki ja matka-apurahat.

teen projektituen osuus kaikkien taiteenalojen yksityishakijoiden projektituesta on tarkastelujaksolla ollut enimmäkseen noin kaksi prosenttia kaikkien alojen projektituesta, joskin kahtena viimeisenä vuonna se näyttäisi olevan hienoisessa nousussa. Viimeisenä tarkasteluvuonna rakennustaidetoimikunnan tuki oli 76 000 euroa, kun se alimmillaan (vuonna 2002) oli vain kolmasosan tästä.

Kuvin 3. Rakennustaidetoimikunnan tuki (€) rakennustaiteelle 2001–2010

Vuoden 2010 rahanarvossa.

Yhteisöille myönnetyn rakennustaiteen tuen määrä on vaihdellut tarkastelukaudesta, heijastellen paljolti kansallisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman seurantaan ja edistämiseen myönnettyä tukea. Rakennustaiteen taidetoimikuntalaitokselta saamassa tuessa yhteisöille myönnetyn tuen osuus on vuodesta 2003 lähtien ollut nousussa. Kahtena viimeisenä tarkasteluvuonna yhteisöjen vuosittainen tuki on ollut 200 000 euron tuntumassa, kun se vuonna 2003 oli alle 34 000 euroa. Rakennustaidetoimikunnan tuki yhteisöille on kasvanut paitsi euromääräisesti, myös suhteessa rakennustaiteen yksityishenkilöiden tukeen 2000-luvun puolivälin jälkeen. Kahtena viimeisenä tarkasteluvuonna yhteisöjen saama tuki on muodostanut kolmasosan kaikesta rakennustaidetoimikunnan myöntämästä tuesta. Samalla arkkitehtuuripoliittisen ohjelman seurantaan ja/tai edistämiseen osoitetun tuen osuus yhteisötuesta on hieman pienentynyt tarkastelujakson loppua kohden.

Alueellisten taidetoimikuntien rakennustaiteelle myöntämä tuki on ollut sekä määrällisesti että suhteessa muihin taiteenaloihin melko vähäistä. Alueellisten taidetoimikuntien yhteenlaskettu tuki rakennustaiteelle on tarkastelujaksolla vaihdellut vuosittain 50 000 euron ja 140 000 euron välillä, muodostaen 1–3 prosenttia alueellisten taidetoimikuntien kaikille aloille myöntämästä tuesta. Rakennustaiteen alueellisilta taidetoimikunnilta saama tuki oli matalimmillaan vuosina 2006–2008, jonka jälkeen se on hieman noussut sekä absoluuttisesti

että suhteessa muihin aloihin, mikä johtuu paljolti uusista rakennustaiteen läänintaiteilijoista. Rakennustaiteen alueellisilta taidetoimikunnilta saama tuki on vahvasti keskittynyt läänintaiteilijajärjestelmään, ja muu yksityishakijoiden ja erityisesti yhteisöjen saama tuki on ollut marginaalista. Monilla toimikuntien toiminta-alueilla arkkitehtuuria ei ole useina tarkasteluvuosina tuettu lainkaan. Alueellista epätasaisuutta vahvistaa Valtion rakennustaidetaidetoimikunnan myöntämän rakennustaiteen tuen keskittyminen pääkaupunkiseudulle, vaikka se heijastaakin hakijakunnan koostumusta.

Taidetoimikuntalaitoksen myöntämässä rakennustaiteen tuessa tunnusomaista on tuen voimakas suuntautuminen kansallisen arkkitehtuuripolitiikan edistämiseen Suomen arkkitehtiliitto SAFAlle myönnetyn tuen välityksellä. Arkkitehtuuripolitiikan edistämiseen suunnatun tuen osuus rakennustaidetoimikunnan myöntämästä tuesta yhteisöille on vaihdellut vuosittain vajaan 50 prosentin ja miltei sadan prosentin välillä. Kahtena ensimmäisenä tarkasteluvuonna ns. Apoli-tuen osuus yhteisötuesta oli korkeimmillaan, viimeisenä tarkasteluvuonna 2010 tuki oli hieman yli puolet (100 000 euroa) rakennustaiteen kokonaistuesta yhteisöille (191 000 euroa). Järjestely, jossa rakennustaidetoimikunnan jakamista määrärahoista suuri osa on sidottu arkkitehtuuripoliittisen ohjelman edistämiseen, ei ole välttämättä ainoa mahdollinen. Tulevaisuudessa perustettavaksi ehdotettu Arkkitehtuurikeskus voisi SAFAn sijaan mahdollisesti olla arkkitehtuuripolitiikan edistämisen rahoitusta hakeva taho. Vaihtoehtona voisi myös olla, että arkkitehtuuripoliittinen ohjelmatyö olisi oma momenttinsa opetus- ja kulttuuriministeriön tulo- ja menoarviossa ja taidetoimikuntien myöntämä rahoitus olisi tästä erillään.

Julkisen rahoituksen ulkopuolella säätiöiden myöntämä tuki taiteille on kasvanut voimakkaasti tarkastelujaksolla. Myös rakennustaiteen säätiötuki kasvoi tarkastelujakson puoliväliä kohden, mutta vuoden 2007 jälkeen tuki on ollut laskussa sekä määrällisesti että erityisesti suhteessa muihin taiteenaloihin. Rakennustaiteen tuen osuus on pienentynyt kahdesta prosentista yhteen prosenttiin. Säätiöiden myöntämä tuki rakennustaiteelle on silti varsin merkittävä, kun sitä verrataan kaikkeen rakennustaiteen tukeen. Viimeisellä viisivuotiskaksolla suurimpien säätiöiden tuki rakennustaiteelle on ollut miltei samaa kokoluokkaa kuin taidetoimikuntien rakennustaiteelle myöntämä tuki. Kuitenkin samalla kun taidetoimikuntien tuki rakennustaiteelle on vuosikymmenen jälkipuoliskolla määrällisesti ja suhteellisesti hienoisesti noussut, säätiöiden tuki on vuoden 2006 jälkeen ollut laskussa sekä määrällisesti että suhteessa muihin taiteenaloihin.

Rakennustaiteen julkisessa tuessa on tarkastelujaksolla ollut muutamia erityispiirteitä. Vuoteen 2006 asti Rakennustaiteen museon rahoitus koostui osin rakennustaidetoimikunnan rakennustaiteen edistämiseen varatuista määrärahoista sen sijaan että sitä olisi rahoitettu

kokonaisuudessaan museoiden valtionavustusten momenteilta, kuten muiden taiteenalojen museoita. Rakennustaide on poikennut muista taiteenaloista myös siinä, että Suomen arkkitehtiliitto SAFA ei ole saanut opetus- ja kulttuuriministeriön jakamaa vuotuista toimitatukea arkkitehtuurin näkyvyyden edistämiseksi. Arkkitehtuuri ei myöskään ole mukana valtion kulttuurivientistrategiassa (2007), mikä johtui paljolti siitä, että arkkitehtuurilla ei strategiaa luotaessa ollut omaa, koordinoivaa tiedotuskeskusta, jonka kanssa tehdä ohjelmatyötä. Haave arkkitehtuurin tiedotuskeskuksesta on kytenyt vuosikymmenien ajan arkkitehtuurin alan toimijoiden keskuudessa. Alkuvuodesta 2011 arkkitehtuurin tiedotuskeskus näyttäisi olevan lähempänä realisoitumista, kun Valtion rakennustaidetoimikunta yhteistyössä alan järjestöjen kanssa on tehnyt opetus- ja kulttuuriministeriölle aloitteen Arkkitehtuurikeskuksen perustamisesta.

Rakennustaiteelle myönnetyn tuen todellista vaikuttavuutta rakennustaiteen edistämässä tai arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa määritelyihin tavoitteisiin nähden on vaikea mitata. Vaatimaton resursointi on vaikuttanut esimerkiksi siihen, että arkkitehtuuripoliittisen ohjelman seuranta ei ole systemaattisesti pystytty toteuttamaan vuoden 2002 seurantaraportin jälkeen, jolloin seurannan sijaan on keskitytty arkkitehtuuripoliittikan edistämiseen. Toisaalta useat arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa esitetyt tavoitteet, kuten aluearkkitehtitoiminnan tukeminen, arkkitehtuurikasvatuksen edistäminen ja kulttuuriperinnön kartoittaminen ovat seurantaraportin mukaan toteutuneet melko hyvin, minkä lisäksi valtakunnallisen ohjelman innoittamana on syntynyt useita alueellisia ja kunnallisia arkkitehtuuripoliittisia ohjelmia. Tavoitteiden toteutumisen kannalta oleellista näyttäisi olevan, että on olemassa yksi tai useampi selkeä vastuutaho, joka sitoutuu tavoitteen läpiviemiseen.

Toiminnallisesti ja rahoituksen osalta arkkitehtuurin ala on Suomessa jakautunut opetus- ja kulttuuriministeriön, ympäristöministeriön ja osittain myös työ- ja elinkeinoministeriön kesken. Rakennustaiteen edistäminen ja rahoittaminen valtion budjettivaroista on pääasiallisesti opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala. Ympäristöministeriön linjaukset sekä rakentamista ja maankäyttöä koskeva lainsäädäntö vaikuttavat alueiden suunnitteluun ja käyttöön, jonka lisäksi ympäristöministeriö rahoittaa aluearkkitehtitoimintaa ja rakennusperinnön hoitoa. Lisäksi työ- ja elinkeinoministeriössä tehtävä työ alueiden kehittämistä koskevan lainsäädännön ja alueiden kehittämisstrategioiden valmistelussa vaikuttaa rakennetun ympäristön laatuun. Arkkitehtuurin alan jakautuneisuuden lisäksi arkkitehtuuripoliittikkaa on rahoitettu projektiluonteisesti. Tietyn vastuullisen tahon ja organisatorisen pysyvyyden puuttuessa rakennustaiteen pitkäjänteinen ja määrätietoinen edistäminen on vaikeaa, jolloin vaarana on, että arkkitehtuuri kokonaisuutena jää ei-kenenkään alueeksi.

Useissa Euroopan maissa arkkitehtuuripolitiikka on elimellisesti osa kulttuuriministeriön toimintaa tai sitä varten on perustettu erillinen, usean ministeriön rahoittama toimija. Tällaiset ratkaisumallit voisivat olla mahdollisia Suomessakin.

6.2 Arkkitehdin asema rakentamisessa

Rahoituksen lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin arkkitehtien asemaa ja vaikutusmahdollisuuksia nykyrakentamisessa. Arkkitehtien asemaa koskevassa kysely- ja haastattelututkimuksessa nousi esiin epäkohtia ja ratkaisuehdotuksia. Esimerkiksi yhdeksän kymmenestä vastaajasta koki, että suunnittelun ja rakentamisen normisto on tiukentunut viime vuosina ja yhtä monen mielestä normien kiristyminen on vaikuttanut omaan työhön. Suunnitteluun liittyvät normit koettiin toisaalta rajoittavina, toisaalta monitulkintaisina, jolloin jopa mieltävaltaisille tulkinnoille on tilaa. Koettiin, että jatkuvasti muuttuvan, yksityiskohtaisen normiston omaksuminen vie aikaa muulta suunnittelutyöltä. Lisäksi nähtiin, että yksityiskohtaisella normittamisella ei välttämättä pystytä takaamaan laadukasta lopputulosta. Kirjoittamisajankohtana 2011 ympäristöministeriössä ollaan kehittämässä järjestelmää suuntaan, jossa yksityiskohtaisen normittamisen sijaan tarkastellaan rakentamisen laatua kokonaisuutena, mikä selvityksen perusteella näyttäisi vastaavan myös arkkitehtikunnan toiveita. Joidenkin vastaajien mukaan arkkitehtuuri voi edetä normittamisen ja laadun mittaamisen sijaan esimerkkikohteiden ja ns. hyvien käytäntöjen kautta. Tässä erityisesti julkisella sektorilla nähtiin olevan vastuuta esimerkkirakentajana, mikä oli myös yksi arkkitehtuuripoliittisen ohjelman tavoitteita.

Arkkitehtien vaikutusmahdollisuuksia rakennusalan muihin toimijoihin nähden ei koettu erityisen hyväksi yksityisellä eikä julkisella sektorilla työskentelevien arkkitehtien keskuudessa. Kaikilla työskentelysektoreilla nähtiin, että erityisesti urakoitsijoilla, rakennuttajakonsulteilla ja elinkeinoelämällä on liikaa valtaa rakentamisen prosessissa. Arkkitehdit kokivat, että heidän vaikutusmahdollisuutensa muihin toimijoihin nähden ovat rajattuja, koska arkkitehdin hallussa aiemmin olleita projektinhallintatehtäviä on siirtynyt rakennushankkeen muille osapuolille. Seurauksena tästä oli arkkitehtien mukaan taloudellisten ja prosessinhallintaan liittyvien tekijöiden korostumisen rakennustaiteellisten arvojen kustannuksella. Ratkaisuksi arkkitehdit näkivät valmiuksien parantamisen näissä tehtävissä koulutuksen avulla sekä ottamalla rohkeammin oman paikan rakennusprojektin ohjaamisessa. Myös valistuneet tilaajat, jotka osaavat vaatia hyvää arkkitehtuuria, toimivat eräänlaisena vastavoimana pelkästään rakentamisprosessin tehokkuutta korostaville laadunheikentämispyr-

kimyksille. Esimerkiksi julkisella sektorilla tilaajien tulisi vastaajien mukaan olla arkkitehtikoulutuksen läpikäyneitä. Tällä hetkellä tavoite ei välttämättä toteudu tilanteessa, jossa kunnanarkkitehtien määrä on vähentymässä ja muut ammattikunnat toimivat tilaajina. Yleisesti projektin kokonaisuudessa suunnitteluun varattujen resurssien vähäisyys turhautti arkkitehteja ja vaikutti näiden mukaan arkkitehtuurin tasoon. Vastaajien mukaan suunnitteluun ja erilaisten vaihtoehtojen etsimiseen tulisi varata enemmän aikaa ja lisäksi tulisi arvioida realistisesti työkokonaisuuksiin menevä aika.

Kaikista työnteon mielekkyyteen liittyvistä tekijöistä kilpailuttamiseen perustuva hankintajärjestelmä koettiin turhauttavimmaksi. Peräti kolme neljäsosaa vastaajista koki järjestelmän erittäin tai melko häiritsevänä. Tutkittavien mukaan hinta nousee päätöksiä tehdessä liian määrääväan asemaan laatuun nähden, vaikka esimerkiksi Arkkitehtitoimistojen liitto on kehittänyt pisteyttämisjärjestelmän, jossa hankintapäätöksiä tehtäessä laatu voitaisiin huomioida paremmin. Kilpailuttamisen vuoksi pysyviä yhteistyösuhteita tiettyjen hyväksi havaittujen toimijoiden kanssa ei pääse syntymään. Myös hankintalainsäädäntöön sisältyvä kolmen vuoden referenssiaika koettiin liian lyhyeksi, koska suunnitteluhankkeet ovat tyypillisesti aikaavieviä ja siten lyhyt referenssiaika sulkee automaattisesti pienet toimistot ulkopuolelle. Sekä yksityisellä että julkisella sektorilla toimivien arkkitehtien mukaan arkkitehtonista laatua voidaan aikaansaada ja arvioida luontevammin esimerkiksi arkkitehtikilpailujen avulla kuin erilaisin hankintajärjestelmään kuuluvien pisteyttämismenetelmin. Arkkitehtuurikilpailujen kautta tekijät pystyvät kehittelemään erilaisia ideoita, joille ei välttämättä normaalien toimeksiantojen puitteissa ole tilaa. Kilpailuihin osallistuminen tarjoaa arkkitehdeille paitsi uusia työmahdollisuuksia ja väylän julkisuuteen, myös tilaisuuden kehittyä ammatillisesti, mikä taas osaltaan vaikuttaa positiivisesti arkkitehtuurin yleiseen kehittymiseen. Kilpailujen yhteydessä nähtiin tärkeäksi, että osallistujien valintamenettely on avoin ja läpinäkyvä, ja että se antaa mahdollisuuden myös uusille tekijöille.

Nykyistä asuntotuotannon tilaa pidettiin arkkitehtuurin näkökulmasta heikkona. Vastaajien mukaan asuntorakentaminen on teollista tuotantoa, jossa ei yleensä toteuteta uutta. Syynä tähän katsottiin olevan rakennusalan yleinen konservatiivisuus ja vähäinen tuotekehitty, joka johtuu osittain siitä, että nykytilanteessa asunnot käyvät kau-paksi joka tapauksessa. Koska vastaajien mukaan arkkitehtuurikilpailujen kautta erilaiset ideat ja uudet tekijät pääsevät monipuolisesti esiin ja arkkitehtuurin yleinen laatu paranee, myös asuntorakentamiseen ehdotettiin suunnittelukilpailuja. Asuminen on nostettu yhdeksi painopistealueeksi kirjoittamisajankohtana hahmoteltavassa uudessa arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa, mikä realisoituessaan tuonee

konkreettisia toimenpide-ehdotuksia asuntotuotannon laadun parantamiseksi.

Yksityissektorilla palkansaajina työskentelevät arkkitehdit erottuivat jossain määrin muista työtyytyväisyyden ja koettujen vaikutusmahdollisuuksien suhteen. He kohtasivat muita useammin yleisiä aikataulupaineita ja kokivat, että suunnittelulle on varattu liian niukasti aikaa projektin kokonaisuudessa. Vaikutusmahdollisuuksien suhteen he myös kokivat muita useammin, että eivät pysty vaikuttamaan työn laatuun tai saa tavoitteitaan hyväksytyiksi. Koska palkansaajat yksityissektorilla ovat keskimäärin nuorempia kuin muut vastaajat, vaikutusmahdollisuudet palautuivat osin, mutta eivät kokonaan, työkokemuksen keston. Työpaikan sisällä koetut vaikutusmahdollisuudet saattavat vähentyä edelleen arkkitehtitoimistojen keskimääräisen koon kasvaessa, vaikka se toisaalta saattaa lisätä niiden vaikutusvaltaa rakennusprosessin muihin toimijoihin nähden.

Arkkitehtien aseman parantamiseksi vastaajat nostivat tärkeimmiksi toimenpiteiksi paremman palkkauksen, arkkitehdin arvostuksen nostamisen muihin rakennusprosessin toimijoihin nähden sekä ammatin auktorisoinnin, jolloin vain tietyt pätevyysvaatimukset täyttävät toimijat saavat toimia rakennussuunnittelijan tehtävissä. Yksityisellä sektorilla, erityisesti palkansaajien keskuudessa parempi palkkaus ja ammatin arvostuksen nostaminen koettiin tärkeämmiksi kuin julkisella sektorilla. Ammatin auktorisointia taas kannattivat erityisesti julkisella sektorilla työskentelevät sekä pidemmän työkokemuksen omaavat arkkitehdit. Julkisella sektorilla nähtiin yksityistä sektoria useammin, että koulutuksen muuntaminen vastaamaan paremmin työelämän tarpeita olisi arkkitehtien asemaa kohentava toimenpide. Sekä palkkakysymyksen että ammatin arvostuksen nostamisen yhteydessä arkkitehdin ammattia verrattiin tyypillisesti insinöörin ammattiin, jolloin arkkitehtikunnan nähtiin joutuneen insinöörikunnan varjoon.

Arkkitehtuurin aseman parantamiseksi ehdotetuista toimenpiteistä nostettiin esiin erityisesti arkkitehtuurin esiintuominen mediassa ja julkisessa keskustelussa, erilainen hankintojen kilpailuttamisjärjestelmä, arkkitehtuurikasvatus ja -valistus sekä kuntien päätöksentekijöille ja luottamus- ja virkamiehille annettava koulutus arkkitehtuurista ja rakennetun ympäristön arvoista. Toimenpiteet olivat tärkeimpien toimenpiteiden joukossa eri sektoreilla työskentelevien arkkitehtien keskuudessa, vaikkakin pieniä painotuseroja esiintyi. Julkisella sektorilla arkkitehtuurikasvatus ja -valistus nähtiin vielä tärkeämpänä kuin yksityisellä sektorilla. Kuntasektorilla työskentelevät arkkitehdit kannattivat muita enemmän myös kunnallisille toimijoille annettavaa koulutusta. Valtiolla työskentelevät arkkitehdit kaipasivat muita enemmän erilaista hankintojen kilpailuttamisjärjestelmää, kunnalla työskentelevät taas, ehkä yllättävästi, muita vähemmän. Arkkitehtuu-

rin esiintuominen ja eri toimijoille annettava arkkitehtuurikasvatus ja -valistus olivat myös ensimmäisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman tavoitteita. Arkkitehtien mukaan arkkitehtuurikasvatusta tulisi edelleen jatkaa ja laajentaa. Kansalaisille suunnatun valistuksen ja kasvatuksen lisäksi tärkeää olisi päätöksentekijöille annettava valistus. Virkamiehille on ollut jonkin verran mm. ympäristökeskusten ja Suomen kuntaliiton järjestämiä koulutustilaisuuksia rakennetun ympäristön arvoista, mutta luottamushenkilöille koulutusta ei juuri ole ollut, mikä tunnistettiin myös arkkitehtuuripoliittisen ohjelman seurantaraportissa.

Arkkitehtien mukaan onnistunut arkkitehtuuri on tuoretta, yllätyksellistä ja tuottaa käyttäjälleen elämyksiä. Arkkitehti puolestaan on ongelmanratkaisija, joka nivoo yhteen rakennusprojektin esteettiset, toiminnalliset, tekniset ja taloudelliset aspektit tavalla, johon muilla toimijoilla ei ole valmiuksia tai intressiä. Arkkitehdin nähtiin olevan rakentamisen prosessissa ainoa, joka pitkäjännitteisesti kantaa huolta kokonaisuudesta ja lopputuloksen laadukkuudesta, rakentamisprosessin tehokkuuden maksimoimisen tai lyhyen tähtäimen voitontavoittelun sijaan. Arkkitehdit eivät kuitenkaan asettaneet arkkitehtuuria puhtaasti taiteen kentälle eivätkä välttämättä halunneet identifioitua taiteilijoina, koska he näkivät, että arkkitehdin monipuolinen osaaminen saattaa silloin jäädä huomioimatta – mikä puolestaan heikentää arkkitehtien asemaa ja vaikutusmahdollisuuksia rakennusalan muihin toimijoihin nähden.

Arkkitehdin työn taiteelliset ominaisuudet olivat tyypillisesti ominaisuuksia, joita pidettiin periaatteessa tärkeinä, mutta joita ei omassa työssä pidetty yhtä oleellisina kuin esimerkiksi projektinhallintaan liittyviä tekijöitä. Ero yleisten ja omassa työssä tarvittavien taiteellisten ominaisuuksien välillä tuli ilmi kaikilla työskentelysektoreilla. Myöskään arkkitehtien pääasialliset ammatilliset tavoitteet eivät suuntautuneet taiteelliseen luomistyöhön millään työskentelysektorilla, vaan toimivuus ja käytännöllisyys, käyttäjän tarpeiden tyydyttäminen ja ihmisten elinympäristön parantaminen olivat tärkeimpiä tavoitteita. Tutkittavat eivät myöskään kaivanneet enempää työn taiteellisiin aspekteihin, vaan projektinhallintaan sekä neuvottelu- ja johtamistaitoihin liittyvää koulutusta. Tämänkaltaisen koulutuspainotuksen toivottiin vahvistavan arkkitehtien asemaa rakennusalan muihin toimijoihin nähden, jotta arkkitehdit voisivat ottaa vahvemmin paikkansa rakentamisen prosesseissa. Tulosten valossa arkkitehtiopetuksen sijoittaminen taideyliopiston yhteyteen, kuten kirjoittamisajankohtana on kaavailtu Aalto-yliopiston kohdalla, ei näyttäisi olevan arkkitehtien kaipaama painotus.

Arkkitehtien ammattikuvan on yleisesti nähty tulevaisuudessa monipuolistuvan, jolloin arkkitehdilta kysytään taiteelliseen muodonantoon liittyvän ammattitaidon lisäksi yhä enemmän erilaisia hal-

linnollisia ja tuotannollis-tekniisiä valmiuksia. Koulutuksen suunnittelemissa tärkeä kysymys on myös, pyritäänkö kouluttamaan yleisosaajia vai jonkin tietyn alan erikoisosaajia. Vallitsevan käsityksen ja myös tutkittavien mukaan arkkitehti on ennen kaikkea generalisti, joka hallitsee moninaiset suunnitteluun ja rakentamiseen liittyvät seikat, tavoitteena rakennusprosessin osa-alueiden yhdistäminen ja toimivan kokonaisuuden saavuttaminen. Toisaalta on nähty, että rakentamisen haasteiden kasvaessa kukaan ei voi hallita kaikkea, jolloin tärkeää olisi jonkin erikoisalueen syvälinen hallinta. Tuolloin osa arkkitehteista voisi mahdollisesti keskittyä kokonaisuuden hallintaan ja osa erikoistua esimerkiksi ympäristöasioihin tai visualisointiin.

Arkkitehdit saavat tyypillisesti toimeentulonsa arkkitehdin työstä, toisin kuin monien muiden alojen taiteilijat, jotka ovat riippuvaisempia apurahajärjestelmän tarjoamasta rahoituksesta. Tämä näkyy taidetoimikunnille suunnattujen hakemusten määrissä, jotka ovat rakennustaiteen alalla vähäisiä verrattuna muihin aloihin. Myöskään tutkimuksessa valtion taidetoimikuntalaitoksen tuki arkkitehteille ei noussut keskeiseksi toimenpiteeksi arkkitehtuurin edistämiseksi. Tutkittavien keskuudessa katsottiin kuitenkin, että valtiovallan rooli on yleisemmin tärkeä arkkitehtuurin tukemisessa esimerkiksi arkkitehtuurikoulutuksen ja arkkitehtuurikilpailujen tukijana sekä esimerkkirakentajana. Arkkitehtuuria ei voida välttämättä kehittää tai viedä eteenpäin normaalin, kaupallisen arkkitehtitoiminnan puitteissa. Tutkittavien mukaan arkkitehtuurin jättäminen ainoastaan kaupallisten toimijoiden käsiin kaventaa sen pelkäksi liiketoiminnaksi, jonka puitteissa rakennustaiteella on rajalliset mahdollisuudet kehittyä.

Lähteet

- Alakare, Saija (2010): Aluearkkitehti – ympäristön moniottelija. Kukkaistutuksesta strategiseen aluesuunnitteluun. Oulun yliopiston arkkitehtuurin osaston julkaisu C 130. Osoitteessa <http://herkules oulu.fi/isbn9789514261961/>
- Alanen, Aku (2010): Arkkitehtuurin talous. Julkaisussa Tieto & Trendit 3/2010.
- Architects' Council of Europe (2008): The Architectural Profession in Europe A sector study commissioned by the Architect's Council of Europe. Osoitteessa http://www.arching.at/baik/upload/pdf/eu-newsletter/sector_study_final_part_one.pdf
- Arkkitehtitoimistojen liitto ATL (2010): Julkisten hankintojen lainsäädännön vaikutus arkkitehtipalveluihin. Osoitteessa http://www.atl.fi/assets/files/ajankohtaista/100827/ATL_Promenade_19082010.pdf
- von Bonsdorff, Pauline (1991): Arkkitehtuurin määrittely Suomessa 1940–1989. Valtion teknillinen tutkimuskeskus tutkimuksia 752. Espoo.
- Bäcklund, Pia (2007): Tietämisen politiikka. Kokemuksellinen tieto kunnan hallinnassa. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki.
- Hautala-Kajos, Kristina & Härö, Merja (1986): Rakennusten suunnittelijat. Valtion taidehallinnon julkaisu n:o 30. Helsinki.
- Heikkinen, Merja (2007): Valtion taiteilijatuki taiteilijan määrittelijänä. Määrittelyvallan ehtoja ja ulottuvuuksia pohjoismaisen tukimallin suomalaisessa suunnelmassa. Taiteen keskustoimikunta. Tutkimusyksikön julkaisu n:o 32. Helsinki.
- Hentilä, Helka-Liisa (1990): Arkkitehtikoulutuksen profiili. Tutkimus arkkitehtikoulutuksen historiasta, nykyisyydestä ja kehittämisestä. Julkaisu A 14 1990. Oulun yliopisto, arkkitehtuurin laitos. Oulu.
- Hirvonen, Jukka (2003): Kysely yhdyskuntasuunnittelun koulutustarpeesta. Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. Espoo.
- Hirvonen, Jukka & Kangasoja, Jonna & Mälkki, Mikko & Mäntysalo, Raine (2009): Osaamishaasteet arkkitehdin työssä 2009. Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. Osoitteessa http://www.safa.fi/fin/koulutus_ja_tutkimus/safa_kouluttaa/
- Härö, Merja (1992): Arkkitehdiksi koulua käymällä. Arkkitehtikoulutuksen vaiheista Suomessa. Teoksessa Korvenmaa, Pekka (toim.): Arkkitehdin työ. Rakennustieto Oy. Hämeenlinna. s. 210–231.
- Jarenko, Karoliina (2011): Tasa-arvokysely nosti esiin monia kipupisteitä. Julkaisussa Arkkitehti uutiset 3/2011. s. 36–37.
- Kangasoja, Jonna & Hirvonen, Jukka (2010): Arkkitehtien asema ja vaikutusmahdollisuudet kuntien hallinnossa. Aalto-yliopiston teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Kansallinen rakennuspoliittinen ohjelma (2007). Loppuraportti. Ympäristöministeriö.
- Karhunen, Paula (2006): Valtion taidetoimikuntalaitoksen myöntämä tuki 2005. Tilastotiedote 1/2006. Taiteen keskustoimikunta.

- Karhunen, Paula (2008): Tanssi- ja musiikkiprojektien tuki ja tuotantoehdot. Valtion produktiotuen kehitys ja merkitys 1991–2008. Tilastotietoa taiteesta n:o 39. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki.
- Karhunen, Paula & Rensujeff, Kaija (2010): Taidetoimikuntien myöntämä tuki 2009. Tilastotiedote 1/2010. Taiteen keskustoimikunta.
- Karpainen, Armi (1985): Arkkitehtiopiskelijoiden ammatinvalinta ja ammatillisen identiteetin muotoutumisprosessi. Tampereen yliopisto, psykologian laitos. Tampere.
- Kervanto, Anja (1987): Arkkitehtuurifilosofiaa kytkeä. Arkkitehtien käsityksiä ympäristön laadusta. Teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtiosasto, Yhdyskuntasuunnittelu. Julkaisu A 31.
- Kiviniemi, Arto haastattelu (2010): Arkkitehtikoulutuksen yhteys rakennetun ympäristön muuhun opetukseen säilytettävä. Arkkitehti-uutiset 10/2010. s. 10–12.
- Kulttuuripolitiikan strategia 2020. Opetusministeriön julkaisuja 2009:12
- Laki julkisista hankinnoista 30.3.2007/348
- Laki taiteen edistämisen järjestelystä 14.7.1967/328
- Lappo, Osmo (2007): Arkkitehdin ja yleisön vuorovaikutus. Teoksessa Vartola, Anni: Kuolokoon suomalainen arkkitehti. Arkkitehtien kirjoituksia arkkitehtuurista 1960–2000. s. 69–79.
- Lehtonen, Hilikka (1991): Arkkitehti ja yhdyskuntasuunnittelu etsimässä itseään. Teoksessa von Bonsdorff, Pauline & Burman, Christian & Lehtonen, Hilikka & Norvasuo, Markku & Rautsi, Jussi & Sepänmaa, Yrjö & Säätelä, Simo & Vuorela, Pertti: Rakennetun ympäristön kauneus ja laatu. VTT Tiedotteita 1234. Espoo. s. 18–31.
- Michelsen, Karl-Erik (1992): Uuden ja vanhan rajalla. Arkkitehdit vastaan rakennusmestarit. Teoksessa Korvenmaa, Pekka (toim.): Arkkitehdin työ. Rakennustieto Oy. Hämeenlinna. s. 90–111.
- Mäenpää, Pasi & Aniluoto, Arto & Manninen, Rikhard & Villanen, Sampo (2000): Sanat kivettyvät kaupungiksi. Tutkimus Helsingin kaupunkisuunnittelun prosesseista ja ihanteista. Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. Espoo.
- Nivari, Kristiina (1992): Arkkitehti-lehti ammattikuvan ja työn heijastajana. Teoksessa Korvenmaa, Pekka (toim.): Arkkitehdin työ. Rakennustieto Oy. Hämeenlinna. s. 255–567.
- Norvasuo, Markku (1991): Katsaus ESSU-hankkeen osatutkimuksiin. Teoksessa von Bonsdorff, Pauline & Burman, Christian & Lehtonen, Hilikka & Norvasuo, Markku & Rautsi, Jussi & Sepänmaa, Yrjö & Säätelä, Simo & Vuorela, Pertti: Rakennetun ympäristön kauneus ja laatu. VTT Tiedotteita 1234. Espoo. s. 32–49.
- Nyman, Kaj (1998): Talojen kieli. Rakennusalan Kustantajat RAK. Jyväskylä.
- Nyman, Kaj (2008): Arkkitehtuurin kadotettu kieli. Multikustannus. Vaajakoski.
- Oesch, Pekka (2008): Säätiöiden tuki taiteille 2001 ja 2005. Taiteen keskustoimikunta. Tilastotietoa taiteesta n:o 38. Helsinki.
- Oesch, Pekka (2010): Yritysten tuki taiteille 2008 ja tuen muutokset 1999–2008. Taiteen keskustoimikunta. Tilastotietoa taiteesta n:o 40. Helsinki.
- OPM tiedote 17.6.2009. Osoitteessa <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2009/06/vosuudistus.html>

- Peltonen, Lasse & Hirvonen, Jukka & Manninen, Rikhard & Linjama, Hannes & Savikko, Riitta (2006): Maankäytön konfliktit ja niiden ratkaisumahdollisuudet. Suomalaisen nykytilan kartoitus. Suomen ympäristö 12/2006. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Puustinen, Sari (2004): Yhdyskuntasuunnittelu ammattina. Suomalaiset kaavoittajat ja 2000-luvun haasteet. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Puustinen, Sari (2006): Suomalainen kaavoittajaprofessio ja suunnittelun kommunikatiivinen käänne. Vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet suurten kaupunkien kaavoittajien näkökulmasta. Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. Espoo.
- Suomen Rakennusinsinöörien Liitto RIL (2007): Rakennusalan koulutus- ja osaamisbarometri 2006–2010.
- Suomen Kuvalehti: Ammattien arvostus 2010 (20/2010)
- Suomen Kuvalehti: Ammattien arvostus 2007 (45/2007)
- Suomen Kuvalehti: Ammattien arvostus 1991 <http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/ammattien-arvojarjestys-1991>
- Rautiainen, Pauli (2008): Suomalainen taiteilijatuki. Valtion suora ja välillinen taiteilijatuki taidetoimikuntien perustamisesta tähän päivään. Tutkimusyksikön julkaisuja n:o 34. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki.
- Rautiainen, Pauli (2008) b: Alueellisen taide-elämän katalyytit. Teoksessa Jokinen, Heikki & Rautiainen, Pauli (toim.): Taiteen edistämistä varten. Taidetoimikunnat 40 vuotta. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki s. 223–227.
- Rensujeff, Kaija (2003): Taiteilijan asema. Raportti työstä ja tulonmuodostuksesta eri taiteenaloilla. Tutkimusyksikön julkaisuja n:o 27. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki.
- Salmi, Eija (2008): Arkkitehtuurin pohjoinen ulottuvuus. Teoksessa Jokinen, Heikki & Rautiainen, Pauli (toim.): Taiteen edistämistä varten. Taidetoimikunnat 40 vuotta. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki. s. 200–205.
- Salokannel, Mervi (1993): Arkkitehdin ammatin professionalisaatio Suomessa. Teoksessa Konttinen, Esa (toim.): Ammattikunnat, yhteiskunta ja valtio. Suomalaisen professioiden kehityskuvia. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 55/1993. Jyväskylä. s. 45–77.
- Sinisalo, Jarkko (1992): Arkkitehtikunnan muotoutuminen Suomessa. Arkkitehdit ja rakennushallinto 1810–1865. Teoksessa Korvenmaa, Pekka (toim.): Arkkitehdin työ. Rakennustieto Oy. Hämeenlinna. s. 9–25.
- Suomen arkkitehtuuripolitiikka. Valtioneuvoston arkkitehtuuripoliittinen ohjelma 17.12.1998.
- Taiteen keskustoimikunta, pöytäkirja 5/68.
- Valtioneuvoston arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toteuttamisen seuranta ja jatkotoimenpiteet. Opetusministeriön työryhmän muistioita 28:2002.
- Valtioneuvoston periaatepäätös taide- ja taiteilijapolitiikasta. Opetusministeriön julkaisuja 2003:20.
- Valtion rakennustaidetoimikunta, pöytäkirjat 2001–2010.
- Valtion rakennustaidetoimikunta, selvitykset Valtion rakennustaidetoimikunnan myöntämistä valtionavustuksista 2001–2010.
- Viljo, Eeva Maija (1992): Arkitektyrkets utveckling i Finland under senare delen av 1800-talet. Teoksessa Korvenmaa, Pekka (toim.): Arkkitehdin työ. Rakennustieto Oy. Hämeenlinna. s. 26–51.

Wäre, Ritva (1992): Arkkitehdit ja Suomen arkkitehtiklubi viime vuosisadan vaihteessa. Teoksessa Korvenmaa, Pekka (toim.): Arkkitehdin työ. Rakennustieto Oy. Hämeenlinna. s. 52-71.

Ympäristöministeriö muistio 35.20.37

Liite 1. Opetusministeriön/opetus- ja kulttuuriministeriön ja taidetoimikuntalaitoksen tuki (€) arkkitehtuurikasvatukselle 2001–2010

Opetusministeriön / opetus- ja kulttuuriministeriön tuki (€) arkkitehtuurikasvatukselle

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Lastenkulttuurikeskukset*	0	0	50 000	75 000	95 000	60 000	60 000	60 000	60 000	65 000
Taiteen perusopetusta antavien oppilaitosten** harkinnanvaraiset valtionavustukset	0	3 400	7 600	7 600	7 600	5 100	5 100	4 000	4 000	15 000
Yhteensä	0	3 400	57 600	82 600	102 600	65 100	65 100	64 000	64 000	80 000
Yhteensä v. 2010 raharvossa	0	3 700	63 100	90 400	111 300	69 300	67 700	64 000	64 000	80 000

* Lasten ja nuorten ympäristökulttuurikoulu Lastu.

** Lasten ja nuorten arkkitehtuurikoulu Arkki ja arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu Lastu.

Taidetoimikuntalaitoksen tuki (€) arkkitehtuurikasvatukselle

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Yhteisöille*										
Rakennustaiteen edistäminen	2 500	1 000	4 500	7 500	2 000	0	0	5 000	8 000	0
Lastenkulttuurin edistäminen	0	9 800	0	0	4 000	12 000	0	0	3 000	0
Yhteisöille yhteensä	2 500	10 800	4 500	7 500	6 000	12 000	0	5 000	11 000	0
Yhteensä v. 2010 rahanarvossa	2 800	12 000	4 900	8 200	6 500	12 800	0	5 000	11 000	0
Yksityisille										
Rakennustaide (edistäminen ja kohdeapurahat)	4 200	1 500	0	6 000	2 400	1 000	0	0	0	0
Lastenkulttuuri (edistäminen ja kohdeapurahat)	5 900	0	5 500	4 000	23 000	9 000	0	0	0	3 000
Yksityisille yhteensä	10 100	1 500	5 500	10 000	25 400	10 000	0	0	0	3 000
Yhteensä v. 2010 rahanarvossa	11 300	1 700	6 000	10 900	27 600	10 700	0	0	0	3 000
Taidetoimikuntien tuki rakennustaiteelle yhteensä	12 600	12 300	10 000	17 500	31 400	22 000	0	5 000	11 000	3 000
Yhteensä v. 2010 rahanarvossa	14 200	13 600	11 000	19 200	34 100	23 500	0	5 000	11 000	3 000
OKM ja taidetoimikuntien tuki yhteensä	12 600	15 700	67 600	100 100	134 000	87 100	65 100	69 000	75 000	83 000
Yhteensä v. 2010 rahanarvossa	14 200	17 300	74 100	109 500	145 300	92 800	67 700	69 000	75 000	83 000

Poislukien alueellisten taidetoimikuntien tuki

* Suurin yksittäinen saaja Lasten ja nuorten arkkitehtuurikoulu Arkki.

Liite 2. Opetusministeriön/opetus- ja kulttuuriministeriön tuki (€) rakennustaiteelle 2001–2010

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Maahankkeet (yksittäiset maat sekä useampaan maahan kohdistuvat) (2001–2005)	26 500	183 000	56 000	186 000	200 500					
Kansainväliseen kulttuuriyhteistyöhön (2006–)						105 000	105 000	105 000	160 000	0
Kasvatus- tiede- ja kulttuuriaioilla toimivien hallituksesta riippumattomien järjestöjen toimintaan (2002)		3 000								
Taiteen perusopetusta antavien oppilaitosten harkinnanvaraiset valtionavustukset, 2002-2009		3 400	7 600	7 600	7 600	5 100	5 100	4 000	4 000	15 000
josta										
Lasten ja nuorten arkkitehtuurikoulu Arkki			4 200	4 200	4 200	5 100	5 100	0	0	15 000
Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu Lastu		3 400	3 400	3 400	3 400	0	0	4 000	4 000	0
Taiteen perusopetuksen ylimääräinen valtionavustus v 2009 käyttökustannuksiin									15 000	
Rakennustaiteen alan järjestöille	252 300	257 300	257 300	263 800	257 300	26 000	26 000	26 000	33 000	33 000
josta										
Suomen rakennustaiteen museo- ja tiedotuskeskussäätiö	233 800	233 800	233 800	240 400	233 800					
Ympäristötaiteen säätiö	18 500	18 500	18 500	18 500	18 500	18 500	18 500	18 500	20 000	20 000
Rakennustaiteen seura		5 000	5 000	5 000	5 000	7 500	7 500	7 500	9 000	9 000
DOCOMOMO									4 000	4 000
Alvar Aalto-akatemialle (2001–2006)	134 600	135 000	135 000	135 000	160 000	160 000				
Erikoismuseoiden erityisavustuksiin	458 300	458 300	458 000	505 000	520 000	690 000	924 000	905 000	905 000	905 000
josta										
Alvar Aalto-museo	252 300	252 300	252 000	270 000	270 000	440 000	440 000	425 000	425 000	425 000
Suomen rakennustaiteen museo	206 000	206 000	206 000	235 000	250 000	250 000	484 000	480 000	480 000	480 000
Museoiden valtionosuudet, rakennustaiteen ala	501 000	507 000	514 100	536 400	579 000	592 900	618 600	793 500	975 900	1,1 milj.
josta										
Alvar Aalto-museo	137 000	138 700	140 600	156 200	173 100	177 200	194 700	249 700	307 100	365 500
Suomen rakennustaiteen museo	364 000	368 400	373 500	380 200	405 900	415 600	424 000	543 800	668 800	762 900
Eräille taidekeskuksille (2004–2006)				15 000	49 600	50 000				
Muu taiteen edistäminen	306 400	141 000	127 400	61 500	33 000	219 300	8 000	54 000	75 000	558 000
EU-hankkeiden kansallinen tukiosuus (Rakennustaiteen museo ja Alvar Aalto-säätiö EU-hankkeisiin)		31 000								

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Avustukset tilojen hankkimiseen, perustamiskustannuksiin ja peruskorjauksiin (2009)									30 000	
Valtionosuudet ja avustukset museoille, tietoyhteiskuntaohjelma, ns. Myytti-projekti (2001-2005)	11 800	11 000	11 900	11 900	10 800					
Valtionavustus tilakustannuksiin (Suomen rakennustaiteen museo ym)	261 400	265 500	269 800	271 000	327 400	331 800	335 400	347 100	331 700	327 100
Kulttuuriperinnön digitointi (2001-2002)	8 100	15 000								
Lastenkulttuurikeskuksille (2003-) (Lasten ja nuorten ympäristökulttuurikoulu Lastu)			50 000	75 000	95 000	60 000	60 000	60 000	60 000	65 000
Valtakunnallisille kulttuuritapahtumille	32 000	32 000	50 000	35 000	ei myönnetty	50 000	20 000	25 000	50 000	25 000
Maailmanperintökohteiden entistämisen- valistus- ja tutkimustoimintaan (2005-) Museovirastolle					265 300	291 400	250 000	250 000	250 000	320 000
Suomi-palkinto	8 400							30 400		
Yhteensä	2,0 milj.	2,0 milj.	1,9 milj.	2,1 milj.	2,5 milj.	2,6 milj.	2,4 milj.	2,6 milj.	2,9 milj.	3,4 milj.
Yhteensä v. 2010 rahanarvossa	2,2 milj.	2,3 milj.	2,1 milj.	2,3 milj.	2,7 milj.	2,8 milj.	2,4 milj.	2,6 milj.	2,9 milj.	3,4 milj.

Museoiden valtionosuudet

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Alvar Aaltomuseo	137 000	138 700	140 600	156 200	173 100	177 200	194 700	249 700	307 100	365 500
Suomen rakennustaiteen museo	364 000	368 400	373 500	380 200	405 900	415 600	424 000	543 800	668 800	762 900
Rakennustaiteen alan museot valtionosuus yhteensä	501 000	507 100	514 100	536 400	579 000	592 800	618 700	793 500	975 900	1,1 milj.
Kaikki museot valtionosuus yhteensä	15,2 milj.	15,4 milj.	15,7 milj.	16,7 milj.	17,9 milj.	18,7 milj.	19,1 milj.	24,9 milj.	30,6 milj.	37,3 milj.
Rakennustaiteen alan museot osuus (%) kaikista museoista	3,3	3,3	3,3	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,0

Lähde: Opetushallitus, Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän raportit
<http://www.vos.uta.fi/rap/>

Liite 3. Säätiöiden tuki (€) rakennustaiteelle 2006–2010

<i>Rakennustaide</i>	2006	2007	2008	2009	2010
Alfred Kordelinin säätiö	38 000	29 000	73 000	76 000	97 000
Jenny ja Antti Wihurin rahasto	47 000	56 000	35 000	63 000	90 000
Svenska Kulturfonden	16 000	28 000	16 400	29 500	54 000
Pohjoismainen Kulttuurirahasto	22 000	60 300	12 700	10 700	ei myöntöjä
Suomen kulttuurirahasto keskusrahasto	184 000	379 000	420 000	371 100	248 000
Greta ja William Lehtisen säätiö	16 500	18 000	16 000	18 000	18 800
Rakennustaide yhteensä	323 500	570 300	573 100	568 300	507 800
Rakennustaide yhteensä v. 2010 rahanarvossa	344 800	593 300	572 800	568 000	507 800

<i>Kaikki taiteenalat</i>	2006	2007	2008	2009	2010
Alfred Kordelinin säätiö (taiteen tuki)	685 900	756 000	994 000	1,1 milj.	1,3 milj.
Jenny ja Antti Wihurin rahasto	8,0 milj.	8,3 milj.	8,7 milj.	9,0 milj.	9,7 milj.
Svenska Kulturfonden	10,4 milj.	12,0 milj.	15,3 milj.	17,0 milj.	33,0 milj.
Pohjoismainen Kulttuurirahasto	376 200	555 300	348 100	597 900	410 000
Suomen kulttuurirahasto keskusrahasto taiteen tuki	7,2 milj.	7,3 milj.	7,6 milj.	7,5 milj.	8,1 milj.
Greta ja William Lehtisen säätiö	77 260	75 000	80 000	80 000	80 200
Kaikki alat yhteensä	26,7 milj.	29,0 milj.	33,0 milj.	35,1 milj.	52,5 milj.
Kaikki taiteenalat yhteensä v. 2010 rahanarvossa	28,5 milj.	30,2 milj.	33,0 milj.	35,1 milj.	52,5 milj.
Rakennustaiteen osuus (%)	1,2	2,0	1,7	1,6	1,0

Liite 4. Taiteen keskustoimikunnan ja rakennustaidetoimikunnan myöntämä tuki (€) rakennustaiteelle 2001–2010

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Tuki taiteelliseen työskentelyyn (yksityishenkilöt)										
Taiteilija-apurahat (kyseisenä vuonna maksetut)	133 900	165 100	183 200	187 800	206 800	209 600	197 700	205 800	252 400	256 300
Taiteilijaprofessuurit (kyseisenä vuonna maksetut)	39 900	40 800	34 600	39 700	43 200	44 800	45 700	48 600	38 200	47 600
Valtionpalkinnot	12 600	26 000	26 000	13 000	27 000	15 000	15 000	15 000	30 000	15 000
Yhteensä	186 400	231 900	243 800	240 500	277 000	269 400	258 400	269 400	320 600	318 900
Yhteensä v. 2010 rahanarvossa	209 500	256 500	267 400	263 200	300 500	287 200	268 800	269 300	320 500	318 900
Apurahat yksityishenkilöille ja työryhmille										
Rakennustaiteen edistäminen (2001-2008) ja kohdeapurahat	45 900	20 700	56 400	39 100	44 900	78 000	68 000	57 000	64 000	76 000
Matka-apurahat	4 000	7 300	1 500	7 000	4 100	9 800	7 700	5 500	8 200	9 200
Lastenkulttuurin kohdeapurahat rakennustaiteen osalta	5 900	0	5 500	4 000	23 000	9 000	0	0	0	3 000
Kansainvälinen ja pohjoismainen yhteistyö									2 500	3 500
Yhteensä	55 800	28 000	63 400	50 100	72 000	96 800	75 700	62 500	74 700	91 700
Yhteensä v. 2010 rahanarvossa	62 600	31 000	69 600	54 800	78 100	103 200	78 800	62 500	74 600	91 700
Toiminta- ja erityisavustukset yhteisöille										
Apolin jatkotoimenpiteet ja rakennustaiteen edistäminen	61 400	40 000	30 800	85 800	98 500	110 000	120 000	126 000	203 000	191 000
Lastenkulttuurin edistäminen rakennustaiteen osalta	0	9 800	0	0	4 000	12 000	0	0	3 000	0
Kansainvälinen ja pohjoismainen yhteistyö									0	7 000
Yhteensä	61 400	49 800	30 800	85 800	102 500	122 000	120 000	126 000	206 000	198 000
Yhteensä v. 2010 rahanarvossa	69 000	55 100	33 700	93 900	111 200	130 000	124 800	126 000	206 000	198 000
Tuki rakennustaiteelle yhteensä	303 600	309 700	338 000	376 400	451 500	488 200	454 100	457 900	601 300	608 600
Tuki rakennustaiteelle yhteensä v. 2010 rahanarvossa	341 100	342 600	370 700	411 900	489 800	520 400	472 400	457 700	600 900	608 700

Liite 5. Alueellisten taidetoimikuntien tuki (€) rakennustaiteelle tukimuodoittain 2003–2010

Alueellisten taidetoimikuntien tuki (€) rakennustaiteelle tukimuodoittain 2003–2010

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Apurahat	7 800	13 800	7 700	12 400	20 000	11 000	7 300	25 800
Läänintaiteilijat	116 400	86 900	48 600	33 500	35 400	36 800	76 800	113 000
Avustukset	2 200	3 800	4 300	2 800	4 000	1 500	0	1 000
Palkinnot	2 500	0	5 500	500	0	0	0	0
Yhteensä	128 900	104 500	66 100	49 200	59 400	49 300	84 100	139 800
Yhteensä v. 2010 rahanarvossa	141 300	114 400	71 700	52 500	61 800	49 300	84 000	140 000

Alueellisten taidetoimikuntien tuki (€) kaikille taiteenaloille tukimuodoittain 2003–2010

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Apurahat	1,6 milj.	1,7 milj.	1,9 milj.	1,9 milj.	1,9 milj.	1,9 milj.	2,2 milj.	2,2 milj.
Läänintaiteilijat	1,3 milj.	1,3 milj.	1,4 milj.	1,4 milj.	1,4 milj.	1,5 milj.	1,5 milj.	1,5 milj.
Avustukset	684 000	679 900	678 600	658 700	643 400	615 200	685 900	557 300
Palkinnot	71 800	58 300	83 400	80 000	84 400	86 000	87 900	76 100
Yhteensä	3,6 milj.	3,7 milj.	4,0 milj.	4,0 milj.	4,1 milj.	4,1 milj.	4,5 milj.	4,3 milj.
Yhteensä v. 2010 rahanarvossa	3,9 milj.	4,0 milj.	4,4 milj.	4,3 milj.	4,2 milj.	4,1 milj.	4,5 milj.	4,3 milj.
Rakennustaiteen osuus (%)	3,6	2,8	1,6	1,2	1,5	1,2	1,9	3,3

Liite 6. Kyselylomake ja haastattelurunko

Haastattelukysymykset

Onko arkkitehdin asema muuttunut 2000-luvulla? Miten?

Mitä ominaisuuksia ja kykyjä hyvällä arkkitehdillä on? Millainen on hyvä arkkitehti?

Pääsetkö käyttämään näitä kykyjä omassa työssäsi?

Näetkö arkkitehdin työssä jotain epäkohtia? Onko omassa työssäsi asioita, joiden vuoksi et voi tehdä työtä niin hyvin kuin haluaisit?

Mistä epäkohdat johtuvat? Voisiko niille tehdä jotain?

Ovatko suunnittelun ja rakentamisen normit mielestäsi muuttuneet viime vuosina?

Jos normit ovat muuttuneet, miten tämä ilmenee käytännön työssä?

Onko mielestäsi näillä toimijoilla liian vähän / sopivasti / liikaa vaikutusvaltaa rakennusprosessin aikana?

- käyttäjä
- kansalainen
- elinkeinoelämä, yrittäjät (mukaanlukien kiinteistösijoittajat)
- rakennuttaja
- pääsuunnittelija
- suunnittelija
- rakentaja, urakoitsija
- rakennuttajakonsultti
- kunnalliset luottamuselimet (=kunnanhallitus, kunnanvaltuusto, lautakunnat)
- viranomaiset

Miten tämä ilmenee käytännön työssä? Onko tilanne muuttunut vuosien varrella?

Onko toimijoiden välillä epäselvyyttä vastuunjaossa? (Esim. rakennuttajakonsultti / pääsuunnittelija) Heijastuuko se työhösi, miten?

Mitkä ovat mielestäsi eri toimijoiden keskeiset tavoitteet? Näetkö, että toimijoiden tavoitteet ovat samankaltaisia vai ovatko ne keskenään ristiriitaisia?

Jos tavoitteet ovat ristiriitaisia, mikä on arkkitehdin rooli? Mitä arkkitehti voi tehdä?

Mitä arkkitehti tuo rakentamisprosessiin? Onko sellaista, mitä muut ammattilaiset eivät voi tuoda?

Millaista on hyvä arkkitehtuuri?

Onko arkkitehtuuri taidetta? Mikä tekee rakentamisesta / rakennuksesta taidetta?

Miellätkö itsesi arkkitehtina taiteilijaksi vai joksikin muuksi? (Käsityöläinen, tekninen toteuttaja ym.)

Pääsetkö toteuttamaan itseäsi taiteilijana, ja onko se tavoitteena?

Onko arkkitehdeistä tai arkkitehdin työstä jotain mielestäsi virheellisiä käsityksiä? Kenen taholla?

Vastaako koulutus työelämän tarpeita? (Pitäisikö opettaa jotain, mitä nyt ei opeteta, ylikorostuuko joku osa-alue koulutuksessa? Oma kokemus.)

Mikä motivoi työssä? Mitä hyviä puolia arkkitehdin ammatissa parhaimmillaan on?

Tulisiko arkkitehtien asemaa parantaa jotenkin, miten?

Tulisiko arkkitehtuurin asemaa parantaa jotenkin, miten?

Millä tavoin valtiolta voisi mielestäsi edistää hyvää arkkitehtuuria?

1) Syntymävuotenne

2) Valmistumisvuotenne. Jos ette ole valmistunut, voitte jättää kohdan tyhjäksi.

3) Sukupuoli
N M

4) Asuinkuntanne

5) Oletteko tällä hetkellä aktiivisesti työelämässä
kyllä ei (työttömänä, vanhempainvapaalla tms.)

6) Työskentelykunta, jos eri kuin asuinkunta

7) Työskentelykunnan koko
alle 10 000 as. 10-25 000 as. 25 000-50 000 as. 50 000-100 000 as. yli 150 000 as.

8) Työskentelettekö tällä hetkellä
Voitte tarvittaessa merkitä useamman vaihtoehdon.

yrittäjänä / yksityisellä sektorilla palkansaajana / kunnan palveluksessa / valtion palveluksessa /
muu, mikä

9) Ammattinimikkeenne tämänhetkisessä päätoimessanne

10) Kuinka kauan olette työskennellyt nykyisessä työpaikassanne
alle 2 vuotta
3-5 vuotta
6-9 vuotta
10-14 vuotta
15-19 vuotta
20-24 vuotta
yli 25 vuotta

11) Kuinka kauan olette kaiken kaikkiaan työskennellyt arkkitehdin tehtävissä

Arkkitehdin tehtävät = arkkitehtuuriin liittyvät suunnittelu-, hallinto-, johto-, opetus- ja
tutkimustehtävät.

alle 2 vuotta
3-5 vuotta
6-9 vuotta
10-14 vuotta
15-19 vuotta
20-24 vuotta
yli 25 vuotta

12) Mitä näistä töistä olette tehnyt työuranne aikana arkkitehtina? Voitte valita useamman
vaihtoehdon.

rakennussuunnittelu

julkinen hallinto
rakentamisen ja maankäytön valvontatehtävät
suunnittelua palvelevat selvitykset/hankesuunnittelu
yhdyskuntasuunnittelu/kaupunkisuunnittelu
rakennussuunnittelun tilaaminen
kaavoituspalveluiden tilaaminen
aluesuunnittelu
korjaussuunnittelu
pääsuunnittelijan tehtävät
projektinjohto
johtaminen/esimiestehtävät
rakennuttaminen ja hankkeiden koordinointi
liikkeenjohto
taiteellinen tutkimustyö
tieteellinen tutkimustyö
järjestötehtävät
arkkitehtuuriin liittyvä opetustyö
maisemasuunnittelu
visualisointi
tuote-/muotoilusuunnittelu
sisustussuunnittelu
graafinen suunnittelu
näyttelysuunnittelu
arkkitehtuurikritiikkien kirjoittaminen
muu, mikä

13) Mitä näistä töistä teette pääasiallisesti tällä hetkellä? Voitte valita useamman vaihtoehdon. Jos ette työskentele tällä hetkellä, voitte jättää kohdan tyhjäksi.

rakennussuunnittelu
julkinen hallinto
rakentamisen ja maankäytön valvontatehtävät
suunnittelua palvelevat selvitykset/hankesuunnittelu
yhdyskuntasuunnittelu/kaupunkisuunnittelu
rakennussuunnittelun tilaaminen
kaavoituspalveluiden tilaaminen
aluesuunnittelu
korjaussuunnittelu
pääsuunnittelijan tehtävät
projektinjohto
johtaminen/esimiestehtävät
rakennuttaminen ja hankkeiden koordinointi
liikkeenjohto
taiteellinen tutkimustyö
tieteellinen tutkimustyö
järjestötehtävät
arkkitehtuuriin liittyvä opetustyö
maisemasuunnittelu
visualisointi
tuote-/muotoilusuunnittelu

sisustussuunnittelu
graafinen suunnittelu
näyttelysuunnittelu
arkkitehtuurikritiikkien kirjoittaminen
muu, mikä

14) Onko allaolevilla toimijoilla mielestänne vaikutusvaltaa suunnittelu- ja rakentamisprosessin aikana tehtäviin päätöksiin
aivan liian vähän / hieman liian vähän / sopivasti / hieman liikaa / aivan liikaa / eos

käyttäjä
kansalainen
elinkeinoelämä, yrittäjät (mukaanlukien kiinteistösijoittajat)
rakennuttaja
pääsuunnittelija
suunnittelija
urakoitsija
rakennuttajakonsultti
kunnalliset luottamuselimet (=kunnanhallitus, kunnanvaltuusto, lautakunnat)
viranomaiset

15) Näettekö, että allaolevien toimijoiden vaikutusvalta suunnittelu- ja rakentamisprosessissa olisi muuttunut viime vuosina
vähentynyt paljon / vähentynyt hieman / pysynyt ennallaan / kasvanut hieman / kasvanut paljon / eos

käyttäjä
kansalainen
elinkeinoelämä, yrittäjät (mukaanlukien kiinteistösijoittajat)
rakennuttaja
pääsuunnittelija
suunnittelija
urakoitsija
rakennuttajakonsultti
kunnalliset luottamuselimet (=kunnanhallitus, kunnanvaltuusto, lautakunnat)
viranomaiset

16) Jos jollain edellämainitulla toimijalla on mielestänne liian vähän/liikaa vaikutusvaltaa, miten tämä näkyy työssänne

17) Koettekko, että nämä suunnitteluun ja rakentamiseen liittyvät normit ovat
aivan liian löyhiä / hieman liian löyhiä / sopivalla tasolla / hieman liian tiukkoja / aivan liian tiukkoja / eos

paloturvallisuus
äänen- ja vedeneristys
suunnittelu (esim. esteettömyys, asuntojen eri tilojen mitoitus)
energiataloudellisuus
kaavamääräykset (esim. rakennuksen sijoittelua ja muotoa koskevat määräykset, asuntojen keski-
pinta-alamääräykset)

muu viranomaistoiminta (esim. rakennusluvan myöntämiseen ja kaavavalitusmenettelyyn liittyvät tekijät)

18) Ovatko suunnittelun ja rakentamisen normit yleisesti ottaen mielestänne muuttuneet viime vuosina
löystyneet paljon / löystyneet hieman / pysyneet ennallaan / kiristyneet hieman / kiristyneet paljon / eos

19) Jos normit ovat mielestänne muuttuneet, onko tämä vaikuttanut työhönne
ei ole vaikuttanut lainkaan / vaikuttanut jonkin verran / vaikuttanut paljon

20) Jos normit ovat mielestänne muuttuneet, miten tämä näkyy työssänne

21) Mitä ominaisuuksia ja kykyjä hyvällä arkkitehdilla on ja kuinka tärkeiksi näette kyseiset ominaisuudet
erittäin tärkeä / melko tärkeä / ei kantaa / ei kovin tärkeä / ei lainkaan tärkeä

rakennustekninen tietämys
teknisten suunnitteluvälineiden hallinta
tuntee suunnittelu- ja rakentamistoiminnan yhteiskunnalliset toimintamekanismit
yhteiskunnallinen ja sosiaalinen vastuu tuotetusta ympäristöstä
lainsäädännön tuntemus
ongelmanratkaisukyky
pysyy aikatauluissa
kustannustietoisuus
hahmottaa hankkeen ja prosessin kokonaisuuden
pystyy viemään tehokkaasti projektia eteenpäin
osaa ottaa asiakkaan tarpeet huomioon
vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaidot
neuvottelutaidot; saa kantansa läpi
johtamistaidot
esiintymis- ja ilmaisutaidot
uuden luominen, uusien ratkaisujen etsiminen
osaa tuottaa taiteellisesti korkeatasoisia ratkaisuja
arkkitehtuurihistorian tuntemus
uusimman arkkitehtuurin tuntemus
tasapainaisuuden ja harmonian taju
vahva oma näkemys
osaa tuottaa ekologisesti kestäviä (mm. energiatehokkuus, uusiutuvat rakennusmateriaalit)
ratkaisuja

22) Vaaditaanko arkkitehdiltä näitä ominaisuuksia tai kykyjä omassa työssänne ja työyhteisössänne
erittäin paljon / melko paljon / ei kantaa / melko vähän / erittäin vähän

rakennustekninen tietämys
teknisten suunnitteluvälineiden hallinta
tuntee suunnittelu- ja rakentamistoiminnan yhteiskunnalliset toimintamekanismit
yhteiskunnallinen ja sosiaalinen vastuu tuotetusta ympäristöstä
lainsäädännön tuntemus
ongelmanratkaisukyky

pysyy aikatauluissa
kustannustietoisuus
hahmottaa hankkeen ja prosessin kokonaisuuden
pystyy viemään tehokkaasti projektia eteenpäin
osaa ottaa asiakkaan tarpeet huomioon
vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaidot
neuvottelutaidot; saa kantansa läpi
johtamistaidot
esiintymis- ja ilmaisutaidot
uuden luominen, uusien ratkaisujen etsiminen
osaa tuottaa taiteellisesti korkeatasoisia ratkaisuja
arkkitehtuurihistorian tuntemus
uusimman arkkitehtuurin tuntemus
tasapainoisuuden ja harmonian taju
vahva oma näkemys
osaa tuottaa ekologisesti kestäviä (mm. energiatehokkuus, uusiutuvat rakennusmateriaalit)
ratkaisuja

23) Onko arkkitehtikoulutus antanut teille valmiuksia nykyisiin työtehtäviinne
erittäin paljon / melko paljon / ei kantaa / melko vähän / erittäin vähän

24) Kuinka allaolevat arkkitehdin työn osa-alueet painoutuivat koulutuksessa suhteessa työssänne
tarvittaviin taitoihin
aivan liikaa / hieman liikaa / sopivasti / hieman liian vähän / aivan liian vähän / eos

teknisten suunnitteluvälineiden hallinta
rakennustekninen tietämys
suunnitteluun ja rakentamiseen liittyvien yhteiskunnallisten toimintamekanismien tuntemus
suunnitteluun liittyvä lainsäädäntö
projektin hallinta
suunnittelun ohjaus ja hallinta
vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaidot
neuvottelutaidot
johtamistaidot
esiintymis- ja ilmaisutaidot
taideilmaisu
arkkitehtuurin historia
uusimman arkkitehtuurin tuntemus
ekologinen rakentaminen

25) Oletteko työssänne kohdannut kuluneen vuoden aikana jotain seuraavista asioista? Jos ette ole
ollut työelämässä kuluneen vuoden aikana, huomioikaa viimeisin työsuhteenne.
en lainkaan / harvoin / ajoittain / usein / jatkuvasti

aikataulupaineet
suunnitteluun varattu niukasti aikaa projektin kokonaisuudessa
ei pysty vaikuttamaan projektin aikatauluihin
ei pysty vaikuttamaan työn laatuun (lopputulokset)
vaikea saada omia tavoitteita hyväksytyiksi
toimijoiden (esim. rakennuttaja, viranomaiset, suunnittelija) tavoitteet ovat erilaisia

suunnitelmia muutetaan kustannussyistä projektin kuluessa
suunnittelijalla ei ole tekijänoikeuksia tekemäänsä työhön
liiallinen byrokratia; asioiden hoitaminen hidasta tai hankalaa
hankintoja kilpailuttaessa hinta korostuu laadun kustannuksella
tieto ei kulje eri osapuolten välillä rakennushankkeessa
kommunikointiin eri osapuolten välillä menee kohtuuttomasti aikaa
ei tunne voimassaolevia rakentamisen normeja
keskenään ristiriitaiset rakentamisen normit
epäselvät vastuukysymykset
liiallinen työn määrä
liiallinen vastuu

26) Kuinka häiritsevinä pidätte kyseisiä asioita työnteon mielekkyyden kannalta
en lainkaan häiritsevänä / hieman häiritsevänä / ei kantaa / melko häiritsevänä / erittäin häiritsevänä

aikataulupaineet
suunnitteluun varattu niukasti aikaa projektin kokonaisuudessa
ei pysty vaikuttamaan projektin aikatauluihin
ei pysty vaikuttamaan työn laatuun (lopputulos)
vaikea saada omia tavoitteita hyväksytyiksi
toimijoiden (esim. rakennuttaja, viranomaiset, suunnittelija) tavoitteet ovat erilaisia
suunnitelmia muutetaan kustannussyistä projektin kuluessa
suunnittelijalla ei ole tekijänoikeuksia tekemäänsä työhön
liiallinen byrokratia; asioiden hoitaminen hidasta tai hankalaa
hankintoja kilpailuttaessa hinta korostuu laadun kustannuksella
tieto ei kulje eri osapuolten välillä rakennushankkeessa
kommunikointiin eri osapuolten välillä menee kohtuuttomasti aikaa
ei tunne voimassaolevia rakentamisen normeja
keskenään ristiriitaiset rakentamisen normit
epäselvät vastuukysymykset
liiallinen työn määrä
liiallinen vastuu

27) Jos pidätte joitain em. työnteon mielekkyyteen liittyviä tekijöitä häiritsevinä, mitä asialle pitäisi
mielestänne tehdä

28) Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat teille ammatillisina tavoitteina
erittäin tärkeä / melko tärkeä / ei kantaa / ei kovin tärkeä / ei lainkaan tärkeä

esteettisesti tyydyttävä lopputulos
taideteoksen luominen
käyttäjän tarpeiden täyttäminen
toimivuus ja käytännöllisyys
kustannustehokkuus
teknisesti hyvin tehty työ
ekologisesti kestävien ratkaisujen tuottaminen
ihmisten elinympäristön parantaminen
arvostus ammattipiireissä
yhteiskunnallinen ammatillinen arvostus
hyvä toimeentulo

29) Jos arkkitehtien asemassa on mielestänne parannettavaa, mitkä allaolevista tavoitteista ovat ensisijaisia? Valitkaa ENINTÄÄN KOLME vaihtoehtoa.

arkkitehdit nykyistä selvemmin näkyviin suunnittelijoina
arkkitehdeille tekijänoikeudet tehtyihin töihin
pääsuunnittelijan asema vain arkkitehdeille
pääsuunnittelijalle mahdollisuus valita projektin yhteistyökumppaneita
ammatin auktorisointi, jolloin vain tietyt pätevyysvaatimukset täyttävät toimijat saavat toimia
rakennussuunnittelijan tehtävissä
arkkitehdin arvostuksen nostaminen muihin toimijoihin nähden rakennusprosessissa
arkkitehdille enemmän mahdollisuuksia ottaa kantaa kustannuksiin suunnitteluvaiheessa
koulutus vastaamaan paremmin työelämän tarpeita
tietämyksen nostaminen eri osapuolten velvollisuuksista ja vastuista rakennusprojektissa
(lainsäädäntö)
tarkempi työelämän pelisääntöjen noudattaminen työpaikoilla (esim. ylityökorvaukset)
apurahoja ja avustuksia arkkitehdeille Taiteen keskustoimikunnalta tai vastaavalta valtiolliselta
tukijataholta
parempi palkkaus
muu, mikä

30) Miten arkkitehtuuria voisi mielestänne edistää? Valitkaa ENINTÄÄN NELJÄ vaihtoehtoa.

arkkitehtuuri esille mediassa ja julkisessa keskustelussa, jota kautta arkkitehtuuri mukaan
poliittiseen päätöksentekoon
arkkitehtuurikasvatus ja -valistus
valtiolliset ja kunnalliset arkkitehtuuripoliittiset ohjelmat
aluearkkitehtitoiminnan tukeminen (erityisesti syrjäiset ja pienet kunnat)
kuntien päätöksentekijöille, luottamus- ja virkamiehille koulutusta arkkitehtuurista ja rakennetun
ympäristön arvoista
rakennusalan koulutuksessa kaikilla tasoilla arkkitehtuurin perusteiden opetusta
yksityisille toimijoille arkkitehtuuripoliittinen ohjelma, jonka kautta ne sitoutuvat tiettyyn
laatutasoon
lisää normiohjausta
vähemmän normiohjausta
arkkitehtuurikilpailujen tukeminen
arkkitehtuurin tutkimuksen tukeminen
apurahoja ja avustuksia arkkitehdeille Taiteen keskustoimikunnalta tai vastaavalta valtiolliselta
tukijataholta
valtiolta toimeksiantoja, joissa korkea arkkitehtoninen laatu korostuu
hankintojen kilpailuttamisjärjestelmä, jossa laatuperusteet huomioitaisiin nykyistä vahvemmin
arkkitehtisuunnittelun arvonnalisävero alhaisemmaksi
muu, mikä

31) Miten valtiovalta voisi mielestänne edistää arkkitehtuuria

32) Oletteko kuullut valtion arkkitehtuuripoliittisesta ohjelmasta (Apoli)
kyllä ei

33) Oletteko kuullut Taiteen keskustoimikunnasta

kyllä ei

34) Oletteko joskus hakenut tukea rakennustaiteen alan toimintaan Taiteen keskustoimikunnalta
kyllä ei

35) Jos ette ole hakenut tukea, mikä on ollut pääasiallinen syy

36) Onko teillä muuta kommentoitavaa arkkitehtien tai arkkitehtuurin asemasta

Research Reports
Publication no. 37
Arts Council of Finland
Helsinki 2011

Katja Oksanen-Särelä

Between art and engineering

Public funding of architecture in the 2000s and changes in architects' work

English Summary

Aims and data of the research project

The study at hand has two purposes: First, to examine architecture's share of the arts support system in the 2000s, and secondly to evaluate the status of architects in present building trade and the possible changes in it. In addition to discussing financial contributions from a quantitative perspective, the study reviews purposes for which individuals and organisations have sought support. The report also provides statistics about applicants and recipients of funding granted by the Arts Council of Finland⁴⁹, the Ministry of Education and Culture⁵⁰ and the Ministry of the Environment. The objectives and outcomes of the Finnish architectural policy programme (launched in 1998) are also briefly examined since public funding of architecture and the activities of the National Council for Architecture (NCA) have been closely connected with this programme. As for the issue of status, the basic question is whether the status of architects – and consequently that of architecture – is waning in construction projects, as other professional groups (such as engineers) and operators (such as builders and developers) take over wider fields of activities.

49 For more information about Finnish art councils, see <http://www.taiteenkeskustoimikunta.fi>.

50 Called until 2010 the Ministry of Education.

A joint database of the Ministry of Education and Culture and the Arts Council of Finland is a key source of information for the review of funding. It contains information about the applicants for various grants and subsidies and about the support awarded. Other source materials include archived application materials and decisions made by the NCA from 2001 to 2010. The Arts Council of Finland's previous surveys of art subsidies are also used in the study. The section discussing the status of architects is based on questionnaire and interview material, which was collected for this study in summer and autumn of 2010. The questionnaire was sent to members of the Finnish Association of Architects. Answers were obtained from 641 members and the response rate was slightly over 34 percent. Of these, 11 interviewees were chosen, representing the architect population in terms of age, gender and working sector (private sector entrepreneurs and salaried workers, and public sector architects working in municipalities and state). In addition, 12 interviews were conducted among members of the NCA and officials responsible for architectural policy in the Ministry of Education and Culture and the Ministry of the Environment. The total number of interviews was thus 23.

State support for architecture in Finland

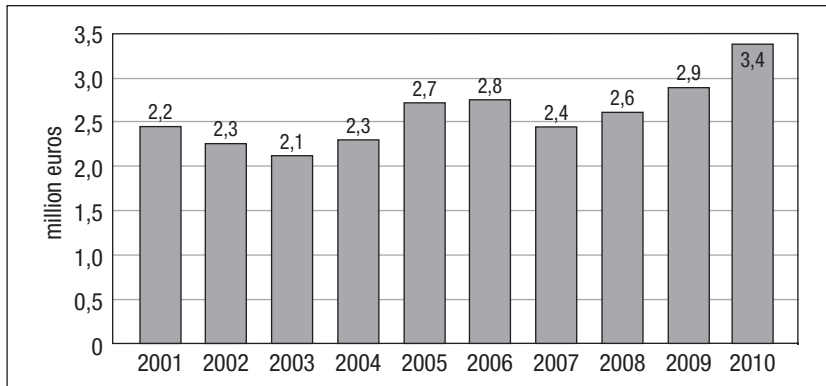
Enhancing architecture by developing cultural and art policies is primarily the task of the Ministry of Education and Culture. The ministry is the main actor in preparing legislation and creating art and cultural policies related to architecture, as well as in the funding of architecture from the state budget. Legislation of building and land use, which steers regional planning and building, is conducted in the Ministry of the Environment. The Ministry of the Environment has also funded architecture during this period by supporting communities in recruiting regional architects (annually approx. 500,000 €) and granting subsidies for conservation of built heritage (annually approx. 2.4 million €). Moreover, preparation of legislation on regional development strategies carried out in the Ministry of Employment and the Economy affects the quality of built environment, although the ministry does not directly finance architecture. Of the art and cultural policies affecting architecture the most influential has been the first national architectural policy programme, conducted by the Ministry of Education and other actors including the Ministry of the Environment. The programme set out general objectives for creating a good environment in the form of 24 actions. These included e.g. extending the role of regional architects, maintaining the architectural heritage, enhancing architectural education and investing in architectural research. Architectural funding has reflected architectural policy, which can be seen especially in the support of the NCA.

The Ministry of Education and Culture is the main public funder of architecture through its support to architectural institutions and organisations. Most of the public support for architecture, as for all arts, is distributed through the statutory state support to art institutions. Other state support consists of various discretionary grants for art organisations, allocated by the ministry. Subordinate to the Ministry of Education and Culture is the Arts Council of Finland, whose statutory responsibility is to promote and support art, create and develop art policies and conduct research in the field. The Arts Council of Finland consists of the Central Arts Council, National Councils representing different art forms (9) and Regional Arts Councils (13), which promote art at the regional level and award grants to artists and organisations in their provinces. Arts councils award direct, discretionary support for individual artists, working groups and organisations.

The overall support for architecture from the Ministry of Education and Culture steadily grew from 2.2 to 3.4 million €⁵¹ in 2001-2010, although its share of the ministry's total budget for arts and culture has remained relatively at the same, modest level. Annually the relative share has been 0.6–0.9 percent of the budget for arts and culture. In all, the largest recipients in architecture between 2001 and 2010 were The Museum of Finnish Architecture and the Alvar Aalto Museum, even when the state subsidy for museums is not taken into account. From 2008 on, the state subsidy for museums has grown, which explains the growth in support at the end of the decade. In 2010 the subsidy for the museums representing architecture (The Museum of Finnish Architecture and the Alvar Aalto Museum) was 1.1 million €. Still, of the statutory museum subsidies in all art fields the share of architecture has slightly decreased from 3.3 to 3 percent. As enhancing architectural education was one of the objectives of the architectural policy programme, organisations involved in the field have been granted support, although the overall support has been quite modest. The ministry's overall support of architectural education was at its highest in the middle of the period (about 100,000 € in 2005).

51 Without statutory state subsidy for museums from 1,7 million to 2,2 million.

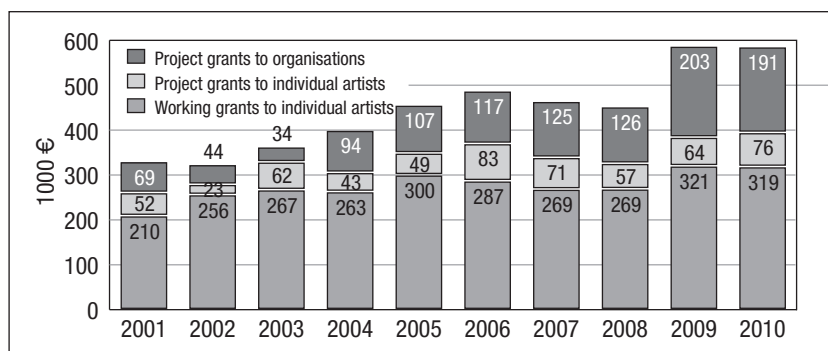
Graph 1. Support for architecture by the Ministry of Education and Culture in 2001-2010

In this study the funding granted by the Arts Council of Finland (the Central Arts Council, NCA and Regional Arts Councils) has been given more thorough consideration. The support granted by arts councils⁵² has grown during the period from slightly over 300,000 € to almost 600,000 €. The support for architecture grew towards the middle of the period, and after two years of recession the support rose again in 2008 to the current level. The growth at the end of the period is due to an increase in working grants for individual artists and grants for organisations. Despite growth in the total sum, the relative share of architecture of the arts council support to the arts has remained comparatively the same, 2–2.5 percent. The arts council's support for architecture is mainly channelled through the NCA, although architecture has received some support (namely grants for children's culture and travel grants) also from the Central Arts Council. The NCA awards working grants to individual artists, project grants to individual artists or working groups and project grants to organisations.

52 Without regional arts councils' support.

Graph 2. Support for architecture by the National Council for Architecture in 2001-2010

Grants for individuals have constituted the largest part of the NCA support in the period, although the relative share of individual support has slightly declined compared to support for organisations. At its highest (2003) the support for individuals was over 90 per cent of all the support for architecture. In 2010 it was two thirds (about 400,000 €) of the total support. Among grants for individual artists in architecture, the relative share of working grants (as compared to individual project grants) has varied during the period, being about 80 per cent in the last four years. Compared to all support forms, the relative share of working grants has slightly declined in the period. In 2010 working grants consisted of 52 per cent of the total support for architecture (the share was 55 % in all fields), whereas at its highest (in 2002) working grants constituted almost three thirds of the total support in architecture and two thirds in all fields. This is mostly due to growth in project-based national lottery funding, whereas working grants are funded through the state budget. Architecture's relative share of working grants for all art fields has been 1.8–2.5 per cent, being slightly over two per cent in the latter part of the period. In the last two years architecture has annually received about 320,000 € as working grants. Of project grants for individuals and working groups, architecture's relative share has been about two per cent during the period, being slightly higher in the last two years. In 2010 the support was 76,000 € when at its lowest (in 2002) it was only one third of this amount.

NCA support for organisations has varied, reflecting on the support allocated for monitoring and enhancing the national architectural policy programme. The support for organisations increased in the latter part of the period: In the last two years the annual support for organisations was about 200,000 €, while in 2003 it was, at its lowest, under 34,000 €. The support for organisations has also grown in comparison with the support for individuals in the latter part of the period. In the last two years the support for organisations has consti-

tuted one third of all support granted by the NCA. Characteristic of NCA support is that funding organisations has been closely tied to the national architectural policy through grants to the Finnish Association of Architects for observing and enhancing the policy objectives. Architectural policy activities have included enhancing architectural education, raising public awareness of architecture among citizens and policymakers and international co-operation through the European Forum for Architectural Policies network. Architectural policy's share of all community support has varied annually between less than 50 per cent to over 90 per cent. In the first two years of the period architectural policy's share was at its highest, as, for instance, in 2010, when its share was slightly over 50 per cent (100,000 €) of all community support (191,000 €). Even though the share of the national architectural policy has decreased during the period, grants allocated by the arts councils have been closely tied to implementing the policy's objectives. There might also be alternative models in funding, such as including architectural policy in the Ministry of Education and Culture budget for arts.

The regional art councils' support to architecture has been quite small in quantity and in relation to their support to other art forms. The annual support for architecture has varied between 50,000 € and 140,000 €, which is from one to three per cent of the total regional art council's support. The support was at its lowest in 2006-2008, after which it has slightly grown in quantity and in relation to other art forms, largely due to the appearance of new regional artists⁵³ in architecture. The regional support for architecture consists typically of the regional artist system, while other support for individuals and particularly for organisations has been minimal. As the regional support for architecture consists almost entirely of the system of regional artists, many regional councils have not granted any support to the field for several years. At the same time other council support for architecture is concentrated in certain geographical areas (namely the Uusimaa region). Even though the concentration reflects the geographic positioning of architects, it is noteworthy in regard to regional equality.

Outside public funding there has been a notable increase in the financial support to the arts allocated by private foundations in the research period. In architecture, too, support grew in the first half of the period, but after 2007 foundational support for architecture has decreased both in total sum and in comparison to other art fields, as the relative share has declined from two to one per cent. Despite the decrease, foundations' support for architecture is notable in comparison with the total support for architecture, as in the last five-year period the foundations' support for architecture has been about the

53 The regional arts councils employ regional artists to work as special experts who promote the arts in their own fields in the region.

same as support granted by arts councils. However, arts council support for architecture has slightly increased in the last part of the decade, while foundational support has, as mentioned, declined.

There have been some specific characteristics in the support from the Ministry of Education and Culture compared to other art forms. Until 2006 funding of The Museum of Finnish Architecture was not fully covered within the state subsidy system, as it is for other art museums. The funding was partly allocated from NCA grants. The Finnish Association of Architects has not received an annual subsidy for enhancing architectures' visibility, as have many other art forms. In addition, architecture is not included in the national cultural export strategy (2007), which is partly due to architecture not having its own coordinative organisation and information centre with which to co-operate at the time the strategy was developed. In 2011 the NCA has, among many organisations in the architecture field, introduced an initiative to the Ministry of Education and Culture on establishing such an organisation.

It is difficult to measure exactly how state support has impacted the quality of architecture or the realisation of aims defined in the national architectural policy programme. As the resources for monitoring the outcomes of the programme have been limited, there has not been a systematic follow-up after the evaluation report in 2002. Thus, the focus in architectural policy has been on enhancing the goals instead of monitoring their realisation. However, as also stated in the evaluation report, many goals defined in the architectural policy programme, such as extending the role of regional architects, maintaining architectural heritage by, for example, inventorying the heritage in all the municipalities and enhancing architectural education, have been implemented satisfactorily. The national programme has also encouraged cities, towns and regions to draw up their own local architectural policy programmes. For actualisation of the goals, it seems to be crucial to have clearly defined agents who take the responsibility of carrying out the tasks.

As seen, funding and promoting of architecture in Finland has been divided between the Ministry of Education and Culture, the Ministry of the Environment and partly also the Ministry of Employment and the Economy. Architecture has not had permanent funding from the state budget; instead the funding has been project-based. As there has been neither a certain actor responsible for architecture, nor permanence in financing, consistent and long-term enhancing of architecture has been challenging. In such a situation there is the risk that architecture as a whole is left to no one's responsibility. In several European countries architecture is organisationally part of the cultural ministry apparatus or there is a separate organisation for architecture funded by several ministries. Such models could be possible in Finland, too.

Architects' status and position in construction processes

Architects' views on their working conditions and their position in construction processes were also addressed in the study. Problematic issues as well as suggestions regarding the current position of architects and architecture will now be briefly discussed. Nine out of ten of interviewees experienced that norms regarding planning and construction have tightened in recent years and as many felt that this has affected their work. Norms were perceived as restrictive, but at the same time ambiguous, which may lead to arbitrary interpretations and even regional inequality as norms may be interpreted differently in different municipalities. Adopting norms which are constantly changing was seen as time-consuming, taking resources from the already insufficiently resourced planning work. Many of the respondents believed that instead of detailed norm systems, building should be guided by exemplary building and best practices. In spring 2011, norms are being revised in the Ministry of the Environment. The aim is to assure the quality in building as a whole, by setting a general level of standards instead of detailed legislation. Based on the study, this seems to be a direction consistent with architects' wishes.

Architects in both the private and public sector felt their possibilities of influencing the building process are restricted, especially compared to contractors, developer consultants and business actors, such as local entrepreneurs. Architects were of the opinion that their influence was limited because project management, which has earlier been architects' responsibility, has been transferred to other actors such as developer consultants. Accordingly, architects felt that maintaining a fast and cost-efficient building process often overrides architectural values. Architects believed that improving their abilities in project management by education would strengthen their position, which, consequently, would ensure that architectural quality is taken into account in the building process. According to architects, customers also have an important role in regard to quality. In the public sector the number of municipal architects is decreasing, and other professionals, such as engineers order planning services. According to architects, this may have a negative effect on architectural quality. In the private sector, making customers more quality-conscious through architectural education was seen as important in this respect. In all, architects experienced that in the construction process there is not enough time allocated to planning, which makes it more difficult to find innovative and fresh solutions. In regard to innovativeness, the state of residential building was seen as especially weak, partly because of the conservativeness of the building industry, partly because, in architects' opinion, the building industry does not have

the motivation to develop as apartments sell irrespective of their architectural quality.

The Finnish procurement laws, namely the Act on Public Contracts, state that all public contracts, including contracts for architectural services, should be subject to an open bid. The aim of the legislation has been non-discriminatory treatment of providers and improvement in quality. However, three out of four respondents felt that the public procurement system affects their work negatively as it in its current form is a hindrance to obtaining good quality in several ways. Architects were of the opinion that affordability overrides quality-based criteria even though attempts have been made to develop systems which take quality into account better. Because every project is subject to open bidding, it is impossible to form permanent business relationships with proven operators. Also, the rule according to which only the past three years are taken into account when evaluating architectural firms was seen as being unfair, positioning small architect firms into an unequal situation with larger companies. Consequently, there has been a centralisation of architectural firms (both in market revenue and in the number of employees) in the 2000s. Architects stated that instead of the current procurement system, architectural quality is better obtained through architect competitions, which provide the opportunity to create and develop ideas more freely than in everyday work as an architect. Competitions also give architects opportunities for professional growth and development which, consequently, has a positive effect on architecture as a whole.

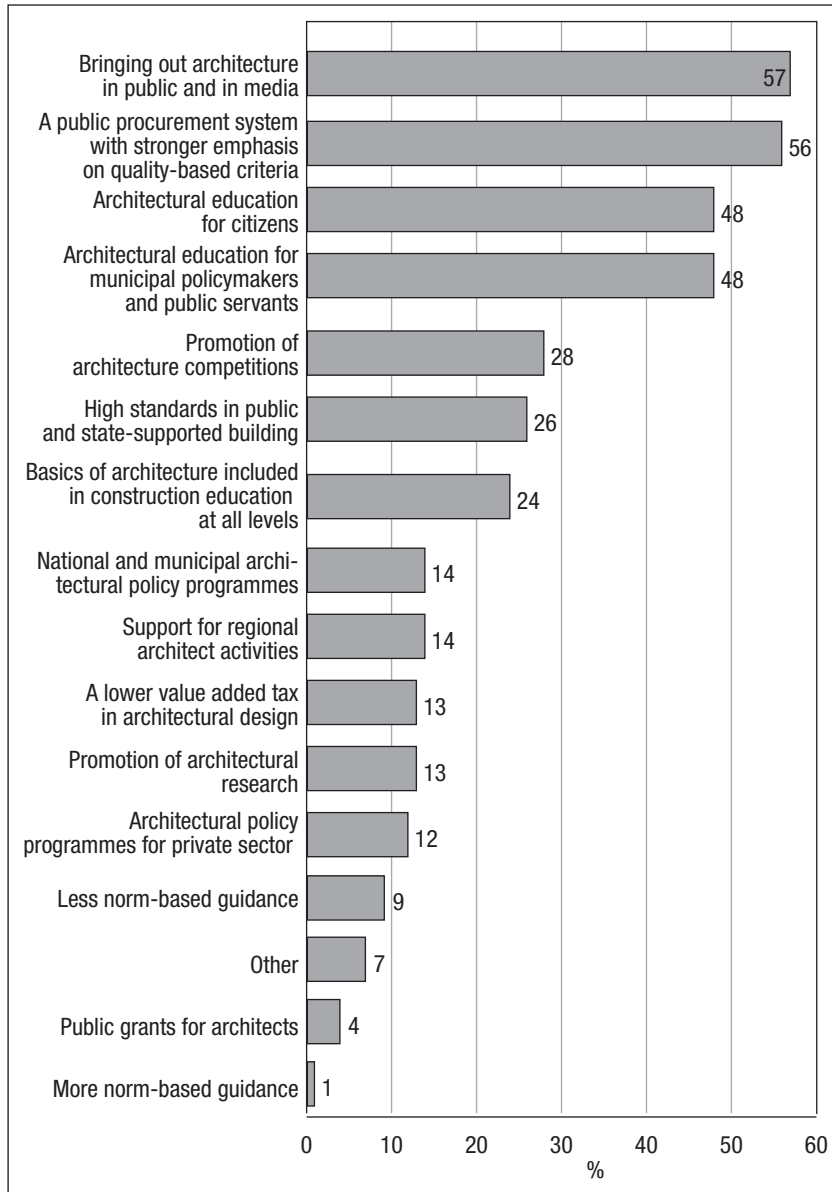
Employees in the private sector differed somewhat from architectural entrepreneurs as well as employees in the public sector (municipalities and state) regarding work satisfaction and perceived possibilities of having greater influence. Employees in the private sector had more time-related pressures than other architects and they felt more often that time allocated for planning was inadequate. They also experienced more difficulties in influencing the quality of their work and in having their objectives approved. As employees in the private sector are typically younger than other architects, this can be partly, but not entirely, due to their shorter work experience. Inside the workplace salaried architects' influence might weaken even more if architectural firms grow, even though larger firms may have more influence on the other actors in the construction field.

In improving architects' position the most important actions according to respondents and interviewees were higher income, improving architects' status in relation to other actors in the field and authorising the profession so that only actors who fulfil certain qualification can practice architectural planning. Higher income and improving architects' status were particularly important for salaried architects in the private sector, while authorising the profession was particularly important for architects working in the public sector and

for architects with longer work experience. It is also noteworthy that restructuring architectural education to respond to demands at work was more often important for architects in the public sector than for others. Architects typically compared themselves to engineers both in the context of income and in perceived status among actors in the construction industry, as engineers were seen to overshadow architects in both regards.

In improving architecture's current position the most important actions according to respondents and interviewees were: bringing out architectural issues in public and in the media, a different system of public procurement and architectural education both for the general public and public servants and municipal policymakers. The actions were considered important by architects working in both public and private sectors, although there were some differences in emphasis. Architectural education was most important for architects working in the public sector, where especially municipal architects valued educating municipal policymakers. Furthermore, in the public sector, architects working for the state supported a different public procurement system, while municipal architects, perhaps surprisingly, were more satisfied with the current system than others. Raising public awareness of architecture and furthering architectural education were also aims defined in the first architectural policy programme. In light of the study it is important to continue working on these areas.

Graph 3. Most important actions in improving architectures current position

Regarding professional image, architects saw themselves as problem solvers who combine the aesthetic, functional, technical and economic aspects of construction in a unique way. Other actors were seen as neither possessing the capabilities for nor having the interest in making this kind of synthesis. In architects' opinion, an architect is the only actor in the building process who can take farsighted responsibility for the quality of the outcome, as opposed to other actors with more short-term, economic interests. Still, architects did not position archi-

tecture or architects merely in the art field since they felt architects' many-sided competence might then be ignored. This, in turn, would undermine their position and influence among other operators in the field.

In architects' work, the ability to create artistically high-level solutions, the sense of architectural harmony and the skill to create novel solutions were typical aspects considered important in principal, but which were not seen as a crucial part of one's own work as an architect. The difference between general artistic qualities and attributes needed in one's own work recurred in all working sectors. Accordingly, architects' main professional ambitions were not related to artistic creation, whereas functionality, fulfilling users' needs and improving people's living environment were the most important professional goals. In architectural education respondents did not require more education in art-related aspects of the profession whereas architects in all working fields felt they lacked education in project management, negotiation and management skills. At the time of writing attempts are being made to restructure architectural education at the Aalto University so that instead of being a part of the School of Engineering, it would be more closely connected to the School of Art and Design. In the light of this study, this does not seem to be an orientation architects require.

Architects typically earn their income from architectural work, which differentiates them from artists in other fields, who are more dependent on support provided by the governmental art support system. This can be seen in the number of applications to arts councils, which is relatively low compared to many other art forms. According to the study architects did not bring up state support for architecture as a central procedure for enhancing architecture. Still, they saw the state as having an important role in supporting architecture through the enhancement of architectural education and the support of architectural competitions, as well as an example in public building. Architects felt that if architecture is left solely to commercial actors, architecture will be reduced to mere business activity, which leaves little space for development of architecture as an art form.

Tutkimusyksikön julkaisuja

Research Reports

ISSN 1796-6612

- N:o 1 Kati LINTONEN: Valokuvan 70-luku. Suomalaisen valokuvataiteen legitimaatio ja paradigmanmuutos 1970-luvulla. (The 1970's and the Finnish Photographic Art. Summary.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1988. ISBN 951-861-106-8.
- N:o 2 Sari KARTTUNEN: Taide pitkä – leipä kapea. Tutkimus kuvataiteilijoiden asemasta Suomessa 1980-luvulla.
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1988. ISBN 951-861-241-2.
- N:o 3 Totti TUHKANEN: Taiteilijana Turussa. Tutkimus Turun kuvataiteilijoiden urakehityksestä vuosina 1945–1985.
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1988. ISBN 951-861-322-2.
- N:o 4 Jarmo MALKAVAARA: "Kauneus" ja "Mahti". Taidejärjestelmän ja poliittis-hallinnollisen ohjausjärjestelmän välisten suhteiden taidekeskeistä tarkastelua. (The Aesthetic and the Authoritative. An Analysis of the Arts Facing Politics and administration in Modern Society. Summary.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1989. ISBN 951-861-323-0.
- N:o 5 Merja HEIKKINEN: Tilannekuva kirjailijoista. Tutkimus kirjailijoiden asemasta Suomessa 1980-luvulla.
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1989. ISBN 951-861-377-X.
- N:o 6 Riitta REPO: Tanssien tulevaisuuteen. Tutkimus suomalaisen tanssitaiteen legitimaatiosta ja tanssin koulutusjärjestelmän vakiintumisesta.
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1989. ISBN 951-861-398-2.
- N:o 7 Jari MUIKKU: Laulujen lunnaat. Raportti suomalaisesta äänite-tuotanto-politiikasta.
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1989. ISBN 951-861-675-2.
- N:o 8 Pekka OESCH: Säveltaidetta vai musiikkipolitiikka? Tutkimus valtion säveltaidetoimikunnasta vuosina 1968–1989. (Art or Policy? A Study of the Finnish National Council for Music 1968–1989. Summary.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1990. ISBN 951-37-0203-0.
- N:o 9 Marjut SALOKANNEL: Häviävät elokuvan tekijät. Tutkimus audiovisuaalisten oikeuksien luovutussopimuksista. (The Loss of Film Authors – a study on contracts relating to assignment of audiovisual rights. Abstract.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1990. ISBN 951-37-0325-8.
- N:o 10 Sari KARTTUNEN: Jokaisen silmissä kaikkien hampaissa. Tutkimus Suomen kuntien taidehankinnoista 1980-luvun puolivälissä. (Purchases of Works of Art by Finnish Municipalities. Summary.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1990. ISBN 951-37-0365-7.

- N:o 11 Anita KANGAS: Kunta, taide ja markat. (Culture, Municipality and Money. Abstract.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1991. ISBN 951-37-0364-9.
- N:o 12 Merja HEIKKINEN. Sillä välin toisaalla... Sarjakuvan kulttuuripoliittinen asema ja sarjakuvien tuotanto. (Meanwhile, somewhere else... The position of comics in cultural policy and the production of comics. Summary.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1991. ISBN 951-37-0656-7.
- N:o 13 Pirjo VAITTINEN (toim.): Teatterin vuosi. Turun kaupunginteatterin toiminta, ohjelmisto ja yleisö näytäntökaudella 1990–1991. (A Year of the Theater. The activities, the repertoire and the audience of Turku City Theater during the 1990–1991 season. Abstract.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1992. ISBN 951-37-0840-3.
- N:o 14 Anita KANGAS & Kirsi POHJOLA: Kulttuurisihteeri lähikuvassa. (Portrait of Cultural Secretaries. Abstract.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1992. ISBN 951-37-0360-6.
- N:o 15 Sari KARTTUNEN: Valokuvataiteilijan asema. Tutkimus Suomen valokuva-taiteilijakunnan rakenteesta ja sosiaalis-taloudellisesta asemasta 1980–1990-luvun vaihteessa. (The Position of Photographic Artists in Finland. Abstract.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1993. ISBN 951-37-1139-0.
- N:o 16 Auli IRJALA: Säveltaiteilijan toimeentulo. Tutkimus säveltaiteilijakunnan rakenteesta ja taloudellisesta asemasta Suomessa vuonna 1989. (The Economic Situation of Composers and Musicians in Finland. English Summary.)
Valtion painatuskeskus. Helsinki 1993. ISBN 951-37-1200-1.
- N:o 17 Paula KARHUNEN: Näyttämötaiteilija Suomessa. Tutkimus asemasta ja toimeentulosta 1980–90-luvun vaihteessa. (The Position of Finnish Artists in the Field of Theatre. English Summary.)
Painatuskeskus. Helsinki 1993. ISBN 951-37-1228-1.
- N:o 18 Pekka OESCH: Elokuvantekijöiden toimeentulo. Tutkimus taloudellisesta asemasta 1989 ja 1992. (The Economic Situation of Cinematographers in Finland. English Summary.)
Painatuskeskus. Helsinki 1995. ISBN 951-37-1648-1.
- No. 19 Auli IRJALA & Magne EIKÅS: State, culture and decentralisation. A comparative study of decentralisation processes in Nordic cultural policy.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1996. ISBN 951-53-0700-7.
- N:o 20 Merja HEIKKINEN: Kuvien taitajat – taidepolitiikan marginaalit. Tutkimus graafisten suunnittelijoiden, kuvittajien ja sarjakuvantekijöiden asemasta. (The Position of Graphic Designers, Illustrators and Comics Artists. English Summary.)
Edita. Helsinki 1996. ISBN 951-37-1969-3.

- N:o 21 Taija TUOMINEN: "Heillähän on jo kasvotkin", esikoiskirjailijatu-
mus.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki. 1998. ISBN 952-5253-00-7.
- No. 22 Merja HEIKKINEN & Tuulikki KOSKINEN (toim.): Economics of
Artists and Arts Policy, Selection of Papers.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki. 1998. ISBN 952-5253-04-X.
- N:o 23 Soili HARJALUOMA: Kirjoittajakoulutus nyt ja tulevaisuudessa.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki. 1998. ISBN 952-5253-07-4
- N:o 24 Toim. Aino SARJE, Ulla HALONEN ja Päivi PAKKANEN: Kirjoituk-
sia koreografiasta. Tanssintutkimuksen vuosikirja 1998.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki. 1999. ISBN 952-5253-11-2
- N:o 25 Pekka OESCH: Kulttuurin sponsorointi ja yritysysteistyö – kehitys ja
käytännöt. (Culture, Companies and Sponsorship – Development
and Practice. English Summary)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2002. ISBN 952-5253-39-2
- N:o 26 Merja HEIKKINEN: The Nordic Model for Supporting Artists. Public
Support for Artists in Denmark, Finland, Norway and Sweden.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2003. ISBN 952-5253-40-6
- N:o 27 Kaija RENSUJEFF: Taiteilijan asema. Raportti työstä ja tulonmuodos-
tuksesta eri taiteenaloilla. (The Status of the Artist in Finland – Report
on Employment and Income Formation in Different Fields of Art.
English Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2003. ISBN 952-5253-47-3
- N:o 28 Robert ARPO (toim.): Taiteilija Suomessa. Taiteellisen työn muuttu-
vat edellytykset.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2004. ISBN 952-5253-48-1
- N:o 29 Sari KARTTUNEN: Suomalainen valokuvakirja. Valtion jakaman laa-
tutuen vaikutukset valokuvakirjallisuuteen. (The Finnish Photo
Book: The Effects of State Quality Support on Photographic Litera-
ture. English Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2005. ISBN 952-5253-51-1
- N:o 30 Robert ARPO & Pekka OESCH: Kansanmusiikin ammattilaiset.
Taloudellinen tilanne ja toimintaympäristö. (Professional folk musi-
cians in Finland. English Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2006. ISBN 952-5253-62-7
- N:o 31 Paula KARHUNEN & Kaija RENSUJEFF: Taidealan koulutus ja työ-
markkinat. Ammatillisen koulutuksen määrä ja valmistuneiden
sijoittuminen. (Professional training in the arts and the labour mar-
ket. English Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2006. ISBN 952-5253-63-5
- N:o 32 Merja HEIKKINEN: Valtion taiteilijatuki taiteilijan määrittelijänä.
Määrittelyvallan ehtoja ja ulottuvuuksia pohjoismaisen tukimallin
suomalaisessa muunnelmassa. (State support for artists and the
power to define the artist. Dimensions of and conditions for the

power of definition in the Finnish variant of the Nordic model of artists' support.)

Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2007. ISBN 978-952-5253-66-5

- N:o 33 Pauli RAUTIAINEN: Taiteen vapaus perusoikeutena. (Freedom of the arts as a fundamental right under the Finnish constitution. English Abstract.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2007. ISBN 978-952-5253-67-2
- N:o 34 Pauli RAUTIAINEN: Suomalainen taiteilijatuki. Valtion suora ja välillinen taiteilijatuki taidetoimikuntien perustamisesta tähän päivään. (State support for artists in Finland. Direct and indirect support from the late 1960s to the present. English Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2008. ISBN 978-952-5253-70-2
- N:o 35 Anna ANTTILA & Kaija RENSUJEFF: Taiteen taskurahat. Lastenkulttuurin käsite, linjaukset ja edistäminen. (Support for children's culture in Finland. English Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2009. ISBN 978-952-5253-73-3
- N:o 36 Sari KARTTUNEN: "Kun lumipallo lähtee pyörimään". Nuorten kuvataiteilijoiden kansainvälistyminen 2000-luvun alussa. ('It's a kind of like a snowball starts rolling'. The internationalisation of young visual artists in Finland. English Abstract.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2009. ISBN 978-952-5253-75-7
- N:o 37 Katja OKSANEN-SÄRELÄ: Taiteen ja tekniikan välimaastossa. Rakennustaiteen rahoitus 2000-luvulla ja arkkitehdin työn muutokset. (Between art and engineering. Public funding of architecture in the 2000s and changes in architects' work. English Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2011. ISBN 978-952-5253-81-8

Sarjan edeltävä nimi (1–29): Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja

The previous name of the series (1–29) was
Research reports of the Arts Council of Finland
(ISSN 0785-4889)

Muut julkaisusarjat	Other publication series
----------------------------	---------------------------------

Tilastotietoa taiteesta	Facts about the Arts
Työpapereita	Working Papers
Tilastotiedote	Facts and Figures

Toimitus	Edited by
-----------------	------------------

Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikkö	Research Unit of the Arts Council of Finland
---	--

Tilaukset ja tiedustelut	Orders and Information
---------------------------------	-------------------------------

Taiteen keskustoimikunta Tutkimusyksikkö	Arts Council of Finland Research Unit
---	--

Maneesikatu 7, PL 293, FI-00171 Helsinki, Finland
tel. +358 9 1607 7066, fax. +358 9 1607 7069

tkt-kirjasto@minedu.fi

www.taiteenkeskustoimikunta.fi

www.artscouncil.fi